

TARTU ÜLIKOOL
raamatukogu

Tartu Ülikooli raamatukogu

AASTARAAMAT 2022–2023

Tartu Ülikooli raamatukogu
aastaraamat 2022–2023

TARTU ÜLIKOOL
raamatukogu

Toimetus: Kristhel Haak, Kaspar Kolk, Janika Päll, Liisi Lembinen, Marianne Marlene Tiik,
Anneli Sepp (peatoimetaja)

Keeletoimetajad: Ilona Runnel, Liina Espenberg

Tõlkija: Marika Liivamägi

Kujundaja ja küljendaja: Lilian Mengel

Illustratsioonides on kasutatud detaile teostest:

Johann Wilhelm Krause. Tartu Ülikooli raamatukogu hoone ristlõige. 1803. TÜR F 9, s. 25, l. 6.

Johann Wilhelm Krause. Priimulaõied. Tušš. U 1800. TÜR, ÜR 4097.

Kui ei ole märgitud teisiti, siis on fotod pärit Tartu Ülikooli raamatukogu fotoarhiivist.

ISSN 1406-0892 (trükis)

ISSN 1736-9363 (võrguväljaanne)

Trükk: Greif OÜ

Tartu, 2024

Sisukord

Koostöö, usaldus ja eluterve valmisolek muutusteks: TÜ raamatukogu aastatel 2022–2023 <i>Krista Aru</i>	5
RAAMATUKOGU 220	
Vabariigi Presidendi kõne raamatukogu 220. aastapäeval <i>Alar Karis</i>	15
Tartu Ülikooli rektori kõne raamatukogu 220. aastapäeval <i>Toomas Asser</i>	16
Raamatukogumälestusi <i>Doris Kareva</i>	20
Minu raamatukogu <i>Kaire Maimets</i>	25
RAAMATUKOGUST	
Esimene teadusraamatukogude visioonikonverents Eestis <i>Kristhel Haak, Elena Sipria-Mironov</i>	30
Raamatukogu inimsus: lugejateenindus pandeemia ja sõja vahel <i>Olga Einasto</i>	34
Infopädevus e-õppe teel <i>Vilve Seiler</i>	46
Raamatukogude ja ühiskonna sidemete tugevdamine kodanikuteaduse toel <i>Svea Kaseorg</i>	54
Raamatukogu koostöö TÜ majandusteaduskonnaga <i>Liisi Lembinen</i>	58
Hans-Christoph Schmitti pärandist ja Vana Testamendi alasest teaduskirjandusest Tartu Ülikooli raamatukogus <i>Urmas Nõmmik</i>	62
Mõtteid kasutajasõbralikust disainist Tartu Ülikooli raamatukogu näitel <i>Kristian Kirsfeldt</i>	66 1
Väljasõit Anu Raua juurde	68
UURIMUSI	
Teadusraamatukogude väärtus COVID-19 järgses maailmas <i>Liisi Lembinen</i>	72

Ettevaatust, mürgine! Arseeni sisaldavad renessanssköited Tartu Ülikooli raamatukogus <i>Moonika Teemus</i>	78
Uurimusi meie kogudest <i>Janika Päll</i>	85
KAUNID KUNSTID	
Muusikaosakond 40! <i>Kaire Maimets</i>	90
Miks muusika pole enam see, mis ta varem oli <i>Tõnis Kahu</i>	95
Unistus võimutäiusest <i>Ilmar Vene</i>	98
Elu esiküljel ja tagahoovis. Muljeid näituselt ning kataloogi lugedes <i>Liina Espenberg</i>	105
NÄITUSED	
Näitustest Tartu Ülikooli raamatukogus 2022–2023 <i>Marianne Marlene Tiik</i>	110
Aastanäitus „Juri Lotman – Tartu Ülikooli professor“ <i>Nataliia Gradoboeva</i>	112
<i>Omnia munda mundis</i> . Marju Lepajõe 60 <i>Marianne Marlene Tiik</i>	116
<i>Homme de lettres</i> . Juhan Luiga 150 <i>Marianne Marlene Tiik</i>	120
Argipäeva ja kirjandusklassika sümbioos inspireeris looma näitust „Kas keegi on näinud elektrit?“ <i>Herdís Olmaru</i>	124
Aastanäitus „Peidus pool. Käsitöököitest masintoodanguni“ <i>Tiia Nurmsalu</i>	126
Näitused 2022–2023	128
LOOMISLOOD	
Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsisaali gobelääni saamislugu <i>Anneli Sepp</i>	137
Tartu Ülikooli raamatukogu lühter <i>Kai Lobjakas, Aet Andresma-Tamm ja Mare Soovik-Lobjakas</i>	143
TÜ raamatukogu helisignatuur <i>Kaire Maimets, Ardo Ran Varres</i>	146
Kuis tulid DSpace ja OJS <i>Heiki Epner</i>	147

MEIE INIMESI	
Tatjana Šahhovskaja 80	154
Mare Pikkell 75	155
Maria Luštšik 70	156
Marina Ostrovskaja 70	157
Heiki Epner 70	158
Agnes Kivi 60	159
Liina Espenberg 60	160
Elo Tõnisoo 60	160
Pille Naggel 60	162
Lembi Abel 60	163
Ave Teesalu 50	164
Kaarina Rein 50	165
Lilian Neerut 50	165
Svea Pärsimägi 50	167
Meelis Friedenthal 50	168
<i>In memoriam</i>	169
RAAMATUKOGU TÄNAB JA TUNNUSTAB	171
PUBLIKATSIOONID JA ETTEKANDED	175
Raamatukogu struktuur	192
Enim laenutatud raamatud 2023. aastal	193
RAAMATUKOGU ARVUDES 2022–2023	194
Summaries	196

Krista Aru kirjandusfestivali Prima Vista avamisel (2023).
Foto: Olari Pilnik

Koostöö, usaldus ja eluterve valmisolek muutusteks: TÜ raamatukogu aastatel 2022–2023

Krista Aru

Tartu Ülikooli raamatukogu direktor

Kaks viimast aastat, 2022 ja 2023, on olnud raamatukogu elus väga eripalgelised. 2022. aasta oli meie juubeliaasta: möödus kakssada kakskümmend aastat raamatukogu asutamisest. See tunnetus, et töötame asutuses, mis on nii pikka aega mõjutanud ja kujundanud Tartu ning kogu Eesti vaimu- ja kultuurielu, vorminud rahvaid ja nende saatusi, andis aasta igale päevale erilise tähenduse. Tunnetades raamatukogu väarikat ajalugu, on meie ülesandeks toimetada targasti, et ülikooli teadus kohaneks info- ja digipöörde ajastu ootuste ja nõudmistega, kaotamata seda ajaloo kogutud väarikust. Küsimusele, milline peaks olema ja milline võiks olla teadusraamatukogude roll lähematel aastakümnetel, otsisime vastust koos teiste teadus- ja erialaraamatukogudega 1. novembril 2022. aastal meie majas toimunud rahvusvahelisel visioonikonverentsil. Ühest ja kõikidele teadusraamatukogudele sobivat lihtsat vastust ilmselt ei ole. Globaliseerunud maailmas hakkavad aina enam tooni andma kohaliku kultuuriruumi ja selles võrsunud arusaamade eripärad. Küll aga on muutumatu raamatukogu ajast aega ulatuv ülesanne: olla teadmiste jagaja, vaimuelu hoidja, mineviku, oleviku ja tuleviku sidustaja. Seda sõnumit kinnitas ka 2022. aastal toimunud Eesti raamatukogude aasta.

Paraku jättis meie juubeliaastale ja selle tähistamiseks kavandatud üritustele sünge varju 2022. aasta 24. veebruar, mil Venemaa alustas

täiemahulist sõda Ukrainas. See, mida keegi ei tahtnud uskuda, sai tegelikkuseks. Me asusime kiiruga tühjendama ja korrastama nelikümmend aastat tagasi valminud raamatukogu varjendit, et see oleks hädaohu tingimustes kasutatav. Vahepealsed aastad olid lubanud unustada sõja- ja kallaletungiohu ning lasknud varjendil muutuda laekunud, kuid suuremat puhastamist, külmutamist ning muud eeltöötlust vajavate trükiste hoiupaigaks. See varjendi korrastamine polnud kerge töö mitte ainult seal ajutise pelgupaiga leidnud materjali rohkuselt, vaid ka psühholoogiliselt. Kogude osakond, kes seda ümberkorraldust juhtis, tuli selle tööga siiski hästi toime. 2023. aasta algusest on varjend hädaolukordadel kasutamiseks valmis, kuigi loodame, et hädaolukorda ei tule.

Elavamaks ja paindlikumaks

Maailmas, mille homset ennustada on võimatu, milles aina hinnatumaks muutuvad üldinimlikud väärtused alates lihtsast headusest, on taas teisenemas ka raamatukogu roll. Kasvab lugejate hulk, kasvab nende inimeste hulk, kes loevad ja kirjutavad loetut ümber iseenda märkmikusse, kasvab ka nende inimeste hulk, kes otsivad raamatukogust lihtsalt sooja ja turvalist pelgupaika. Me ei näe, et väheneks nõudlus raamatukogu järele, pigem on muutunud lugeja: see, kes loeb e-väljaandeid, sirutab käe ka paberraamatu järele. Ja noored

eelistavad ekraanipildilt lugemisele taas pigem võimalust keerata paberilehte. Himu teadmiste või emotsioonide järele ei sõltu enam selle vahendajast või kandjast, määrav on huvi. Raamatukogutöötaja peab tunnetama ja ette aimama, kes ja millise sooviga on ta poole pöördumas, mõistma ka siis, kui näidataks vaid raamatu kaanepilti või antakse umbmäärane kirjeldus, et kaanel peab olema „üks vanema mehe pea“ ... Osa raamatukogutöötaja pädevustest on omandatavadki vaid kogemuse teel, paindliku meelega ja avatud suhtumisega. Kuid üha suurem on ootus, et raamatukogus antakse vastused ka neile küsimustele, millele mujalt vastust ei saa. Just nimelt seepärast oleme viimastel aastatel püüdnud sihikindlalt ja teadlikult laiendada oma silmaringi ja kursisolekut maailma ja elu erinevate tahkude ja teemadega. Maja siseseminaridel oleme kohtunud oma valdkondade tõeliste asjatundjate ja kolleegidega nii ülikooli teistest üksustest kui ka asutustest üle kogu Eesti. Oleme õppinud inimestelt, kes on rikkad isiksustena ning kelle hinnangud ja suhtumised juhivad vastutusest homse ees.

Kõrvuti harimise ja enesetäiendamisega kannavad endas püüdu kõnetada oma küllastajat mitmel erineval moel, pakkuda talle tunnetuslikku ja emotsionaalset pidet kõik meie arvukad näitused nii meie spetsiaalses näitusesaalis kui ka lugemissaalide ja avalike ruumide seintel. Siin võib näha kunstimaailma eilsete, tänaste ja homsete suurkujude loomingut ning erinevaid kunstivorme. Oma kogude põhjal valmib meil igal aastal vähemalt üks akadeemilisemat laadi raamatule, lugemisele või kultuurielu mõnele küljele pühendatud näitus ning mitmeid ühe või teise kirjaniku elu- ja loometeele keskenduvaid väljapanekuid. Iga näitus on omamoodi õnnestumine. Avastuslikku ja üllatavat pakkusid 2022. aastal Juri Lotmani 100. sünniaastapäevale pühendatud näitus, raamatuköite ja raamatu füüsilist arengut jäädvustanud väljapanek „Peidus pool. Käsitöököitest masintoodanguni“, aga ka literaadi ja psühhiaatri Juhan Luiga 150. sünniaastapäevale pühendatud näitus 2023. aastal. Julgelt võib kinnitada, et kõik

meie näitused, hoolimata oma sisulistest erinevustest ja rõhuasetustest, kannavad kõigile arusaadavat sõnumit ning sellistena lisavad ühes uue teadmise ka rõõmsamat meeleolu nii tegijaile, näituse küllastajale kui ka lihtsalt möödujale.

2022. ja 2023. aastal saatsime üle hulga aja ringleva ka meie rändnäituse. Ülikooli raamatukogu näituste saalis vaadata olnud eestikeelse ajakirjanduse ajaloole pühendatud, kesksete eesti ajalehtede esikülgi esitlenud näitus „Elu esiküljel“ rändas Saaremaalt Rakveresse ja sealt muudkui edasi mööda erinevaid raamatukogusid. Ring sõidu Eestis lõpetas väljapanek alles 2023. aasta oktoobris, mil see ühes näitust saatnud ja valvanud maskoti, meie kunstniku Lilian Mengeli ideel ja teostusel vanadest ajalehtedest valminud Jaan Tõnis Lehepoja kujuga saabus tagasi Tallinnast, Postimehe ajakirjandusmajast.

Raamatukogu soovi liikuda koos muutustega, ning parimal juhul jõuda neist ette, peegeldavad ühes näitustega kaks suurepäraselt algatust. Mõlemad neist on nüüdseks algatuse raamidest väljunud ja saanud juba igapäevase elu osaks ning loomulikuks arengusuunaks. Raamatukogu koostöö gümnaasiumidega, mis algas mõni aasta tagasi gümnaasistidele suunatud andmebaaside ja teiste digipädevuste koolitusena, lähendas neid omavahel. Nüüd on gümnaasistid raamatukogu igapäevased usinad lugejad ja küllastajad. Raamatukogu osalemine hindajana ja oma auhinna määrajana üleriigilisel õpilaste uurimistöökonkursil on aga andnud raamatukogutöös vajalikku ning hindamatut teavet homse päeva raamatukogu küllastaja ootuste ja vajaduste kohta.

Säästvamaks ja kestlikumaks

Raamatukogu hoone on suur, koos abi- ja tehno-ruumidega 27 500 m². Kuidas seda kõige öko-loomsemal moel majandada, et kannatada ei saaks ükski selle hoone funktsioonidest, et selles oleks küllastajatel-lugejatel hea viibida, et siin oleks meeldiv töötada ja et kõik teavikud, nii paber- kui

ka virtuaalsel kandjal, oleksid hoitud ja säilitatud? Elektrienergia vajadus sellise hoone normaalselt toimimiseks on väga suur. Elektrienergiata, hoolimata selle maksumusest, me toime ei tule. Ülikooli kinnisvaraosakonna kaasabil jõudsime 2023. aastaks ka selles küsimuses uue lahenduseni:

raamatukoguhuone katusel on nüüd lisaks 499-le klaaskuplile 880 päikesepaneeli koguvõimsusega 396 kW. Päikeselise ilmaga katab nendest saadav päikeseenergia veidi üle 30% hoone energiavajadusest. See protsent võiks märksa suurem olla, kuid osa toodetust tuleb

vastavalt lepingule suunata üldisesse energjavõrku. Hiljemalt 2024. aasta algul peaks meie päikese-energiapark saama ka hädavajaliku ja seni puuduva salvestusseadme, et päikeselistel päevadel kogutu abil katta osa pilviste ja sajuste ilmade energiakulust.

Kulukas on ka suure hoone korrashoid. Hanke puhastusteenuse pakkuja leidmiseks korraldab ja vastavat lepingut haldab ülikooli kinnisvaraosakond. See tähendab, et raamatukogu palgal ei ole ühtegi koristajat ega hoidlate hooldustöötajat. Otsides hoone ülalpidamises võimalikke kokkuihoiukohti, tegime ka puhastusteenuse osas ümberkorraldusi. Nimelt koristavad vähem käidavaid hoidlaid nüüd hoopis robotid. Robotite hoole all on ühtekokku 7667,4 m² riulitega täidetud hoidlatest. Muidugi on robotitelgi oma nn ülevaataja ja korraldaja, robotite puhastus-
harjakesed vajavad pidevalt parandamist ehk peenemat käsitööd ja hooldust ning hoidlate suurpuhastus tuleb sootuks eraldi tellida ja tasuda jne. Aga ikkagi on selline lahendus mõistlikum kui päevade ja nädalate kaupa arutada, kas puhastusteenindaja on hoidlaid koristanud või ei ole.

2023. aastal vaagisime maja kestlikkuse küsimusi ja panime kirja ka raamatukogu sellekohase kokkuleppe. Need ei ole reeglid, see on meie enda toimimise alus. Muidugi me teame ja peame normaalseks, et ruumist lahkudes kustutatakse valgus või et tööpäeva lõppedes suletakse arvuti, et prügi sorteeritakse ja märkmepaberiks sobib suurepäraselt ka paber, mille üks pool on juba kasutatud. Aga ikkagi on parem ja selgem, kui oleme läbi mõelnud, miks me seda kõike teeme, et tehtust ja juba toimivast oleks kergem edasi liikuda. Raamatukogu ise peab olema oma suhtumistes ja hoiakutes konkreetne ja teadlik, sest raamatukogu tegevus, ettevõtmised, hinnangud ja meeoleolu mõjutavad palju raamatukogu külastajaid.

Raamatukogu on ju keskkond ja siin on ühtmoodi oluline, et ruumid oleksid puhtad ja korras, et tunda oleks heaperemehelikkust ja et majas valitseks märkav, toetav ja sõbralik õhkkond.

Sellist õhkkonda peaks kinnitama, sellist sõnumit kandma iga raamatukogu ruum ja isegi sealne esemete paigutus. Paraku see praegu nii ei ole. Meie maja fuajee on majesteetlik, aga mitte sõbralik. On suur ja lage, aga mitte kodune ja praktiline. Ometi võiks just raamatukogu fuajee olla kohtumis- ja kokkusaamiste paik, koht, kus külmal ja sajusel ajal uudiseid lugeda ning aega parajaks teha. Soovist suurt ja halvasti kasutatavat raamatukogu fuajeed mõnusamaks ja otstarbekohasemaks muuta algas meie koostöö disainibürooga Velvet. Fuajeele uue lahenduse otsimine kasvas üsna loomulikult üle hoone liikumisteede analüüsiks ja kaardistamiseks ning tipnes kogu maja hõlmava viidasüsteemi koostamisega. Nüüd ootame ja loodame, et valminud projektide elluviimine õnnestub ning ühes raamatukogu liikumisteede kaardistamise ja mõtestamisega jõuame mitu sammu lähemale ka ühele ammusele soovile: et raamatukogu ruumiline lahendus oleks väärtuspõhine ning jutustaks raamatukogu lugu.

Avatud ja tähelepanelik

Avalikkusele tutvustas 2022. aastal raamatukogu väga mitmekesisest tegevust koostöös ajalehega Tartu Postimees sündinud ja läbi aasta kord kuus ajalehes ilmunud sari „Utlib 220“. Sellise sarja sünd nõudis kõikidelt raamatukogutöötajatelt tahtmist rääkida oma igapäevasest tööst huvitavalt ja avameelselt, kiidukõne ja võltsvagaduseta. Rohke fotomaterjaliga varustatud kirjutised õnnestusid suurepäraselt ja loodetavasti annavad ülevaate raamatukogu kaasajast veel ka tulevastele põlvetele.

Raamatukogu demokraatlikku olemust, avatust kõigile ja püüet abistada kõiki külastajaid vastavalt nende soovidele, kasutati 2022. aastal kahjuks ka väga kurjasti. Etendades Venemaa-Ukraina sõjas õppimisvõimalusi otsivat teadmishimulist noormeest ja teda abistavat kohusetundlikku onu, varastati meie vanaraamatu ja käsikirjade lugemisaalist kaheksa trükist, A. S. Puškini ja N. Gogoli algupärased teosed 19. sajandi algusest.

UTLIB 220

SUHTLEMISE KUNST. Lugejate teenindajad **Olga Einasto** ja **Liina Luvdiv** raamatukogus. Raamatukogu ei kao ka siis, kui kõik teosed on digiteeritud.

Raamatukogutöö

AIME JÖGI
aime.jogi@postimees.ee

Vanakaim lugeja käib raamatukogusse saamiseks ajalehti sirvimas

Kalle Kõiv (93) raamatukogusse saamiseks ajalehti sirvimas. Kõige vanem lugeja raamatukogus.

ise on kirjutanud või koostanud. Nii näiteks saab TU raamatukogu kättesaadavaks kirjanduse ja raamatute osakonnast õppelühenduse teadmiste ja kogemuste vahelise vahenduse. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

«Sellepoolsel on mul alati olnud raamatukogusid, mis on saadaval ainult raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.»

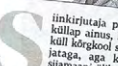
Mis on teile kõige tähtsam raamat?

KALJU KONSIN (74)

Võin ka ütelda, millest on kõige raskem raamat. See on raamat, millest on kõige raskem raamat. See on raamat, millest on kõige raskem raamat. See on raamat, millest on kõige raskem raamat.

MARIANNA RAISMA (79)

Raamatukogus on mul alati olnud raamatukogusid, mis on saadaval ainult raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

LIINA LUVDIV
liina.luvdiv@postimees.ee

Sinkirjutada pole küll alati olnud, kui kirjutanud. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

Uuri tüüpi kodu ja võõraid

Ta ei mäleta, et olemasolevatest raamatutest on ta alati olnud raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Kaheksa: ühed, kes armastavad lugejaid, ja teised, kes armastavad raamatuid.

Topeltelu raamatukogus: leti taga lahke tädi, keldris rokfänn

TIINA TÜPSI
tiina.tupsi@postimees.ee

Tiina Tüpsi on raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

ASENDAJAST KASVAS JUHT. Kümismustele vastab Malle Ermel, kes oli Tartu ülikooli raamatukogu uuele hoonelise nurgakivi paneku ja maja avamise aegu teadussekretär.

Milles selmas teie töö?

Ametinimetus oli väga peen. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

Mida tegite enne seda?

Mina raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Mis on teile kõige tähtsam raamat?

Tiina Tüpsi on raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

UTLIB 220

Raamatukogu kolimise ajal tuli välja üllatus

ega ole enam määratavad. Kui kullutari välja konkurs, jätkas Liina Peep kandideerimata. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Mis on teile kõige tähtsam raamat?

Tiina Tüpsi on raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

Uhel raamatukogu täita dispetšeri

Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri. Uhel raamatukogu täita dispetšeri.

UTLIB 220

31. AUGUST 2022

ELILISE OHUSTIKUGA MÄLUPAIK. Oma 220 eluastast terveit 175 tegutses Tartu ülikooli raamatukogu vana loomkiriku varemetes. Selle aja hõngu on hoones tänapäevani tunda.

Raamatukogu kirikus: lõpmatud redelid ning salapärased labüridid

Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

UTLIB 220

31. AUGUST 2022

ELILISE OHUSTIKUGA MÄLUPAIK. Oma 220 eluastast terveit 175 tegutses Tartu ülikooli raamatukogu vana loomkiriku varemetes. Selle aja hõngu on hoones tänapäevani tunda.

Raamatukogu kirikus: lõpmatud redelid ning salapärased labüridid

Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

UTLIB 220

31. AUGUST 2022

ELILISE OHUSTIKUGA MÄLUPAIK. Oma 220 eluastast terveit 175 tegutses Tartu ülikooli raamatukogu vana loomkiriku varemetes. Selle aja hõngu on hoones tänapäevani tunda.

Raamatukogu kirikus: lõpmatud redelid ning salapärased labüridid

Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus. Raamatukogus saavad lugejad tutvuda raamatutega, mis on saadaval ainult raamatukogus.

Politsei ja prokuratuuri jälitustöö ühes Läti kolleegidega viis ühe varga tabamiseni Riias ning paljastas suurema rahvusvahelise võrgustiku, mis väidetavalt oligi keskendunud väärtuslike kunsti- ja trükiteoste varastamisele.

Teiste sellelaadsete juhtumite vältimiseks oleks meile olnud kõige lihtsam lahendus piirata ja takistada lugejate juurdepääsu haruldasematele trükistele, lubada uurijal kasutada vaid digikoopiaid, nõuda neilt haruldaste teoste kasutamiseks täiendavaid garantiikirju jne. Ometi leidsime endas jõudu valida teine tee: mitte teha külastajatele täiendavaid takistusi, vaid olla ise tähelepanelikum, mitmeid võimalusi kaaluv ja arvestav, kahtlustuse korral viisakalt ennetav. Keelamine ja piiramine ei ole kooskõlas raamatukogu vastutuleliku ja ühendava loomusega, rääkimata sellest, et ühe-kahe inimese kuritegeliku käitumise tõttu peaksid täiendavate piirangute rakendamisel kannatama paljud korralikud raamatukogu külastajad.

See valus õppetund ergutas meid aga ka järgmisteks sammudeks. Juba ammu olime tutvunud Euroopa teadusraamatukogude kogude turvalisuse töögrupis valminud kultuuriväärtuslike kogude turvastrateegia ja -nõuetega. Nüüd saime innustust, et raamatukogus kaardistada kogude liikumise ja säilitamisega seotud ohud kogude turvalisusele ning asuda neid kaasaegsel viisil kõrvaldama. See on teekond, mis nõuab teadmisi ja finantsilist võimekust, aga mille läbinuna oleme kindlasti targemad ja teadlikumad. Loomulikult on need teemad ja lahenduskaigud otseseks ning vajalikuks sisendiks raamatukogu kogude uuele kasutus- ja säilitusstrateegiale.

Eluterve valmisolek uuteks muutusteks

Raamatukogu on selline tore asutus, et siin on kõik kõigi ja kõigega seotud. Ka nende kahe aasta puhul ei saa eriliselt esile tõsta ühte või kahte üritust, isegi mitte ainult ühte valdkonda

või osakonda. Üks ettevõtmine on teisega vahetult seotud ning ühe asja õnnestumine või ka ebaõnnestumine on mõjutatud eelmistest ja mõjutab omakorda kõiki järgnevaid. Sageli on küsimus vaid selles, kas me seda seotust sellisel määral kujul iseendale tunnistame ja kas sellega arvestame. Meie konverentsikeskus suudab pakkuda igale soovijale just tema maitsele ja tahtmisele vastavat konverentsiteenust. Aga see suurepärase teenuse varustab samas raamatukogu ka arenguks ja isegi ootamatu tehnoloogilise tõrke likvideerimiseks vajaliku rahalise ressursiga. E-raamatupood müüb taskukohase hinnaga huvilistele trükiseid, mida meie kogudes on üleliia, aga mis kellelegi võivad veel pakkuda lugemis- ja avastamisrõõmu. E-raamatupoe müügitulu läheb aga raamatukogus seni puuduvate kanooniliste ja teadusvaldkonna esindajate hinnangul aegumatute teadusväljannete ostmiseks järelkomplekteerimise ja teaduskirjastustega otsesuhtluse teel. Või kui rääkida riigi massdigiteerimise projektis osalemisest, siis see ei tähendanud ju vaid teadus- ja õppekirjanduse digiteerimist ja kättesaadavaks tegemist kahe miljoni lehekülje ulatuses, vaid kõikide nende digiteerimisele suunatud trükiste kontrolli, puhastamist ja vajadusel isegi konserveerimist. Erialainfo spetsialistid ei õpeta magistritele ja doktorantidele mitte ainult orienteerumist andmebaasides või andmehaldust, vaid nad kasvatavad uusi teadlikke lugejaid. Seda loetelu võib lõputult jätkata.

2023. aasta sügisel peetud muusikaosakonna 40. tegutsemisaasta konverents osutas väga selgesti ühele raamatukogu olemuslikule küljele: tähtis pole mitte iga osakond eraldi, vaid kõiki ühendav koostöö, usaldus, mõistmine ja üksteise toetus.

Tunnistades ühiseid väärtusi, töötades omaks võetud sihis, saab raamatukogu olla vaimsuse hoidja ja kandja, mõjutada ja vormida oma aega ning kinnitada oma tegevusega luuletaja Hando Runneli sõnu: *Vaimsuse hoidmise ahelad elukohustusena ei kõlise koormavalt.*

The image is a blue-tinted architectural cross-section of a church interior. The central feature is a large, pointed Gothic-style archway. Above this arch, the roof structure is shown with a series of smaller, overlapping arches supported by a network of beams. On either side of the central arch, there are two levels of galleries or balconies. Each gallery is filled with rows of books, representing a library or choir stalls. The drawing is a technical sketch, showing structural details like columns, beams, and the curvature of the arches. The overall style is that of a historical architectural plan.

Raamatukogu 220

tarkuse ja nooruse
kohtumispaik

22
aa

tarkuse ja nooruse
kohtumispaik

220
at
rs

meeting point
wisdom and youth

TARTU ÜLIKOOL
raamatukogu

22

20
aastat
years

meeting point of
wisdom and youth

Aastapäeva fotode autor
Jassu Hertsmann.

Karijärve Keelpilliorkester.

Vabariigi Presidendi kõne

Tartu Ülikooli raamatukogu 220. aastapäeval

Alar Karis

Eesti Vabariigi president

Kallid sõbrad!

Nädalapäevad tagasi lugesime uudist, et Tartu Ülikool on kindlalt 300 maailma parema ülikooli seas. Selle tulemuse saavutamisele ja hoidmisele on väga palju kaasa aidanud Karl Morgensterni kuldaväärt mõtte kirjast rektor Georg Friedrich Parrotile, kus ta rõhutas, et Tartu Ülikooli raamatukogu ei tohi olla mingi tavaline lugemissaal, vaid ikka palju enam.

Nüüd teame, et selle mõtte omaksvõtt ja järgimine on aidanud luua ühe nendest kindlatest sammastest, millele toetub tugev ja arenev Tartu Ülikool. Kõigi nende 220 aasta jooksul. Kitsaste aegade ja võõraste võimude kiuste on ülikooli raamatukogu suutnud olla hästi komplekteeritud ja rahvusvaheliselt tuntud teadusraamatukogu.

Kuid siin on lisaks veel üks oluline mõõde. Mõõde terve Eesti jaoks. Ülikooli raamatukogu riulite vahel on kasvanud ja edenenud Eesti vaimne elu palju enam kui teadustöö. Siit on alati saadud tuge meie vaimuelu kestmisele eri aegadel.

Ükskõik, kas raamatukogu on asunud Toomel või on tulnud istuda Seminarkas või Tuubikumis või siinsamas Struve tänaval. Ülikooli raamatukogu on alati olnud üks meie vaimuelu kindlmaid kodasid, kus on omavahel Eesti tuleviku teemadel vaieldud ja arutatud, kus on loodud ja uusi teadmisi saadud. Siin on ajast aega õpitud valikuid tegema ja õppima.

See kõik on oluline ka meie tänasel päeval, kui infokülluse ajastul vajame kriitilist mõtlemist ning

oskust eristada olulist vähetähtsast. Raamatukogu saab olla siin üheks heaks ja kindlaks teejuhiks. Seda öeldes ei pea ma silmas ainult tänast juubilari, vaid kõiki meie raamatukogusid.

Seetõttu loodan, ja seda eriti raamatukogude aastal, et meil jagub ikka mõistmist, kuidas linna-, kogukonna- ja kooliraamatukogude võrk aitab paljudel teha tuleviku tarbeks targemaid valikuid. Sest, nagu te hästi teate, tarku valikud saab teha siis, kui meil on piisavalt teadmisi ning oskust kriitiliselt mõelda ja neid teadmisi analüüsida. Selleks aga tuleb lugeda.

Kindlasti on ka eestlaste raamatu-usk aidanud meil seni teha õigeid otsuseid ning teinud Eestist arenenud riigi ja meie haridusest rahvusvahelise eeskuju.

Samas võib kriisides silmapiir kergesti silmist kaduda ja siin peame hoidma oma kõige suuremat tarkust: jääda igas olukorras õppimisvõimeliseks. Kellelgi ei ole mingit kasu sellisest talupoja-tarkusest, kui talupoeg on, aga tarkust ei ole.

Niisiis ei ole ülikooli raamatukogu vaimne kese vaid Tartu Ülikoolile, ta on seda tervele Eestile ja palju laiemaltki. Eesti tulevik on ju meie endi teha, selleks peame tegema tarku otsuseid ning siin on meile kindlaks toeks raamatukogud ja muidugi meie Tartu Ülikooli raamatukogu.

*Vivat, crescat, floreat Bibliotheca Universitatis
Tartuensis in aeternum!*

Tartu Ülikooli rektori Toomas Asseri kõne raamatukogu 220. aastapäeval

Toomas Asser

Tartu Ülikooli rektor, professor

Austatud Eesti Vabariigi president, lugupeetud linnapea, hea raamatukogupere, head külalised!

Tartu Ülikooli raamatukogu juhtmõtte järgi on raamatukogu „Tarkuse ja nooruse kohtumispaik“. Nii see tõesti on, ehkki üksikisiku elus ei pruugi tarkus ja noorus ju alati käsikäes käia. Samas ei tohiks seda hüüdlausest ka nii tõlgenda, et noortel tarkusega enne ülikooli ja raamatukokku jõudmist asja poleks. Meie noored on targad. Aga raamatukogu on sõlmpunkt, mis aitab need kaks omavahel kokku tuua, noortel tunnetada tarkuse mõõtu ja tarkadel tunda end nooremana. Tegelikult on

raamatukogu roll aga ühendada kõiki inimesi, kel on soov midagi uut teada saada. Ka noori, kes alles oma ülikooliteed ootamas, inimesi, kel on ülikooliõpingutest juba kaua aega möödunud või keda pole elu üldse ülikooli toonudki.

On väga sümbolne, et tähistame Tartu Ülikooli raamatukogu suurt aastapäeva just siin, selles ruumis, selles majas, kus raamatukogu tegutses tervelt 180 aastat. Usun, et igal Tartu Ülikooli vilistlasel on seoses raamatukoguga rääkida oma lugu, olgu see lugu sündinud siin Toomkiriku müüride vahel või praeguses Struve tänava majas.

Mina ise hakkasin siin majas raamatuid laenutama juba keskkooliõpilasena. Hiljem, ülikooliõpingute ajal, oligi minu peamine liikumistrajektor selle maja ja vana anatoomikumi vahel.

Raamatukogu 220 tegutsemisaasta jooksul on siin töötanud inimesed teinud seda tööd mitte üksnes pühendunult, vaid suure kirega. Õigem oleks ehk isegi öelda, et see pole neile olnud alati mitte töö, vaid elu. Näiteks raamatukogu asutaja Karl Simon Morgenstern elas sedavõrd innustunult oma raamatukogule kaasa, et kui keiser Nikolai I 1829. aastal seda maja külastas, määras ülikooli rektor Moier keisri saatjaks mitte Morgensterni, vaid raamatukogu noore bibliotekaari Emil Andersi. Seda puhtalt põhjusel, et Morgenstern olnuks keisri saatjana liialt pealetükkiv ja rohkesõnaline ja poleks suutnud end oma majast rääkides tagasi hoida. Emil Anders oli keisri külaskäigu aegu alles kolm aastat raamatukogus töötanud noor mees ja oli võimeline keisri küsimustele vastama tagasihoidlikult „jah“ või „ei“. Oma mälestustes on Anders aga kirjeldanud, kuidas tema kogenud kolleegid jätsid oma elutöö alles siis, kui neil polnud enam jõudu iga päev Toomemäest üles jalutada. Kui Anders lõpuks eaka mehena ise sama probleemi ees seisis, ei jätnud ta mitte oma

ametit maha, vaid kolis raamatukokku elama. Kuna tänase aktuse pealkiri on „Raamatukogu on mu kodumaa“, siis on Emil Andersist rääkides sobilik tuua siia ka näide sellest, kuidas tal ei õnnestunud vaatamata mitmetele sellekohastele püüdlustele kuidagi Tartust võõrsile kolida, sest raamatukogu oli tõesti tema kodumaa. Tema hing asus selles majas.

Minu eelnev jutt ei ole mõeldud vihjeks raamatukogu praegustele töötajatele. Usun ja loodan, et praegusel ajal osatakse töö- ja eraelu lahus hoida. Isegi kui tean, et raamatukogutööga seotud kirk on teiega ka väljaspool tööaega. Just see pühendumus annab raamatukogule tema peaaegu et füüsiliselt tajutava aate. Ka Struve tänava majas on see fluidum igal sammul tunda. Sellest, kuidas raamatukogu on tänapäeval palju enam kui üksnes raamatute hankimise koht, saaks rääkida terve konverentsi jagu, seetõttu ma tänasel pidupäeval sellel pikalt ei peatu. Igal juhul on rõõm näha, et raamatukogu astub ühte sammu nii ülikooli akadeemilise kogukonna vajadustega, tehnoloogia arenguga kui ka ühiskonnas toimivate muutustega. Nii hoida!

Palju õnne!
Elagu ja õitsegu Tartu Ülikooli raamatukogu!

Toomas Asser esinemas TÜ raamatukogu 220. aastapäeval.

Raamatukogumälestusi

Tartu Ülikooli raamatukogu
220. aastapäeval peetud kõne

Doris Kareva

luuletaja ja toimetaja

Armas raamaturahvas! Suur rõõm ja au on üheskoos tähistada Tartu Ülikooli raamatukogu 220. sünnipäeva.

Minugi jaoks on raamatukogu lapsest saati olnud üks tähtsamaid vaimutempleid, mille olemus ja mõte ilmutab end õige mitmel moel. Mõnest neist tahaksingi täna kõnelda.

Raamatukogu kui labürint

Selle kujundi on kuulsaks kirjutanud Jorge Luis Borges, võrreldes universumit raamatukoguga, mis eksisteerib *ab aeterno*, koosneb määramatust hulgast kuusnurkseist kambreist, on piiritu ja tsükliline. Selle ebapiisavalt ja pidevalt valgustatud sfäärilise ruumi täpne keskpunkt on mis tahes kuusnurk ja selle ümbermõõt on kättesaamatu. Borges kirjeldab üksnes nähtavat, ta ei kõnele lõhnadest ega helidest, aga lugedes hakkab kõrvus kohe kumisema. See kõlab nagu vaevuaimatav päevavalguslampide surin, mesilastaru sumin või vere kohin peas.

„Kui inimsugu, see ainus omataoline, peaks välja surema, jääb ometi alles Raamatukogu: valgustatud, mahajäetud, lõpmatu, täiuslikult liikumatu, täis hinnalisi kõiteid, kasutu, hävimatu, salapärane.“ Borgese nägemus Paabeli raamatukogust on nii lummas, et see peegeldub äratuntavalt mitmetes hilisemates teostes.

„Põrandast laeni tõusis vahekäikude ja raamatutest pungil riulite labürint, meenutades üks-

teisega põimuvatest tunnelitest, treppidest, platvormidest ja sildadest koosnevat mesilastaru, mis lasi aimata hiiglaslikku, võimatuna näiva geomeetriaga raamatukogu.“ Nii kirjeldab Carlos Ruiz Zafón oma esikromaanis „Tuule vari“ Unustatud Raamatute Surnuaia nimelist ulmelist biblioteeki, mis lisaks Borgese labürintlikule Paabeli raamatukogule toob silme ette Umberto Eco „Roosi nime“ salapärase kloostri raamatukogu.

Jan Kaus on rõhutanud, kui oluline on, et eksisteerivad ruumipunktid, mis aitavad juhtida inimeste hingesid eksi, et on olemas kindlused liigse enesekindluse vastu – nendeks on raamatukogud. „Sellisel juhul saab öelda, et üks raamat on sissepääs inimlikkuse labürinti või teejuht labürindis. Või siis hoopis miski, mille pilk on suunatud labürindist välja. Sellisel juhul on aga raamatukogu kõikide sissepääsude ja teejuhtide hoidla, maagiline ruumipunkt, kuhu koonduvad ja kust hargnevad kõik inimlikud rajad.“ Tõepoolest, raamatukogu gravitatsioon tõmbab ligi just neid inimesi, keda huvitab maailma saladus.

Nelja-aastaselt olin vanavanematele ette lugenud pea kõik kodus leiduvad raamatud, kuni vanaema mu käekõrval Tallinna lasteraamatukogusse viis. Päevad muutusid jälle põnevaks, kuigi riulite süsteem kulus kiiresti pähe ja laenuraamatud hakkasid korduma. Ühel päeval jäi lahke raamatukoguhoidja mind mõtlikult silmitsema. „Sa oled imelik laps,“ lausus ta. „Ühtelugu lahkud sa siit raske kotitäie raamatutega ja paari päeva pärast tood nad jälle tagasi. Kas sa neid üldse loed ka?“ Minu suuri silmi nähes küsis ta ühe ja teise teose

kohta ja tema hämming üha kasvas. „Tegelikult ei ole see reeglitega kooskõlas,“ lausus ta, „aga seekord võiks vist teha erandi.“ Ning vormistas mu täiskasvanute osakonna lugejaks. Hetk, mil astusin uue labürindi lävele, oli kogu mu senise elu kõrghetk. Kõik muinasjuttudes kirjeldatud aardekambrid kahvasid mu elu esimese raamatukogu kõrval. Ma ei mäleta selle raamatukoguhoidja nime, aga tema näo mõtlik lahke kiirgus kumab veel aastate tagant nagu pühapilt.

Raamatukogu kui varjupaik

On raamatukogusid, mis on ettenägelikult juba projekteeritud nii, et neid vajaduse korral saaks kasutada varjendina. Aga selletagi pakub raamatukogu turvalist pelgupaika paljudele, kel ühel või teisel põhjusel pole parajasti mujale minna. Inimese jaoks, kes on äsja matnud oma lähedase, haigutab tuba nagu lahtine haav. Mõni otsib võimalust põgeneda koolikiusu, mõni koduvägivalla eest; igaüht võivad varitseda nähtamatud deemonid või põletada valus üksildus.

Minu ema töötas aastaid rahvusraamatukogu muusikaosakonnas. Pärast kooli lippasin sageli üles Toompeale, valisin mõne plaadi, panin pähe kõrvaklapid ja istusin lugemis- või õieti kuulamis-saali, kus praegu asub Soome saatkond ja kust avaneb võrratu vaade vanalinna punastele katusetele. Kuulasin endamisi klassikalist muusikat ja lahendasin koduseid ülesandeid, mõnikord ka kirjutasin midagi poolsalaja, oma lõbuks. Maailm oma probleemidega jäi alla orgu, mina võisin vaadelda kirikutornide kohal üha muutuvaid pilvi, silmapiirini laiuvat merd, ja lasta helidel end kanda. Alles tagantjärele mõistsin, milline hindamatu aegruum see verinoore inimese jaoks oli.

Raamatukogu on täiesti eriline varju- või pelgupaik, mis lisaks turvalisusele annab ka vabaduse tunde. Raamatukogu oma võimaluste rohkuses avab teadvuses tihedalt kokku pakitud dimensioonid, käivitab kujutluse, mille kõik kohisevad suunad on enese valida. Nagu vihjab Carlos Ruiz Zafón,

Doris Kareva esinemas TÜ raamatukogu 220. aastapäeval.

Vasakult Krista Aru, Toomas Asser, Alar Karis, Sirje Karis.

võib raamat olla korraga nii vahend kui sihtpunkt, nii varjupaik kui puhastustuli. Eks paku unigi ju lõpmata erinevaid kogemusi. Ometi on uni, see Juhan Viidingu sõnul *ainus rohi ärkveloleku vastu*, ühtviisi vajalik ja väärtuslik nii kuningale kui ka kerjusele. Nii tundub ka aeg, mille inimene veedab raamatukogus, iseäralist puutumatus pakkuv. See aeg on privaatne müsteerium, püha nagu uni.

Raamatukogu kui aed

Nagu on palju erinevaid aedu, on ka erinevaid raamatukogusid – suuremaid ja väiksemaid, selgelt korrapärastatud ja loovalt metsikuid. Aga kõik nad pakuvad mitte ainult hingele puhkust, vaid ka etteaimamatuid kohtumisi ristuvatel mõtteradadel. *Sajab eoseid ja seoseid*, ütleb luuletaja. Vilgas tolmeldamine, mis igas raamatukoguaias toimub, võimaldab vaimu kärjekannudel järk-järgult täituda. Kirjandus vajab sünniks ühtaegu omaetteolekut ja külluslikku suminat; aega ajus voolavate või välgatavate tekstide omavahelisest keskustelust osa saada.

Borges oma novellis „Hargnevate teede aed“ kõneleb paljude aegade, nii divergentsete, konvergentsete kui paralleelsete aegade üha kasvava keerisetaolise võrgu olemasolust: „Need ajalõimed lähenevad üksteisele, hargnevad, lõikuvad või on sajandeid üksteisele täiesti tundmatud, sisaldades endas kõik võimalusi.“

Vanematega koos nende sõpradel külas käies läks mõnigi kord jutt teemadele, mis minule suurt huvi ei pakkunud. Siis libistasin end laua äärest viisakalt minema ja süvenesin pererahva lahkel loal nende kodusse raamatukokku. See oli hunnitu võimalus avastada sundimatus õhkkonnas uusi autoreid, nende hääletämbreid, vihjeid ja sosinaid. Võõras aias leidis peaaegu alati tundmatuid, mõrkjaid ja magusaid, vahel ka keelatud vilju, põnevaid varjulisi allikaid. Metsikuilt, ainult korra kohatud õitelt kogutud tolm, selle joovastavad aroomid segunesid unedes nägemusteks ning kandusid edasi mu lapsea luuletustesse.

Raamatukogu kui kool

Algkooli astudes leidsin keldris asuvast garderoobist ukse, mis viis kooliraamatukokku. See oli tõeline Unustatud Raamatute Surnuaed, kus hõljus veel endiste aegade lõhn. Sellest sõna otseses mõttes põrandaalusest kambri võis leida pea täieliku „Looduse kuldraamatu“ sarja ja palju muudki põnevat, mis linnaraamatukogudes oli juba ammu likvideeritud. Paraku jõudsid muutused sinnagi. Vist juba järgmiseks sügiseks oli hõbehalli peaga vaikne haldjalik raamatukoguhoidja lahkunud. Koos temaga haihtusid sellest aardekambrist ühe suvega kõik vanad köited ja nende eripärane lõhn. Riilutele jäi üksnes tuhmivõitu kohustuslik kirjandus, mida laenutas reibas pioneerijuht. Nii sulgus ühe raamatukogu uks minu jaoks vaikselt ja lõplikult.

Aga kool jätkus. Neljateistaastaselt töötasin ühe suve rahvusraamatukogus. See oli huvitav ja õpetlik aeg, võimalus osaleda suures mesitarus lakkamatult toimivas sõelumise, katalogiseerimise ja struktureerimise protsessis. Kohtasin mitmeid erakordseid vaime, kes pealtnäha samase sisu ja iseloomuga allikate hulgast oskasid eristada ja soovitada just ühele või teisele lugejale väärtuslikku. Mäletan, kuidas Laine Pärloja raamatukogule väliskirjandust valides tellis kaks tol ajal seninägematut ingliskeelset *paperback*'i, Dhammapada ja Mahābhārata, topelteksemplaridena. „Sind näikse taolised asjad huvitavat,“ märkis ta oma lindgrenliku naeratusena napilt ja ulatas mulle raamatud. Mis võiks olla kaunim kingitusest, mida saaja veel soovidagi ei oska?

Kirjandussündmus '76 korraldajaid üllatas, kui juhuslik ja ebaühtlane oli isegi kirjandushuviliste koolinoorte lugemus. Jaak Jõerüüt koostas seejärel põhjaliku soovitusnimekirja olulistest autoritest, Mati Unt aga kasutas veel kavalamaid võtteid. „Ma arvan, et see raamat võiks sulle huvi pakkuda,“ lausus ta teinekord otsekui muuseumis oma soojalt kuriseval häälel. Ja tõmbas raamaturiulist välja mõne teose, millest mina polnud kunagi kuulnud, vahel ka keeles, mida ma kuigi hästi ei vullanud. Küllap tundis ta noore inimese loomust küllalt hästi,

et mõista, millist kirge selline väljakutse võib äratada. Sõnaraamatu abil lugesin, tõlkisin ja konspekteerisin teoseid, mis tol ajal vaid vihjamisi käest kätte liikusid. Tänuröömsa ja ülendatuna töötasin mõttes teha kõik, et usaldust väärida.

Nagu tabavalt ütleb raamatukogude aasta kodulehekülj: raamatukogu on tarkuse kodu ja põnevuse allikas.

Raamatukogu kui armastus

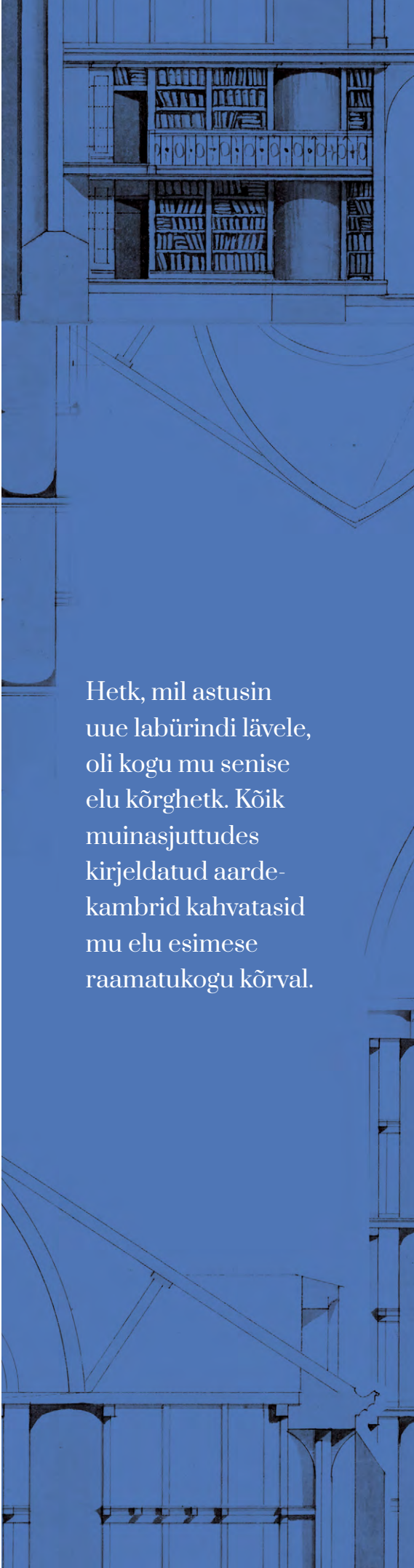
Raamatukogu on juba olemuslikult hea kohtumiskoht, kooskõlaline keskkond, kus asju arutada, nagu Eesti Koostöö Kogu algatatud „Kohalike dialoogis kohalikus raamatukogus“, aga ka viljakas pinnas romantiliseks üksteiseleidmiseks.

1972. aastal Loomingu Raamatukogus ilmunud ning Noorsooteatri lavalgi tormi teinud Erich Segali romaan „Armastuse lugu“ päikese- poisist, kes avastas raamatukoguhiire, mõjutas pea tervet põlvkonda. Inimesed, kes armastavad raamatuid, on tõepoolest omavahel seotud lõpmata paljude peente vihjeniitidega. Mis omakorda võimaldab arendada mõttelist kassikangast, rikastades suhet ettearvamatute dimensioonidega.

Ka armastusest inimese ja raamatu vahel on köitvaid lehekülgi kirjutatud. Üks pea unustusse vajunud teos on Andres Vanapa eelmise aastatuhande lõpukümnendil ilmunud elegantne romaan „Riiulid“. Selle peategelane härra Ajao kiindub aegamisi, ent sügavalt ühte kirsipunasesse köitesse. Järk-järgult läbi elades kõiki armumise piinu, jõuab ta lõpuks redeli abil kõige kõrgemal riiulil asuvat raamatut küünitama – ning korraks kõikuma lüües tõmbab endale õnnetult kaela kogu raamatukogu, mattudes varisevate köidete alla.

Eks ole raamatukogu ka omamoodi klooster, kus järk-järgult vabaneb isekusest ja harjutada pühendumist. Raamatukoguhoidja töö on õpetaja ja aednikuga võrreldav armastuse töö, pidev tähelepanu ja hoolitsemine, et õli lambis ei lõpeks, et tuluke ei kustuks, et kogu talletatud vaimuvara kehtaks, kasvaks ja kosutaks põlvest põlve.

Zafóni romaanis „Tuule vari“ kõneleb isa pojale: „See paik siin on mõistatus, pühamu. Igal raamatul, igal köitel, mida sa näed, on hing. Kirjutaja hing ja nende hing, kes seda lugesid ja sellega koos elasid ja unistasid. Iga kord, kui raamat uutesse kättesse läheb, iga kord, kui kellegi pilk üle ta lehekülgede libiseb, kasvab tema vaim suuremaks ja tugevamaks.“

Hetk, mil astusin uue labürindi lävele, oli kogu mu senise elu kõrghetk. Kõik muinasjuttudes kirjeldatud aardekambrid kahvatasid mu elu esimese raamatukogu kõrval.

Ka eesti kirjandus on tulvil tänukummardusi eelkäijatele, lähtelaulikutele, nagu Betti Alveril:

*Üle sõnade serva,
üle raamatu randi
me südant on puutunud
loojate käed,*

või tänagi värskest mõjuvaid sõnumeid, nagu Heiti Talviku kredo:

*Meie saatus on püsida tüüril
kõigi lootuste avariiski
ja tõdede vankuval müüril
meelt heita — ning elada siiski.*

Mis ka ei juhtuks, kord loetud ja meelde talletatud sõna jääb meiega alatiseks. Nii kumiseb veres ka Artur Alliksaare lause: *Aga olnu ei hävi, sest et mälu ei kao.*

Täna südamest kõikide raamatukogude hoidjaid ja haldjaid, nägematut müriaadi, kes eesti vaimujõu hävimatuse eest läbi aegade hoold on kandnud ja seda tänini teevad. Nende töö tähendus on äraarvamatult suur.

Minu raamatukogu

Tartu Ülikooli raamatukogu 220. aastapäeval peetud kõne

Kaire Maimets
muusikaosakonna juhataja

*Olen tänulik võimaluse eest siin täna kõneleda –
tänulik, et hoolimata maailmas toimuvast sõjast on meil võimalus tulla kokku,
tähistada ja rõõmu tunda Tartu Ülikooli raamatukogust, headest kolleegidest, tööst, Elust.
Järgnev on mõtisklus raamatukogu tähendusest mu elus.*

Mu esimene raamatukogu oli kodune – „Looduse kuldraamatu“ sari, „Seiklusjutte maalt ja merelt“, nõukogude lastekirjandus. Siis tulid linnaraamatukogu ja kooliraamatukogu, mille juhataja märkas raamatuhuvilist last ning asus tasapisi raamatuid soovitama. Siiani on meeles noorsooromaanid „Saladuse võti“ (Geoffrey Trease, 1964) ja „Puust palvehelmed“ (Natalia Rolleczek, 1964), mida sai mitmeid kordi laenutatud ja loetud. Käisin Tartu 10. Keskkoolis ja kooliraamatukogu asus meil vana maja kõrgel neljandal korrusel, ukse kohal silt: „Hea raamat on nagu vestlus targa inimesega“ (Lev Tolstoi). Sinna kõrgele tuli pürgida, ei saanud lihtsalt möödaminnes sisse astuda. Ja ma olin seal sage külaline.

Lugesin palju ja kiiresti. Linnaraamatukogust laenu-tasin tihti kümmekond raamatut korraga, millest üks-kaks jõudsin kindlasti juba bussi oodates ja bussis teel koju läbi lugeda. Aastaid kandsin alati kotis kaasas mõnd raamatut – igaks juhuks! Ehk tuleb kusagil aega parajaks teha.

Esimest käiku Tartu Ülikooli raamatukokku ma ei mäleta. Raamatukogu Toomemäel ei mäleta üldse – olin liiga noor –, aga teadsin seda paika Toomel kui „Eesti kõige suuremat raamatukogu“ Dagmar Normeti lasteraamatust „Une-Mati, Päril-Mati

ja Tups“. Vanas raamatukogus toimub Normetil nimelt ühe peatüki tegevus, kus Mati otsib oma lastearstideks õppivaid vanemaid. Mäletan Siima Škopi illustratsioone: „aina riulid – maast laeni, otsast otsani raamatuid täis“ ja vana heasüdamlik valvuritädi, kes ütleb Matile: „Kallis laps! Koeraga raamatukogusse ei tulda! Siin on vaikuse riik! Siin on raamatute riik!“¹

Siia Struve majja jõudsin küllap koos isaga, igal juhul oluliselt enne, kui mul ülikoolis olid tunnid alanud. Algul tulin nuusutama. Õppisin Heino Elleri nimelises Tartu Muusikakoolis viiulit ja viimastel kursustel liikusin tihti Elleri ja Vanemuise vahet. Kui kuskil sel marsruudil tekkis ajaauk, tulin raamatu-kokku kasvõi natukeseks – kõigepealt sugugi mitte fonoteeki muusikat otsima, vaid teatmeteoste riulite vahele uitama. Alustasin „Encyclopaedia Britannicast“, artiklist „music“ – see oli lummas. Mäletan, et istusin riuli varjus põrandal ja lugesin. See oli mu esimene kokkupuude teaduskeelse definitsiooniga muusikast – seni olin muusikat vaid teinud, mitte niivõrd temast mõelnud.

Fonoteeki sattusin alles hiljem ja võib-olla hoopis aega parajaks tegema, kui lugemissaalis tellimis-sedeli esitamise järel tuli kaks tundi oodata, et teavik kätte saada. Fonoteek tundus kohe turvalise

1 Normet, Dagmar. (1979). Une-Mati, Päril-Mati ja Tups. Tallinn: Eesti Raamat, lk 30–31.

Kaire Maimets esinemas TÜ raamatukogu 220. aastapäeval.

kohana, ka sellepärast, et oli ruumilt väiksem-kompaktsem kui hiigelsuured lugemissaalid. Praeguses muusikasaalis näen sarnaseid noori, kes ilmselgelt õppimiseks eraldatumat kohta otsivad. Fonoteegis paelus mind CD-de kuulamisvõimalus ja seda väga konkreetsel põhjusel – kodus kuulasin muusikat tollal põhiliselt kassetidelt, aga CD-del oli muusikalistest suurvormidest ja lavamuusikateostest oluliselt lihtsam lemmikkohti üles leida, kui kassette edasi-tagasi kerides; ja lihtsam neid lemmikkohti korrata, korrata, korrata.

Elleri-kooli viimasel kevadsemestril sagesid mu käigud ülikooli raamatukokku. Ma ei näinud enam oma tulevikku viuldajana, vaid olin hakanud muusikateaduse peale mõtlema – muusikast mõtlema. Niisiis: pärast teatmeteoseid tuli teaduskirjandus – ja avanes uus maailm. Tookord, 1990-ndate keskel Elleri-kooli lõpetajana olid mul muusika, kirjanduse, elu kohta küsimused, mida ma ei osanud hästi sõnastada. Tahtsin teada, mida muusika – või laiemalt: ilu kogemine minuga isiklikult teeb? Ja miks? Eeldasin, kirjasõna-usku nagu

ma olin, et kusagil raamatutes on vastused ühel või teisel kujul olemas, tuleb need raamatud vaid üles leida. Kuna ma ei tihanud raamatukogutöötajaid oma ebamääraste ning isiklike küsimustega tülitada, siis „surfasin“: psühholoogia, filosoofia, film-teater-muusika ... Teisisõnu võib öelda, et teadusraamatute juurde tõmbas mind janu vaimuse, püsiväärtuste, kõrgemate „asjade“ järele. Mõnda teist oleks tol eluperioodil tõmmanud kirikusse, mind – ülikooli raamatukokku. Raamatukogu oli minu kirik.

Vaim(sus)

Raamatukogul oli ja on Vaim. Kirjanik Germaine Greer on öelnud nii kaunilt: „Raamatukogud on tugevuse, õnnistuse ja vaimuteravuse varamud; korra, meelerahu ja pidevuse meeldetuletused, vaimujõu järved, mis pole ei soojad ega külmad, eredad ega hämarad. Nende pakutav nauding on püsiv, kõrgpunktita, usaldusväärne, sügav ja kauakestev. Igas raamatukogus üle kogu maailma olen ma kodus, eneseteadvusetu, tüüne ja süüvinud.“²

Aastapäevapidustused raamatukogu ees.

Eriti oma elu hapratel hetkedel olen raamatukogus tajunud Vaimu kutset. Siin majas selgelt – et minust saab parem inimene, kui neist udest läbi astun. Sellega kaasneb ka eneseväärkuse ja uhkuse tunne – et kuulun valitud seltskonda, vaimumaailma. Aukartusega segatud rõõm ja lugupidamine saadab mind tänaseni – igal hommikul, tööle tulles.

Esimese ülikooliaasta õppisin USA-s Georgia osariigis Augustas. Seal kehtis reegel, et kõik õpikud, noodid ja isegi näiteks muusikaajaloo-kursuse kuulamismaterjal CD-del tuli tudengil isiklikult endale osta. Raamatukokku ei olnudki nagu põhjust minna. Vabad nädalavahetused veetsin hoopis Barnes & Noble'i raamatupoos, kus võisin riulitelt raamatuid ja ajakirju võtta ning neid koha-peal pehmes tugitoolis lugeda, ilma et turvamees

varem või hiljem selja taga seisaks (mida tollal Eestis juhtus tihti). Lugesin valimatult. Põhimõtteliselt lugesingi end Tartu Ülikooli semiootika-osakonda, otse teisele kursusele, ehkki Eestisse naastes oskasin nimetada vaid Umberto Eco ja Juri Lotmani nime – ju siis piisavalt veenvalt.

Ühendriikidest tagasi Tartus asusin uurima semiootika pakutavaid võimalusi muusikast mõtlemisel. Mäletan, kuidas ootas pikisilmi, millal raamatukogu pärast suvepuhkust ometi taas ukсед avab. Töötasin läbi kõik ajakirja Semiotica muusikaartiklid ja liikusin nende bibliograafiatest edasi – appi tuli raamatukogudevaheline laenus (RVL). Kirjandust muusikasemiootika kohta oligi raamatukogus ju vaid näpuotsaga. Aga RVL oli ka meeleline nauding – tulid „päris“ raamatud (mitte digikoopiad), lõhnasid välismaa ja teiste raamatu-

2 „Libraries are reservoirs of strength, grace and wit, reminders of order, calm and continuity, lakes of mental energy, neither warm nor cold, light nor dark. The pleasure they give is steady, unorgastic, reliable, deep and long-lasting. In any library in the world, I am at home, unselfconscious, still and absorbed.“ Tsiteeritud väljaandest: Greer, Germaine. (1989). Daddy, we hardly knew you. [London]: Penguin Books, 70.

Teisisõnu võib öelda, et siia teadusraamatute juurde tõmbas mind janu vaimsure, püsiväärtuste, kõrgemate „asjade“ järele. Mõnda teist oleks tõmmanud kirikusse, mind – ülikooli raamatukokku. Raamatukogu oli minu kirik.

kogude järele. Algul kirjutasin neist käsitsi löike välja, lehekülgede kaupa konspekteerisin raamatuid – läbikirjutamine aitas lugeda, loetu läbi töötada. Siis tuli võimalus teha koopiaid, õigemini odavnes teenus tudengi jaoks. Tänaeni loen uut teadusraamatut kätte võttes kõigepealt läbi sisukorra, indeksi ja bibliograafia.

Ülikooli lõpetamise järel viis õppimine ja töö mind Tartust eemale ja armastus tõi tagasi. Vahepeal möödunud aastate järel oli raamatukogust saanud mulle mitte niivõrd enam avastamise ja info otsimise, kuivõrd teadustöö tegemise koht. Siin kirjutasin lõpuni oma doktoriväitekirja ja nii mõnegi artikli. Ikka nelja tunni kaupa päevas – rohkem polnud võimalust, olin siis juba ema ja Elu nõudis oma. Ühe artikli sünd 2010. aastal oli eriti kaunis. Tol päeval oli mul kirjatöök aega hommikul kella kümnest kaheni, oli kiire, sest artikli tähtaeg kukkus; saingi oma artikli valmis, ja kuue tunni pärast tõi inimesele ka tütre.

Rahu ja vaikus

Emakeelepäeval otsisime kõige ilusamat sõna, mis oleks seotud raamatukoguga. Tol mainitud ajal juhtisid minu edetabelit kindlalt „rahu“ ja „vaikus“ ning „võimalus keskenduda“. Kahe väikese lapse kõrvalt polnud Aega raisata – kirjutasin oma töid-artikleid esimeses lugemissaalis, et mitte tuttavaid kohata, kellega peaks juttu rääkima. Nautisin anonüümsust. Ja turvatunnet. Tunnet, et olen üks, samas kuuludes kogukonda, kus kõik ümberringi õppisid, uurisid, kirjutasid. Minu kogukond ja raamatukogu kui kogukonnakeskus – koos üks olemise füüsiline ja vaimne ruum. Seevastu näiteks raamatukogu kui kohtumispaik, st sotsiaalne ruum pole mulle iial pähe tulnud! Allkorruse kohvik ehk küll, aga mitte raamatukogu ise – „püha“ ruum, minusuguste „introvertide kaitseala“.

Siia tööle asumisest saati olen teatava rahutusega jälginud diskussiooni raamatukogude muutunud rollist ja kohustusest muutuda: kohustusest kõnetada uusi sihtrühmi, kaasata kogukondi, kirjutada ja ellu viia kõikvõimalikke projekte, korraldada huvitavaid ja harivaid üritusi, kasvatada digivõimekust ja meediapädevust, edendada täiskasvanuharidust, elukestvat õpet, disainida uusi ja põnevaid teenuseid, et pakkuda lugejatele üha uudseid ja uuenduslikke viise raamatukogu kogemiseks, olla kogukonnakeskus ja vaba aja veetmise koht, harrastusteaduse vedaja ...! Mõtlen, et õnneks on mu jaoks veel üks ilus raamatukoguga seotud sõna: „vabadus“. Raamatukogu kui vabadus otsida, avastada, leida, vabadus muutuda ja muuta ... Ja ikkagi – janu, soovi, tahet seda vabadust maitsta peab inimene esmalt ise endas tundma. Alles siis saab raamatukogu avaneda kogu oma väes.

Palju õnne, armas raamatukogu! Siin on uhke töötada! *Ela, kasva, õitse!*

The image is a blue-tinted architectural cross-section of a building. The top half shows a vaulted ceiling with a central semi-circular dome and smaller semi-circular vaults on either side. The bottom half shows a large arched opening, possibly a doorway or a large window, flanked by two levels of bookshelves. The drawing is a technical sketch with fine lines and some handwritten notes in the top left corner.

Raamatukogust

Esimene teadusraamatu- kogude visioonikonverents Eestis¹

Kristhel Haak

kogude arenduse osakonna juhataja

Elena Sipria-Mironov

projektijuht

2022. aasta oli meie raamatukogunduses eriline. 1. novembril, tähistamaks üleriigilist raamatukogude aastat ja Tartu Ülikooli raamatukogu suurt juubelit, toimus meie raamatukogus, esimest korda Eestis, teadusraamatukogude tulevikule pühendatud visioonikonverents. Rahvusvahelisel konverentsil mõeldi koos teadusraamatukogude arenguks vajalike kõige olulisemate teemade peale ning otsiti ühiseid eesmärke. Kokku osales üritusel ligi 100 kolleegi erinevatest raamatukogudest, nendest 75 olid Tartusse kohale tulnud ja ülejäänud osalesid veebis. Ürituse esimese osa ettekanded olid inglise keeles ning keskendusid peamiselt avatud teadusele.

Visioonikonverentsi juhatas **Ragnar Siil**, rahvusvahelise kultuuripoliitika ja loomemajanduse mõttekoja Creativity Lab asutaja ja tegevjuht ning Euroopa kultuuripoliitika disainerite võrgustiku eesistuja. Avakõne pidas Tartu Ülikooli rektor **Toomas Asser**, kes nimetas oma sõnavõtu raamatukogusid demokraatliku ühiskonna vundamendiks. Tema sõnul on ülikooli raamatukogudel juba mitmeid sajandeid vastutusrikas roll teadus- ja kultuurilooliste kogude säilitamisel, haldamisel ja juurdepääsu tagamisel, kuid digiajastul on selle tegevuse kasu muutunud palju ulatuslikumaks ning paremini kättesaadavaks.

Esimese ettekandega esines Euroopa teadusraamatukogudele tuntud avatud teaduse ekspert **Eva Méndez**, kes on osalenud erinevates riikides teaduspoliitika ja -regulatsioonide väljatöötamisel ning juhtinud mitmeid uuringuid, samuti töötanud konsultandina standardiseerimise, metaandmete, semantilise veebi, avaandmete, repositooriumide ja raamatukogude arendusprojektide juures. Oma kõnes rõhutas Méndez, et traditsioonilised teadustavad ja publitseerimise praktikad keskenduvad „avalda või hävi“ mudelile, mis alati ei edenda teadlaste karjääri, vaid pigem toob teaduskirjastusele rahalist kasu. Kuldne avatud juurdepääs, mis võib olla artikli avaldamise puhul tasuline, jätab paljud teadlased ja vähem rahastatud valdkonnad tahaplaanile. Méndeze sõnul võimaldavad avatud teaduse mudel ja sellele suunatud teaduskommunikatsioon parandada maailma mõistmist ja teadusuuringute kvaliteeti. Pandeemiaaeg oli mitmes mõttes murdeline, sest sel perioodil ilmnis selge vajadus ja hea praktika teha teadusuuringute tulemusi piiranguteta ja viivitamatult kõigile kättesaadavaks. Üheks takistavaks teguriks on Méndeze hinnangul jäik teaduse hindamise süsteem, mis peab kohanema muutustega teadustöö praktikates, minema üle kaasaja tehnoloogiatele ning kasutama selleks uusi digitaalseid vahendeid. Digitaalne ümberkujundamine nõuab aga kogu süsteemi

1 Konverentsi materjalid: <https://hdl.handle.net/10062/88241>.

01.11.2022

Teadusraamatukogude visioonikonverents

Vision Conference of
Estonian Research Libraries

Rohkem infot
More information

▶ utlib.ut.ee

TARTU ÜLIKOOL
raamatukogu

220

Eesti Maaülikooli
RAAMATUKOGU

TALLINNA ÜLIKOOL

muutmist ja ärimudelite läbivaatamist. Méndeze sõnul on intellektuaalse omandi seadustes vaja teha ka avatud teaduse edendamiseks põhjalikke muudatusi, mis aitaksid toetada nii ühiskonna huve kui ka teaduslike eesmärgi.

Eesti Vabariigi Majandus- ja Kommunikatsiooni-
ministeeriumi digiarengu asekanter **Luukas
Kristjan Ilves** alustas oma ettekannet mõttega,
et kasutajate vajaduste ja andmete kasutamise
teekonna mõistmisel on kesksel kohal kasutaja-
kogemuse parandamine ning rõhutas selle olulisust
nii era- kui avalikus sektoris. Eesti valitsus on tema
sõnul 2010. aastast alates töötanud andmepõhise
ülemineku nimel, kus peamine fookus on andmete
struktuuril, juurdepääsul, haldamisel, kvaliteedil ja
avatusel edendamisel. Valitsus tunnustab, et peab
kasutajate huvidest lähtuvalt tegema andmed
paremini kättesaadavaks ning juurutama avatud
andmete kultuuri. Ilves rääkis ka üleminekust
pilvepõhisele andmetaristule ning rõhutas andmete
turvalisuse ja kontrollimise olulisust. Terviklike
andmestruktuuride loomine ja personali koolita-

mine vajalike tehnoloogia- ja juhtimisoskuste
arendamise eesmärgil on tema sõnul määrava
tähtsusega. Raamatukogude roll andmete ja
ressursside haldamisel aitab andmestunud maailma
muuta oluliselt avatumaks ja tõhusamaks. Seetõttu
soovitas Ilves teadusraamatukogudel olla julgemad
ja häälekamad laiemal teadustaristu arendamise
ning sellega seotud otsustusprotsesside juures.

Muutuste juhtimise parim näide kõlas visiooni-
konverentsil Ameerika Ühendriikidest, Massachu-
settsi tehnoloogiainstituudi (MIT) raamatukogust.
Viimastel aastakümnetel on MIT-i raamatukogude
tugevusteks kujunenud inseneriteaduste toeta-
mine, varajane avatud lähtekoodiga tehnoloogiate
kasutusele võtmine ja DSpace'i arendamine, avatud
juurdepääsu põhimõtete sisseviimine ning vastava
poliitika rakendamine juba 2009. aastal. Nad olid
seotud Creative Commons'i algatusega ja töötasid
avatud teaduse põhimõtete toetamiseks välja
teaduskirjastustega suhtlemiseks vajaliku lepingu-
lise raamistiku. **Erin Stalberg** ja **Heather Sardin**
käitlesid oma ettekandes MIT-i raamatukogudes

rakendatavaid uusi põhimõtteid. Need hõlmavad digitaalset pööret, avatud teadusuuringute prioriteeti, andmete haldamise tugiteenuseid, strateegilist inimressursi arendamist, pühendumust mitmekesisusele, õiglusele ja kaasatusele ning julget, muutustele suunatud juhtimist. MIT-i raamatukogude visioon on kiire üleminek uuele platvormile, mis loob, avastab, kasutab, levitab ja säilitab teadmisi ning mis on täielikult avatud ja kõigile võrdselt kättesaadav. Erin Stalberg ja Heather Sardis julgustasid oma praktiliste näidetega Eesti teadusraamatukogusid tegelema muutuste juhtimisega ning looma selleks vajalikke strateegiaid.

MacKenzie Smith Davises asuvast California Ülikooli raamatukogust rõhutas samuti raamatukogude unikaalset rolli teadusmaailmas, kus teadmuse ja kirjavara organiseerimine on olnud sajandeid muutumatu. Kui varasemalt keskendusid teadusraamatukogud peamiselt oma kogudele, siis nüüd on Smithi sõnul keskpunktis kasutaja ja tema vajadused. Ta märkis, et digimaailmas on füüsiliste kogude kasutamine langustrendis, kuid raamatukogudes kulub aeg jätkuvalt käsitsi kataloogimisele. Smith rõhutas, et raamatukogude tulevik näeb ette suuremat keskendumist digitaalsete teenuste arendamisele, IT-oskustega inimeste värbamisele ja lingitud andmete kasutamisele. Ta tõi välja, et raamatukoguhoidjatest peaksid saama infosüsteemide spetsialistid ja tehisintellekti tulek mängib selles üha suuremat rolli. Ta julgustas raamatukogusid rohkem eksperimenteerima ja kasutama tehisintellekti abil loodud lahendusi. Rääkides raamatukogude tulevikust, siis on tihedam koostöö ülikooliga ja ambitsioonikamad eesmärgid vajalikud, et teadusraamatukogud oleksid veelgi olulisemad ja kasulikud.

Visioonikonverentsi esimese osa lõpetuseks esitas Ragnar Siil auditooriumile kolm küsimust Slido keskkonna kaudu. Esimesele küsimusele, kuidas me nimetame raamatukogusid tulevikus, vastas enamus, et ikka jätkuvalt raamatukogudeks. Osalejad pakkusid välja ka sõnu nagu vaimuvaramu, teadla, õppekeskus jm. Küsimusele,

milliseid oskusi on raamatukoguhoidjatel tulevikus vaja, vastas suurem osa auditooriumist, et see on andmehaldus. Teiste ettepanekute seas olid ka pedagoogilised oskused, kommunikatsioon, muutuste juhtimine, õigus, IT-oskused. Viimasele küsimusele, kas teadust on võimalik teha ka ilma raamatukogudeta, jagunesid vastused võrdselt „jah“ ja „osaliselt“ vahel.

Visioonikonverentsi teine osa algas Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu direktori **Andres Kollisti** ettekandega „Info mõistmine, selle omanik, väärtus ja hind olukorras, kus kõik on muutunud“, kus ettekandja käsitles informatsiooni kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemisega seotud küsimusi. Meie meediaväli sisaldab sageli infomüra ja valeinformatsiooni – näiteks lähiminevikus toimunud polaarne vaktsineerimisi puudutav info või nn ivan-tšai joomise ümber pununud müüdi loome. Sellises muutunud informatsioonil orienteerumiseks abistamisel on eriline roll raamatukogudel, kes aitavad hinnata, otsida ja leida kvaliteetset informatsiooni ning tagavad sellele võimalikult vaba juurdepääsu.

Haridus- ja Teadusministeeriumi teadustaristu valdkonna juht **Martin Eessalu** ettekanne „Teadusraamatukogude roll riigi vaates“ andis ülevaate riigi- ja teadusraamatukogude senisest koostööst ning visandas tulevikuperspektiive. Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava 2021–2035 näeb ette kindluse loomist andmearhiivide ja -kogude ning teadusraamatukogude tegevuse jätkumisele ning juurdepääsu tagamist olulisematele teadusandmebaasidele. Jätkatakse koostöös ELNET Konsortiumiga teadusinformatsiooni hankimist kuuete avalik-õiguslikule ülikoolile, neile on lisandunud rakenduskõrgkoolid ja teised teadusasutused. Koostöökohtadeks on ka kultuurivaramu platvorm E-varamu portaal ning DataCite Eesti võrgustik teadusandmete leidmiseks ja haldamiseks.

Kirjandusteadlane, Tallinna Ülikooli ettevõtluskoostöö ja teadmussiirde juht **Aija Sakova** keskendus oma ettekandes „Teadusraamatu-

kogu kui ajatu ruum ja muutuste kiirendi” teadusraamatukogude esmapilgul vastandlikelegi ülesannetele. Teadusraamatukogu kui oma olemuselt ajatu ruum ja kultuuriline looduskaitseala pakub kõigile soovijatele pelgupaika kiiruse eest ja võimalust intellektuaalselt ning ajalis-ruumiliselt kaotsi minna. Koostöös oma ülikooliga peaks teadusraamatukogu olema üha enam andmestuvast maailmas ka muudatuste eestvedaja, teadlaskonna toetaja ja digiandmetega töötamise teenäitaja. Tänapäevase teadusraamatukogu juba väga loomulikeks osisteks on muutunud teadusandmete hoiustamise võimaluste pakkumine, avatud teaduse eest seismine ja andmepädevuse õpetamine. Edasi peaksime liikuma selles suunas, et repositooriumid võimaldaksid esitada andmepäringuid hulkadena, et digiteeritu looks lisandväärtust ning ühiskond leiaks tee digiteeritud kultuuriainese juurde. Teadusraamatukogu peaks toimima kui omamoodi ideekiirendi, selline ajatut ruumi ja andmestunud maailma ühendav inspireeriv kohtumispaik, kus eri osalised võiksid kohtuda, et luua koos midagi sellist, mis eraldi pole võimalik.

Tallinna Tehnikaülikooli kõnetehnoloogia kaasprofessor ja keeletehnoloogia labori juht **Tanel Alumäe** ettekanne „*Summarization* ja arvuti poolt assisteeritud orienteerumine suurtes tekstimassiivides” tutvustas TTÜ keeletehnoloogia labori projekti „Eesti teksti sisukokkuvõtja”. Ettekande pealkirjas viidatud *summarization* ehk automaatne kokkuvõtete genereerimine on süsteem, mis loob etteantud tekstimassiivist lühema, sisendtekstis olnud tähtsamate mõtetega kokkuvõtte. Sisukokkuvõtte abil on võimalik suures dokumentide kogumis paremini orienteeruda ja saada pikast tekstist kiire ülevaade. Tänapäeva parimad abstraktiivsete kokkuvõtete genereerimise süsteemid põhinevad masinõppel ja sügavatel närvivõrkudel. Sellised kaasaegsed närvivõrgumudelid võimaldavad tulevikus mugavat infootsingut. Probleemkohast – treeningandmete vähesusest – aitab üle saada mudeli nn eel-treenimine, „mürastatud teksti” dekodeerimine ja alles seejärel kokkuvõtete genereerimine, või seda kui mudelit õpetatakse kõigepealt lugudele

pealkirju panema ning siis kokkuvõtteid tegema. Projekti eesmärk on mitme suure eestikeelsete kokkuvõtete korpuse loomine ja hea kvaliteediga abstraktiivse kokkuvõtte mudeli loomine. Esimesi tulemusi on ette näidata koostöös ERR-i uudiste arhiiviga, kus ca 12 000 raadio-uudisest tehti erinevaid meetodeid kasutades kokkuvõtteid. Parima tulemuse andis nn edasi-tagasi masintõlge (*round-trip translation*), mille abil tõlgiti uudise transkriptsioon inglise keelde, genereeriti ingliskeelne kokkuvõte ja tehti masintõlge eesti keelde tagasi.

Tartu Ülikooli raamatukogu teenindusosakonna juhataja **Olga Einasto** ettekanne „Raamatukogu kommunikatsioon Gutenbergist Zuckerbergini” rõhutas kommunikatsiooniprotsessi olulisust nii mineviku kui ka tänapäeva raamatukogus. Raamatukogu on ühiskondlik institutsioon, mille kommunikatsioon ja võimusuhted oma lugejatega on muutunud ja arenenud koos ühiskonnaga. Raamatukogud on arenenud ketiga riivli külge aheldatud väheste ja haruldaste raamatutega kambritest moodsate avakogudeni, autoritaarsete suhetega panoptikumist kõigile osalejatele avatud ning lugejaid usaldava õpikeskkonnani. Kuna avatud teadust ja kodanikuteaduse initsiatiive toetavad raamatukogud on läbimas kommunikatiivset pööret, on raamatukogu ülesanne seda teadvustada ja püüda Gutenbergi ajastu ning digimodernse infoühiskonna väärtusi kommunikatsiooniaspektil tasakaalustada.

Konverentsi peakorraldaja, Tartu Ülikooli raamatukogu arendusdirektor **Liisi Lembinen** ütles kokkuvõtvalt, et „konverents oli mõeldud nii raamatukogude töötajatele kui ka kõigile neile, kellele raamatukogude tulevik korda läheb”, ja leidis lõpetuseks, et „kõik käsitletud teemad andsid osalejatele inspiratsiooni, mis suunas me võiksime edasi liikuda, ja ka parema ettekujutuse, mida teadusraamatukogudelt oodatakse.”

Raamatukogu inimsus: lugejateenindus pandeemia ja sõja vahel

Olga Einasto

teenindusosakonna juhataja

Loodusõnnetused, epideemiad ja sõjalukorrad pole maailmas uued nähtused. Raamatukogukondki on töötanud ja raskustest üle saanud nii orkaanide, üleujutuste, tornaadode, eriolukordade, terrorismi kui ka sõdade ajal.

Mitu aastat on meie raamatukogutööd mõjutanud SARS-CoV-2 tekitatud üleilmne pandeemia ja selle järel Venemaa Föderatsiooni algatatud sõda Ukrainas. Mõlemad töid lugejateenindusele palju ettenägematut, pidime muutavas olukorras kiiresti reageerima ja kohanema.

Kuidas lugejateenindus kui raamatukogu eesliin sai sel raskel ajal hakkama? Kas suutsime uues olukorras pakkuda ülikoolile ja ühiskonnale tuge? Mida oleme saavutanud, kaotanud ja õppinud? Mis on meid aidanud? Need küsimused seisavad mitte ainult meie, vaid paljude maailma raamatukogude ees. Raamatukogusid ühendav suurim institutsioon IFLA hakkas pandeemia esimestest päevadest avaldama kodulehel infobülletääni, kus kajastati teavet maailma raamatukogude lahtioleku, tööpraktika ja initsiatiivide kohta uutes tingimustes (IFLA 2020). Teadusraamatukogude Ühendus LIBER analüüsis COVID-19 mõju teadusraamatukogude tegevusele (LIBER 2020). Praegu on igal raamatukogul olemas oma pandeemia ajalugu, millest on välja kujunenud kogu maailma raamatukogunduse uus kogemus. Käesolev kirjutis püüab lisada sellesse antoloogiasse ka meie lehekülje, et meie oma

praktika oleks jäädvustatud ja paigutatud maailma raamatukogunduse ajaloo konteksti.

Raamatukogu suleti, kuid ei muutunud kättesaamatuks

12. märtsi hilisõhtul 2020. aastal kehtestati meie riigis seoses koroonaviiruse levikuga eriolukord. Algas uus reaalsus, mida võib iseloomustada järgmiselt:

- kehtestati piirangud: keelustati avalikud üritused, suleti avalikud asutused, koolid ja ülikoolid läksid distantsõppele;
- kasutati kaitsevahendeid: iga päev kanti tööl maski/visiiri ja kindaid, pesti ja desinfitseeriti käsi;
- hakati otsuseid kiiremini langetama: oli vaja väga ruttu mõelda uutele vajadustele, reageerida, moderniseerida teenuseid, areneda ja „joosta kiiremini“;
- kasvas kaugjuurdepääsu ja IT-taristu tähtsus;
- tekkis avaliku ligipääsu vajadus;
- oluliseks muutus (e-)teenuste disain: lihtsus, kasutusmugavus, intuitiivselt arusaadav kasutajaliides;
- kasvas e-meedia roll: suhtlemine, üritused jm toimusid veebis;
- tunti puudust inimsuhtlusest, inimpuudutus muutus eriti väärtuslikuks ja vahel luksuseks.

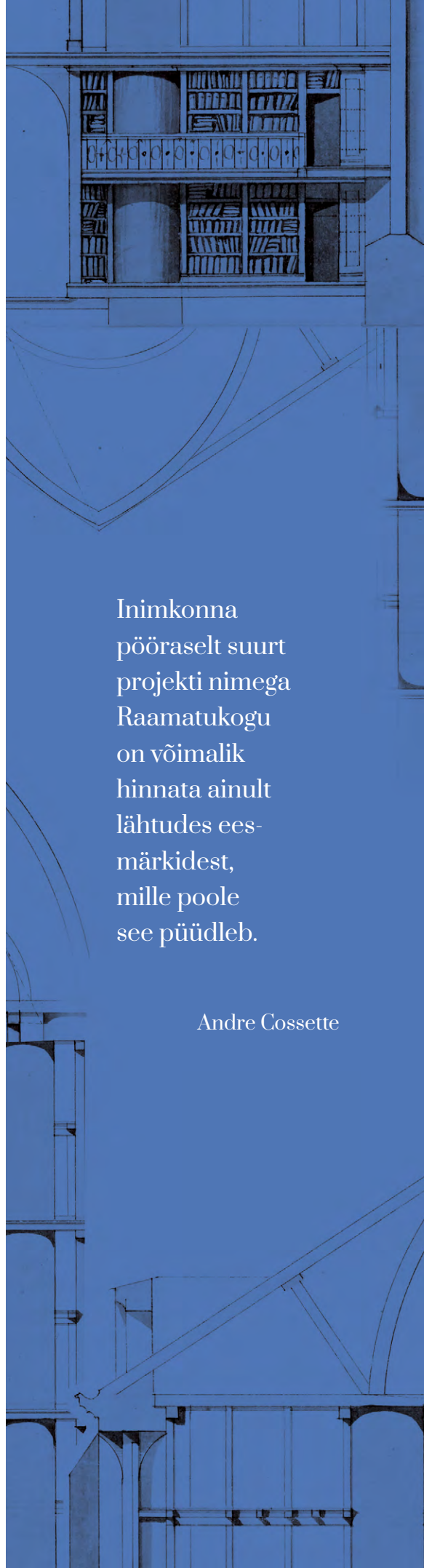
Enamik maailma raamatukogudest oli 2020. aasta kevadel sunnitud kasutajate ja töötajate turvalisuse huvides oma ukсед sulgema. Ka meie raamatukogu polnud erand. Ootamatu olukord tekitas lugejates küsimusi: kust laenutada vajalikku kirjandust, kuidas tuua raamatuid tagasi, kus õppida jne. Meie lugejad said masspostitusega teate, et raamatukogu pannakse kinni, kuid ei muutu kättesaamatuks. Nagu kõik teised raamatukogud, keskendusime meiega eelkõige e-raamatukogule ja veebiteenustele. Kindlasti ei saa öelda, et koroonaviirus pööras kogu meie töö ja lugejateeninduse pea peale. Olime juba enne koroonat teinud raamatukogus edukalt info- ja digipöördeid. Infotehnoloogia on juba ammu tõhustanud meie tööd ja aidanud lugejatega suhelda.

Nüüdseks on kõigis raamatukogudes levinud *online*-juurdepääsuga e-ressursid, kuid enamasti prevaleerib raamatukogu hübriidmudel, kus traditsioonilised kogud ja teenused on kombineeritud digikogude ja e-teenustega. E-teenused pole mingi eriline instrument ega lisasuund raamatukogude tegevuses. Infoühiskonna tingimustes võib lugeja interaktsioon raamatukoguga toimuda ka füüsiliselt kohale tulemata.

Koroonaa ajal toetati ülikooli õppe- ja teadustööd edasi ning teenused toimusid: juurdepääs veebipõhistele andmebaasidele, kirjanduse tellimine koduarvutist, TÜ digitaalarhiiv DSpace'is, erialainfo spetsialistide vastamine e-päringutele, veebikursused ja -koolitused, digiteerimine, raamatute e-pood, virtuaalne uudiskirjanduse näitus. Kui teenuste vahendamisega oli veel infotehnoloogilist arenguruumi, siis koroonaaeg pigem kiirendas seda arengut. Just eriolukorra ajal täiendati oluliselt meie raamatukogu IT-riistvara, veebikoosolekute tarbeks osteti videokaamerad ja mikrofonid (hiljem pakkusime neid lugejatele laenutamiseks), korraldati Zoomi ja Teamsi kasutamise koolitusi.

Ka teadusinfo pole kunagi varem olnud nii hõlpsasti veebis kättesaadav kui pandeemia ajal, viitan siin eelkõige andmebaasile PubMed Central, mis võimaldas tasuta juurdepääsu ligi seitsmele miljonile tervishoiualasele artiklile, sealhulgas COVID-19 kliiniliste uuringute kohta (PMC 2023). Kirjastused üle maailma andsid ülikoolide õppe- ja teadustöö toetamiseks eriolukorra ajal mitmetele oma andmebaasidele tasuta ligipääsu – ülevaade neist oli meie kodulehel.

Maailma raamatukogude kinnitusel (IFLA 2020, LIBER 2020) kasvas nende e-kogude kasutamine pandeemia ajal mitu korda. Tavalisest rohkem laeti alla täistekste, näiteks New York Public Library e-raamatute laenutus tegi rekordilise 700% hüppe.

Inimkonna
pööraselt suurt
projekti nimega
Raamatukogu
on võimalik
hinnata ainult
lähtudes ees-
märkidest,
mille poole
see püüdleb.

Andre Cossette

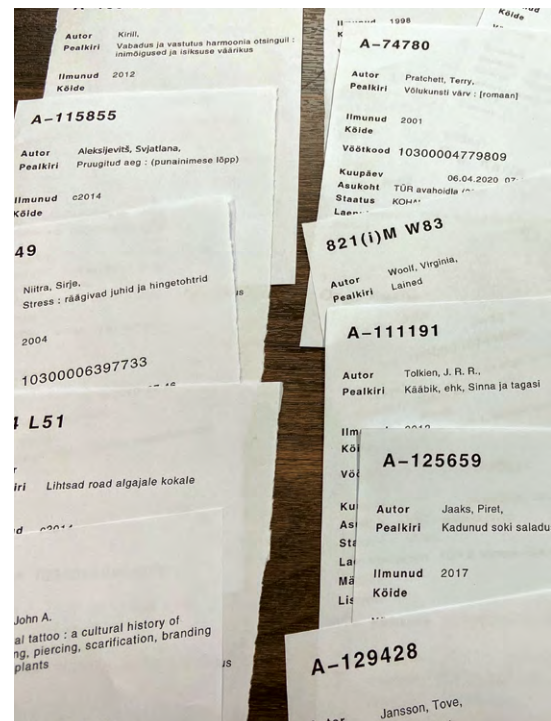
Hispaania Rahvusraamatukogu avas vaba juurdepääsu haridusalastele e-kogudele, Maroko Rahvusraamatukogu e-raamatute kogule. Tallinna Keskraamatukogu lubas eriolukorra ajal kõigile Eesti elanikele ligipääsu e-raamatukogule ELLU. Samas tunnistasid paljud teadusraamatukogud, et koroonapandeemia ajal said nende jaoks oluliseks avatud juurdepääsu ja autoriõiguse küsimused (LIBER 2020).

Raamatukogude tegevust uues olukorras arutati päris aktiivselt arvukatel veebinaridel 2020. aasta kevadel. Vana hea Skype'i kõrvale tulid meie ellu ka moodsad Zoom ja Teams. Osalesin neil kohtumistel vahel mitu korda nädalas, et jälgida raamatukogude uusi praktikaid ja otsida koos kolleegidega erinevatest riikidest vastuseid rasketele küsimustele, millega poldud varem erialatöös kokku puutunud. Suhtlemine oli tõeliselt toetav ja pani tundma, et me pole üksi, vaid et kolleegid üle maailma kogevad midagi sarnast ning jagavad omavahel retsepte uue reaalsusega kohanemiseks. See andis lootust, et saame üheskoos kriisiga hakkama.

Kontaktivaba teenindus

Raamatukogu peamiseks ülesandeks on ja jääb tekstilise pärandi kogumine ja säilitamine ning sellele ja teabeallikatele juurdepääsu pakkumine. Inimesed ootasid meilt seda ka pandeemia ajal. Meie raamatukogu oli Eestis esimene, kus alustati kontaktivaba raamatulaenutust kohe pandeemia alguses, 15. märtsil 2020. Teenuse vajalikkus oli igati prognoositav. Olime üksmeelsed, et tudengid vajavad õppimiseks kirjandust ja raamatukogu peab neid aitama. Teades, et eriolukorra esimesel nädalal polnud Tartus ja Lõuna-Eestis võimalik ühestki raamatukogust midagi laenutada, uskusime ka, et aitame nii mitte ainult Tartu Ülikooli inimesi, vaid kõiki tartlasi: koolilapsi ja nende vanemaid, õpetajaid, spetsialiste ning üldse kõiki, kes näevad raamatus sõpra, tuge ja lohutust.

Juba esimestel päevadel pärast teenuse käivitamist tuli tellimusi nii palju, et kõiki ei suudetudki korraga rahuldada. Mitte ükski meie Targa kapi 90 sahtlist ei seisnud päevagi tühjana, ootejärjekord oli vahel kolm päeva. Fuajees olevale kapile pääses juurde esmaspäevast reedeni kella 12.00–17.00.

Paljud raamatute tellijad polnud varem sellist teenust kasutanud, kuid kõik said siiski hästi hakkama – kes tänu meie kaugjuhendamisele, kes tänu oma pealehakkamisele. Esimese kaheksa nädala jooksul jõudis lugejateni Targa kapi vahendusel üle 3000 raamatu.

Kontaktivaba laenutus eriolukorra tingimustes kujunes meie jaoks huvitavaks teenusedisaini ülesandeks. Oli vaja tagada, et tellimine oleks selge ja mugav, kapi kasutamine arusaadav, sissepääs majja ohutu ja täielikult kontaktivaba. Otsustasime IT-osakonnaga, et kasuks tuleb igahommikune infosüsteemi raport selle kohta, mitu kapisahatlit on vabad ja milliseid oleks vaja tühendada. Iga päev juhtus, et üks-kaks tellijat ei tulnud oma raamatutele järele, sest olid jäänud haigeks või karantiini. Kujundasime laenutusala loominguiliselt ja kasutasime majas oleva näituse „Eesti tuletõrjemuseum 100“ eksponaate ning muidugi meie lugejate lemmikut Pegasust – seekord loomulikult kaitsemaskiga. Et vältida probleeme, katsetasime enne teenuse pakkumist ka ise kogu protsessi.

Kõige rohkem muretsesime Targa kapi vastupidavuse pärast, et tehnika alt ei veaks ja koormusele vastu peaks. Enne eriolukorda olime Targa kappi kasutanud hoopis välja laenutatud ja ootejärjekorda pandud teavikute haldamiseks. IT-spetsialistid said vajadusel kapi funktsionaalsuse kiiresti ja edukalt ümber programmeerida ning olid kogu aeg valves, tagamaks tõrgeteta kasutust.

Mida inimesed siis koroonaajal lugesid? Tellitud raamatutest oli 60% õppe- ja teaduskirjandus ja 40% ilukirjandus ja *non-fiction*. Kõige populaarsemad liigid olid õigus ja pedagoogika. Kunagi ei ole me oma ülikooliraamatukogust laenutanud nii palju lastekirjandust ja kooliõpikuid. Ilukirjanduse tellimustest olid 30% lasteraamatud, 25% kirjandusklassika, 40% kriminullid ja õudusromaanid. *Non-fiction*'i tellimustes olid esikohal peresuhete, lastekasvatuse- ja psühholoogiaalased raamatud, mängude ja retseptide kogumikud ning rahvamediitsiin. Laenutusstatistikast järeldubki, et peale tudengite kasutasid meie laenutusteenust aktiivselt kõik Tartu elanikud. Raamatute järgi, mida iga päev kappi panime, tundus, et olime heaks toeks ka kooliõpetajatele ja lastevanematele.

Peagi leidsid raamatute laenutamiseks võimalusi ka teised Eesti raamatukogud. Kolleegid näitasid üles leidlikkust, et aidata kõiki, kes vajasis kirjandust. Kasutuses olid laenutuskapid, raamatupakid vestibüülides ja uste juures, kotis laenutus, teavikute kojukanne ja postiautomaati saatmine jms. Väikesed külaraamatukogud laenasid raamatuid isegi akna kaudu.

Mujal maailma raamatukogudes mõeldi samuti inimestele, kes istusid kodus karantiinis ja ei saanud liikuda ei raamatukokku ega postiautomaadi juurde. Neile pakuti raamatukulleri teenust (IFLA 2020). Portugalis ja Kreekas hakkasid kolleegid tegema aktiivselt koostööd kohalike taksofirmadega. Mõned ülikooliraamatukogud kasutasid tudengite tööbörsi vahendusel raamatute koju viimisel vabatahtlikke üliõpilaskullereid (Akdemir jt 2020). Etioopias aga loodi mobiilsed kaameliraamatukogud – raamatuid kandsid karantiinis olevatele lastele 21-st kaamelist koosnevad karavanid! Nad suutsid korruga viia 200 raamatut, mis olid pakitud puidust kastidesse, aidates nii 22 000 last 33 külas (Hassen Ali Jama 2020).

Foto: SaveTheChildren.net

Ka meie arutasime koostöövõimalusi firmadega Bolt ja Wolt, kuid nende koormus eriolukorra ajal oli nii tormiliselt kasvanud, et kahjuks polnud neil mahti tudengitele raamatuid koju viia. Seega keskendusime ainult Targa kapi laenusteenusele. Erandina täitsime tellimusi Omniva postiautomaatide abil – telliti Saaremaalt, kus oli pandeemia alguses eriti suur kriis ja liikumine mandrile piiratud.

Raamatud uues reaalsuses

Nakkusoht eri materjalide ja pindadega, sh raamatutega kokkupuutumisel oli meie jaoks 2020. aasta kevadel samuti üks põhiküsimusi. Tagastatud raamatutega seoses kerkis kahtlus, et need võivad viirust edasi kanda, sest neid võis lugeda haige inimene. Seega otsustasime korraldada kontaktivaba raamatute vastuvõtu.

Kuni maikuuni ei julgenud me raamatute tagastust pakkuda tagastusautomaadi kaudu. Esialgu paigaldati fuajeesse kärud ja kastid, kuhu lugejad said jätta raamatuid. Neid me ei desinfitseerinud, kuid raamatud pidid olema karantiinis, täpselt nagu inimesed, kes puutusid kokku haigetega. Kui kaua, me täpselt ei teadnud, sest teadlased alles uurisid viiruse leviku kõiki aspekte. Kuid me jälgisime tähelepanelikult teemakohaseid uuringuid viiruse ellujäämise kohta erinevat tüüpi pindadel, nt seirasime artikleid (Majumder ja Mandl 2020; van Doremalen 2020) teadusajakirjades The Lancet, New England Journal of Medicine ja Journal of Hospital Infection.

Ameerika Ühendriikide Muuseumi- ja Raamatukoguteenuste Instituut (Institute for Museum and Library Services IMLS) partnerluses OCLC-ga (Online Computer Library Center) korraldas märtsis laboriteste, mille põhjal selgus, et kõva või pehme kaanega raamatutel ja nende lehekülgedel, plastkaantel ega DVD-kaantel ei tuvas- tatud viirust pärast kolmepäevast karantiini. Nakkusohtu kartongi puudutamisel peeti ebatõenäoliseks juba 24 tunni möödumisel (IMLS 2020).

Sellest teadmised tulenevalt langetasime otsuse suunata tagastatud raamatud karantiini kolmeks päevaks. Hiljem, kui ilmus uusi uuringuid, mis kinnitasid, et nakkusoht kaob juba 48 tunni pärast, korrigeerisime seda aega. Raamatuid me mingite vahenditega ei töödeldud ega desinfitseerinud, kuid nendega töötades kandsime alati kaitsekindaid.

Karantiini perioodi kohta polnud raamatukogudel esialgu üksmeelt (IFLA 2020). Näiteks Iirimaa, Šveitsi, Madalmaade, Belgia, Prantsusmaa ja Inglismaa raamatukoguühingud soovitasid hoida tagastatud raamatud isoleerituna 72 tundi, sama tehti Ukraina Rahvusraamatukogus. Tšehhi, Portugali ja Leedu raamatukogud otsustasid 48-tunnise, Slovakkia 5-päevase, Argentiina aga 2-nädalase raamatukarantiini kasuks. Neid reegleid ja soovitusi pehmendati järgmiste haiguslainete ajal. Alates 2021. aasta suvest enamikes raamatukogudes ega ka meil raamatuid karantiini enam ei pandud. LIBER-i andmetel ei rakendanud 44% teadusraamatukogudest raamatutele karantiini (LIBER 2020). Rahvusraamatukogudest kasutas karantiini 55% ja 14% raamatute desinfitseerimist (IFLA 2020). Brasiilias ja Egiptuses kasutati raamatukogu materjalide desinfitseerimiseks päikesevalgust. Hiina Rahvusraamatukogus isoleeriti tagastatud teosed ja desinfitseeriti UV-kiirguse ja osooniga. Huvitav oli Bulgaaria kolleegide kogemus, millest nad jutustasid ühel veebiseminaril: kuna bulgaarlastel on iidsest ajast suur usk roosiõli raviomadustesse, siis leidsid nad oma kogudest raamatu vana retseptiga, kuidas roosiõli abil teha antiseptilist tinktuuri. Sellega puhastasid nad raamatukogu mööblit, uksepinke ja panid tinktuuri suurtesse anumatesse lugemissaalide ja hoidlate aurutamiseks.

Raamatukoguhoidjast hingehoidjaks

Lugemissaalide infotelefonist sai peale raamatu laenutuse teine meie kõige nõutavam teenus. Seda on lihtne seletada – paljud olid eriolukorra tõttu stressis, mõned isegi paanikas, eriti raske oli üksikutel inimestel, eakatel ja neil, kes jäid kaheks nädalaks koju karantiini – selline isoleerimine ühiskonnast nelja seina vahele oli ju inimestel esimest korda elus ja arusaadavalt psühholoogiliselt raske. Inimesed helistasid meile hommikust õhtuni. See ei olnud puhtalt infoteenus. Meie töö osaks sai lihtsalt inimeste kuulamine: oli neid, kes tahtsid suhtlemist, ärakuulamist ja tuge.

Meenub üks hommikune vestlus Tartu elanikuga, mis algas sõnadega: „Ma helistan, sest tulevik tundub nii tume. Kas teil on aega minuga lihtsalt rääkida?“, samuti ühe TÜ vilistlase palve tema 50 aasta juubeli päeval – lubada teda korraks raamatukokku koos tütreaga, kellele ta nii tahaks näidata oma lemmikraamatukogu – „enne, kui ...“. Ja Jõgevamaa külas elava vanaproua telefonijutt: „Te töötate ju teadusraamatukogus, tähendab, te olete haritud inimesed, ütelge, kas me kõik nüüd sureme?“

Neli aastat tagasi, kui koroona suhtes oli väga palju teadmatust, oli ka muretsemist palju rohkem. Kuulasime inimesi iga päev, lohutasime, arutasime uudiseid ja soovitasime muidugi lugemist, mis neid aitaks ning annaks vaimset jõudu. Sellest arenes mõte, et võiksime oma lugejaid toetada biblioteraapiaga. Nii sündis meie luuleteraapia projekt.

Biblioteraapia idee on pärit juba Vana-Kreekast (Teiverlaur 2007). Viimasel ajal pööratakse uuringutes järjest enam tähelepanu luule mõjule, kuna luule (*Ibid.*):

- aitab vabaneda negatiivsusest;
- rahustab, summutab ärritust ja viha;
- põhjustab soovi tegutseda;
- toob esile elavaid pilte, meeldivaid elamusi;
- arendab elufilosoofiat.

Doris Kareva sõnul peitub luules raviv jõud: „Tean omast käest, et luulel on teraapiline mõju ka füüsilise valu korral, see aitab paremini välja lülituda.“ (Eilsen 2007). Teiverlauri (2007: 96) uuringute kohaselt „avardavad luuletused meie tunnetust, tekitavad mitmekesiseid assotsiatsioone, mida vajab iga inimene, et paremini toime tulla argieluga ja leida väljapääs oma probleemidele“.

Luuleravi rakendamiseks on rohkesti võimalusi. Lugejate meeleolu tõstmiseks otsustasime, et paneme iga laenutuskappi tellinud lugeja raamatu vahele spetsiaalselt valitud luuletuse meie kunstniku kujundatud järjehoidjal. Püüdsime valida lootuse sõnumit kandvaid luuletuste, sest nende lugemine toetab ja „loob uusi mõtteringe“ (*Ibid.*).

Need olid filosoofilised luuletused, värsid kevadest ja loodusest, muidugi ka armastusest. Iga lugeja, kes võttis laenutuskapist raamatu ja avas selle, luges kõigepealt meie sõnumit talle: „Igatseme teid, olge terve! Teie raamatukogu!“ ja seejärel luuletust, näiteks Lauri Sommeri (2011: 19) ridu:

*Kukerpuu marjad kõikumas tuules,
lumetuks sulanud aed,
eilne homses.
Ehk ootame millegi lõppu
mis polegi alanud.*

Muidugi ei olnud see (psühho)teraapia kliinilises mõttes, vaid luule mõju ja raviomaduste kasutamine. Teiverlauri (2010: 53) uuringute kohaselt saab luulemõju ära kasutada, kui lugeda luuletusi, „mis parandavad meeleolu, annavad uusi mõtteid, enesekindlust, lootust ja jõudu, et elada, tegutseda“.

Paljud järjehoidja saanud lugejad tänasid meid, postitasid neist Facebooki pilte ja kirjutasid meile, et hoiavad need selle aja mälestuseks igavesti alles. Ja mille üle rõõmustas eriti raamatukoguhoidja süda – luulekogumike laenutus kasvas märgatavalt!

Lugejad reageerisid soojalt ka meie eriolukorra lõpus sündinud meeleolukale videole. Kui me polnud juba kuu aega lugejaid näinud, tekkis

nende järele väga suur igatsus. Ühel päeval meenutasime kolleegidega, millised naljakad, huvitavad, vahel isegi pöörased küsimused ja olukorrad on tekkinud lugejatega suheldes. Aga nüüd, kui neid raamatukogus ei olnud, tundsim, kuidas igatseme iga kordumatut hetke nendega. Tuli idee teha sellest *flashmob*. Pildistasime humoorikaid sõnumeid kolleegide käes ja raamatukogus, et kuidas me igatseme lugejaid (UTLIB 2020). Tundsim puudust ka kolleegidest, kes olid kodukontoris või karantiinis, seega meie järgmine *flashmob* oli pühendatud neile. Postitasime selle raamatukogu siselisti.

Meie luuleteraapia projekt ja südantliigutav video teenisid IFLA tähelepanu ja sellest kirjutati IFLA bülletäänis (IFLA 2020). Meie *flashmob*'i märgati nii Eesti kui ka naaberriikide meedias ja sotsiaalmeedias (Hanson 2020; Jance ja Kaukule 2020).

Raamatukogude inimsus

Raamatukogud üle kogu maailma aitasid inimesi, mitte ainult oma lugejaid. IFLA (2020) andis sellest iga nädal oma infobülletäänis teada. Paljud suurte linnade raamatukogud üle maailma olid oma parklatesse paigaldanud kätepesujaamu ja pakkusid oma ruume laste toidujagamispunktide ja toidupankade jaoks. Alaskal Anchorage'i linnas

The Global Library Field responds to COVID-19

Updates 14 /07

IFLA.org

The Library at the University of Tartu, Estonia, has organised poetry therapy to promote wellbeing among staff and students

tegutstes raamatukoguruumides linna kriisikeskus. San Francisco raamatukogud tegid oma ruumidest päevakeskused, kuhu eesliini töötajad said oma lapsed hoiule jätta, ja pakkusid oma parklates turvalisi kohti, et meditsiiniõed saaksid oma autodes haiglale lähedal magada.

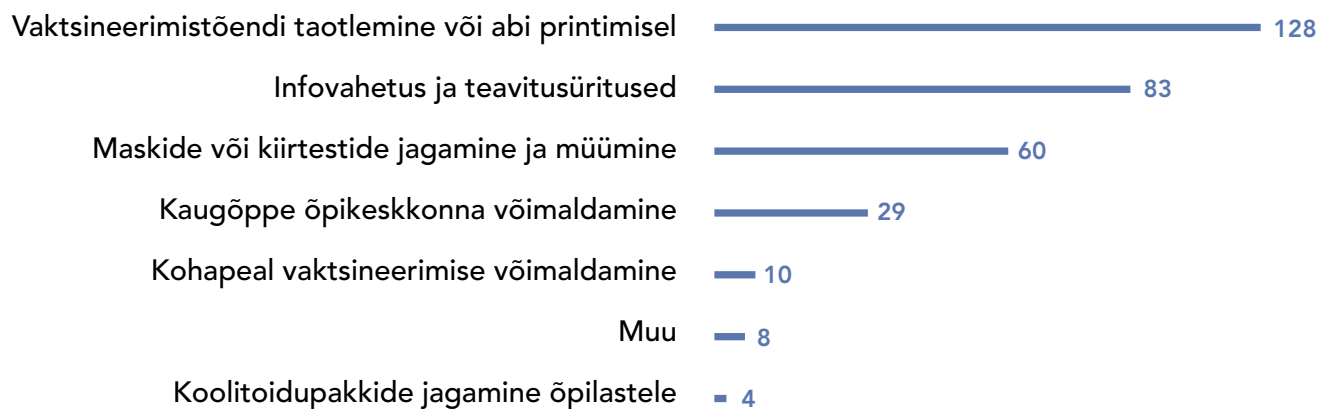
Maailma raamatukogudest 75% rakendasid kogukondade toeks uusi veebiüritusi: Prantsusmaa Rahvusraamatukogu tegi virtuaalseid näitusi, Ameerika Ühendriikide Kongressi Raamatukogu igapäevaseid veebikontserte, Portugali raamatukogud tegid kohtumisi jutuvestjatega. Selleks löid paljud raamatukogud oma Youtube'i kanali. Taani kolleegid korraldasid veebis kirjandusvõistlusi, muusikaviktoriine ja luuleduelle, Turu linna-raamatukogu Soomes pakkus lugejatele igal hommikul kohvipause raamatuga.

Raamatukogud aitasid distantsõppel olevaid koolilapsi koduülesannete tegemisel ja laenutasid neile oma arvutiklassidest kasutusele olevaid arvuteid. Ameerika Ühendriikides tehti raamatukogude ümber mugavad parkimiskohad, kus inimesed said oma autos istudes kasutada raamatukogu wifi. USA-s liikusid ka wifi ruuteritega varustatud mobiil-raamatukogud neis asustatud piirkondades, kus puudus internet.

Hispaania rahvaraamatukogud käivitasid stressivastase kampaania, milles osalejad tegid lõbusaid videoid, kus nad pesevad käsi, panevad maski õigesti ette jne. Bulgaaria ja Ungari raamatukogud tegid koroonapanika vastase *flashmob*'i ja kutsusid lugejaid tegema raamatuga selfit, et tekitada positiivset, vaimukat või rahustavat meeleolu. Leedu Rahvusraamatukogu valmistas koostöös robotikakooliga raamatukogu 3D-printeritel visiire, sama tegid USA, Kanada ja Malaisia raamatukogud.

Raamatukogud näitasid oma inimsust ka nii, et aitasid koroonaajal elurataste vahele jäänud inimesi. Näiteks töö kaotanud inimesed said USA raamatukogudes täita vorme töötushüvitiste saamiseks. Tallinna Keskraamatukogu aitas neid, kes ei osanud end ise vaktsineerimisele registreerida. Raamatukogud andsid inimestele nõu, kuidas alla laadida ja kasutada HOIA äppi. Tore oli Tallinna kolleegide algatus lugeda lastele veebis muinasjutte ja ka Euroopa kolleegide abi vanadele inimestele, kellele nad telefonitsi värsked ajalehti ette lugesid.

Eesti raamatukogude peamised tegevused COVID-19 pandeemia ajal on esitatud järgmisel joonisel (Murasov 2022):

Joonis. COVID-19 pandeemiaga seotud tegevused rahvaraamatukogudes. Raamatukogude arv, kus nimetatud tegevust on pakutud. Raamatukogu n=135.

„Raamatukogu on nagu õhk. Sa hingad ja ei mõtle sellele sügavalt,“ ütles mulle üks meie püsilugeja, „Aga kui raamatukogu ukсед pandi kinni, tundsin kohe, et õhku on palju vähem.“

Ka ülikooliraamatukogude algatused olid huvitavad ja märkimisväärsed. Harvardi ja New Yorgi ülikoolide raamatukogud tulid oma ülikoolidele appi uuringute materjalide, salvestatud intervjuude ja fookusrühmade arutelude transkribeerimisega. Paljud teadusraamatukogud panustasid Vikipeedia arengusse: toimetasid ja lisasid artikleid, täiendasid neid allikaviidetega, lisades materjale oma kogudest.

Kriisist väljatulek: pandeemiast sõjani

18. mail 2020. aastal tegime maja uuesti lugejatele lahti, kuid piirangute ja uute reeglitega:

- lähtuti põhimõttest „tark ei torma“: avatud oli vaid üks korrus, lühendati lahtiolekuaega, lugejate arvu piirati ja majas võis viibida kuni 100 inimest;
- hoiti sotsiaalset distantsi ja kehtis 2 + 2 reegel (st inimestel lubati olla maksimaalselt kahekaupa ja vahemaa teistega võis olla minimaalselt kaks meetrit);
- maja sisse- ja väljapääsu alad eraldati diivanite jm barjääridega ning märgistati liikumisteed;
- teeninduspunktidesse pandi inimeste ohutuse tagamiseks läbi-paistvad vaheseinad, kõik kandsid maske ja visiire, raamatukokku lubati ainult terveid inimesi;
- raamatuid laenutati ja tagastati kontaktivabalt ja töötajad pidid raamatuid katsuma ainult kinnastega;
- jälgiti puhtust ja hügieeni, igal korrusel olid desinfitseerimisvahendid kõigile vabalt kasutamiseks, ja nii sageli pole me elus kunagi varem käsi pesnud;
- püüti hoida selget kommunikatsiooni: sildid ja veebipostitused kajastasid reegleid mõistlikult ja arusaadavalt.

Jälgides UNESCO ja IFLA soovitusi, arvasime, mitu lugejat tohib korraga majas olla, et oleks ohutu. Tuli välja, et vaid 100, sest esialgu avasime ainult teise korruse suure saali. Et hoida külastatavust kontrolli all, paigutati fuajeesse korv, milles oli 100 kartongist valmistatud külastajanimbrit. Igal külastajal tuli majja sisenedes sealt üks number võtta. Kodulehel oli elektrooniline loendur, lugejad said oma arvutis või telefonis näha, mitu inimest on parajasti raamatukogus, et kas on lootust sisse pääseda.

Esialgu, 2020. aasta 1. juunini, ei olnud lugemissaalide avakogudesse juurdepääsu, lugejad pidid sealt raamatuid tellima ja teise korruse teeninduspunkti kõrvale paigutatud riulitest ise võtma. Tarka kappi tellitud raamatu sai lugeja kätte järgmisel hommikul. Raamatute tagastamiseks oli tagastuskast, kust nad viidi karantiini. Avalik arvutiklass, spordisaal ja lugejate söögituba olid suletud. Maja lahtiolekuaega lühendati alguses 19.00-ni, kuid alates 25. maist olime avatud nagu varem.

2021. aastal olime juba õppinud pandeemiaga kohanema, kuigi Tartu Ülikoolis toimus osaline kaugõpe. Kahjuks suurenes 2021. aasta veebruaris COVID-19 nakkusoht kogu riigis nii kiiresti, et olime uuesti sunnitud raamatukogu täielikult sulgema 11. märtsist 11. aprillini, lähtudes üleriigilistest piirangutest ja eesmärgist tõkestada koroonaviiruse levikut. Kuid nüüd oli teenindustööd korraldada palju kergem, sest kõik toimus juba eelmisel aastal läbi mängitud stsenaariumi järgi. Raamatute laenutamise ja tagastamise teenus toimus ka sel perioodil. Laenutuskapile pääses ligi tööpäevadel kell 12.00–19.00. Kohe pärast avamist piirati uuesti raamatukogu küllastajate arvu 100-le, kuid juba 10. maist olime avatud tavapärasel aegadel ja majas võis korraga viibida kuni 250 lugejat. Tudengite rõõmuks avasime nii talve- kui ka kevadsessioonil kaheks nädalaks Ööraamatukogu, kuid kahjuks lugemis-koerteta.

Praegu võib öelda, et oleme naasnud normaalsusse, mis oli enne koroonat. Samas peab tõdema, et meie uus normaalsus on see, et tuleb õppida muutustega elama ja vajadusel tööd kohandama.

2022. aasta kevadel seisis maailm silmitsi juba kahe suure kriisiga, nendeks olid kolmandat aastat kestev koroonapandeemia ja 24. veebruaril alustatud Venemaa sõda Ukraina vastu. Peab nentima, et koroonu uued tüved muutusid nõrgemaks, ühiskonnas tekkis karjaimmuunsus ja karantiiniaeg lühenes 14 päevalt viiele. Kuid sõda Ukrainas põhjustas suure humanitaarkriisi. Alates sõja puhkemisest hakkas Eesti tegema ettevalmistusi Ukrainast saabuvate sõjapõgenike abistamiseks ja ka meie mõtlesime, mida saaks nende heaks teha. Kui põgenikke hakati vastu võtma Tartus, pakkus meie raamatukogu kohe abi nende esmasel kohanemisel:

- avasime peretoa pinnal Ukraina toa;
- jagasime Ukraina toas lastele mänguasju ja joonistamisvahendeid;
- tegime majas ekskursioone ja tutvustasime raamatukogu võimalusi;

- löime koos kogude arenduse osakonnaga ja annetajate abil ukrainakeelsete raamatute avakogu;
- otsisime ja jagasime põgenikele infot arstiabi, sotsiaaltoetuste, keelekursuste, tööpakkumiste, üürikorterite kohta;
- aitasime põgenikke suhtlemisel erinevate Eesti ametkondadega;
- osutasime tõlkeabi.

Kõige tähtsam aga oli, et tegime kõik, et ukrainlased tunneksid, et meie raamatukogu on turvaline, vaikne ja mõnus koht, kus saab õppida või lihtsalt aega veeta ning kus on sõbralikud ja abivalmid inimesed. Tahaks loota, et ka nemad tajusid meie majas hea koha tunnet.

Mõned järeldused

Koroonapandeemia on mõjutanud peaaegu kõiki meie elu- ja töövaldkondi. Samas võib juhtunud vaadelda omapärase sotsiaalse eksperimendina, mis avab uued perspektiivid raamatukogunduse, selle tähenduse ja tuleviku mõistmiseks, ka raamatukogu ja raamatu koha määramiseks digitaalses ruumis.

Raamatukogu IT-taristust on koroonaajal saanud kõige olulisem komponent ja toetus nüüd juba uues reaalsuses, et hästi arendatud IT-taristu tõstab iga raamatukogu professionaalset taset ja eneseväärikust ning teenib lugejate austuse. Nii mõnedki maailma raamatukogud seisis silmitsi alarahastamisega ega saanud seetõttu arendada e-teenuseid. Pandeemia näitas, et kokkuhoid IT-infrastruktuuri ja IT-spetsialistide pealt on lubamatu, sest arendamata IT-taristuga raamatukogudel olid tegutsemiseks äärmiselt piiratud võimalused ning koroonaajal jäid sellised raamatukogud arengus tugevalt maha (IFLA 2020).

Raamatukogu väärtust on võimatu kriisi ajal kahtluse alla seada. Kuid see kriis – täpsemalt selle kriisi lahendamiseks vajalik sotsiaalne distantseerumine – tabas just seda alust, millele toetub

kaasaegne raamatukogu. Raamatukogu, mille tähelepanu keskpunktis on inimene ja mõtestatud ruum inimeste jaoks. Tundsi me muret raamatukoguruumi pärast: kas selline mõiste nagu „avalik ruum“ eksisteerib ka pärast koroonapandeemiat?

On olemas selline sotsiaalne fenomen nagu kohatunne, *sense of place* (Cross 2001). Kohtades, kus see tunne on tugev, on ka tugev identiteet, mida külastajad tajuvad päris sügavalt. Kui kohatunne kaob ära, siis tajub inimene seda samuti sügavalt ... Kohti, kus inimestel puudub või kaob kohatunne, nimetatakse mitte-kohaks, *placeless* (Certeau 2011). Kui raamatukogu on kohana suletud, tekib mure kohatunde pärast, sest seda on raske taastada. Seetõttu olime väga mures, kas ja kuidas lugejad pärast pandeemiat raamatukokku tagasi tulevad.

„Raamatukogu on nagu õhk. Sa hingad ja ei mõtle sellele sügavalt,“ ütles mulle üks meie püsilugeja, „Aga kui raamatukogu ukse pandi kinni, tundsin kohe, et õhku on palju vähem.“ Sellised sõnad aitavad hoida optimismi, ja tundsi me, et meie ülesanne on hoida oma raamatukogu kui koha auras, mida inimesed tajuvad meie juures olles. Seetõttu tegelesimegi luuleteraapiaga ja püüdsime teha midagi enam kui kontaktivaba laenus, püüdsime tekitada inimestele emotsiooni, mis hoiab kohatunnet.

Pandeemiaga seotud kriisi nimetati uueks reaalsuseks ja uueks normaalsuseks, metafooriliselt ka suureks pausiks. Kuid meie elul ei ole ju pausiklahvi ja elu mõte ei ole ootamine. Me ei saanud istuda Godot'd ja tema juhiseid oodates nagu Beckett'i raamatus, lihtsalt oodata kodukontoris, kuni meie raamatukogude ukse uuesti avatakse, eriti kuna esimest korda oli meie elu ja töö osaks saanud määramatus. Kes saab aga määramatuses paremini hakkama, kas inimene, tehnoloogia või tehisintellekt? Robotid on vähemalt inimeste viiruste suhtes immuunsed. Võimalik, et kunagi on igas raamatukogus eesliinil lugejatega suhtlemas robot.

Meil, raamatukoguhoidjatel, oli aga usku teadusse, inimesse ja inimsusse. Me ei kaotanud optimismi ja entusiasmi. Olime iga päev eesliinil ja tundsi me end vajalikena. Igal hommikul ootas meid ligi sada raamatutellimust ja hulk telefonivestlusi, iga päev oli mõtestatud: täis tööd, suhtlemist, lugejate tänusõnu.

Kuulates, kuidas kolleegid vestlevad telefonitsi inimestega, lugedes nende valitud luuletekste, arutades ettepanekuid, mida veel pakkuda inimestele ja kuidas neid aidata, tõdesin imetlusega, et suurem osa kolleege on humanistid, keda raamatud õilistavad ja kes spontaanselt ning isegi alateadlikult rakendavad oma töös humanistlike ideaale ja põhimõtteid. Ma ei tea, milles on saladus, võib-olla et me kõik oleme raamatu-usku ja saame raamatute salapärase maagia osaks, mida ei saa digiteerida ega veebi panna.

Pandeemia uus reaalsus kinnitas, kui oluline on lugejate jaoks see, et me käitume tehnoloogiliselt, kuid mõtleme humanistlikult. Olen sügavalt veendunud, et tulevikus, milline uus reaalsus meid veel ka ei ootaks, tagab meie elu ja töö kestlikkuse just see lahutamatu kombinatsioon:

inimsus (eesmärk) + infotehnoloogia (vahend)

Koroonapandeemia ja Ukraina sõjaga seotud kriisid on toonud selgelt välja raamatukogude tähtsuse ühiskonna vastupidavuse toetamisel. Nüüd, mitu aastat hiljem, saab öelda, et kriisi ajal tõuseb raamatukogu jaoks esikohale ikka see, mida tahaks nimetada **raamatukogu inimsuseks** – selline suhtlemine ja suhtumine, mille alusteks on empaatia, austus, reageerimisvõime, hoolivus, kaastunne, inimlikkus ja armastus. Sellistel rasketel hetkedel on väga oluline pöörduda maailma poole oma parima, halastava poolega, mis on meis kõigis olemas. Meie lugejateenindus ja paljude teiste raamatukogude kolleegid tegid seda.

Kirjandus

- Akdemir A. jt (2020) = Akdemir A., Achechova A., Einasto O., Guichard B., Guskov A. E., Lakhayeva A., Rakityanskaya A., Redkina N. S., Roylance A., Serbina G. N., Yuryk I. (2020). Libraries of the World During the Pandemic: A New Experience and the First Conclusions. *Bibliosphere*, 3, 65–83.
- Certeau, M. de (2011). *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Cross, J. E. (2001). What is Sense of Place? 2nd Headwaters Conference, Western State College, mountainscholar.org/handle/10217/180311 (vaadatud 15.02.2024).
- Cossette, A. (2009). *Humanism and Libraries: An Essay on the Philosophy of Librarianship*. Duluth, Minnesota : Library Juice Press.
- IMLS (22.04.2020). COVID-19 Research Partnership to Inform Safe Handling of Collections, Reopening Practices for Libraries, Museums, www.ims.gov/news/covid-19-research-partnership-inform-safe-handling-collections-reopening-practices-libraries (vaadatud 18.11.2023).
- Eilsen, S. (2007). Luuleteraapia aitab hingevalu murda. *Postimees*, 12. det.
- IFLA (2020). COVID-19 and the Global Library Field, www.ifla.org/covid-19-and-the-global-library-field/ (vaadatud 18.11.2023).
- Hassen Ali Jama (2020). COVID-19: A Camel Library Takes Remote Learning to New Levels, www.savethechildren.net/news/covid-19-camel-library-takes-remote-learning-new-levels (vaadatud 18.11.2023).
- Jance, D., Kaukule, A. (2020). Igaunijä un Lietuvä jau rikojas. Kultäras nozare krizē gaida konkretibu, www.la.lv/kulturas-nozare-krize-gaida-konkretibu (vaadatud 18.11.2023).
- LIBER (2020). COVID-19 Survey Report: How Have Academic Libraries Responded to the Covid-19 Crisis? libereurope.eu/wp-content/uploads/2020/12/Covid-19-Report-December-2020.pdf (vaadatud 18.11.2023).
- LIBER (2020). Europe Must Take Urgent Copyright Law Action to Support Distance Learning & Research During the Coronavirus Pandemic, libereurope.eu/article/copyright-coronavirus-statement/ (vaadatud 18.11.2023).
- Majumder, M., Mandl, K. (2020). Early in the Epidemic: Impact of Preprints on Global Discourse About COVID-19 Transmissibility, www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S2214-109X%2820%2930113-3 (vaadatud 18.11.2023).
- Murasov jt (2022) = Murasov, M., Allemann, M., Preegel, K., Michelson, A. (2022). Rahvaraamatukogude rolli analüüs ja ettepanekud valdkondadevahelise koostöö tõhustamiseks. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- PMC (2023). PubMed Central. A Digital Archive of Scholarly Articles, Spinning Centuries of Scientific Research, www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc (vaadatud 18.11.2023).
- Sommer, L. (2011). Kukerpuu marjad kõikumas tuules. *Vikerkaar*, 1–2, 19.
- Teiverlaur, M. (2007). *Luuleteraapia*. Tallinn: Külim.
- Teiverlaur, M. (2010). Luule mõjust ja luuleravist. *Horisont*, 3, 51–53.
- Terik, T. (2022). Segastel aegadel täidab raamatukogu ühiskonna tasakaalustaja ja ühendaja rolli. *Raplamaa Sõnumid*, sonumid.ee/2022/04/27/segastel-aegadel-taidab-raamatukogu-uhiskonna-tasakaalustaja-ja-uhendaja-rolli (vaadatud 18.11.2023).
- UTLIB (2020). Igatseme teid. Kevad 2020: nostalgiahetked raamatukogus, www.youtube.com/watch?v=N4dEQvrjPTQ (vaadatud 18.11.2023).
- van Doremalen jt (2020) = van Doremalen, N., Bushmaker, T., Morris, D. H., Holbrook, M. G., Gamble, A., Williamson, B. N., Tamin, A., Harcourt, J. L., Thornburg, N. J., Gerber, S. I., Lloyd-Smith, J. O., de Wit, E., Munster, V. J. (2020). Aerosol and Surface Stability of SARS-CoV-2 as Compared with SARS-CoV-1. *New England Journal of Medicine*, 382 (16), 1564–1567.

Infopädevus e-õppe teel

Vilve Seiler

erialainfo spetsialist

Infopädevuse ajastu TÜ raamatukogus algas 2006. aastal, kui seni erinevates osakondades töötanud erialareferentidest moodustati omaette erialainfo osakond ja infopädevuse õpetamine sai üheks osaks tööst. Vilve Seileri ülesandeks sai infopädevuse õpetamise korraldamine. Selleks tuli ennast kõigepealt interneti abil infopädevuse teemaga kurssi viia, lugedes teemakohaseid teadusartikleid ja uurides maailma raamatukogude kogemusi ning parimaid praktikaid.

Infopädevus on tänapäeva teaberohkes ühiskonnas aktiivselt osalemiseks vajalik, seda nii ülikooli-õpingute edukaks läbimiseks kui ka töös. See tähendab oskust informatsiooni leida, seda efektiivselt hallata, kriitiliselt hinnata ja eetiliselt kasutada. Kui need oskused on kord omandatud, siis saab neid rakendada eri infokeskkondades ja eesmärkidel.

Enamasti peetakse oluliseks, et infopädevuse komponentide õpetamine oleks integreeritud või lausa peidetud õppeainetesse. Leidub ka seisukohti, et infopädevus võib olla omaette õppeaine, mille eest saab ainepunkte ja mis võiks ideaaljuhul olla integreeritud õppekavadesse (Owusu-Ansah, 2004). Meil on head näited mitmel erialal, kus koostöö infopädevuse õpetamisel kulgeb edukalt, kuid enamasti õppejõud ei teadvusta infopädevuse olemust ja vajalikkust. Selle saavutamise vajab harjutamist ja aega. Nii otsustasimegi kasutada võimalust, et seda tühimikku täita. Koostasime veebipõhise infopädevuse kursuse ja kasutasime edaspidi kõiki võimalusi, et seda eri õppekavadesse lisada.

Pilootkursus valmis 2006/2007. õa sügissemestriks ja koostöös toonase haridusteaduskonnaga õnnestus see ülikoolis vabaainena välja pakkuda.

Kursuse maht oli 1 EAP-d (26 t). Haridusteaduskond „laenas“ ka ainekoodi (HTHT.00.060), sest raamatukogul ei olnud ja ei ole siiani võimalik tasemeõppes oma ainekoodi kasutada ega ainepunkte välja anda.

Pilootkursuse koostasid ja viisid läbi Vilve Seiler ja Kärt Miil. Ilma igasuguse reklaamita leidsid 14 tudengit vabaaine ÖIS-ist üles. Kursuse tegemise kogemus oli ülimalt meeldiv ja osalejate tagasiside ääretult positiivne. See, et kõik tõesti toimus nagu kavandatud, julgustas jätkama.

Järgmisele kursusele 2007. aasta kevadsemestril registreerus juba 47 üliõpilast. Sellel kursusel olid õppija rollis ka kõik toonased erialareferendid, kes õppisid ise, said tagasisidet kursuse koostajatelt ja samal ajal juba juhendasid oma eriala tudengeid.

Kursust tehes selgus, et selle maht osutus realselt suuremaks. Haridusteaduskond kiitis heaks kursuse suurendamise 2 EAP-le (praegu 3 EAP-d) ja saime ka uue ainekoodi HTHT.00.102.

Alates 2008. aastast on kursus toimunud igal sügissemestril üleülikoolilise vabaainena bakalaureuse- ja magistriõppe tudengitele. 2008. aastal saime sellele filosoofiateaduskonna ajaloo ja arheoloogia instituudi ainekoodi FLAJ.00.051 ja 2009. aastal juba õigusteaduskonna avaliku õiguse instituudi ainekoodi OIAO.06.050. Õigusteaduskond loobus koostööst 2017. aastal ja sellest ajast alates oleme jätkanud sama ainekoodiga humanitaarteaduste valdkonna all.

2008. aastal sai „Infopädevuse alused“ aasta e-kursuse konkursil eripreemia *socialia* valdkonnas ja 2012. aastal e-kursuse kvaliteedimärgi.

Praeguseks on kursus toimunud 15 korda. Selle aja jooksul on vastutava õppejõu Vilve Seileri hoole all arvestuse saanud 2845 tudengit.

Miks e-kursus

E-kursusel on võimalik õpetada suuremat hulka üliõpilasi, see ei nõua ühtset aega ega ruumi. Pakkuda saab ulatuslikumat programmi, mida raamatukogust tavaliselt tellitav piiratud ajaga auditoorne koolitus ei võimalda. Selleks ajaks olid ülikoolis juba tööl haridustehnoloogid, tänu kellele oli olemas väga hea e-õppe tugi ja õppejõududele korraldati eri kursusi e-aine koostamise, õppe disainimise ning tuutoritöö korraldamise kohta. Samuti sai omandada haridustehnoloogilisi oskusi ja tekkis päris hea ettekujutus, millega e-kursuse loomisel tuleb arvestada. E-õppe keskkond ülikoolis oli siis WebCT, peagi vahetas selle välja Blackboard ja nüüd juba pikemat aega on kasutusel Moodle.

Sihtrühmad

Erialgu osalesid samal kursusel nii bakalaureuse-tudengid kui ka doktorandid. Kursus ongi nii kavandatud, et sellel saavad osaleda nii algajad kui ka kogemustega infootsijad. Õpimoodulid arvestavad erinevate õppijate vajadusi ning tuutorid juhendavad kõiki tudengeid individuaalselt. Eriti sobib kursus aga bakalaureuse- ja magistritudengitele, kellel on oma uurimisteema ning konkreetne infovajadus.

Kursuse sisu

E-kursuse „Infopädevuse alused“ eesmärk on tutvustada raamatukogu vahendusel leitavaid ja internetis vabalt kättesaadavaid kvaliteetseid inforessursse ja anda erialase teadusinformatsiooni otsimiseks teadmisi ning praktilisi oskusi.

Kursuse sisu tugineb kõrghariduse jaoks loodud Association of College and Research Libraries (ACRL) infopädevuse standarditele (American Association of College & Research Libraries, 2000),

ei haara neid aga täies mahus, vaid arvestab konkreetset situatsiooni ülikoolis. Tartu Ülikoolis on kõik teaduskonnad kehtestanud oma viitamisreeglid, mis on teaduskondade kodulehtedel kättesaadavad ja neid õpetatakse ka teadustöö aluste või sarnastel kursustel. Meie kursus keskendub tulemuslikule infootsingule ja otsingutulemuste hindamisele, olulise teemana on sees ka plagiiaadi vältimine ning viidete haldamine Zotero abil.

Kursuse moodulid käsitlevad teadusinfo allikate tüüpe, infootsingu üldisi põhimõtteid (päringu koostamine, sõnaotsing, märksõnaotsing, märksõnastikud, registrid, otsingutulemustega tegelemine), mida saab kasutada erinevates otsingukeskkondades. Moodulid käsitlevad ka otsingut olulisemates teadusandmebaasides, teadusinfo otsingut internetis, infoallikate hindamist.

Kursus õpetab kasutama TÜ raamatukogu vahendusel kättesaadavaid inforessursse ning annab laiemaid infopädevusealaseid teadmisi. Eesmärk ei ole anda detailseid üksikute andmebaaside kasutusjuhendeid, vaid tutvustada eri andmebaaside tüüpe ja infootsingu üldiseid põhimõtteid, millest lähtudes on võimalik uusi andmebaase iseseisvalt tundma õppida ja kasutada.

Kursuse läbinud oskavad süstemaatiliselt otsida ja leida informatsiooni. Samuti suudavad nad hinnata info relevantsust ja kvaliteeti, kavandada infootsingu strateegiat ja kindlaks määrata konkreetsele eesmärgile vastavad infoallikad.

Kursus doktorantidele

2008. aasta alguses tuli ülikooli õppeosakonnast ettepanek luua erialainfo kursus doktorantidele. Ülikooli õppekomisjon kiitis heaks selle lisamise kõikidesse doktoriõppekavadesse valikainena. Paari nädalaga pidi valmima kursuse ainekava. Pöördusime kursusel „Infopädevuse alused“ osalenud doktorantide poole palvega hinnata kursuse sisu ja ülesandeid doktorandi vaatevinklist ning

sai kasulikke tagasisidet. Kuna ülikoolis oli juba mitmeid akadeemilise kirjutamise kursusi, keskendusime meie peamiselt efektiivsele infootsingule ja viidete haldamise oskustele. Kursuse ainekava koostamisel pidasime silmas nii algajate kui ka edasijõudnute vajadusi, sest doktorantide hulgas on neid, kel on õpingutes olnud pikem paus ja kes ei pruugi olla kursis elektroonilise infootsingu võimalustega. Tuli pakkuda ka ingliskeelset kursust. Moodle'is saab valida kursuse keele ja sellele vastavalt kuvatakse materjalid ning ülesanded.

Kursus „Sissejuhatus erialainfootsingusse“, praeguse ainekoodiga OIAO.06.051 (3 EAP-d), toimus esimest korda 2008. aasta kevadel ja osutus üsna populaarseks, sellele registreerus ligi 100 doktoranti. Kursuse keskmine osalejate arv oli kuni 2018. aastani 80 ringis. 2019. aastast alates on see kursus vabaaine, osalejate arv vähenes keskmiselt 50-ni, mis sobibki meie võimalustega rohkem. Kursuse algusaegadel oli erialareferente 13, praegu vaid viis.

2013. aastal pälvis kursus e-õppe kvaliteedimärgi ja oli aasta e-kursuse nominent.

Aastaid toimusid mõlemad kursused mudeli järgi, mis sai põhijoontes paika pandud 2006. aastal.

E-kursuse õppeprotsess

Kuna kursused on seotud isikliku infovajadusega ja iga osaleja enda uurimisteemaga, siis otsitakse kursusel selle kohta eri andmebaasidest ja internetist teavet. Õpitakse kasutama viidete haldamise vahendeid ja alates 2014. aastast tutvutakse doktorantide kursusel ka teadusandmete temaatikaga. Kursused toimuvad Moodle'i õpikeskkonnas ja on jaotatud nädalasteks mooduliteks. Iga nädala all on õppematerjalid, ülesannete juhendid, foorumid, kuhu esitatakse ülesanded ja saadakse tagasisidet. Lisaks on veel teadete ning küsimuste ja vastuste foorumid. Nõu ja abi seoses kursusega saab kogu aeg küsida.

Õppematerjalid olid alguses kinnises õpikeskkonnas. Kui ülikoolis võeti kasutusele Sisu@UT veebilehestike keskkond, hakkasime ka meie seda kasutama. Õppematerjalid on nüüd avalikud, neid on seal hea muuta ja linkida erinevatele kursustele. Õppematerjalid on raamatukogu kodulehel kõigile väljas ja ülikooli õppejõud saavad neid oma kursustel soovi korral kasutada.

Kursusel rakendatakse aktiivõppe meetodeid. Õppijad töötavad iseseisvalt, nad loevad õppematerjale ja teevad kursuse kavast lähtudes oma uurimisteema kohta infootsingu harjutusi ning saavad tuutorilt tagasisidet. Kursuse lõpuks on nad saanud ülevaate kõikidest käsitletud andmebaasidest, on kogunud endale teemakohaseid artikleid ja raamatuid ning on õppinud, kuidas eksportida valitud kirjed viidete haldurisse ja kuidas selle abil koostada bibliograafiat.

Kursused põhinevad konstruktivistlikul õpikäsitlusel, mille kohaselt õppijad kasutavad tegevusi uute teadmiste loomiseks. Õppeprotsessis peavad õpilajad, õpitegevused ja hindamismeetodid olema kooskõlas, et toimuks sügav õppimine. See on konstrukttiivne sidusus ja selle järgi on väga oluline, mida õppijad teevad tulemuste saavutamiseks ja kuidas neid kontrollitakse ja hinnatakse (Biggs & Tang, 2007). Meil on kursuse õpitegevused ühtlasi ka hindamisülesanded, mis suurendavad veelgi sidusust. Iga õppijale jäetakse vabadus konstrueerida oma teadmisi omal viisil, see sõltub õppija motivatsioonist ja eesmärkidest ning uued teadmised lisanduvad sellele, mida õppija juba teab ja millised on tema varasemad infootsingu kogemused.

Õppijad on jagatud erialastesse rühmadesse ja iga rühma tuutoriks on erialainfo spetsialist, kes annab iga õppija töödele individuaalset tagasisidet. Nii esitatud ülesanded kui ka tuutori kommentaarid postitatakse vastavatesse foorumitesse, kus nad on kõigile osalejatele nähtavad, nende lugemine ja kaasõppijate mõttekäikude jälgimine koos tuutori antud kommentaaridega annab õppimisele olulise lisaväärtuse. Siin avaldub ka üks e-õppe eeliseid, sest lühikestel auditoorsetel koolitustel ei ole

võimalik anda ega ka saada nii palju tagasisidet tudengite omandatud teadmiste ning oskuste kohta.

Tagasiside andmine on üsna aeganõudev ülesanne, see peab olema edasiviiv ja õppijat toetama. Nõuandev tagasiside on eriti väärtuslik õppeprotsessi jooksul, sest see motiveerib ja aitab saavutada paremaid tulemusi. Tavaliselt on ühel juhendajal 10–15 juhendatavat ja see ongi optimaalne arv.

Olulisel kohal õppetöös on refleksioon. Kõikides otsinguharjutustes analüüsivad õppijad saadud tulemusi ja oma otsistrateegiat ning viimases töös teevad kokkuvõtte kursusel õpitust ja reflekteerivad oma õppeprotsessi ja edusamme.

Et teada saada, kas raamatukogu poolt pakutav e-kursus vastab üliõpilaste ootustele ja vajadustele, tegime kursuse „Infopädevuse alused“ osalejate tagasiside ja refleksioonide sisuanalüüsi, kasutades kvalitatiivse andmeanalüüsi tarkavara ATLAS.ti. Selle tulemusi esitlesime 2011. aastal LIBER-i konverentsil ja avaldasime artikli ajakirjas Liber Quarterly (Seiler et al., 2012).

Kursuse ülesannete sidumine iga tudengi enda uurimisteedega õigustab end, sest võimaldab koguda oma uurimistöö jaoks vajalikku materjali ning hoiab õppija motivatsiooni üleval kogu kursuse jooksul. Tudengid väärtustavad kursusel saadud teadmisi ka laiemalt, nt töö- ning tavaelus huvipakkuva info leidmisel.

Kursus sobib infopädevuse õpetamiseks erinevate erialade ja eel-teadmistega üliõpilastele, sest igale õppijale pööratakse rohkem ja võrdsemat tähelepanu, kui see oleks võimalik kontaktkoolituse ajal.

Selleks et infopädevuse õpetamine oleks tulemuslik ja üliõpilase jaoks väärtuslik, ei pea see tingimata olema seotud mõne teise aine õpetamisega. Küll aga peaks see olema seotud üliõpilase õpitava erialaga nii, et võimaldab tal kursuse jooksul oma teemaga tegeledes omandada õpingute läbimiseks vajalikud infootsingu oskused ja kogemused. E-õpe kui vahend võimaldab infopädevuse vajalikkust ülikoolis teadvustada ja seda üleülikooliliselt õpetada ning õppeainete ja õppekavadega seostada.

Kursuse sisu ja korraldust hindavad ka doktorandid.

„Kokkuvõttes üks praktilisemaid ja kasutajamugavamaid kursusi, kus seni olen osalenud, ning tänuväärset kasutatav teistes õppeainetes.“

„Kokkuvõttes üks praktilisemaid ja kasutajamugavamaid kursusi, kus seni olen osalenud, ning tänuväärset kasutatav teistes õppeainetes.“

„Oma õpingute jooksul ei olegi ma varem selliseid teste kohanud – tundsin, et testide tegemine aitas ainet õppida ja ei olnud pelgalt kontrollimiseks.“

„Leian, et see kursus on ehe näide sellest, kui hästi toimib e-õpe.“

„Mulle väga meeldis kursuse ülesehitus ja ma tundsin, et see toetas mind kui iseseisvat tudengit. Nautisin sellega kaasnevat vabadust, et saan ise valida, kus ning millal õppetööga tegelen.“

„Tunnen, et mulle ei paku enam ärevust suurtes andmebaasides infootsingu lainel surfamine.“

Igal aastal kordub erinevas vormis nõuanne, et „teaduskonnad/ instituudid võiksid seda ainekursust magistri- ja doktoritaseme üliõpilastele tungivalt soovitada võtta seda kohe esimesel aastal“.

E-õppe vormis õpetamine sobib ka erialareferentidele, kes saavad seda teha paindlikult muude tööülesannete kõrvalt.

Enne infopädevuskursust ei olnud kõikidel erialareferentidel infopädevuse õpetamise kogemust, kuid kursuse kontseptsiooni järgi pidid kõik referendid hakkama tudengeid juhendama. Seega mitte ainult tudengid ei õppinud üksteise harjutustest ja kommentaaridest, vaid ka tuutorid. Nii arenesid needki erialareferendid, kes end esialgu õpetamisel ebakindlamalt tundsid, infopädevuse spetsialistideks ja koolitajateks.

E-kursus koolidele

2009. aastal lisandus uus sihtrühm: õpetajad ja õpilased. Riiklik õppekava näeb ette, et gümnaasiumiastmes tuleb kirjutada uurimistöö, mille koostamiseks peavad õpilased suutma leida usaldusväärseid infoallikaid. Võib arvata, et tänapäeva noored – digitaalsed pärismaalased – on infopädevad, kuid uuringud näitavad, et päris nii see ei ole (Deursen & Diepen, 2013). Puudu jääb infoanalüüsi oskusest ja ka õpetajad ei ole nii kompetentsed juhendama õpilaste infootsinguid. Partnerkoolideks selles projektis olid Tartu Mart Reiniku Gümnaasium, Miina Härma Gümnaasium ja Hugo Treffneri Gümnaasium. Koos õpetajate esindajatega arutasime õppematerjalide sobivust ja panime paika kursuse korralduse. Põhijoontes jäi mudel samaks. Väike proovikivi oli uus e-õppe keskkond Moodle. 2009. aasta sügisel toimus raamatukogus pidulik e-kursuse „Infopädevus ehk miks Google'ist ei piisa“ (P2AV.TK.195, 2 EAP-d) avamine, kus osales ka riigikogu esimees Ene Ergma. Selle kursuse vastutav õppejõud oli Kärt Miil.

Esimesel kursusel osalesid õpetajad. Järgmisel kursusel hakkas osa neist tuutoritena juhendama oma kooli õpilasi. Samal kursusel õpetasid erialareferendid jälle uusi õpetajaid. Nii õppisid igal kursusel, küll eraldatud rühmades, koos Eesti eri maakondade õpilased ja õpetajad ning lisandus ka uusi õpetajatest tuutoreid. Kursus sai 2010. aastal Eesti teaduse populariseerimise auhinna riiklikul konkursil ergutuspreemia kategoorias „Parim uus algatus teaduse ja tehnoloogia populariseerimisel“ ja 2014. aastal sai e-õppe kvaliteedimärgi.

MOOC

2016. aastal tuli ülikooli õppeprorektorilt ettepanek koostada infopädevuse MOOC. Vaba juurdepääsuga e-kursus ehk MOOC (Massive Open Online Course) on avatud registreerimisega täielikult veebipõhine kursus, millel saavad kõik tasuta osaleda. Ülikoolis oli siis juba olemas umbes 20 sellist kursust ja raamatukogu nägi siin võimalust ennast kui infopädevuse koolitajat laiemale üldsusele tutvustada. See kattus ka raamatukogu missiooniga toetada elukestvat õpet. Viisime end kurssi, milline üks MOOC peaks olema ja juba e-kursuse „MOOC – miks, kellele ja kuidas“ ajal hakkasime oma õppeainet looma. MOOC-i töörühma kuulusid Kärt Miil, Signe Bachmann, Kadi Kass, Lilian Neerut ja Vilve Seiler. Eestvedaja oli varalähkunud Kärt Miil, kes lõi kursuse struktuuri ja esimesed õppevideod Panopto tarkvaraga ning innustas ka teisi katsetama. Lõpuks saime kõik Panoptoga videote tegemisega hakkama.

MOOC-i luues pidasime põhishüüdnähtuse silmas gümnaasiumiõpilasi, kes peavad koostama uurimistööd, õpetajaid, kes neid töid juhendavad ja raamatukoguhoidjaid üle Eesti, kelle poole õpilased tihti küsimustega pöörduvad. Kursus sobib kõigile, kes soovivad arendada infopädevust, et olla osavamad vajaliku info leidmisel.

Kõik kursuse materjalid ja enesetestid koos tagasisidega on vabalt kättesaadavad. Õppematerjalid on koostatud selliselt, et iga õppur saab hakkama. Need, kes soovivad kursuse läbimise kohta tunnistust, peavad registreeruma Moodle'is toimuvale kursusele.

Esimene täienduskoolituskursus MOOC „Info-pädevus“ raamatukogu ainekoodiga (P1RT.TK.001, 1 EAP) toimus Moodle'is esimest korda 2017. aasta kevadel, teist korda 2018. aasta kevadel ja sealt edasi sügiseti, sest nii sobis koolidele rohkem. Esimesele kursusele registreerus üle Eesti 372 osalejat eri eluvaldkondadest. Neist 65% lõpetas ja sai TÜ täienduskoolituse digitaalse tunnistuse. See oli hea tulemus, ülikooli keskmine oli 50% ringis.

MOOC-id on reeglina nelja nädala pikkused, ja nii meilgi. Igal nädalal on üks teemade plokk, mille all mitu alateemat. Teemad algavad uurimistöö teema valimisest ja täpsustamisest, käsitletakse päringu koostamist ja teemakohase andmebaasi leidmist. Tutvustatakse tähtsamaid Eesti andmebaase, ühisotsingut rahvusvaheliselt tuntud teadusandmebaasides (EBSCO) ja teadusinfo leidmist internetist. Õpitakse hindama info usaldusväärsust ja selle eetilist kasutamist, eriti plagiiaadi vältimist.

Iga alateema kohta on lühikesed õppevideod ja/või tekstilised õppematerjalid. Õppematerjalid moodustavad sisupaketi, mis on veebis vabalt kättesaadav aadressil sisu.ut.ee/infootsitugi. Õppematerjalide juures on tagasisidega enesetestid, mis aitavad omandatud teadmisi kinnistada ja infootsingu oskusi harjutada.

Moodle'i kursusel tuleb sooritada kaks hindelist testi, millega kontrollitakse õppematerjali tundmist ja otsingute tegemise oskust. Teste saab sooritada korduvalt, test on arvestatud, kui tulemus on 90%. Testiküsimuste koostamine õpiväljundite saavutamise kontrollimiseks oli aga päris keeruline.

Suhtlemiseks, murede ja küsimuste jaoks on kursusel erinevad foorumid. Nii saab konkreetse nädala teemaga seotud foorumis küsimusi esitada ja kursuse tuutoritelt või õpingukaaslastelt vajadusel nõu küsida.

Arvestuseks tuleb sooritada kõik kohustuslikud testid – kokku kaheksa. Kursuse läbinud saavad 1 EAP-d ning Tartu Ülikooli digitaalse tunnistuse, mis saadetakse e-kirjaga. MOOC-i on viie aasta jooksul lõpetanud 2248 õppijat.

2021. aastal kehtestasime kursusele väikese osalemistasu ja ei saa enam kasutada nimetust MOOC, vaid e-täienduskoolituskursus. Kohe vähenes ka registreerumine kursusele, keskmine lõpetajate arv on 90 ringis.

„Selle peaks kindlasti iga esmakursuslane oma tunniplaani lisama.”

„Leian, et kursus on nii kasulik, et võiks esmakursuslastele lausa kohustuslik olla.”

2019. aastast alates on toimunud eraldi infopädevuse e-kursus Hugo Treffneri Gümnaasiumile ja alates 2021. aastast Miina Härma Gümnaasiumile.

Baaskursuse „Infopädevuse alused“ uuendused

MOOC-i suur populaarsus ja läbiviimise kogemus andsid idee kursuse „Infopädevuse alused“ muutmiseks. Vähenenud koosseisu tõttu ei olnudki enam võimalik selle kursusega vanamoodi jätkata. 2017. aasta sügisel sai teoks vahepealne variant, ühel nädalal tuli osalejatel ikka teha EBSCO Discoverys otsinguid oma teema kohta ja tuutorid andsid kõigile personaalset tagasisidet. Praegu saavad õppijad kahel nädalal valida, kas sooritada test või teha infootsinguid oma teema kohta ja saada individuaalset tagasisidet. Samuti on kohustuslik viidete halduri Zotero kasutamise ülesanne, mida tuleb ka tuutoritel lugeda ja hinnata nagu ka refleksiooniülesannet kursuse lõpus. Selgus, et õppijatele meeldivad testid ja valikülesannete puhul eelistatakse valdavalt teste. Väljakutseks sai selliste testide koostamine, mis ei kontrolli ainult teadmisi, vaid ka õpiväljundites kirjeldatud oskusi. Kursusel on 11 testi, kus on kokku koos küsimuste variantidega ca 150 küsimust. Tore, et tudengid neid oma tagasisides väärtustavad.

„Oma õpingute jooksul ei olegi ma varem selliseid teste kohanud – tundsin, et testide tegemine aitas ainet õppida ja ei olnud pelgalt kontrollimiseks.”

Uuenenud kursuse „Infopädevuse alused“ tagasiside on jätkuvalt valdavalt positiivne. Kiidetakse kursuse ülesehitust, õppetöö korraldust ja õpikogemust.

„Leian, et see kursus on ehe näide sellest, kui hästi toimib e-õpe.”

„Mulle väga meeldis kursuse ülesehitus ja ma tundsin, et see toetas mind kui iseseisvat tudengit. Nautisin sellega kaasnevat vabadust, et saan ise valida, kus ning millal õppetööga tegelen.”

„Tunnen, et mulle ei paku enam ärevust suurtes andmebaasides infootsingu lainel surfamine.”

E-õpe on aidanud tõsta infopädevuse õpetamise kvalitatiivselt kõrgemale tasemele, võimaldades hõlmata suuremat üliõpilaste hulka ja hinnata paremini nende teadmisi. Infopädevuse õpetamisel osutus see sobivaks õppevormiks just oma paindlikkuse tõttu – annab võimaluse aega planeerida, ent nõuab enesedistsipliini ja motiveeritust.

Kursusel osalejad on soovitanud seda rohkem reklaamida ja igal aastal kirjutatakse, et kursus võiks olla õppekavades kohustuslik aine.

„Selle peaks kindlasti iga esmakursuslane oma tunniplaani lisama.“

„Leian, et kursus on nii kasulik, et võiks esmakursuslastele lausa kohustuslik olla.“

Kursus „Infopädevuse alused“ on praegu valikaine sotsiaalvaldkonna bakalaureuseõppekavades „Humanitaar- ja sotsiaalainete õpetamine põhikoolis“ ja „Kutseõpetaja“; magistriõppekavades „Kogukondade arendamine ja sotsiaalne heaolu“ ja „Õigusteadus“; humanitaarvaldkonna magistriõppekavas „Kultuurikorraldus“; loodusteaduste bakalaureuseõppekavas „Informaatika“. Esimest

korda on kursus lisatud ka kohustuslikuks aineks – sotsiaalvaldkonna rakenduskõrgharidusõppe õppekavas „Infokorraldus“ ja magistriõppekavas „Muutuste juhtimine ühiskonnas“. Kursusel osaleb praegu rekordarv tudengeid – 495.

Raamatukogu pakub jätkuvalt kõigile bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilastele igal sügissemestril kursust „Infopädevuse alused“, doktorantidele igal kevadsemestril kursust „Sissejuhatus erialainfootsingusse“ ning kõigile huvilistele täienduskoolituskursust „Infopädevus“. Kõigi kursuste sisu ja vormi tuleb pidevalt kaasajastada.

Kirjandus

American Association of College & Research Libraries (2000). ACRL standards: Information Literacy Competency Standards for Higher Education. *College & Research Libraries News*, 61 (3), 207–215. DOI: [10.5860/crln.61.3.207](https://doi.org/10.5860/crln.61.3.207).

Biggs, J., Tang, C. (2007). *Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does*. 3rd ed. Berkshire: Open University Press.

Deursen, A. V., Diepen, S. V. (2013). Information and Strategic Internet Skills of Secondary Students: A Performance Test. *Computers & Education*, 63, 218–226.

Owusu-Ansah, E. K. (2004). Information Literacy and Higher Education: Placing the Academic Library in the Center of a Comprehensive Solution. *The Journal of Academic Librarianship*, 30 (1), 3–16.

Seiler, V., Miil, K., Lepik, K. (2012). How to Fit Teaching of Information Literacy in with Students' Needs: An On-line Credit Course Model from the University of Tartu Library. *LIBER Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries*, 22 (1), 42–63. DOI: [10.18352/lq.8040](https://doi.org/10.18352/lq.8040)

Artiklid e-kursuste kohta

Seiler, V., Miil, K. (2009). E-learning – Brücke zwischen Bibliothek und Universität. Vermittlung von Informationskompetenz an der UB Tartu. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 33 (1), 69–77. DOI: [10.1515/bfup.2009.006](https://doi.org/10.1515/bfup.2009.006).

Seiler, V. (2010). Challenges in Teaching Information Literacy in Online Courses. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*. World Scientific, 198–204. DOI: [10.1142/9789814299701_0027](https://doi.org/10.1142/9789814299701_0027).

Seiler, V., Miil, K. (2011). Infopädevus e-õppe teel: Tartu Ülikooli Raamatukogu mudel. *Raamatukogu*, 6, 26–29.

Seiler, V., Miil, K., Lepik, K. (2012). How to Fit Teaching of Information Literacy in with Students' Needs: An On-line Credit Course Model from the University of Tartu Library. *LIBER Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries*, 22 (1), 42–63. DOI: [10.18352/lq.8040](https://doi.org/10.18352/lq.8040).

Lepik, K., Seiler, V., Miil, K. (2014). The Win-win Game of Information Literacy Education: Subject Librarians Tutoring Information Literacy Online Course for Doctoral Students. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 3 (4), 843–856.

Raamatukogude ja ühiskonna sidemete tugevdamine kodanikuteaduse toel

Svea Kaseorg
erialainfo spetsialist

Balti riikide teadusraamatukogud on juba üle kümne aasta aktiivselt tegelenud avatud teadusega. Ka Tartu Ülikooli raamatukogu osaleb rahvusvahelistes projektides, nõustab ülikooli teadusandmete haldamise, säilitamise ja publitseerimise teemadel ning teeb koolitusi, et toetada ülikooli liikmeskonna teadmisi avatud teadusest. Just viimastel aastatel on hakatud rohkem tähelepanu pöörama kodanike kaasamisele teadusesse, sest 2021. aasta jaanuaris alanud uus teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamisprogramm [Euroopa Horisont](#) näeb ette, et teadusprojektid kaasaksid kodanikke või kodanikuühiskonna organisatsioone. Raamatukogudes on aga kodanikuteaduse projektides kaasalöömine alles arengujärgus.

LibOCS (University libraries strengthening the academia-society connection through citizen science in the Baltics) on 2022. aastal Erasmus+ programmi abil käivitatud projekt, mille eesmärgiks on Balti teadusraamatukogude toel tugevdada kodanikuteaduse kaudu akadeemilise kogukonna ja ühiskonna sidemeid. Projekti partneriteks on Tartu Ülikool ja Tallinna Tehnikaülikool Eestist, Läti Ülikool ning Kaunase Tehnikaülikool ja Vytautas Suure Ülikool Leedust. Lisaks toetavad projekti partnerid Web2Learn Kreekast ja Immer Besser GmbH Saksamaalt, kes on ise osalenud kodanikuteaduse projektides.

TÜ raamatukogu LibOCS-i töögruppi kuuluvad arendusdirektor Liisi Lembinen, erialainfo osakonna juhataja Lilian Neerut ning erialainfo spetsialist

Svea Kaseorg. Partnerite kohtumised toimuvad peamiselt veebis, kuid kahel korral kohtuti ka näost näkku, et vahetada kogemusi ja üksteist koolitada. LibOCS-i projekt lõpeb 2024. aasta suvel.

Kodanikuteadus raamatukogudes

Kodanikuteadust võib kirjeldada kui ühiskonnaliikmete vabatahtlikku osalemist teadustöös. See võib kaasa aidata teadusuuringute kvantiteedi ja kvaliteedi tõusule ja tuua kasu teadlastele ning ühiskonnale laiemalt.

Eestis on kõige tuntumad projektid erinevad loodusvaatlused, nagu [aialindude vaatlus](#) või [nurmennukkude levialade kaardistus](#), aga ka Rahvusarhiivi „[Vallakohtud](#)“, kus huvilised saavad käsikirjalisi kohtuprotokolle selleks loodud platvormil sisestada. Rahvusarhiiv ise nimetab seda ühisloomeks, mis viitab ka laiemale diskussioonile terminoloogia ümber. Nii eesti kui ka teistes keeltes on kodanikuteaduse kõrval kasutusel mõisted nagu harrastusteadus, ühisloome, hobiteadus, rahvahange, aga ka lihtsalt kaasamine. Tartu Ülikoolis on kõige aktiivsemalt kodanikuteaduse projekte läbi viinud ning nendes kaasa löönud loodusmuuseum ja botaanikaaed.

Üha enam räägitakse raamatukogu muutuvast rollist, kus fookus on liikunud kogudekeskselt lähenemiselt kasutajakesksele lähenemisele,

Kodanikuteadus kui sild ühiskonna ja teadlaste vahel.
Illustratsioon: Lilian Mengel

kogukonnaga dialoogi pidamisele, nende vajaduste ärakuulamisele ja võimalusel nende toetamisele. Kodanikuteadus võib olla üks väljund nende eesmärkide täitmiseks. Ülikoolide raamatukogudel on siinkohal võimekus kokku tuua erinevaid osapooli, luua ise projekte või toetada teenuste ja infrastruktuuriga käimasolevaid projekte.

Lääne-Euroopas ja Ameerika Ühendriikides on raamatukogud selle suuna juba võtnud ning LibOCS-i projektiga kaardistasime, missuguse rolli peaksid võtma kohalikud teadusraamatukogud, et luua võimalusi ülikoolide, raamatukogude ja teiste mäluasutuste koostöökodanikuteaduse vallas.

Projektist lähemalt

LibOCS-i projektil on viis peamist eesmärki, mida käsitletakse erinevates tööetappides.

Esmalt uurisime, mis tegurid on aidanud või takistanud raamatukogudel kodanikuteaduse projektides kaasa lüüa. Selleks intervjuerisime veebi teel

19 teadlast, 23 raamatukoguhoidjat ning 20 üliõpilast Eestist, Lätist ja Leedust.

Peamisteks toetavateks teguriteks olid raamatukoguhoidjate teadusandmete haldamise, suhtlemis- ja digitaalse kirjaoskuse alane kompetents; raamatukogude infrastruktuur, mille all mõeldi eelkõige ruume, tehnikat ning kogusid; väljakujunenud võrgustik, mille kaudu võiks leida projektidesse osalejaid, ja viimaks raamatukogude kommunikatsioonikanalid projektide kohta info levitamiseks.

Intervjuude põhjal selgus, et peamisteks takistavateks teguriteks olid vähesed oskused ja teadmised kodanikuteadusest, samuti ideede ning julguse puudus; projektide hajusus, mille tõttu on neid huvilistel raske üles leida, ning ülikoolide vähene toetus kodanikuteadusele, mistõttu pole raamatukogudel ajalist ja rahalist ressursi ning piisavalt spetsialiste.

Lahendustena pakuti välja, et raamatukogud võiksid luua ühise platvormi, kust kõik huvilised leiavad koolitusmaterjale, infot käimasolevate

Esimese uuringu tulemuste tutvustamine LIBER-i konverentsil 2023. aastal. Foto: Liisi Lembinen

LibOCS partnerite kohtumine Thessalonikis 2023. aastal. Foto: erakogu

projektide kohta ja erinevaid üleskutseid vaba- tahtlike otsimise ning leidmise kohta. Ülikoolid peaksid oma asutustes määrama kas kindla isiku või looma teabekeskuse, mis tegeleb kodaniku- teaduse projektidega. Samuti arvasid vastajad, et raamatukoguhoidjatele peaks pakkuma kodaniku- teaduse ja andmehalduse koolitusi ning palkama uusi spetsialiste.

Projekti teine tööetapp hõlmas teavituskampaaniaid ja kahte veebiseminari, et tutvustada ülikooli liikme- tele kodanikuteadust ning LibOCS-i projekti. Veebi- seminarid toimusid 2022. aasta mais ja oktoobris ning osalejate hulgas oli nii professionaalseid tead- lasi kui ka kodanikuteadlasi, raamatukoguhoidjaid, mäluasutuste töötajaid ja teisi huvilisi. Lisaks viisime läbi teise uuringu selgitamaks välja, missugune on teadlaste ja mäluasutuste valmisolek koostööks. Selgus, et mäluasutuste tööd hinnatakse kõrgelt ja huvi koostööks on suur.

Kolmanda tööpaketi raames lõime ingliskeelse kursuse „Kodanikuteaduse e-kursus raamatu- koguhoidjatele“ ([Citizen Science for Librarians: A Self-Paced Learning Course](#)), mis koosneb viiest moodulist:

1. Kodanikuteadus ja raamatukogude roll.
2. Raamatukoguhoidjatele vajalikud oskused kodanikuteaduse projektides kaasalöömiseks.

3. Kodanikuteaduse projekti juhtimine.
4. Kaasamine ja kommunikatsioon kodaniku- teaduse projektides.
5. Teadusandmete haldamine kodanikuteaduse projektides.

E-kursust saab läbida endale sobivas tempos ja ajal. Kuna tegu on ingliskeelse e-kursusega, korraldasime lisaks igas osalevas ülikoolis koolitused, mis toimusid vastavalt eesti, läti või leedu keeles. Eestis toimusid need 3. ja 4. mail 2023. aastal Tartu Ülikooli raamatukogus ning Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogus. Kokku osales koolitustel üle 40 raamatukoguhoidja nii teadus-, rahva- kui ka kooliraamatukogudest. Osalejad polnud varem kodanikuteadusega kokku puutunud, aga olid sellest väga huvitatud.

Neljas etapp keskendus muutuste sisseviimisele ülikoolides. Nagu esimeses uuringus selgus, pole kodanikuteadus seni olnud ülikoolide prioriteet, mistõttu on ka teadlastele pakutav tugi eba- ühtlane. LERU (The League of European Research Universities) sõnastas juba 2016. aastal ülikoolidele soovitusel ühiskonna liikmete teadusse kaasa- miseks (Wyler, Grey, Maes, Frölich, 2016). LERU soovitusel baasil töötati välja prototüüp BESPOC (Broad Engagement in Science, Point of Contact), mis tähendab keskse tugiüksuse loomist

Koolituse läbiviijad: Tuuliki Tõiste, Janelle Kirss, Kaarin Birk (TTÜ), Lilian Neerut, Svea Kaseorg (TÜ). Foto: erakogu

(Ignat & Ayris, 2020). See võib tähendada kodanikuteadusele spetsialiseeruva spetsialisti palkamist või hoopis veebilehe loomist, kust kõik vajaliku info üles leiab.

LibOCS-i töörühm osales BESPOC-i prototüübi välja töötanud spetsialisti dr Tiberius Ignati töötubades ning nende baasil korraldati ümarlaud erinevate teadlaste ja spetsialistidega ülikoolidest, et kaardistada nende vajadused. Ümarlaudade tulemuste põhjal otsustati, mida BESPOC-i mudelist oma ülikoolides rakendada.

Viimases tööetapis koondatakse kõik projekti käigus loodud materjalid avatud teaduse töö-

riistakasti, mis on vabalt kasutatav kõigile. Pingutame selle nimel, et kõik materjalid oleksid kättesaadavad ka eesti, läti ja leedu keeles, sest suurim puudus on just kohalikes keeltes olevatest õpematerjalidest.

Kokkuvõte

Kodanikuteaduse eesmärgiks on haritum ühiskond, mille liikmed mõistavad ja väärtustavad teadust ning soovivad ka ise selles osaleda. Seda on võimalik saavutada kaasamise ja harimise kaudu. LibOCS-i projekti lõpuks soovime aru saada, mis roll on selles teadusraamatukogudel ning kuidas kõige paremini toetada ülikooli liikmeskonda.

Kirjandus

Wyler, D., Grey, F., Maes, K., Frölich, J. (2016). *Citizen science at universities: trends, guidelines and recommendations*. League of European Research Universities Advice Paper, 20.

Citizen science for librarians: Self paced learning open.ktu.edu/course/view.php?id=161 (vaadatud 24.05.2024).

Ignat, T., Ayris, P. (2020). *Built to last! Embedding open science principles and practice into European universities*. Insights, 33(1), 9. DOI: 10.1629/uksg.501

Eesti otsib nurmenukke. (s.a.). nurmenukk.ee/ (vaadatud 24.05.2024).

Euroopa horisont. (s.a.). Eesti Teadusagentuur. etag.ee/valiskoostoo/euroopa-horisont/ (vaadatud 24.05.2024).

Tuule, A. (s.a.). *Talvine aialinnuvaatlus*. www.eoy.ee/talv/ (vaadatud 24.05.2024).

Vallakohtud. (s.a.). www.ra.ee/vallakohtud/ (vaadatud 24.05.2024).

Raamatukogu koostöö TÜ majandus- teaduskonnaga

Liisi Lembinen
arendusdirektor

Tartu Ülikooli raamatukogu on teinud juba kolm aastat koostööd TÜ majandusteaduskonnaga, et uurida kasutajate käitumist raamatukogus, ja seda õppeaines, mis tutvustab uurimis- ja analüüsi-meetodeid majandus- ja sotsiaalteadustes. Esimesel, 2020. aastal oli tegemist bakalaureuseõppe ainega ja 2022.–2023. aastal juba magistriõppe ainega, vastutavateks õppejõududeks Eneli Kindsiko ja Bianca Plüschke-Altöf.

Ühistöö eesmärk on pakkuda majandusteaduskonna õppuritele võimalust katsetada äri-antropoloogiat, mille kaudu saab tuvastada kasutajate tegelikku käitumist, ning seda tehakse vaatluse meetodil, millele lisanduvad intervjuud. Ainelt tutvustavas juhendis on kirjas: „Teid ootab ees väga põnev ja „kastist välja“ uurimiskogemus ja võimalus näha raamatukogu teise pilguga.“ Vähem tähtsam ei ole ka missioon pakkuda oma uuringu najal raamatukogule ettepanekuid, kuidas seal asju veel paremaks muuta. Teisisõnu, uuringu abil saate raamatukogu kasutajasõbralikumaks muuta“ (Plüschke-Altöf, 2023). Tudengid moodustasid aine ajal uurimisrühmad ja keskendusid kindlale uurimisteemale, st raamatukogu välja-valitud alale, kus neil tuli leida vastus küsimusele, millised on külastajate tarbijakäitumise mustrid.

2020. aasta uuring toimus kevadsemestril, mil algas Eestis COVID-19 kriis ja raamatukogu oli mõned nädalad suletud ning seejärel vaid osaliselt avatud. Kriisist tulenevalt polnud võimalik teha vaatlusi ja tudengid lahendasid ülesande intervjuudena. Uuring viidi läbi kümnes rühmas, igas 5–6 inimest. Kokku intervjueriti 304 lugejat individuaalselt

või fookusrühmas. 2020. aasta üldised tulemused näitasid, et raamatukogu teenuseid ja võimalusi teatakse suhteliselt vähe. Tehti ettepanekuid parendada teenuseid, mis raamatukogus juba olemas olid. Enamik töödest välja tulnud soovitusi olid keskendunud asjadele, mis raamatukogus on halvasti. Hea oli siiski tõdeda, et kuigi uuringule vastanud külastasid raamatukogu suhteliselt vähe, oli enamus neist siiski raamatukogus käinud.

Lähtuvalt 2020. aasta uuringus välja toodud parendusettepanekutest tehti raamatukogus ka mitmeid muudatusi. Probleemiks on olnud garderoobikapid. Et külastajatel oleks võimalik valida kahe erineva lukustussüsteemi vahel, lisati mündiga suletavate ustega kappide kõrvale ka koodiga avatavad kapid. See on omakorda toonud uue probleemi – külastajad ei mäleta, millisesse kappi nad oma riided jätsid või mis koodi nad kapile panid.

Uuringu tulemusena selgus samuti, et külastajad sooviksid rohkem videoid raamatukogu teenuste kohta. Ärgitatuna öeldust valmisid näiteks raamatukogu tutvustuse ja E-kataloogi ESTER tutvustuse videod. Uuringus osalejad arvasid, et raamatukogu võiks uutele lugejatele teha tutvustavaid ringkäike veelgi rohkem. 2022. aasta sügisel pakkus raamatukogu esmakursuslastele 50 erinevat tuuri ja loengut, kus osales üle 700 tudengi, kellest 180 olid välismaalased.

Näitusesaali uurinud rühm tõi välja, et üldiselt ei olda teadlikud näitustest ja näitusesaali olemasolust ja tehti ettepanek, et näitused võiksid alata juba

väljaspool näitusesaali ning nende kohta võiks info olla ka mujal maja peal. Veel sooviti rohkem noorte endi tehtud näitusi. Selles valguses toimuski Harry Potteri näitus (hõlmas kogu maja) ja aja-kirjanduse näitus (algas juba fuajeest ja jätkus valges saalis, kuhu pandi ajalehtedest meisterdatud kujud). Korduvalt on raamatukogus olnud Kõrgema Kunstikooli Pallas ja gümnaasiuminoorte väljapanekud.

Mitmest uuringust kerkis esile probleem, et raamatukogu fuajee on külm, kasutajavaenulik, ebasõbralik ja näha pole majajuhti. Koostöös disainibürooga Velvet on nüüdseks valminud raamatukogu fuajeele uus, kasutajasõbralik kontseptsioon, millega raamatukogu algab juba fuajeest, mõnusast kohtumispaigast. Loodetavasti saab see teoks lähiajal.

2020. aasta uuringust tuli ka vahvaid, ent mitte alati realiseeritavaid ideid, näiteks sooviti raamatukokku sauna, kõrgemat temperatuuri, teist tagastusautomaati ja vähem kaja. Lisaks leidsid mõned vastajad, et punased lillepotid maja peal on väga häirivad ning sulgemismuusikat korratatakse liialt.

2022. aastal toimus järjekordne uuring, mille tegid sel korral magistrandid. Kõik üheksa uurimiserühma viisid läbi nii vaatlused kui ka intervjuud. Kokku uuriti 700 inimest ja tehti veel kolm osalus- ja kaks enesevaatlust ning 160 intervjuud.

Magistrandid lähenesid teemale väga eripalgeliselt, üks huvitavamaid ülesandelahendusi oli suure saali tajukaardi tegemine, mis pandi kokku fookusrühma intervjuudest ja pildimaterjalidest, mida autorid kogusid. Tajukaardiga anti edasi enim

Joonis. Tajukaart (Kivi, Nõmm, Puh, 2022).

kasutatud ja vähim kasutust leidnud kohad suures saalis, selgusid ka lemmik istumiskohad ja rühmatööruumid.

Fuajeed uurinud töörühm soovitas paremat info-stendi, garderoobikappide eri värvi vahetamiseks, majajuhti, snäki- ja joogiautomaati, infot ruumis lubatud tegevuste kohta, vaipu akustika parandamiseks ning garderoobikappide lukustussüsteemi, mis ei nõuaks müüdi kasutamist.

Lugemissaalide töörühma soovitusel teenuse parandamiseks olid: ESTER-i otsinguarvutitele selgemad ja paremini märgatavamad viited; ESTER-is omakorda selge viide majaplaanile; samuti sooviti viitade süsteemi loogika selgitust ja kohaviida märkimist raamatu seljale, et raamatuid ei peaks riulist otsides välja tõmbama.

Majasisese viidastamise kohta tehtud ettepanekud olid: fuajeesse üldine majaplaan, paremini nähtavad rühmatööruumide nimed, lugemissaalidesse juhatavad erinevate värvidega rajad põrandal. Lugemissaalide suunaviitades soovitakse värvide ja numbrite kasutamist. Samuti toodi välja, et palju on info üleküllust ja suunaviitade juurde ei tohiks lisada teavet, mis tähelepanu endale tõmbab.

Suure saali töörühm pakkus välja sisustuselementide lisamist, mis aitaksid vähendada ruumis kõla ja samas suurendada privaatsust (taimed, riiulid, vaheseinad) ning sooviti ka võimalust muuta laudade paigutust, et küllastajate vajadustest lähtuvalt lihtsustada ja parandada individuaal- või rühmatöö tegemist.

Tudengite 2022. aasta ettepanekutest läksid kohe käiku mõned kiiresti ja lihtsasti tehtavad asjad, näiteks kohviautomaadi kõrvale fuajees hankisime snäkiautomaadi, kust saab kiireks kehakinnituseks midagi kaasa haarata, eriti ajal, kui kohvik on suletud.

Raamatukogu väljapääsu ees on nüüd märgistatud suitsuvaba ala, et lugejad saaksid raamatukokku siseneda värsket õhku hingates.

Ühe rühmatöö soovitusel kuvatakse keelevalik laenutusautomaadi ekraanil lippudena, ID-kaardi viide on nähtaval kohal ja tuleatakse meelde ID-kaardi eemaldamist. Täiendati ka laenutusautomaadi kasutusjuhendit.

Raamatukogus arutati mitmeid teisi ettepanekuid, kuid need on jäänud ootele või leiavad lahenduse lähitulevikus.

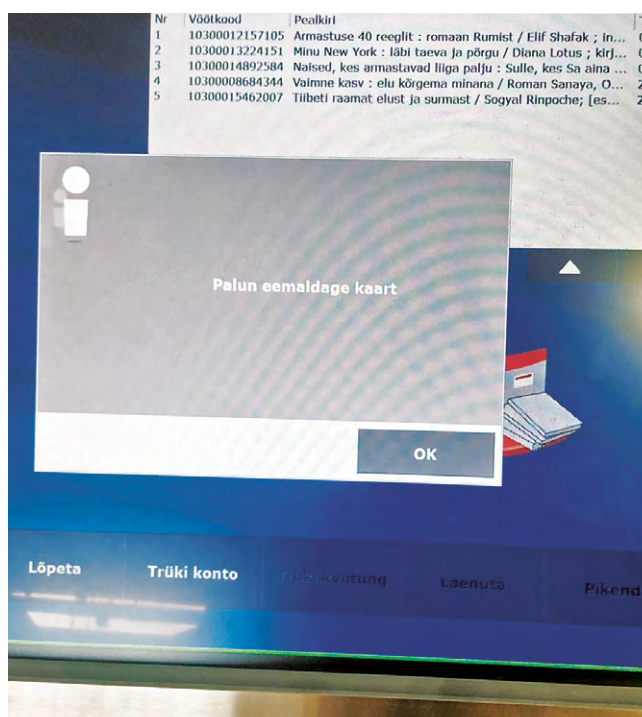
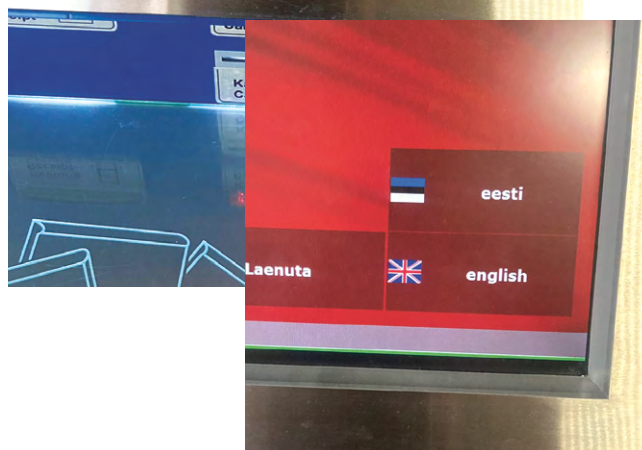
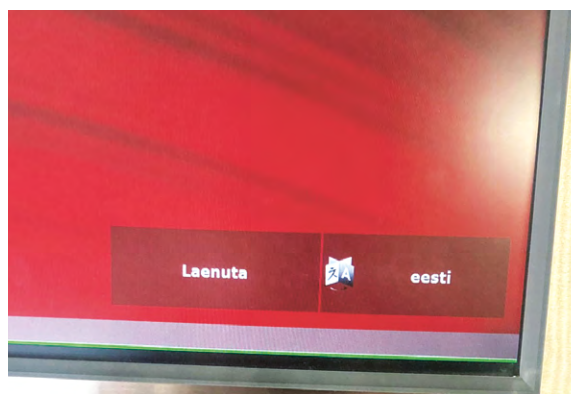
2023. aasta uurimisprojektid viidi läbi kaheksa kaheksaliikmelise rühmaga. Teemad jaotati järgnevalt: küllastamise harjumused, abiotsimise kogemus, suuna viidad, valge saal, eelistatavad kohad, lugemissaalid, infootsimise teekond ja fuajee. Projektide esitamise tähtaeg oli 20. detsember ja tulemusi esitleti raamatukogus 2024. aasta jaanuari alguses.

Kokkuvõttes on raamatukogu saanud teenuste ja keskkonna kohta väärtuslikku tagasisidet suurelt hulgalt kasutajatelt, kelle uurimiseks raamatukogul puudub ressurss, samas on tulevased majandusteadlased loodetavasti saanud huvitava kogemuse tulevikus ja leidnud tee ka Tartu Ülikooli raamatukokku.

Kirjandus

Kivi, M., Nõmm, H., ja Puh, K. (2022). Tartu Ülikooli raamatukogu küllastajate tajukaart. Uurimisprojekti raport. Tartu Ülikooli majandusteaduskond.

Plüschke-Altöf, B. (2023). SVMJ.04. 021 (SÕ KAMA) Uurimis- ja analüüsimeetodid majanduses. Uurimisprojekti juhend, Tartu Ülikool.

Hans-Christoph Schmitti pärandist ja Vana Testamendi alasest teaduskirjandusest Tartu Ülikooli raamatukogus

Urmas Nõmmik

Vana Testamendi ja semitistika professor

2023. aasta kevadel jõudis Tartu Ülikooli raamatukokku enam kui sajast kastist koosnev raamatusaadetis Saksamaalt. See sisaldas Erlangeni Ülikooli kunagise Vana Testamendi professori Hans-Christoph Schmitti raamatukogu. Mahukas raamatupärand rikastab märgatavalt piibliteaduste, judaistika ja Vana-Lähis-Ida teaduse riialeid, aga ka muid valdkondi. See on üks nendest headest uudistest, mis kinnitab, et teadlaste töötingimused ja huviliste valikuvõimalused muutuvad Tartus paremaks.

Pärand jõudis siia Hans-Christoph Schmitti lese Monika Schmitti, tema õpilaste Jürgen van Oorschoti (Erlangen) ja Markus Witte (Berliin) initsiatiivil. Kolimisteenust pakkus AVA-Ekspress ja kolimist finantseeris usuteaduskond. Tartu Ülikooli raamatukogus on saadetisega jätkuvalt ametis suur hulk töötajaid. Nende hulgas olgu nimetatud Kristhel Haak ja Marianne Marlene Tiik, kellega mul on olnud selle saadetisega seoses rohkem kontakti. Kevadsuvistel sorteerimistalgutel on aidanud terve rida usuteaduskonna kolleege. Kõikidele kuulub minu siiras tänu, mis esindagu ühtlasi kõiki vald-

kondi, mis Schmitti pärandist Tartu Ülikoolis ja laiemaltki võidavad.

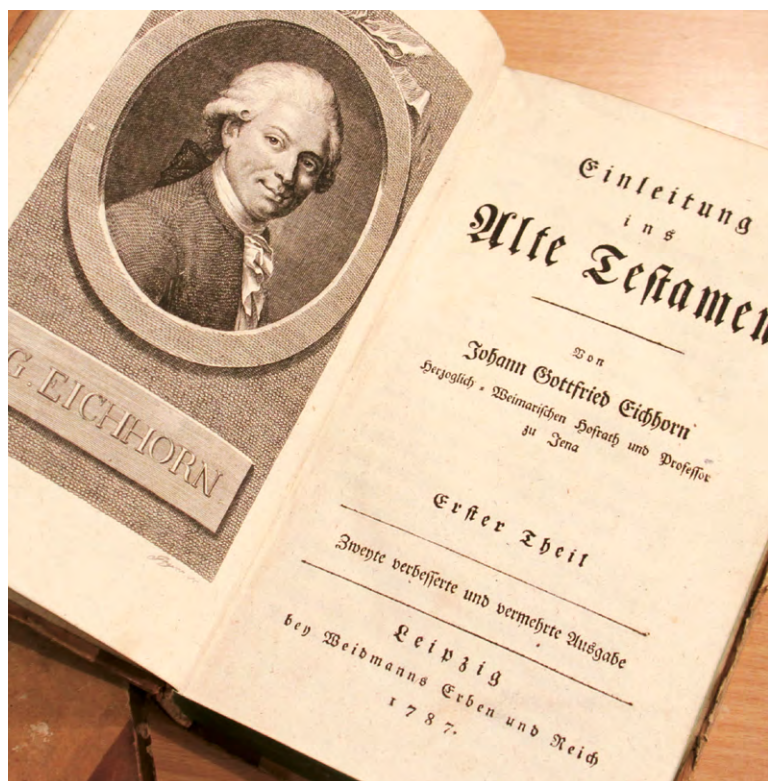
Raamatukogu pärineb niisiis Hans-Christoph Schmitti kodust. Schmitt¹ sündis Tübingenis vaimuliku perekonda. Ta õppis Marburgis, Heidelbergis ja Tübingenis evangeelset teoloogiat ning Vana-Lähis-Ida teadust. Lisaks Karl Elligerile Tübingenis oli Schmitti akadeemiliseks ja vaimseks kujundajaks Otto Kaiser Marburgis. Seal Schmitt ka 1970. aastal Vana Testamendi Eliisa lugude traditsiooniloolise uurimusega promoveerus. Marburgis töötas ta aastatel 1970–1979 esmalt assistendi ja seejärel dotsendina, habilitateerudes 1975. aastal Genesisi Joosepi lugude alase tööga. 1970. aastal ordineeriti Schmitt luterliku kiriku vaimulikuks. Aastatel 1979–1987 töötas Schmitt Augsburgi ülikooli evangeelse teoloogia professorina (fookusega piibliteoloogial) ja 1987–2007, st kuni emeriteerumiseni Vana Testamendi professorina (fookusega teoloogial) Erlangen-Nürnbergi Friedrich-Alexanderi Ülikooli usuteaduskonnas.

1 Andmed Schmitti elu ja töö kohta järelhüüdest: Köckert, Charlotte; Oorschot, Jürgen van. (2020). Prof. Dr. Hans-Christoph Schmitt (*11.11.1941 – †06.07.2020) zum Gedenken. *Theologie FAU*, www.theologie.fau.de/files/2020/07/nachruf-h-c-schmitt.pdf.

Töökaaslased pidasid Schmitti erakordselt sõbrali-kuks, energiliseks ja teraseks kolleegiks. Energiline, terane ja kollegiaalne on olnud ka Schmitti panus teoloogia arendamisse ja kõrgkoolipoliitikasse Saksa maal üldse. Näiteks oli ta Saksa ülikoolide evangeelsete usuteaduskondade ja instituutide ning kahe kirikliku kõrgkooli esindusorgani esimene eesistuja, 1993–2008 oli ta aga esmalt koos Gunter Wankega ja siis Ernst-Joachim Waschkega Vana Testamendi teaduse ühe auväärseima institutsiooni, ajakirja Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft peatoimetaja.

Selleks et mõista, mida sisaldab Schmitti Tartusse toodud raamatukogu, tuleb mõelda Schmitti tegevuse peale teadlasena. Esmalt vajab tunnustamist tema terviklik suhtumine teoloogia valda. See tähendab, et Schmitt oli klassikalises mõttes akadeemiline ja kiriklik teoloog, kelle kitsam eriala oli küll Vana Testament, aga kes oli hästi kursis ka Uue Testamendi teaduse, süstemaatilise teoloogia, kirikuloo, praktilise teoloogia, religioonisotsioloogia ja religiooniuurimisega üldse. Traditsiooniliselt on evangeelse teoloogia väljundiks kirikus praktiline töö vaimulikuna, hingehoidjana, õpetajana jne. Selleks aga tuleb tunda kristliku kuulutuse alust – Piiblit, seda, kuidas on kirikut üles ehitatud ja kujundatud, ning seda, kuidas kristlikku sõnumit kaasaajas kuulutada ja elada. Sellest omakorda kasvab välja arusaam, et kirik on ajalooline ja ajalik nähtus, mis on kogu aeg muutunud. Ajalik nähtus on ka Piibel – sellegi tekkimist on saatnud hulk muutumisi ja arenguid. Nii võib Schmitti lugeda kõige paremas mõttes ajaloolis-kriitiliseks piibliteadlaseks, kes oli ühelt poolt kursis filoloogia ja ajalooaga, aga teisalt kõnetas teoloogina tänapäeva inimest.

Schmitti võib pidada julgeks piibliteadlaseks, nagu on eriti rõhutanud tema akadeemiline järglane Erlangeni professoritoolil Jürgen van Oorschot.² Schmitti mõlemad esimesed monograafiad, doktori- ja habilitatsioonitöö, ujusid pisut vastuvoolu, ja õigusega, sest nii prohvetluse kui ka Pentateuhi ehk

Johann Gottfried Eichhorni kaheköiteline „Einleitung ins Alte Testament“ (Leipzig, 1787) märgib kaasaegse piibliteaduse algusaega ja on Schmitti kogu vanim raamat. Foto: Urmas Nõmmik

Usuteaduskonna kolleegid tööhoos. Foto: Urmas Nõmmik

2 Vt eelmist märkust.

viie Moosese raamatu uurimises olid, nagu võime tagantjärele väita, 1970. aastad üsna murrangu- lised. Doktoritöö publikatsioon „Elisa. Traditions- geschichtliche Untersuchungen zur vorklassischen nordisraelitischen Prophetie“ („Eliisa. Eelklassika- lise Põhja-Iisraeli prohvetluse traditsioonilooline uurimus“, Gütersloh, 1972) seab uuesti aukohale vanima kirjandusliku kihistuse vana-heebrea prohvetipärimuses ning habilitatsioonitöö „Die nichtpriesterliche Josephsgeschichte“ („Mitte- preesterlik Joosepi lugu“, Berlin, New York, 1980) oli üks esimesi, mis aitas õigustatult taanduda muidu iseenesestmõistetavaks peetud Pentateuhi ürikutehüpoteesil.

Eelnev annab aimu, milliseid raamatuid Schmitti raamatukogu Tartusse tõi. Esmalt puudutab see muidugi Vana Testamendi alast teaduskirjandust, mille maht ja valik on aukartustäratavad. Ehkki enamuse raamatuid on loomulikult saksakeelsed, sisaldab Schmitti kogu Saksa keskmisest oluliselt rohkem inglise- ja prantsuskeelset kirjandust. Teoloogiliselt mitmekesine kogu sisaldab rohkelt trükiseid Uue Testamendi, süstemaatilise teo- loogia, filosoofia, eetika, kirikuloo, religiooni- pedagoogika ja eriti Vana-Lähis-Ida teaduse kohta.

Mis puudutab Vana Testamendi ehk Heebrea Piibli teadust ning assürioloogiat ehk Vana-Lähis-Ida teadust, siis on Tartu Ülikooli raamatukogus juba juhtunud 30 aastaga väike ime. Kui alustasin 1993. aastal teoloogiaõpinguid Tartus, oli Saksa- maa annetustest pandud kokku teoloogiline käsi- raamatukogu, mis asus usuteaduskonna üliõpilas- majas Roosi 1; hulk usuteaduse raamatuid leidis ka humanitaarraamatukogus, endises ülikooli kirikus. Need kogud täienesid aastate jooksul põhiliselt väikeannetuste ja Saksa kirikute rahalise abiga. Omamoodi murrang oli mõlema väikese raamatu- kogu üleviimine ülikooli raamatukogu peamajja ning assürioloogia erikogu avamine Deutsche Forschungsgemeinschafti ja Ugarit-Verlagi abiga. Sellele lisandus keerulise ajaloo ülikooli teolo- oogiaalase raamatukogu vanema osa tagastamine Tallinna erinevatest hoiukohtadest. Märkimist väärivad veel Tryggve N. D. Mettingeri ja Tartu

Ülikooli kunagise audoktori Jan Alberto Soggini erakogude annetused, mis on aidanud kaasa inglise- ja prantsuskeelse teaduskirjanduse osakaalu suure- nemisele. Viimase kümne aasta jooksul on märgatav olnud usuteaduskonna teadusgrantide abil soetatud raamatute panus.

Praegu saab tõdeda, et meil on õnnestunud täita palju olulisi lünki raamatukogu usuteaduse kogu Vana Testamendi ja Vana-Lähis-Ida teaduskirjanduse riivilitel. Eelkõige puudutab see nii olulist žanri nagu Vana Testamendi kommentaarid. Pika ajaloo piibli- teadustes on traditsioon, et teadlased kommenteeri- vad piibliraamatuid raamat-, peatükk- ja salmhaaval. Sellised kommentaarid on koondunud kümnetesse köidetesse ja need omakorda suurtesse, samuti juba pika ajaloo sarjadesse. Mõned tuntumad nendest on eriti mahukad „Anchor Bible Commentary“, „Biblischer Kommentar. Altes Testament“, „Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament“, „Word Biblical Commentary“ ning mõnevõrra üle- vaatlikumad, aga ka kaalukad „Das Alte Testament Deutsch“, „Handbuch zum Alten Testament“, „International Critical Commentary“, „New Century Bible Commentary“ ja „Old Testament Literature“. Kõiki neid sarju õnnestus täiendada Schmitti kogu abiga, rääkimata veel paljudest teistest kommentaari- sarjadest.

Vana Testamendi teaduses on ka pikk traditsioon avaldada artikleid auväärsetes ajakirjades nagu Journal of Biblical Studies, Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft (mõlemad aastast 1881) või Vetus Testamentum (aastast 1951), millest on nüüd Tartu kogus olemas lõviosa aastakäike 2020. aastani. Schmitti kogu täiendas suures osas ka ajakirja Biblische Notizen aastakäike.

Viimase kahe nimetatud ajakirja kõrval ilmuvad ka monograafiasarjad. Nõnda on „Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft“ (de Gruyter) kõige vanem sarnane, ainult Vana Testamendi teadusele keskenduv sari teadus- maailmas, mis jõudnud praeguseks 550. köiteni. Ajakirja Vetus Testamentum monograafialisa „Supplements“ (Brill) on jõudnud 198. köiteni.

Nimetamist väärivad ka „Forschungen zum Alten Testament“ (Mohr Siebeck), mille kahes alam-sarjas on kokku juba üle 320 köite. Nende sarjade kättesaadavus on nüüdseks tänu Schmitti kogule paranenud Tartus hüppeliselt. Muudest arvukatest sarjadest tuleb esile tõsta sariväljaannet nimega „Library of Hebrew Bible / Old Testament Studies“ (Bloomsbury), endise nimega Journal for the Study of the Old Testament, Supplement Series (Sheffield), milles on juba 700 köite jagu raamatuid. Ka seda sarja on meie raamatukokku saanud tänaseks meeldivalt palju. Schmitti kogus olid hästi esindatud veel „Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments“ (Vandenhoeck & Ruprecht), „Orbis Biblicus et Orientalis“ (Vandenhoeck & Ruprecht, Academic Press Fribourg) ja „Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament“ (Neukirchener Verlag), aga ka „Bonner biblische Beiträge“ (erinevad väljaandjad), „Harvard Semitic Monographs“ (Scholars Press) ja „Herders biblische Studien“ (Herder).

Ehkki Schmitti kogu sisaldab hulga teoloogilisi ja piibliteemalisi leksikone ja sõnaraamatuid, on neist enamik TÜ raamatukogus juba olemas. Rõõmustada saab selle üle, et need dubletid rikastavad oluliselt usuteaduskonna ruumides olevat käsi-raamatukogu.

Nagu öeldud, võidavad Vana Testamendi teaduse kõrval Schmitti annetusest Vana-Lähis-Ida teadus, Uue Testamendi teadus ja judaistika. Nendes valdkondades lisandub arvestatav hulk teaduskirjandust, tekstiväljaandeid ja sõnaraamatuid, kaalukaid monograafiaid ja illustreeritud populaarsemaid väljaandeid. Suvisest ajast, mil kirjandust läbi sorteerisin, jäid eriti meelde Vana-Egiptust käsitlev materjal ja islamialane kirjandus. Näiteks on nüüdseks ülikooli raamatukogus olemas enamus Koraani tõlkeid saksa keelde, kui mitte kõik.

Raamatupärandid pakub kindlasti huvi veel laiemalegi lugejaskonnale väljapool teoloogiat või religiooniloo uurimist. Kui eelpool nimetasin ajaloolis-kriitilist uurimist, milles Schmitt oli ise tugev ja mis kajastub hästi tema raamatukogus, siis paistis sorteerimisel

hästi silma ka Schmitti dialoog hoopis teistsuguste uurimismeetoditega. Nende hulgas olgu nimetatud kirjandusteaduse meetodid, feministlik ja vabastusteoloogia ning vanade kultuuride ikonograafilise uurimine. Ka nendes valdkondades saavad nüüd täidetud olulised lüngad ning kasu on raamatukogule mitmekordne.

Piibliteadused on mahukas ja maailma mõistes populaarne eriala, mistõttu on raamatuid kirjutatud palju. Tartu Ülikoolilgi on ette näidata suurepärase piibliteaduste ajalugu ja lisaks raamatukogu vane-male osale ning elektrooniliste andmebaaside (seni siiski piiratud) võimalustele on nüüd jõud-sasti täienenud ka uuem osa. Meie riik ja rahvas on väga väikesed, omakeelse akadeemilise kultuuriga Euroopas Islandi järel väikseim. Meie võimalused olla maailma teadusega kontaktis on tagasihoidlikud. Seda olulisem on, kui suuremad kultuuriruumid tulevad meile appi ning meil on ikkagi võimalik Tartus kohapeal enamust sellistest kommentaari- või monograafiasarjadest kasutada.

Lõpuks veel üks killukene selle kohta, kuidas on Tartus otseselt või kaudselt kokku saanud 20. sajandi ühe olulisema Vana Testamendi tead-lase, aga ka oma süstemaatilise teoloogia, religiooniloo, filosoofia ja klassikalise filoloogia töödega tuntud Otto Kaiseri (1924–2017) pärand. Kaiseri kutsus 1995. ja 1997. aastal Tartusse loenguid pidama Kalle Kasemaa. Oma akadeemilise ja moraalse panuse eest valiti Otto Kaiser 1996. aastal Tartu Ülikooli audoktoriks. Minule sai osaks sattuda Kaiseri lähemate õpilaste hulka, ka minu akadeemilise kujunemise rajad viisid pikemaks ajaks Marburgi nagu ka Hans-Christoph Schmitti, Jürgen van Oorschoti või Markus Witte rajad. Vaatamata suurele vanusevahele ja sellele, et olen Schmitti näinud vaid paar korda, jagame me ühel või teisel moel kõik Kaiseri vaimset pärandit. Seda mõtlesin kuu aega tagasi, kui õnnestus lõpuks külastada õpetaja hauda Marburgis.

Ilma nende seosteta ei oleks Schmitti raamatukogu Tartusse jõudnud.

Mõtteid kasutajasõbralikust disainist Tartu Ülikooli raamatukogu näitel

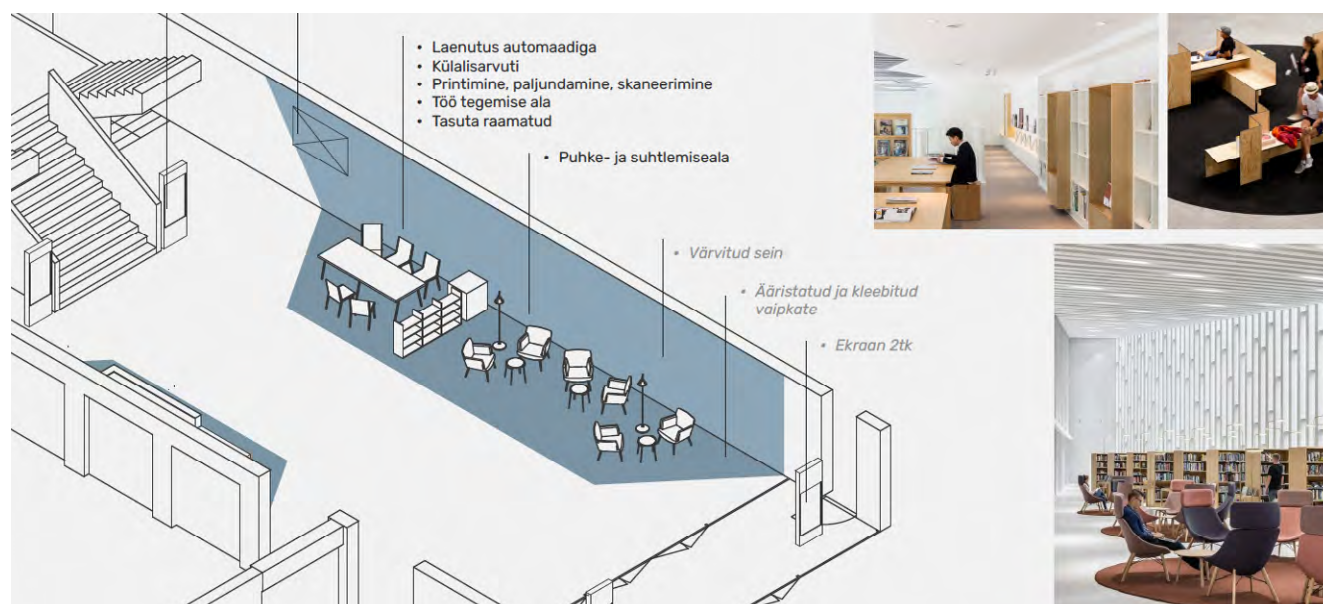
Kristian Kirsfeldt
disainiagentuur Velvet

Kui uurida, mida mõtlevad inimesed mõiste disain all, siis langevad vastused tavaliselt kahte kategooriasse. Üks neist on disain kui esteetika: disainrõivad, disainmööbel või disainehatted. Teine kategooria on disain kui kasutusmugavus – Fiskarsi toodete käepidemed, digitaalne tuludeklaratsiooni esitamine või nupp ekraanil, mis on täpselt seal, kuhu käsi liigub.

Raamatukoguga seoses huvitab meid see teine, kasutajat esiplaanile tõstev lähenemine. Raamatukogu on küll raamatute kogu, füüsiline koht raamatute säilitamiseks, kuid kõigi raamatukogu külastajate seisukohast on see koht, kuhu tulla, tsiteerides klassikuid, „seisma hiiglaste õlgadele, et näha kaugemale“. Raamat on küll oluline, aga

ainult üks vaheetapp teekonnal teadmiste juurde. See teekond – nii täiesti füüsilises mõttes! – on võetud Tartu Ülikooli raamatukogus viimasel aastal suurendusklaasi alla. Töö käigus on küsitud hulk kasutajakeskseid küsimusi, nagu näiteks „Kuidas ma leian minu jaoks olulise raamatu üles?“, „Kas ma saan aru, kus ma olen?“, „Kas ma saan aru, mida ma veel raamatukogus teha saan?“. Need on küsimused, mille üle saab arutleda väga üldiselt, kuid millele vastamiseks tuleb olla väga praktiline. Tartu Ülikooli raamatukogus on üheks käegakatsutavaks lahenduseks võetud viidasüsteemi uuendamine.

Me oleme viitade disainimisel lähtunud maailma parimatest praktikatest. Võib tuua välja järgmised põhimõtted.

Joonis. Fuajee ümberkujundamine suhtluskeskkonnaks, mööbli paigutuse eskiis.

Kasutajate liikumisteede analüüs

See on protsess, mille käigus vaadeldakse ruumi erinevate kasutajate rollidest lähtudes: inimene, kes on esimest korda raamatukogus, konverentsikülaline, vilunud raamatukoguhai, eesti keelt kõnelev inimene või inimene, kes ei oska eesti keelt. Igal kasutajagrupil on oma soovid ja plaanid, igaüks neist liigub ruumis erinevaid teid pidi. Liikumisteede analüüs näitab seda, kus on erinevate kasutajagruppide liikumise sõlmpunktid ja otsustuskohad. Kujutades neid liikumisteid hoone plaanidel, saame aluse, mille põhjal planeerida ruumi viidad, mis ütlevad õigele kasutajale just õigel hetkel ja õiges kohas seda, mida tal on vaja näha.

Infohierarhia

Kui liikumisteede analüüs annab meile ettekujutuse inimeste liikumisest ruumis, siis viidasüsteemi infohierarhia toetab seda asjade omavaheliste seoste mõttemudelit, mis on inimeste peas. Analüüs tõstatab erinevad küsimused. Millisteks valdkondadeks on raamatukogu jagatud? Millal on kasutajal oluline leida üles teda huvitav raamat? Aga millal tualettruumid? Kus on kohvik? Kuidas kasutada viitadel värve või ühtseid sümboleid, et siduda viidasüsteem tervikuks kogu majas? Infohierarhia aitab valida, mida näidata viitadel suuremalt või esmajärjekorras, mida väiksemalt ja teisejärgulisena.

Ligipääsetavus

Ligipääsetavuse all mõtleme seda, et ruum ja info oleks loetav ja kättesaadav erinevate võimetega inimestele. Noorele ja tervele inimesele võib tunduda, et ratastoolis liikuja on erand. Kuid piisab sellest, kui seesama hea tervise juures olev inimene kukub ja jalg pannakse kipsi või kui ta proovib liigelda lapsevankriga, siis ta saab aru, et liikumine on keeruline ja erand võib olla hoopis üldisem. Õnneks planeeritakse tänapäeval hooneid, luuakse keskkondi ja viitasid nii, et juba enne töö teostamist

vaadatakse idee kasutajasõbraliku ja laiema pilguga üle. Ligipääsetavus ei ole alati eranditega arvestamine. Erivajadustega inimestele disainitud lahendused on hästi loetavad ja kasutatavad kõigile.

Väärtusruumi defineerimine

Nii nagu viidasüsteem aitab kujundada inimese teekonda läbi teenuse, aitavad viidad kujundada ka vajalikke hoiakuid. Kuulus sõjaaegne inglise plakat sõnumiga „Keep calm and carry on“ aitas hoida moraali kõrgemal ja ohjeldada rahvamasse, kui neid oli kiiresti vaja suunata ühest kohast teise. See on väärtuste kujundamine ja viidasüsteem üheskoos. Tartu Ülikooli raamatukogu viidasüsteem räägib pika ajaloo, moodsast, lugejat toetavast organisatsioonist. See võib mõnele lõputööga kimpus olevale tudengile meelega hetkel sisendada just vajaliku annuse optimismi: „Jah, sa saad sellega hakkama!“, „Tule küsi abi, kui tunned, et üksi enam ei jaksa!“

Ettevalmistava töö käigus liikumisteid analüüsidest sai selgeks, et Tartu Ülikooli raamatukogus on veel üks oluline sõlmpunkt, mis on kasutajale sama tähtis kui lugemissaalid ja tööruumid – raamatukogu fuajee. See ei ole ainult sisenemise ja läbiliikumise koht, vaid keskne paik, kus kohtuvad uued ja vanad olivad, lugejad ja töötajad, süvenejad ja rääkijad.

Kui kõik läheb plaanipäraselt, siis on tulevikus fuajee koht, kus on normiks suhtlus ja mõttevahetus. Siin saab olema hulganisti hubasust, erinevaid koosolemise kohti ja istumisnurki. Lisaks tuleb avatuma moega infopunkt, samuti trükiteenused, majajuhid, digitaalsed suunised ja palju muud. Fuajee võiks näidata moodsa raamatukogu ekstravertsemat palet.

Praegu, 2023. aasta lõpus raamatukokku tulles ei näe sa veel ühtegi uut viita ega uut fuajeed. Töö alles käib. Me loodame, et 2024. aasta toob selle kohta häid uudiseid. Usume, et siis vaatavad majast vastu uued, selgelt disainitud viidad, uutmoodi mõtestatud fuajee ja veelgi kasutajasõbralikum lugemisala!

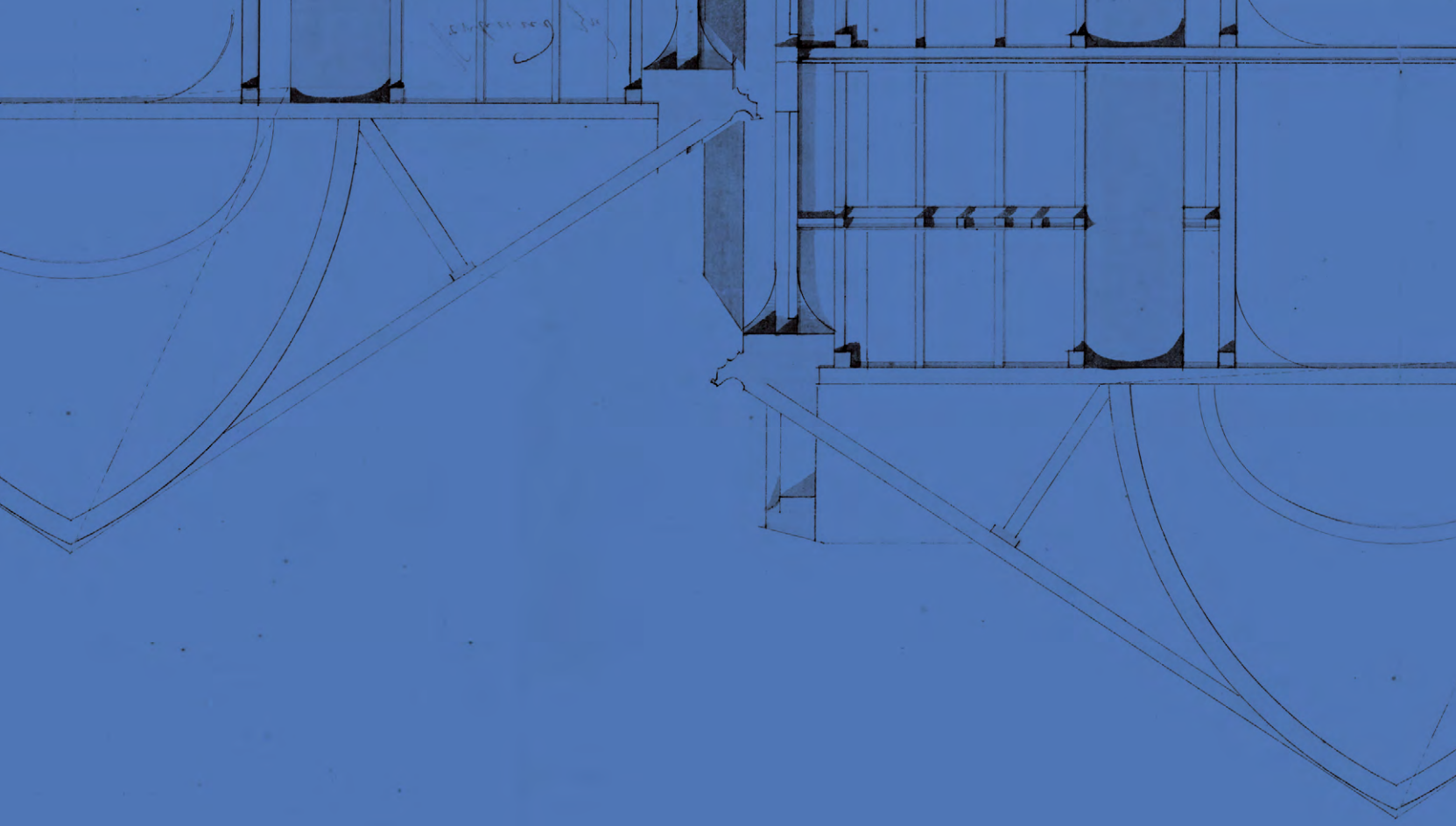
Väljasõit Anu Raua juurde

27. augustil 2022. aastal toimus raamatukogurahva väljasõit hinnatud tekstiilikunstu Anu Raua juurde. Teda tuntakse kaunite ja sügavaid sõnumeid kandvate rahvuslikust pärandist inspiratsiooni saanud vaipade loojana, aga ka armastatud õppejõu, hea esineja ja südamlike raamatute autorina. Nüüd saime meiegi tajuda aegadeülest hõngu, mis valitseb Viljandimaal Heimtalis, kus asub Anu Raua Kääriku kodutalu.

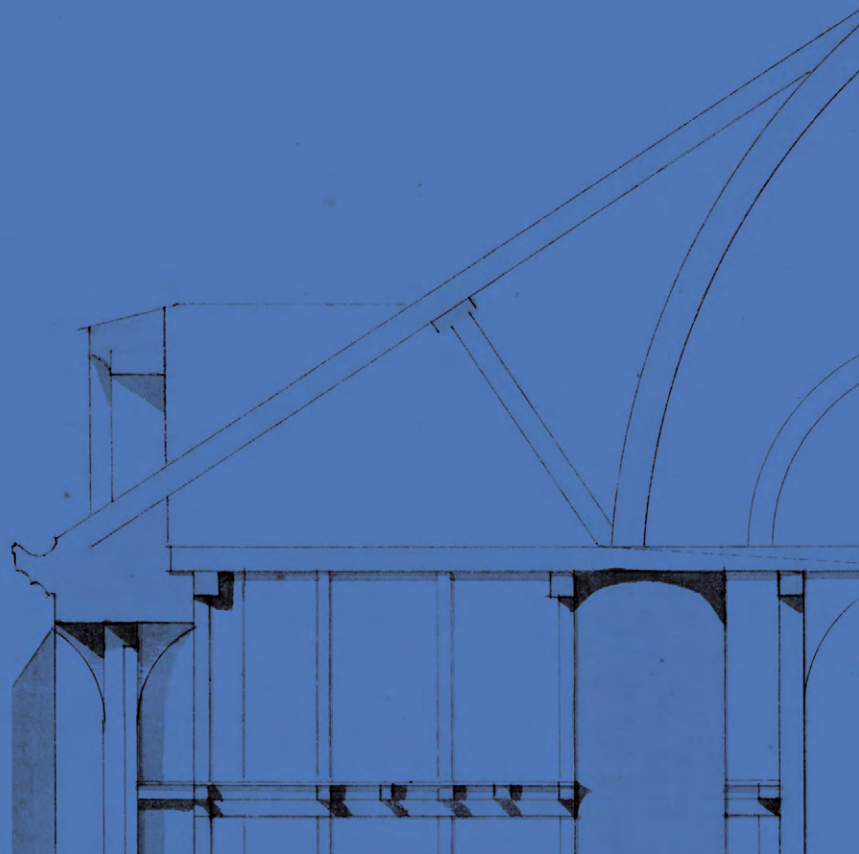
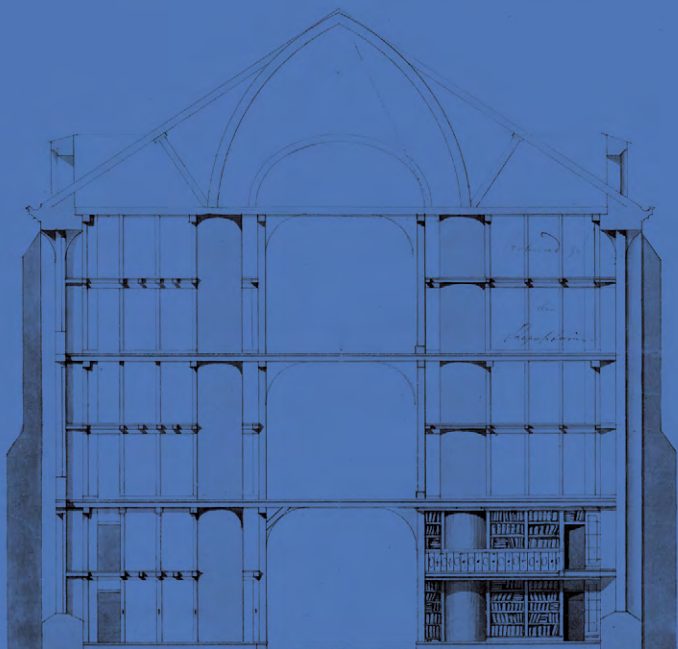
Anu Raua kodu, endine moonakamaja koos koolimaja, rahvamaja ja metsavahitaluga, moodustab haruldaselt hästi säilinud omaaegse külaelu mikro-maailma, täiusliku rahvakultuuri kaitseala, kuhu on aastakümnete jooksul hoolega kogutud meie esivanemate pärandit. Anu Raua Keskus Heimtalis ei toimi siiski ainult muuseumi või arhiivina, vaid tutvustab kõigile huvilistele elavalt Eesti pärimuskultuuri ja eestlaste eluviisi ning on inspireeriv paik nii loominguks kui ka tudengitele õppimiseks.

Urimusi

Teadusraamatukogude väärtus COVID-19 järgses maailmas¹

Liisi Lembinen
arendusdirektor

Teadusraamatukogude väärtuse diskussioon on toimunud juba viimased parkümmend aastat. Teemat käsitletakse peamiselt kahest vaatenurgast. Esiteks, raamatukogu kui asutuse väärtus tudengitele, kes jätkuvalt sinna ise kohale lähevad. Teiseks, teadlased, kelle jaoks on oluline teabele virtuaalne juurdepääs raamatukogu füüsilise külastusest. Tõekspidamine, et „raamatukogu kui hea asi on suure sümboolse väärtusega“ (Gwyer, 2018), on raamatukogusid saatnud aastaid. Ühest küljest on see positiivne suhtumine, kuid samas muudab selline arusaam raamatukogude muutumise keeruliseks nii nende endi kui ka kasutajate vaatenurgast, sest raamatukogusid nähakse kindlates raamides ja ülesannetega. Sellest tulenevalt on teadusraamatukogude „väärtuse demonstreerimine väljakutseid pakkuv, kuna arusaamad on aegunud ning – võhiklikud“ (Gwyer, 2018).

Juba 2010. aastal avaldas Association of College and Research Libraries (ACRL) aruande teadusraamatukogude väärtuse kohta, kus uuriti, kuidas raamatukogud saaksid olla hinnatumad ning panustada rohkem üliõpilaste õppimisse ja kogemustesse, õppejõudude õpetamisse ja teadustöösse. Avatud teaduse liikumise algusega on mõned arutelud jõudnud punkti, kus küsitakse, kas raamatukogud on selles valdkonnas enam üldse asjakohased (kui andmehaldurid on teadus-

kondades ja andmete säilitamisega tegelevad arvutuskeskused ning IT-osakonnad). Kesksete teenuste arendamine on kestnud ülikoolides juba aastaid ja raamatukogu jääb sageli sellest ringist välja (Tenopir, 2010).

Kuigi raamatukogudel on minevikus olnud emotsionaalne „ülikooli südame“ staatus (Rothstein, 1955), ei ole paljud raamatukogud realiseerinud oma täielikku potentsiaali institutsionaalsete missioonide toetamisel (Stoffle, Guskin & Boisse, 1984). Teadusraamatukogude väärtust ülikooli silmis on määranud peamiselt nende tegevused, teenused ja roll ülikoolis. Traditsiooniliselt on raamatukoguhoidjad olnud passiivses rollis ja seetõttu on akadeemiline personal raamatukogu näinud kui „raamatute hoidjat“, mis pakub tugiteenuseid ning mitte kui proaktiivset õpetamise ja teadustöö partnerit (Michalko, Malpas & Arcolio, 2010; Allen, 1992). Preeri (2001) sõnul ei ole eksperdid ja otsustajad tunnustanud raamatukogude panust akadeemilistesse tegevustesse ega kaasanud raamatukogusid oma uuringutesse ja aruannetesse. „Raamatukogu juhi ametikoht on nüüd ülikooli võimustruktuuris madalam kui kunagi varem“ (Gwyer, 2018). Alates 2016. aastast tunnustavad USA raamatukogude direktorid firma Ithaka S+R läbi viidud uuringutes, et nende otsesed ülemused ja kõrgemad akadeemilised juhid väärtustatavad ja kaasavad neid strateegiliselt üha vähem.

1 Artikli aluseks on Budapestis 6. juulil 2023 LIBER-i konverentsil peetud ettekanne „Re-evaluating library's value post-COVID-19“.

Sama trend jätkus ka järgnevatel aastatel, kuni 2020. aastal saabus ülemaailmne COVID-19 pandeemia (Wolff-Eisenberg, 2017; Ithaka S+R, 2020; Frederick & Wolff-Eisenberg, 2020).

Käesolevas artiklis on kasutatud nii kvalitatiivsete kui ka kvantitatiivsete uuringute tulemusi, mis on seotud teaduskirjanduses kajastatuga. Baasuuringud on 2020.–2021. aastal tehtud LIBER-i (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – Association of European Research Libraries), ALA (American Library Association) ja Ithaka S+R-i USA raamatukogude uurimustööd. Lisaks on välja toodud mõned arvamusel 2020.–2022. aastal tehtud intervjuudest LIBER-i raamatukogude juhtidega (Lembinen, 2023a), mistõttu leiavad siin kajastust eelkõige raamatukogude juhtide seisukohad.

Teadusraamatukogude valmisolek COVID-19 pandeemiaks

Kuna teadusraamatukogud sõltuvad suuresti ülikoolidest ja nende strateegilistest suundadest, näitas koroonakriis selgelt, kuivõrd sõltuvad on raamatukogud ülikoolide otsustusprotsesside hierarhiast. Kui otsustamine ülikoolis võttis aega, ilmnis see selgelt ka ülikooli raamatukogudes. Raamatukogude direktorid töid peamiselt välja selle, et kriisi ajal konsulteerisid nad kas oma väiksemate juhtimis-meeskondadega või otse ülikooli juhtkonna/kriisimeeskonnaga. Paljud korraldused sõltusid omakorda otsustest, mida võtsid vastu kas ülikoolide juhtkonnad või riigi valitsused. Kuna selgeid juhtnõore kohe ei tulnud, siis võttis ka raamatukogudes kriisi ajal otsustamine aega pädeva info puudumise tõttu (Lembinen, 2023a).

Kriisi puhkemisel ilmnis raamatukogude suurim nõrkus: suurem osa teenuseid osutati raamatukogus kohapeal (Ashiq jt, 2022; Kumar, 2022). Edukamaks osutusid need raamatukogud ja teenused, mis olid keskendunud digitaalsele vahendusele. Raamatukogudel, millel olid juba välja arendatud erinevad veebipõhised koolitused, juhendamised, vestlusvõimalused ja üldine veebipõhine suhtlemine, oli kriisis ümber-orienteerumine lihtsam. Praktikas selgus, et vaatamata väljatöötatud lahendustele oli raamatukoguhoidjatel, kes olid harjunud rohkem näost-näkku koolitusi tegema, keeruline koolitada oma kodust. Samas esines probleeme ja raskusi ka digitaalsete teenuste pakkumisega. Näiteks, kui raamatuid sai tellida ja laenutada elektrooniliselt, siis valmistas raamatu füüsiliselt kättesaamine siiski raskusi, või kui raamatute jaoks oli küll olemas väljastusautomaat, mis asus raamatukogu suletud uste taga, kaotas seegi teenus oma tähtsuse. Kriisiks valmisolekut raskendas ka selgete, ühtsete ja ajakohaste reeglite ning suuniste puudumine (Tolppanen, 2021; Ashiq jt, 2022; Kumar, 2022).

Teadusraamatukogude „väärtuse demonstreerimine on väljakutseid pakkuv, kuna arusaamad on aegunud ning – võhiklikud“.

Roisin Gwyer

Kriisist tingitud muudatused raamatukogudes

Kriis sundis raamatukogusid sisse viima mitmeid muudatusi ja samas tõi esile ka puudused. Raamatukogude juhtide sõnul tõi COVID-19 kriis välja:

1. Juhtidel ja raamatukogutöötajatel puuduvad kriisijuhtimisoskused.
2. Puuduvad kaugtööga seotud reeglid, kokkulepped ja tööprotsessid.
3. Raamatukoguteenused on mõeldud eelkõige kohapeal kasutamiseks.
4. Õppejõududele ja tudengitele pakutavaid virtuaalseid tugiteenuseid on vaja mitmekesistada.
5. Raamatukogu väärtust on vaja hinnata ja ümber mõtestada.
6. Kriisikommunikatsioon ja otsustamine on läbi mõtlemata.

Teadusraamatukogude suurim murekoht oli virtuaalkeskonna kaudu oma tavapärase siht-rühmadeni jõudmine – nii üliõpilaste kui ka õppejõududeni. Raamatukogud pidid oma vajalikkuse tõestamiseks kiiresti tegutsema, sest neil kippus tekkima „mis silmist, see meelest“ kuvand. Oli näha, et päringute maht vähenes ja isegi veebikursusi õpetavad õppejõud ei mõelnud kohe raamatukogu kui partneri peale, veelgi enam raamatukogu integreerimisele õppeainetesse. Traditsiooniliste funktsioonide kõrval muutus kriitiliseks ka teadusraamatukogude kaasamine hariduse andmisega seotud valdkondadesse. Raamatukogudel oli keskne roll sisu edastamisel ja avatud juurdepääsuga ressursside pakkumisel. Nad tihendasid koostööd õppejõudude ja teadlastega teenuste muutmisel ja digitaalse raamatukogu teenuste ümberkujundamisel. Kriis tõi välja ka vajaduse märkimisväärselt suurendada digitaalset sisu raamatukogude kogudes (Trembach & Deng, 2021; Louderback, 2021).

Raamatukogu-juhtide väljakutsed COVID-19 kriisis

1	kriisijuhtimisoskused
2	raamatukoguhoidjate tööprotsessid
3	raamatukoguteenused
4	virtuaalne tugi ja füüsilise kontaktita teenused
5	raamatukogu väärtus ülikooli jaoks
6	kriisikommunikatsioon ja otsustamine

Raamatukogujuhtide väljakutsed COVID-19 kriisis (Lembinen, 2023a, autori joonis).

Raamatukogude juhtide sõnul ajendas kriis tegema mitmeid muudatusi tööprotsessides ja teenustes, pidades silmas juba kriisijärgset olukorda. Pandemia muutis raamatukogude juhid teadlikumaks vajadusest süvendada koostööd ülikoolisestest partneritega ja tekitada seeläbi endale kindel ja vankumatu roll (Trembach & Deng, 2021).

Raamatukogude väärtus COVID-19 kriisi ajal ja pärast

Hoolimata puudulikust kriisiks valmisolekust, olid raamatukogud siiski paremini ettevalmistatud kui ülikoolid üldisemalt. Nii mitmeski ülikoolilinnakus oli raamatukogu üks väheseid hooneid, mis töötas vähemalt osaliselt või avati enne teisi. „Alates 2020. aasta märtsi keskpaigast leidsid teadusraamatukogud end ülikooli sees ainulaadses olukorras, kuna pidid tegutsema ülikoolilinnakus oleva olulisima hoonena“ (Mehta & Wang, 2020). Seega oli raamatukogude peamine esilekerkiv roll luua infrastruktuur ja suurendada juurdepäsetavust ning haaret, et laiendada raamatukoguteenuseid väljapoole raamatukogu nelja seina ja jõuda raamatukogu kasutajate maksimaalse arvuni (Ashiq, 2021). Need, kes seda võimalust kasutasid, suurendasid oma väärtust ülikooli erinevate sihtrühmade silmis.

Uue trendina võtsid mitmed raamatukogud üle tudengite vaimse tervise toetamise rolli. Ülikoolide raamatukogud võivad mängida üliõpilaste vaimse tervise hoidmisel kesket rolli, pakkudes uurimiseks ja õppimiseks vajalikke teadmisi ning materjale ja aidates arendada tudengite õppe- ning tööalast konkurentsivõimet ja eluks vajalikke oskusi. Uuringud näitavad, et raamatukogul on võimalus oluliselt kaasa aidata tudengite positiivsele minapildile ja identiteedile, aidates neil kohaneda teiste üliõpilastega ning ergutades ja soodustades nende uudishimu. Samas võib raamatukogu kriisi ajal tudengeid ka negatiivselt mõjutada, kui nad tajuvad raamatukogu kui nende jaoks mitesobivat kohta, nt näevad raamatukogu kollektsoonide ja teenuste kättesaamisel või raamatukoguga suht-

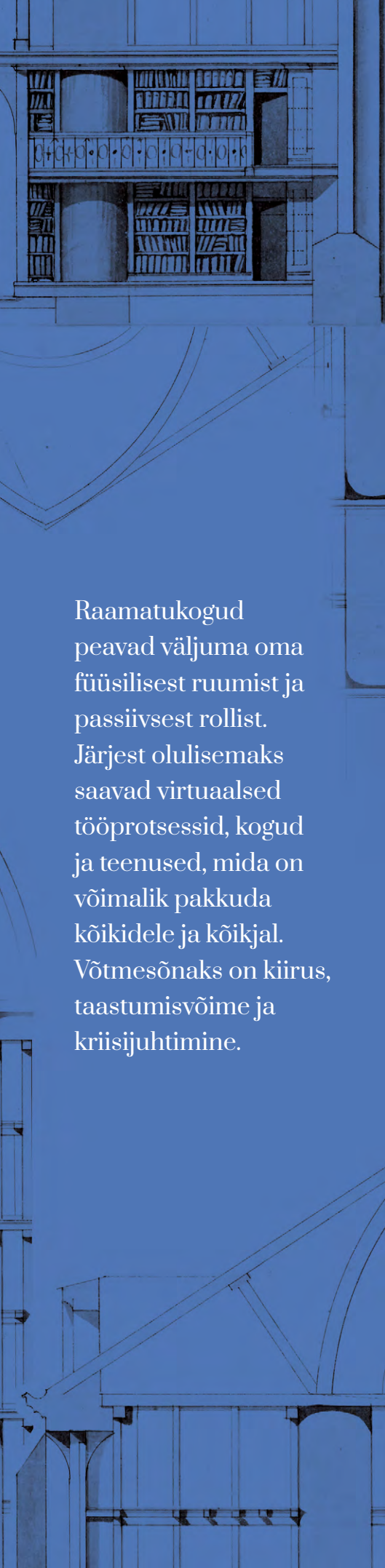
lemisel takistusi. Kriis tõi samuti välja üliõpilaste „rahu“-vajaduse. Mitmed raamatukogud muutsid oma lugejatele mõeldud ruumid vaiksimateks koostööruumideks, kuna peale kriisi häiris müra tudengeid ja raamatukogu suhtluspiirkonnad olid kaotanud oma esialgse rolli, mis ei aidanud enam keskendumist soodustavale õppekeskkonnale kaasa. Lisaks arendasid mitmed raamatukogud välja spetsiaalseid teenuseid tudengite heaolu parandamiseks, nagu näiteks stressileevendamise või vaimse tervise alase teabe pakkumine ja spetsiaalselt kujundatud lõõgastusruumid (Cox & Brewster, 2020).

Ithaka S+R-i 2020. aasta uuring näitas, et raamatukogujuhid tundsid, et neid on tunnustatud selle eest, kui hästi olid raamatukogud valmis hädaolukorral toetama kauguuringuid, -õpetamist ja -õppimist. Umbes 70% direktoritest arvas, et nende raamatukogu oli virtuaalteenustele üleminekuks hästi ette valmistunud ja uskus, et ülikooli kõrgemad juhid hindasid tehtut. See kõik võis mõjuda nii, et direktorid tajusid oma rolli rohkem väärtustatuna kui varem, muutes varasemates uuringutes negatiivset väärtuse vähenemise trendi.

Õppetunnid kriisijärgseks ajaks

Mitu raamatukogu direktorit töid välja eri õppetunnid, mida kriis neile andis. LIBER-i juhtide uuring näitas, et raamatukogude üks väärtus „avatus“ pandi proovile. Samas suutsid raamatukogud kindlasti suurendada oma väärtusi ülikooli silmis läbi kaug- ja hübriidõppe toetamise ja pakkumise. Direktorite tihedad kriisikonsultatsioonid ülikooli juhtkonnaga töid raamatukogu tagasi ülikoolikesksesse dialoogi. Direktorid tunnistavad, et mõningatel juhtudel, kui kogu ülikool oli suletud, oli peamine nõue siiski, et raamatukogu oleks avatud (LIBER, 2020; Lembinen, 2023a).

Raamatukogude juhid ja juhtimine pole varem olnud sellise surve all, kui COVID-19 kriisi ajal. Nüüd on veelgi hoogustunud juba enne kriisi alguse saanud teadusraamatukogude kriisijuhtimise uurimine.

Raamatukogud peavad väljuma oma füüsilisest ruumist ja passiivsest rollist. Järjest olulisemaks saavad virtuaalsed tööprotsessid, kogud ja teenused, mida on võimalik pakkuda kõikidele ja kõikjal. Võtmesõnaks on kiirus, taastumisvõime ja kriisijuhtimine.

Keskendutud on kahele vaatenurgale: esiteks sellele, kui kiiresti on raamatukogud suutelised oma organisatsiooni ja süsteemid kriisi järel taas normaliseerima (Saarti 2021; Fernandez & Shaw, 2020), ja teiseks, raamatukogude vastupidavusele, mille all mõeldakse võimet säilitada usaldusväärne toimimine vaatamata raskustele (Williams jt, 2017; Berg, Galvan & Tewell, 2018). Erinevatest uuringutest ja kirjandusest selgus, et raamatukogude jaoks on kriitilise tähtsusega hästi koostatud kriisireguleerimisplaanid.

Nõuandeid, mida raamatukogud võiksid kriisist kindlasti kaasa võtta, on mitu. Esiteks tuleb omada hästi välja töötatud kriisijuhtimise plaani ja jagada seda raamatukogu kogukonnaga – ülikooli juhtkonna, õppejõudude ja üliõpilastega, et nad teaksid, mida oodata ning kuidas raamatukoguga kriisi ajal koostööd teha. Teiseks õppetunniks on üldine töö- ja organisatsioonikultuuri muutumine. Uuringud kinnitavad, „kuidas keerulised tingimused võivad stimuleerida positiivseid muutusi, mille kaudu saab organisatsiooni rutiine ja teadmisi loominguliselt ümber kujundada ning kombineerida“ (Trembach & Deng, 2021). Ootused raamatukogujuhtidele on suurenenud. Selge on, et vanad viisid enam ei tööta. Järjest enam peavad juhid tegelema küsimustega, kuidas viia kokku ja hoida töös kaugtööd tegevat meeskonda, kuidas koolitada ja jagada teadmisi muutunud maailmas, kuidas toimida juhtudel, kui personal ei saa reisida või liikuda. Märkata on suundumust, kus üksikisikust juht pole enam oma meeskonnale sobiv mudel või eeskuju ja asemele on tulemas trend, kus järjest olulisema rolli võtab suurem juhtimisrühm, mis tõrjub välja üksikjuhid, kaasa arvatud raamatukogu direktori (Gwyer, 2018).

Kokkuvõtteks võib öelda, et COVID-19 aegsed ja järgsed uuringud on näidanud, et raamatukogude roll on ülikoolides suures muutumises. Raamatukogud peavad väljuma oma füüsilisest ruumist ja passiivsest rollist. Järjest olulisemaks saavad virtuaalsed tööprotsessid, kogud ja teenused, mida on võimalik pakkuda kõikidele ja kõikjal. Võtmesõnaks on kiirus, taastumisvõime ja kriisijuhtimine. Raamatukogude paindlikkus ja vastupidavus aitavad valmistuda järgnevateks kriisideks (Berg jt, 2018). Eeldada võib, et lisandväärtuse pakkumine suurendab pakkuja enda väärtust ja kohandumiseks valmis raamatukogud näevad tulevikus tõenäoliselt oma väärtuse kasvu ülikooli silmis veelgi.

Teadusraamatukogude väärtust pandeemiajärgses maailmas analüüsiv uuring on tehtud projekti „Eetiline organisatsioonikultuur: tegurite, praktikate ja tagajärgede mitmetasandiline analüüs“ nr PRG1513 ajal. Uurimustöö sisaldas põhjalikku eeltööd COVID-19 mõjust raamatukogudele juba enne LIBER-i ettekannet.

Kirjandus

Association of College and Research Libraries (2010). Value of Academic Libraries: A Comprehensive Research Review and Report. Researched by Megan Oakleaf. Chicago: Association of College and Research Libraries.

Ashiq, M., Jabeen, F., Mahmood K. (2022). Transformation of libraries during Covid-19 pandemic: A systematic review. *The Journal of Academic Librarianship*, 48 (4). DOI: [10.1016/j.acalib.2022.102534](https://doi.org/10.1016/j.acalib.2022.102534).

Berg, J., Angela Galvan, A., Tewell, E. (2018). Responding to and Reimagining Resilience in Academic Libraries. *Journal of New Librarianship*, 3 (1), 1–4. DOI: [10.21173/newlibs/4/1](https://doi.org/10.21173/newlibs/4/1).

Fernandez, A. A., Shaw, G. P. (2020). Academic Leadership in a Time of Crisis: The Coronavirus and COVID 19. *Journal of Leadership Studies*, 14 (1), 39–45. DOI: [10.1002/jls.21684](https://doi.org/10.1002/jls.21684).

Frederick, J. K., Wolff-Eisenberg, C. (2020, 02.04). Ithaka S+R US Library Survey 2019. DOI: [10.18665/sr.312977](https://doi.org/10.18665/sr.312977).

Gwyer, R. (2018). “This is an Opportunity for Librarians to Reinvent Themselves, but it is about Moving Out of their Areas”: New Roles for Library Leaders? *New Review of Academic Librarianship*, 24 (3–4). DOI: [10.1080/13614533.2018.1473258](https://doi.org/10.1080/13614533.2018.1473258).

Ithaka S+R (2020). Academic Library Response to COVID19. Ithaka S+R Blog, 13 March.

Kumar, R. (2022). The COVID-19 pandemic led to the redesign of library resources and services: Turning crisis into an opportunity. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 7145.

LIBER (2020). COVID-19. How Have Academic Libraries Responded to the Covid-19 Crisis? [Survey report].

Lembinen, L. (2023a). Academic libraries’ leaders’ decision-making during the COVID-19 crisis, *The Journal of Academic Librarianship*, 49 (3). DOI: [10.1016/j.acalib.2023.102709](https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102709).

Lembinen, L. (2023b). Re-evaluating library’s value post-COVID-19. LIBER 2023, Budapest, 5–7 juuli (ettekann). DOI: [10.5281/zenodo.8137821](https://doi.org/10.5281/zenodo.8137821).

Louderback, P. (2021). During and Post COVID-19 Practices of a Regional Academic Library. *Journal of Library Administration*, 61 (6), 726–734. DOI: [10.1080/01930826.2021.1947062](https://doi.org/10.1080/01930826.2021.1947062).

Mehta, D., Wang, X. (2020). COVID-19 and Digital Library Services—A Case Study of University Library. *Digital Library Perspectives*, 36 (4), 351–363. DOI: [10.1108/DLP-05-2020-0030](https://doi.org/10.1108/DLP-05-2020-0030).

Michalko, J., Malpas, C., Arcolio, A. (2010). Research Libraries, Risk and Systemic Change. Dublin, Ohio: OCLC Research.

Preer, J. (2001). Where Are Libraries in Bowling Alone? *American Libraries* 32, 8.

Rothstein, S. (1955). The Development of Reference Services. Chicago: Association of College and Research Libraries.

Saarti, J. (2021). Information Management during a Crisis – Providing an Open and Reliable Information Infrastructure for a Sustainable World. *Library Management* 42 (4–5), 287–290. DOI: [10.1108/LM-10-2020-0151](https://doi.org/10.1108/LM-10-2020-0151).

Shaghaei, N., Knowles, C., Morley F., Eveleigh, A., Casaldàliga, N., Nolin, E., Tatai, A., Cohen, M., Pronk, M., Ghesquière E. (2022). Library Resilience and Leadership in a Global Crisis. *LIBER Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries*, 32 (1), 1–21. DOI: [10.53377/lq.10930](https://doi.org/10.53377/lq.10930).

Stoffle, C. J., Guskin, A. E., Boisse, J. A. (1984). Teaching, Research, and Service: The Academic Library’s Role. *In New Directions for Teaching and Learning*, 3–14. San Francisco: Jossey-Bass.

Tenopir, C. (2010). Measuring the Value of the Academic Library: Return on Investment and Other Value Measures. *The Serials Librarian*, 58 (1-4), 39–48. DOI: [10.1080/03615261003623005](https://doi.org/10.1080/03615261003623005).

Tolppanen, B. P. (2021). A Survey of Response of Access Services in Academic Libraries to COVID-19. *Journal of Access Services*, 18 (2), 65–76. DOI: [10.1080/15367967.2021.1871619](https://doi.org/10.1080/15367967.2021.1871619).

Trembach, S. Deng, L. (2022). A Window of Opportunity: Sustained Excellence in Academic Library Response to the Challenges of COVID-19. *College & Undergraduate Libraries*, 29 (1–2), 1–22. DOI: [10.1080/10691316.2021.1995921](https://doi.org/10.1080/10691316.2021.1995921).

Williams, T. A., Gruber, D.A., Sutcliffe, K. M., Shepherd, D. A., Zhao, E. Y. (2017). Organizational Response to Adversity: Fusing Crisis Management and Resilience Research Streams. *Academy of Management Annals* 11 (2), 733–769. DOI: [10.5465/annals.2015.0134](https://doi.org/10.5465/annals.2015.0134).

Wolff-Eisenberg, C. (2017). US Library Survey 2016. DOI: [10.18665/sr.303066](https://doi.org/10.18665/sr.303066), 3 April.

Ettevaatust, mürgine!

Arseeni sisaldavad renessanssköited Tartu Ülikooli raamatukogus¹

Moonika Teemus

käsitöö ja haruldaste raamatute
osakonna juhataja

Et raamatukoguhoidja töö võib olla tervisele kahjulik, sellele me väga palju ei mõtle. Töötervishoiuarst soovib vahel kellelegi füsioteraapiat, mõnele teisele määrab uued prillid. Suuremaid raamatukaste on targem mitte tõsta ja harvadel juhtudel on tolmuaallergia põhjus, miks mõnele inimesele on raamatukogutöö osutunud sobimatuks.

Viimase aastakümne jooksul on aga esile kerkinud üks teema, mis teisel pool Läänemerd ja Atlandi ookeani on juba omajagu kõmu tekitanud, kuid mille laiem teadustamine raamatukogudes alles kogub hoogu. Selleks on arseeni sisaldavate roheliste pigmentide kasutamine ajaloolistel raamatuköididel.

„Mürkroheline“ on eesti keeleski saksa tõlke laenuna juurdunud ja tänapäevani kasutatav värvinimetus. See ei ole juhuslik – mürkrohelisteks kutsutakse just eredat, teravat värvitooni.² Arseeni sisaldav smaragdroheline värvipigment, täpsemalt vask(II)atsetoarseniit $\text{Cu}(\text{C}_2\text{H}_3\text{O}_2)_2 \cdot 3\text{Cu}(\text{AsO}_2)_2$, sünteesiti 1805. aastal Austrias. Kümnekond aastat hiljem hakati seda tööstuslikult tootma Schweinfurdis Baierimaal, sealt ka nimetus Schweinfurdi roheline. Smaragdrohelistest sai

tõeline moevärv (sellele viitavad paralleelselt kasutatud nimetused Viini roheline ja Pariisi roheline), mida kasutati rõivaste, mänguasjade, lambivarjude, tapeetide, kommipaberite jms tootmises, aga ka raamatuköididel. Et pigment on väga mürgine, oli see kasutuses ka kahjuritõrjena. Vaatamata arstide hoiatusele, et smaragdrohelistega värvitud esemed võivad põhjustada arseenimürgitust, läks aastakümneid, enne kui selle kasutamine tarbekaupade tootmisel lõpetati.

Nüüd, paarsada aastat hiljem, on just disaini- ja moeajaloole keskendunud muuseumides saanud mürgised materjalid eraldi uurimisteenaks.³ Sellel on peale huvi ajalooliste värvipigmentide vastu ka täiesti praktiline põhjus – arseeni jt raskmetalle sisaldavad museaalid vajavad hoiustamiseks ja käitlemiseks eritingimusi. Raamatutega seoses on mürgiste pigmentide teema esile kerkinud just viimastel aastatel. Delaware'i osariigis asuvas Winterthuri raamatukogus tutvustatakse spetsiaalse uurimisprojekti Poison Book Project raames arseenisisaldusega 19. sajandi raamatuköited, et võtta tarvitusele ettevaatusabinõud: tähistada raamatud hoiatusmärkidega ja eraldada need kaitseümbrisega.⁴ Suurt rõhku pannakse ka teavitustööle.

1 Artikli aluseks on Friedrich Puksoo päeval 25. jaanuaril 2023 peetud ettekanne.

2 Eesti keele seletav sõnaraamat (2009); www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=m%C3%BCrkroheline&F=M.

3 Nt Victoria ja Alberti Muuseumis Londonis: Hunter, S., Morris, R. (2011). The show must go on: Touring textile and costume objects with hazardous substances. – V & A Conservation Journal, 59, 17–18.

4 Vt Poison Book Wiki; wiki.winterthur.org/wiki/Poison_Book_Project.

Roheline värv saksa renessanssköitel

Kuid mis on sellel kõigel pistmist 16.–17. sajandi köidetega? Mitu sajandit varasemad rohelised köited jõudsid uurijate huvirobiiti hoopis teist teed pidi. Nimelt uurisid Lõuna-Taani Ülikooli teadlased keskaegseid käsikirjafragmente, sealhulgas selliseid, mida oli hilisematel aegadel köitmismaterjalina taaskasutatud (taoline praktika oli pärast reformatsiooni laialt levinud ja sarnaseid näiteid leiab omajagu ka Tartu Ülikooli raamatukogust). Kuid tekkis takistus – kolmel poolnahkköites raamatul oli kaante pärgamentosa kaetud rohelise värviga ja tekst seetõttu loetamatu. Katsetati röntgenfluorestsentsiga, mis võimaldab analüüsida ainete keemilist koostist. Nii loodeti leida raudgallustinti sisaldavaid tekstiosi, kuid avastati midagi muud – selgus, et roheline kattevärv sisaldas suures koguses arseeni. Esialgu oletati, et küllap on ajaloolised köited millalgi 19. sajandil üle värvitud.⁵

Raamatud võeti põhjalikuma uurimise alla. Projektiga liitusid uurijad Smithsoniani raamatukogudest Washingtonis koos neljanda raamatuga. Kõigist raamatuist võeti 5 × 5 mm suurused proovid ja tehti erinevad analüüsid: mikroskoopilised uuringud, mikroröntgenfluorestsents- ja röntgendifraktsiooni spektromeetria, Raman-spektroskoopia, lisaks veel õhu- ja pinnaproovid. Tulemustega võib tutvuda 2019. aastal avaldatud põhjalikus artiklis.⁶ Olulisim järeldus oli, et raamatud kaeti rohelise värviga juba köitmise käigus, seega millalgi 16. sajandi lõpus

või 17. sajandi alguses. Ilmselgelt ei saanud seega tegemist olla smaragdrohelise ega mõne teise hilisematel sajanditel leiutatud rohelisega, vaid roheline värv koosnes kuldkollasest arseenimaagist auripigmentist (keemilise ainaena As_2S_3) ja taimset päritolu indigosinisest ($C_{16}H_{11}N_2O_2$), mida saadi sinerõikast või mõnest muust taimest.

Nimetatud koostisosadega rohelist värvi segati kokku juba antiikajal, Euroopasse oli retsept jõudnud idamaadest. Värvitooni tunti ka nimega *vergaut*. Heracliusele omistatud käsiraamatu „Roomlaste värvidest ja kunstidest“ („De coloribus et artibus romanorum“) 12.–13. sajandist pärinev kolmas raamat annab selle segamiseks neli retsepti, sh auripigmenti ja indigosinise segu.⁷ Sellise koostisega värvi kasutati keskajal nii maalikunstis kui ka käsikirjade illumineerimisel.⁸

16.–17. sajandi sõnaraamatutes on märksõna „auripigment“ vastena välja toodud saksa keeles *Maußgiff*, inglise keeles *ratsbane* – rotimürk.⁹ Auripigmentist (või realgaarist) valmistatud arseenik oli teada-tuntud rotimürk (vene keeles on arseen – *мышьяк* – selle järgi lausa nime saanud), kuid kas auripigmentist segatud värvi võidi teadlikult kasutada näriliste raamatutest eemal hoidmiseks, jääb praegu vastuseeta. Igatahes veel 18. sajandil oli auripigmenti ja indigosinise segu raamatuköitmises kasutuses – seda rohelist soovitab lõikeserva toonimiseks või marmoreerimiseks Ansbachi köitemeister Christoph Ernst Prediger oma käsiraamatus.¹⁰

5 Holck, J. P., Rasmussen, K. L. (2018, 27.07). How we discovered three poisonous books in our university library. – The Conversation, theconversation.com/how-we-discovered-three-poisonous-books-in-our-university-library-98358.

6 Delbey, T., Holck, J. P., Jørgensen, B. et al. (2019). Poisonous books: analyses of four sixteenth and seventeenth century book bindings covered with arsenic rich green paint. – Heritage Science, 7 (91). DOI: [10.1186/s40494-019-0334-2](https://doi.org/10.1186/s40494-019-0334-2).

7 Heraclios (1873). Von den Farben und Künsten der Römer: Originaltext und Übersetzung. Wien: Braumüller, 92–93.

8 Vt nt Bioletti, S., Leahy, R., Fields, J. et al. (2009). The examination of the Book of Kells using micro-Raman spectroscopy. – Journal of Raman Spectroscopy, 40. DOI: [10.1002/jrs.2231](https://doi.org/10.1002/jrs.2231).

9 Nt Henisch, G. (1616). Teutsche Sprach und Weißheit [---]. Augsburg; Coles, E. (1677). An English dictionary explaining the difficult terms [---]. London.

10 Prediger, Chr. E. (1772). Der in aller heut zu Tag üblichen Arbeit wohl anweisende accurate Buchbinder und Futtermacher [---]. Bd. 1. Ansbach, 55, 58. – Samal otstarbel soovitab ta punase värvi valmistamisel kasutada kinaveri.

Rohelised renessanssköited Tartu Ülikooli raamatukogus

Tartu Ülikooli raamatukogus on keskaegsete pärgamendifragmentidega Kaspar Kolgi eestvedamisel juba kümme aastat põhjalikult tegeletud.¹¹ Selle käigus on kaardistatud needki köitmisel taaskasutatud fragmendid, mis on kaetud värviga. Üle värvitud tekstid on jäänud seni tuvastamata. Multispektraalfotograafia (MSI) labori sisseseadmisel raamatukogus 2021. aasta lõpus olid värviga kaetud fragmendid ühed esimesed, mida pakkusime seal analüüsimiseks, kuid esialgu soovitud tulemusteta – värvikiht on tekstini jõudmiseks liialt paks.

Roheline kattevärv ise jäi aga tähelepanuta kuni 2022. aasta kevadeni, mil teema üsna juhuslikult

esile kerkis. Sattudes lugema Taani ja USA teadlaste koostööartiklit, meenusid kohe sarnased köited raamatukogu haruldaste raamatute kogu riivilitel. Võis arvata, et ka siinsed raamatud on kaetud sama koostisega värviga. Sellele kinnituse saamiseks pöördusime ülikooli arheoloogialaborisse. Eelnevalt selgitasime välja parkümmend raamatut, mis olid osaliselt kaetud roheline erinevate toonidega, aga ka tumesinise ja mustja värvikihiga, kusjuures alati polnud tegemist käsikirjafragmentidega isegi mitte pärgamendiga.

Laborisse viisime neist viis:

1. **R IV Mb 113.**¹² Wesembeke, Mattheus van. *Matthaei Wesenbecii Commentarius In Institutionvm Ivris Libros IIII. Acceßit Index Rerum et Verborum locupletißimus.* Basileæ, 1576 (1577).

11 *Fragmenta membranea Estoniae*; dspace.ut.ee/handle/10062/54331.

12 Siin ja edaspidi kohaviit TÜ raamatukogus.

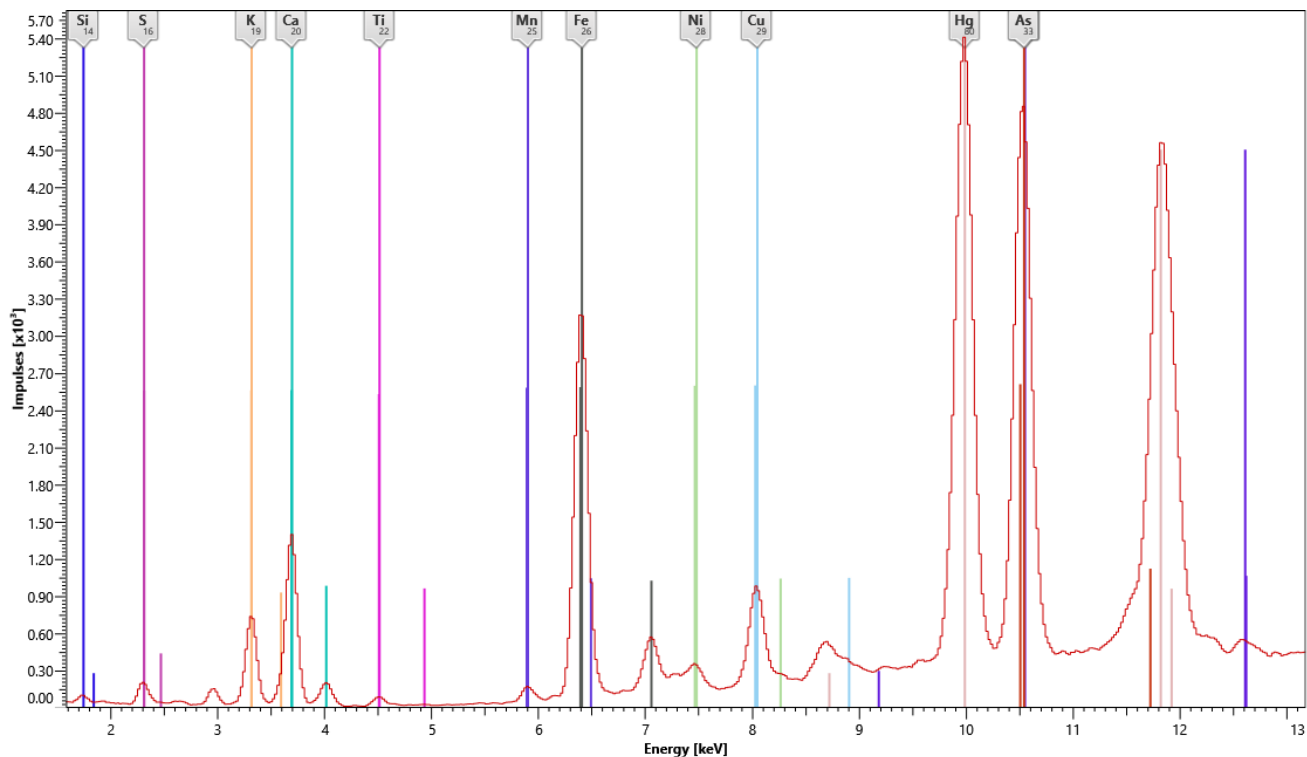
- 2. R IV D 12.** Konvoluut, mis sisaldab viit õigus-
alast trükist: Cacherano d'Osasco, Ottavio.
Decisiones sacri senatvs Pedemontani. E Fran-
cofurti, 1599; Reusner, Nicolaus. Sententiarvm
Sive Decisionum Iuris singularium Liber I [---].
Francofurto, 1599; Gama, Antonio da. Deci-
sionvm Svpremi Senatvs Regni Lvsitaniae.
Francofurto, 1599; Asinio, Giovanni Batista.
Practica Aorea. Pars 1–2. Francofurti ad
Moenum, 1580–1589.
- 3. R IV Me 20-21.** Konvoluut, mis sisaldab samuti
kaht õigusalast trükist: Doneau, Hugues. Opera
priora. Francofurti ad Moenum, 1589; Perso-
nalis, Franciscus. Corona quaestionum iuridica-
rum [---]. Francofurti, 1599.
- 4. R IV Pa 1.** Du Moulin, Charles. Commentarii
In Parisienses Totivs Galliae Svpremi Parla-
menti Consuetvdines, Avthore D. Carolo
Molinæo I C. Doctiss. Et In Eodem Svpremo
Senatv causarum patrono praxews peritissimo.
Paris, 1596.
- 5. R II d 939.** Konvoluut, mis sisaldab kaht Aris-
totelese teost: Aristotelis De Coelo lib. IIII. De
Ortu & interitu II. Meteorologicorum IIII. De
Mundo I. Parua (ut vocant) naturalia. Graecè
et Latinè. Ivl. Pacivs Vtrvnqve Contextum
recensuit, in tractatus et capita distinxit,
diagrammatis, et perpetuis notis illustravit.
Accessit Triplex Index [---]. Francofurti, 1601;
Αριστοτέλους περι ψυχης βιβλια τρια = Aristo-
telis De anima Libri Tres, Græce Et Latine, Ivl.
Pacio a Beriga interprete. Accesserunt eiusdem
Pacij in eosdem libros commentarius analyticus
[---]. Francofvrti, 1596.

Raamatud on seega ilmunud ajavahemikus
1576–1601 Frankfurdis, Baselis ja Pariisis. Kahelt
kõitelt leiame sisse pressituna ka kõitmise daatu-
mid: Baselis 1576/77. aastal trükitud raamatul nr 1
„1581“ ja viiest 1596.–1599. aastal Frankfurdis
ilmunud trükisest koosneval konvoluudil nr 2
„1600“. Köide on kõigil sarnane: poolnahkköide,

mille selg ja osa kaanest on kaetud heleda maarjas-park-seanahaga, mida kaunistavad rullidega naha sisse pressitud pimetrükis mustrid; ülejäänud osa katab aga värviga üle võõbatud pärgamendi-fragment või paber, mida omakorda on dekoreeritud joonerauaga vajutatud ornamendiga. Tegemist on saksa kultuuriruumis 16.–17. sajandil levinud köitestiiliga, nn saksa renessanssköitega, mille mustrid ja motiivid võiksid paljastada sedagi, kus need raamatud on köidetud – seoses köiteajaloo ja raamatute provenientsi väljaselgitamisega on seda-laadi dekoori palju uuritud ning lisaks põhjalikele kataloogidele on olemas ka vastav andmebaas.¹³ Paraku pole esimesed otsingud andnud tulemusi, sest kasutatud mustrid olid laialt levinud või pole nende päritolu teada. Ainult 1581. aastal köidetud raamatut nr 1, millel on kasutatud putosid kujutatavat

muustrirulli initialsiaalidega „L. L.“, saab seostada Wittenbergis töötanud köitemeistri Lazarus Lederhose (srn u 1593) töökojaga.¹⁴

Arheoloogialaboris analüüsiti raamatute rohelisteks värvitud osa portatiivse röntgenfluorestsents-spektromeetriga (PXRF). Tegemist on kiire, käepärase ja sealjuures mitteinvasiivse mõõteriistaga materjalide keemilise koostise määramiseks. Saime kindla vastuse – kõigi viie raamatu pinnaanalüüs näitas suurt arseenisisaldust. Raamatukaantel leidus teisigi toksilisi aineid. Teiste seas paistis eriti silma seesama tõenäoliselt Wittenbergis 1581. aastal köidetud raamat nr 1, mille analüüsitulemuses võib lisaks arseenile näha kõrget elavhõbedasisaldust ja vähesel määral ka pliid. Teatavasti sisaldab elavhõbedat punane mineraal kinaver (HgS), millest

Joonis. Raamatu nr 1 elementanalüüsil saadud röntgenfluorestsentsi spekter, mis näitab kõrget arseeni- ja elavhõbedasisaldust.

13 Einbanddatenbank; www.hist-einband.de.

14 Vt www.hist-einband.de/?wz=r005146.

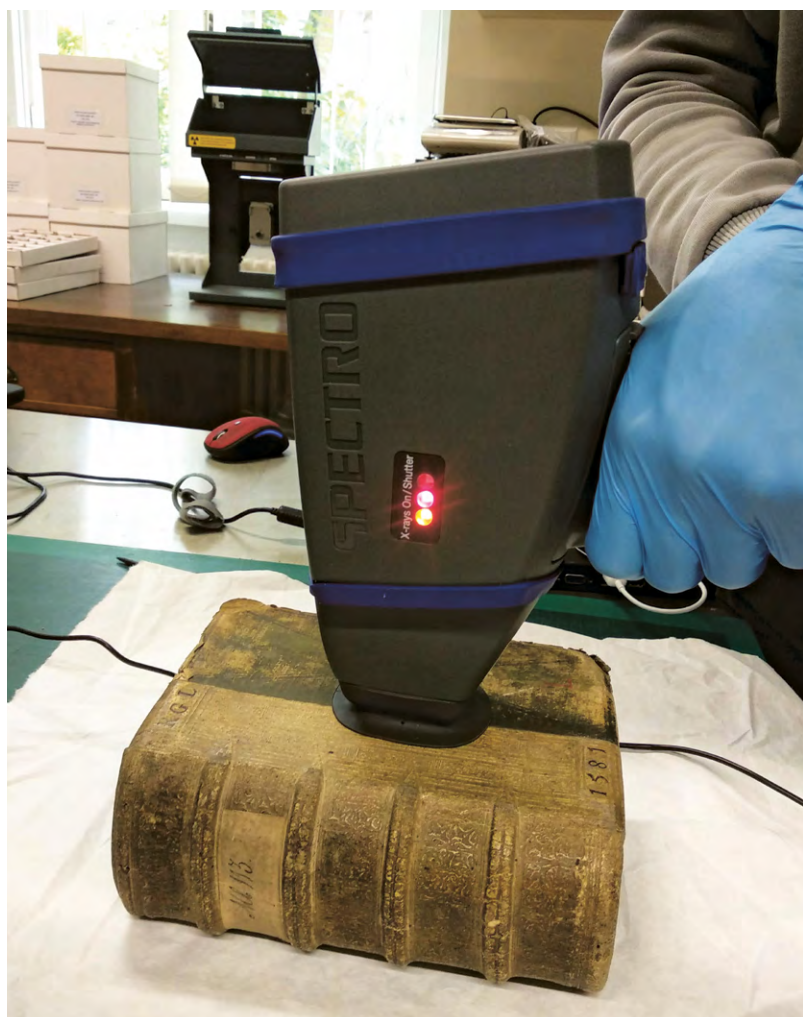
valmistatud pigmenti kasutati keskaegsete käsi-kirjade rubritseerimisel, ja võimalik, et selle jäljed peegelduvadki analüüsi tulemuses, kuid esialgu jääb see siiski vaid oletuseks.

Mõningal määral sisaldasid elavhõbedat ka raamatute nr 4 ja 5 kaaned. Pariisis trükitud raamat nr 4 palusime aga mõõta kahest kohast. Kuna esikaane üks nahast kaitsenurk oli aja jooksul kaduma läinud, siis paljastus selle alt ka värviga katmata pärgament. Kõrvutades kaht mõõtmistulemust võib näha, et värviga kaetud pind eristub katmata osast just kõrgema arseenisisalduse poolest ehk arseeni sisaldab vaid värvikihti; katmata pinnal võib täheldada kõrget raua- ja väävlisisaldust, mis viitab rauasooladele raudgallustindis.

Meie eesmärk raamatute PXRF-mõõtmisel polnud praegu põhjaliku uurimistöö läbiviimine. Selleks peaks tegema veel teisi, täpsemaid analüüse. Peamine küsimus oli hoopis, millised ettevaatusabinõud peaksime uue teadmise valguses tarvitusele võtma. Otsustasime need viis laboris mõõdetud ja ka ülejäänud 15 üle võõbatud raamatut eraldada teistest: paigutada karpidesse ja tähistada karbid hoiatusmärkidega. Raamatutega töötamiseks ja lugemiseks on tarvis kätte panna ühekordselt kasutatavad nitriilkindad. Konservatorid teavad aga nüüd arvestada, et taoliste raamatute puhul tuleb kasutada tõmbekappi või selle puudumisel respiraatorit.

Sellega võiksime panna loole punkti, kuid pöördues tagasi jutu algusesse, siis mürgiste värvide kasutamine köidetel ei piirdunud 16.–17. sajandi ja saksa kultuuriruumiga. Ka hilisemad, eriti 19. sajandist pärit rohelised köited, nii kalingurist kui ka paberist, vajavad suuremat tähelepanu ja ettevaatusabinõude rakendamist, ja mis peamine – võimaliku ohu teadvustamist.

Suur tänu Tartu Ülikooli arheoloogialaborile ja Ragnar Saagele.

En mitto tibi librum, quem A. P. Schef-
ferum opido desiderare antebac scribebas,
quemq; me nactum esse proximi mei
significavi. Curabis tu eum ulterius una
cum literis quas eidem destinavi, perfe-
rendam. Thomam Reinertum, summum
Virum, nuper mortalitate nobis interceptum
esse, non te fugit credo. Apud nos sane
mentio Viri facta fuit in relationibus
hebdomadariis: et, si non aliunde, ~~fortasse~~
ex talibus fortasse et tu didicisti. Dederam
paulo ante excessum ejus ad ipsum literas:
quas amicus Lipsia ad me remisit, et simul
de excessu ejus meo certiore fecit.
Scholia ejus in Fragmentum Petronii, maximam

Uurimusi meie kogudest

Janika Päll

Helleno-Nordica projektijuht

Johannes Vorsti kirjad Johann Mothile

Marten Teemant

Magistritöö. Tartu, 2023.

Tartu Ülikooli maailma keelte ja kultuuride instituut, klassikalise filoloogia osakond.

Juhendaja PhD Janika Päll.

hdl.handle.net/10062/91795

Magistritöös uuritakse Brandenburgi kuurvürstliku raamatukogu juhataja Johannes Vorsti kirjavahetust oma endise õpilase, hilisema (ühe Taani valitsusasutuse) Saksa Kantselei ametniku ja Kopenhaageni kuningliku arhiivi arhivaari Johann Mothiga 1660. aastatest.

Johannes Vorst (1623–1676), Brandenburgi kuurvürstliku raamatukogu üks kahest juhatajast alates 1662. aastast, pidas kirjavahetust Flensburgi ladinakooli kunagise õpilase Johann Mothiga (1639–1705). Vorst oli olnud ladinakooli rektor alates 1653. aastast. Konvoluudi (Mscr 45), milles Vorsti kirjad paiknevad ja kus sisaldub palju muidki allikaid, muuhulgas teiste adressaatide kirjad Mothile, sai Tartu Keiserliku Ülikooli raamatukogu kingiks 1806. aastal meie klassikalise filoloogia, esteetika, retoorika, kirjandus- ja kunstiajaloo professori Johann Karl Simon Morgensterni vahetalitusel Riia ülempastorilt Andreas Immanuel von Essenilt koos 21 teise konvoluudiga. Siiani on kingiks saadud konvoluudid uurijatelt üsna vähe tähelepanu pälvinud ja on tänuväärne, et Mare Ranna töö on siin leidnud jätku.

Konvoluudis on vaid Vorsti kirjad Mothile, Mothi kirju Vorstile aga mitte. Kuigi editsioon sisaldab 56 kirja, tutvus magistritöö autor ise põhjalikumalt vaid kirjadega 1–32, mis pärinevad perioodist 1666–1669. Uurimustöö on mitmes osas oluline.

Esiteks on töö seotud Tartu ja Morgensterniga: 22 säilitusühikut erinevaid käsikirju, mida professor Morgenstern 1806. aastal ülikooli raamatukogule hankis, ei ole veel põhjalikumalt uuritud. Siinset tööd võib niisiis käsitleda ühe esimese sammuna selles vallas. Teiseks on töö seotud Brandenburgi ajaloo ja Johannes Vorstiga. Töö esitab 56 J. Vorsti poolt J. Mothile ja ühe Gerhard Schefferile saadetud kirja editsiooni, teadaolevalt ei ole varem mingeid Vorsti kirju Mothile editeeritud ega avaldatud. Varasemalt on peamiselt tuntud Vorsti kirjad teistele õpetlastele või teiste kirjad J. Vorstile. Siinne kirjavahetus lisab niisiis uue tahu Vorsti mõistmisele, sest tegu on õpetaja-õpilase vahelise suhtlusega. Samuti, kirjavahetuse tausta selgitades, valgustab töö Brandenburgi kirikulugu 17. sajandi jooksul ning Põhja-Saksamaal toona eksisteerinud usutülisid (eelkõige luterluse ja kalvinismi vahelist võitlust, luterluse sisetülisid ning neid mõlemaid hõlmavat sünkretismitüli). Ka seda temaatikat ei ole Eestis varem palju käsitletud.

Töö peamine eesmärk on ühelt poolt anda kõikide 45. manuskriptis leiduvate J. Vorsti kirjade editsioon, teisalt paigutada need toonasesse ajaloolisse ja kirikuloolisse konteksti. Töö on jaotatud neljaks peamiseks osaks. Sissejuhatuses antakse korpuse füüsiline ja sisu kirjeldus, samuti Johannes Vorsti ning Johann Mothi elulugu. Teises peatükis käsitletakse Vorsti ja Mothiga seotud riikide

ajalugu nende eluajal, eesti teaduskirjanduses küllaltki uudsenälgustatakse põhjalikumalt nende eluaja kirikulugu Põhja-Saksamaal.

17. sajand oli tormiline aeg, kui leidis aset palju sõdu ja palju usutülisid. Periood 1660–1672, millesse kirjavahetuse pidamise aeg langeb, oli üldiselt rahuperiood nii Vorsti elukohamaale Brandenburgi kuurvürstkonnale kui ka Johann Mothi elukohamaale (alates 1664. või 1665. aastast) Taani kuningriigile, ent toimus siiski väiksemaid sõdu, nagu Rootsi-Bremeni konflikt 1666. aastal ja Teine Inglise-Madalmaade sõda 1665.–1667. aastal. Magistritöö teise peatüki esimene osa kirjeldas tausta andmise huvides just seda ajastut. Ometi toimusid sõjad ka vaimsel lahinguväljal. Kolmekümneaastase sõjaga olid küll ususõjad lõppenud, kuid mitte usutülid. Kalvinistid ja luterlased said omavahel halvasti läbi, tõsiasi, mis oli kindlasti seotud ka poliitikaga. Armulauas aset leidva õige tõlgendamine oli üks suuremaid tülisusi kahe protestantliku leeri vahel. Leidus ka inimesi, kes tahtsid kahte leeri teineteisele lähendada ja keskendusid erinevuste asemel sarnasustele. Mitmed dogmaatilisemad vaimulikud ja usuteadlased nägid sellises lähenemise katses

aga ohtu, arvates, et erinevustega leppimise nimel vähendatakse oluliste asjade tähtsust. Nii lahvas 1640. aastatel sünkretismitüli, mis lõppes alles 1680. aastatel.

Kolmas peatükk moodustab magistritöö analüüsiva osa, kus seostatakse Vorsti kirjavahetuses käsitletud teemasid teise peatüki ajaloo ning kirikuloo seikadega. Vorsti kirjad näitlikustavad ühe 17. sajandi teise poole Põhja-Saksamaa õpetlase huve. Kirjade teemad võib jagada kolmeks: raamatu vahetusega seonduv, usuteaduslikud diskussioonid ja informatsiooni vahetus (nt poliitikaalane).

Magistritöö neljandas peatükis leidub kõigi Vorsti 56 kirja editsioon, millele eelneb editeerimis- ja põhimõtteid tutvustav alapeatükk. Peatükke täiendavad lisad. Lisa 1 esitab Vorsti kirjade nimekirjad konvoluudis esinemise kohta kronoloogilises järjekorras. Lisas 2 on esitatud Vorsti ja Mothi teoste täielikud nimekirjad.

1806. aastal Riias kingiks saadud konvoluute on veel 21 eksemplari. Nendegi põhjalikum uurimine tooks kindlasti huvitavaid tulemusi.

Karl Morgensterni inauguratsioonikõne ja Tartu ülikooli pedagoogilis-filoloogilise seminari tudengite harjutustöodes esinevate võtmesõnade võrdlev analüüs.

Anni Polding

Magistritöö. Tartu, 2022.

Tartu Ülikooli maailma keelte ja kultuuride kolledž, klassikalise filoloogia osakond.

Juhendaja PhD Janika Päll.

hdl.handle.net/10062/84040

Anni Polding uuris oma magistritöös Karl Morgensterni 1798. aastal Danzigis peetud ladinakeelse inauguratsioonikõne „Oratio de litteris humanioribus, sensum veri, honesti et pulchri excitantibus atque acuentibus“ („Kõne humanistlikust haridusest, teravdamaks

ja ärgitamaks tõe, kauniduse ja hüvelisuse tundmist“) mõju tema õpilaste töödele Tartu ülikoolis. Hüpotees kõne võimaliku mõju kohta Tartus lähtus asjaolust, et Morgenstern kasutas samu ideid ka oma Tartus peetud saksakeelses inauguratsioonikõnes „Über den Einfluss des

Studijs der griechischen und römischen Classiker auf harmonische Bildung zum Menschen“ („Kreeka ja rooma klassikute õppimise mõjust inimese harmoonilisele kujunemisele“). Anni Poldingu uurimuse aluseks oli eespool nimetatud Karl Morgensterni ladinakeelne inauguratsioonikõne, kuna ka uuritavad üliõpilastööd olid ladina keeles. Kõik uuritavasse korpuse kuuluvad üliõpilastööd olid pärit TÜ raamatukogu käsikirjakogu pedagoogilis-filoloogilise seminari fondist (F 15), valikusse kuulus seitse üliõpilaste käsikirjalist harjutustööd kuuelt autorilt: Emil Kyber „Laus literarum“ („Kirjanduse kiitus“) ja „Veram humanitatem apud Graecos exortam esse, monstratur“ („Näidatakse, et tõeline humanism on tulnud kreeklaste juurest“); Ferdinand Johann Wiedemann „Quae studia referuntur ad humanitatem, et suntne omnino digna, quam illis impendimus?“ („Millised õpingud seostuvad humanismiga ja kas need on üldse väärt seda vaeva, mis neile pühendame?“); Ferdinand Kraemer „De utilitate ac praestantia literarum“ („Kirjasõna/Hariduse väljapaistvast kasulikkusest“); Ferdinand Scheffner „De studio literarum Latinarum“ („Ladina keele ja kirjanduse õppimisest“); Ferdinand Otto Ludwig von Freymann „De utilitate philologiae“ („Filoloogia kasulikkusest“) ning Johann Heinrich Neukirch „De Tullio Horatioque, egregiis linguae Latinae cultoribus“ („Tulliusest ja Horatiusest, ladina keele silmapaistvamatest viljelejatest“). Kõigi analüüsitud tööde transkriptsioonid on esitatud magistritöö lisas.

Magistritöö esimene osa sisaldas lühikese ülevaate Johann Karl Simon Morgensternist ja tema rollist humanistliku hariduse andjana ning keiserliku Tartu ülikooli üldise õpetajate seminari ja pedagoogilis-filoloogilise seminari tegevusest. Eraldi alapeatükk sisaldas lühikäsitlusi uuritavasse korpuse kuuluvate tööde autorite kohta, mis põhinesid peale trükisilmunule ka arhiivmaterjalidel (Keiserliku Tartu Ülikooli fond Rahvusarhiivis).

Töö teises osas oli kasutatud digihumanitaaria meetodeid. Kauglugemise meetodil valiti tekstidest olulisemaid mõisteid ehk niinimetatud võtmesõnu, mida siis edasi analüüsiti lähilugemise meetodil. Võtmesõnade leidmiseks kasutati programmeerimiskeelt R. Sõnade sagedusanalüüsiga valiti välja 50 kõige sagedamini esinevat tähenduslikku sõna, millest omakorda jäeti välja kõnesituatsioonile viitavad sõnad ja ka mõned üldisemad omadussõnad. Nii moodustus pingerida võtmesõnadest, milles esimeste seas olid: *animus* (hing), *studium* (õpingud), *litterae* (kirjandus/kirjasõna), *verus/verum* (tõde, tõeline), *homo* (inimene), *lingua* (keel), *sensus* (tundmine), *antiquus* (antiikaegne), aga kombinatsioonina ka *humanus* ja *humanitas* (inimsuse juurde kuuluv, humaniteet). Kõige sagedamini esines nii Morgensternil kui ka terves korpuses sõna *animus*, seetõttu käsitles edasine töö osa, kvalitatiivanalüüs, just *animus*'e kasutamist erinevates kontekstides ja kombinatsioonis teiste võtmesõnadega.

Ilmnes, et Morgensterni põhifookus oli noorte inimeste harimisel ja nende hingede mõjutamisel, seda eelkõige erinevate põhiväärtuste (tõelisuus, ilu, hüve/headus) tundmise arendamisega. Tundmise kohta kasutas Morgenstern oma kõnedes läbivalt sõna *sensus*. Võrreldes sõna *animus* kasutust selgus, et Karl Morgenstern ja tema pedagoogilis-filoloogilise seminari õpilased kasutasid seda sarnastel eesmärkidel ja samas tähenduses, osutades hinge ning selle omadustega tegelemisele, aga ka tähelepanu pööramise tähenduses. Sealjuures pidasid nii tudengid kui ka nende eeskuju Morgenstern oluliseks, et hinge ja selle jõude tuleb treenida just kirjasõna ja antiikaegsete autorite tekstide kaudu. See kinnitas hüpoteesi, et Karl Morgensterni õpilased võtsid tema ideid üle ka oma kirjalikes töödes.

2023 DETSEMBER

Nädal Week	Keskpäevik Almasday	Teisipäev Tuesday	Kolmapäev Wednesday	Neljapäev Thursday
48				
49	4	5	6 Neljapäev	7
50	11	12	13 Esmaspäev	14
51	18	19	20	21 Reedel
52	25 Esmaspäev	26 Teisipäev	27	28

1. detsember - rahvusvaheline 200. aastapäev
1. detsember - 100th anniversary of Estonia's independence

JUULI / July

Teisipäev Tuesday	Kolmapäev Wednesday	Neljapäev Thursday	Reedel Friday	Laupäev Saturday	Pühapäev Sunday
				1	2 Hommikupäev
	5	6	7	8	9
	12	13 Hommikupäev	14	15	16
	19	20	21	22 Reedel	23
26 Armaspäev	27	28	29	30	

Flower Album
University of Tartu Library
calendar 2023

Lillealbum

Tartu Ülikooli raamatukogu kalender 2023

The background of the entire page is a light blue color. It features several architectural drawings in a dark blue or black ink. At the top, there are two cross-sections of a Gothic structure, showing the internal ribbing and vaulting of a nave. The drawings are detailed, showing the intersection of ribs and the structure of the vaults. In the center, the title 'Kaunid kunstid' is written in a white, serif font. At the bottom, there are two more architectural drawings. On the left is a full cross-section of a Gothic church, showing the nave, choir, and apse, with a prominent pointed arch at the top. On the right is another cross-section, similar to the top ones, showing the internal structure of a vaulted space. The overall style is that of a technical architectural drawing or a historical manuscript illustration.

Kaunid kunstid

Muusikaosakond 40!

Kaire Maimets

muusikaosakonna juhataja

3. mail 2023 möödus nelikümmend aastat Tartu Ülikooli raamatukogu fonoteegi – tänase muusikaosakonna – asutamisest. Ümmargust sünnipäeva tähistasime koostöös Eesti Muusikakogude Ühenduse ja vinüülplaadipoega Psühhotek 29. septembrist 1. oktoobrini kahe ettekandepäeva ja rahvusvahelise plaadilaadaga, mis ületas lausa „Aktuaalse kaamera“ uudisekännise.

Fonoteegi esimesed kolm aastakümnet on kenasti kokku võetud 2013. aastal ilmunud väljaandes „Muusikakogu lugu. TÜR fonoteek 30“.¹ Viimase kümne aasta suursündmuseks võib pidada uute ruumide saamist 2018. aastal, kui lõppes maja remont. Plaadid, noodid ja raamatud-ajakirjad paigutati fonoteegi uues saalis kõigile ise avastamiseks avariilitele. Osteti digiklaver, mis sai kiiresti populaarseks lisaväärtuseks. Tartu Folgiklubi hakkas oma igakuiseid kooskäimisi läbi viima fonoteegi seminariruumis.

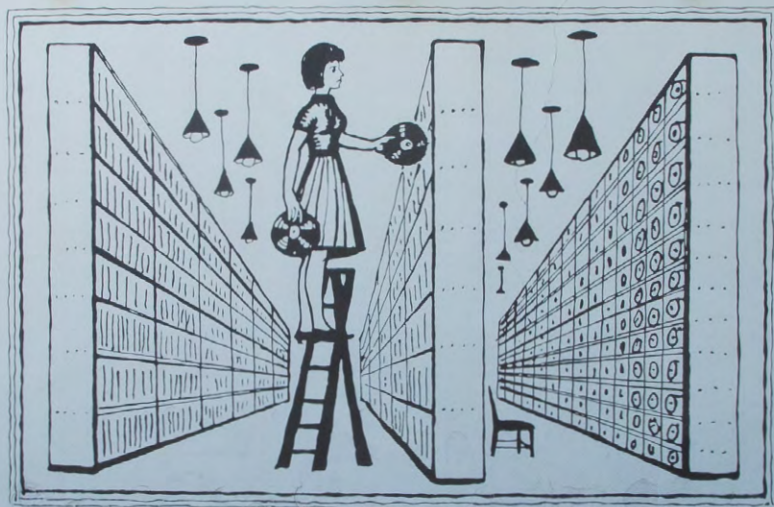
2022. aastast muutus fonoteegi nimi „muusikaosakonnaks“. Sellest saadik töötab osakonnas kolm täiskohaga raamatukoguhoidjat, kes teevad seal kõiki raamatukogunduslikke töid: komplekteerivad, kataloogivad, märksõnastavad-liigitavad noote, heli- ja videosalvestisi, tegelevad säilitamise ja fondide korrastamisega, vastutavad võrdselt lugejateeninduse eest (laenutamine, infopäringud, nõustamine), korraldavad üritusi (loengud, vestlustõhtud) ja kogusid tutvustavaid näituseid ning – nii palju kui igapäevase raamatukogutöö ja lugejateeninduse kõrvalt jaksavad – püüavad ka sotsiaalmeedias „nähtavust“ luua (Facebookis aastast 2012, lehel täna 780 jälgijat).

Eesti Rahvusraamatukogu kõrval on TÜ raamatukogus ainus Eesti muusikakogu, mis on saanud alates 1997. aastast igast Eestis ilmuvast heli- ja videosalvestisest ja noodist säilituseksemplari. Õigemini: peaks saama. Pisi- ja isekirjastajate arvukuse tõttu on reaalsus siiski selline, et iga ilmunud noot või salvestis ei kipu sugugi raamatukokku jõudma, vahel jääb säilituseksemplari radarile ka lausa nähtamatuks. Järge aitab hoida pidev muusikamaastikul toimuva jälgimine, erinevatest kanalitest info otsimine, otsekontaktide loomine ja hoidmine ning suhtlemine-suhtlemine-suhtlemine. Seegi on osa meie igapäevatööst.

Lisaks seadusest tulenevale ülesandele koguda ja säilitada Eesti muusikapärandit on muusikaosakonna eesmärk olnud luua ülikooli raamatukokku nii mitmekülgne muusikakogu kui võimalik – rõhuga märksõnadel „kvaliteet“ ja „hea maitse“. Täna on meil Eesti mahukaim pärimus- või maailma-muusika kogu, suurepärase džässmuusika kogu, muljetavaldav valik vanamuusikat ja idamaade klassikalist muusikat, rääkimata lääne klassikalise muusika kaanonist ja levimuusikast – 40 aasta jooksul plaat plaadi haaval hoolikalt valitud ja kogutud. 2023. aasta aprillis jõudis riulisse CD järjekorranumbriga 25 000.

Läbi aastakümnete on fonoteek varustanud Tartu Ülikooli õppe- ja teadustöök vajalike audiovisuaalteavikutega, samuti juurdepääsuga elektroonilistele ajakirjadele, raamatutele ja muusikaandmebaasidele. Ehkki ülikoolilinnas Tartus pole muusika interpretatsiooni või muusikateadust (muusikaajalugu, muusikateooriat, etnomusikoloogiat, kognitiivset muusikateadust)

1 Vt <http://hdl.handle.net/10062/47407>.

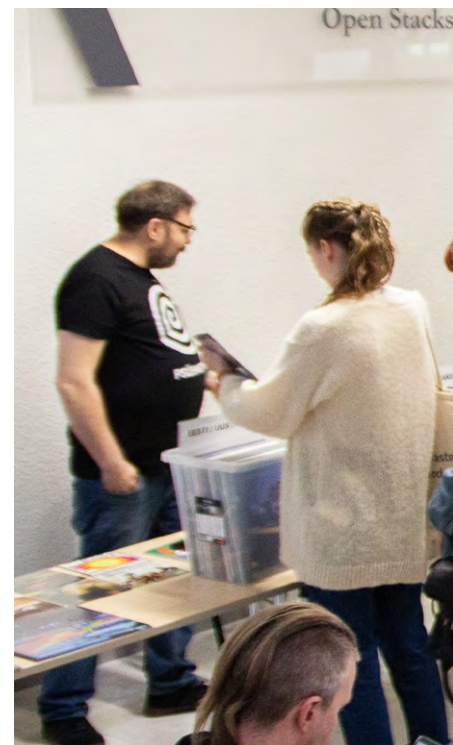

← PSÜHHOTEK FONOTEK →

Enne muusikaosakonna sünnipäeva kanti Tartu Kirjanduse Maja müürile Psühhoteeği juhi Ahto Külveti eestvedamisel omanäoline teeviit – Ülo Soosteri 1963. aastast pärit tušijoonistuse grafiti.

Ants Johanson esinemas ettekandepäeval.

kunagi kraadiõppeprogrammina õpetatud, on siin muusikahuvilistele üliõpilastele valik- või vabaainetena pakutud arvukalt muusikakursusi, klaveritundidest, solfedžost ja muusikateooriast muusikapsühholoogia ja muusikasemiootikani, sissevaateid erinevate rahvuskultuuride muusikapärandisse, subkultuuride muusikasse – kuni aastani 2021, mil suleti TÜ viimane kaunite kunstide õpetamise kants, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia kunstide keskus. Tunne, et kadunud on akadeemiline kogukond, kelle komplekteerimissoove täita, on siiski näiline. Muusikateemalisi uurimustöid (nii bakalaureuse- kui magistriõppes) on ülikoolis kirjutanud – st võimelised kirjutama – filosoofid, (klassikalised) filoloogid, teoloogid, semiootikud, psühholoogid, matemaatikud, arvutiteadlased, füüsikud, etnoloogid-antropoloogid-folkloristid, (kunsti)ajaloolased, teatriteadlased, õpetajakoolituse tudengid, ajakirjandus- ja kommunikatsioonitudengid, sotsioloogid, juristid, majandusteadlased, (spordi)meditsiinitudengid ... Et muusika on kultuuri ja inimese(ks) olemise oluline osa, on vähetõenäoline, et suundumus muusikast mõelda ülikoolist kuhugi kaoks. Muidugi

on paljudes nendes töödes rõhk rohkem konkreetse erialaga seotud huvidel kui muusika mõtestamisel – arvutiteadustes näiteks küsimustel tehisintellektist, õigusteadlaste jaoks küsimustel eraõigusest, äriõigusest või intellektuaalsest omandist jne –, kuid ka muusikateadus ise ei piirdu enam ammu helilooja biograafia ja teoste partituuride analüüsiga. Muusikaosakonna ülesanne on oma kogude ja juurdepääsudega kõigile tuge pakkuda. Siit ka üks oluline märksõna muusikaraamatute komplekteerimisel: „interdistsiplinaarsus“.

Samas ei ole ülikooli akadeemiline kogukond aastaid enam ju raamatukogu ainus sihtrühm. Nii nagu raamatukogu tervikuna on avanud oma kogud kõigile lugejatele, on ka muusikaosakonna kogud ja töötajate kompetents kättesaadavad erinevatele huvigruppidele. Lugejavaatlus ja nendega suhtlemine kinnitab, et meie juurde on leidnud tee Tartu koolide-gümnaasiumide muusikaõpetajad (sh lasteaiaõpetajad) ja gümnaasistid (tulevased üliõpilased!); kohalikud muusikakollektiivid ja muusikaorganisatsioonid; muusikud ja heliloojad, kes vajavad uurimistööks ja/või

Vinüülplaadilaat raamatukogu fuajees.

inspiratsiooniks juurdepääsu haruldastele või raskesti kättesaadavatele salvestistele-nootidele; muusikaentusiastid ja kolleksionäärid; raadiojaamad (peamiselt Klassikaraadio, aga ka näiteks Pereraadio) ja konkreetsed saatejuhid. Nn mitteakadeemilisele lugejaskonnale on lisaks muusikasalvestistele pakkuda erinevatel tasemetel üldharivaid materjale: õpikuid-käsiraamatuid, audio- ja audiovisuaalseid teavikuid iseõppimiseks või muusika kohta (rohkem) teada saamiseks, lihtsamate muusikateoste noote jms.

Ajal, mil inimeste muusikakuulamisharjumused ja isegi huvi muusika vastu on muutunud ning YouTube'ist ja Spotifyst näib enamikule piisavat, tegeleb kogu rahvusvaheline muusikaraamatukogude maailm küsimusega, kuidas olla kasutajatele jätkuvalt vajalik? Kes paneb rõhu uuele lugejate generatsioonile uut tüüpi teenuste disainimisele (salvestusstuudiod, harjutustoad,

pillilaenus, 3D-printerid, erinevad muusikala- alased digiteenused, noodikirjutusprogrammide ning audio- ja audiovisuaaltöötlusprogrammide koolitused-õpitoad, kontsertide korraldamine raamatukogus), kes passiivsete kogude virtuaalselt aktiivseks tegemisele (*online*-näitused, *podcast*'ide sarjad, videojuhendid, mis aitaksid muusikakogudes orienteeruda), kes „muude lisaväärtuste“ loomisele ... Survet on tunda küll.

Ühiskondlike tuulte pöörises tuleb olla õnnelik, et 40-aastane muusikaosakond saab toimetada ideaal- lähedastes ruumides ja tingimustes, ning rõõmus- tada stabiilse komplekteerimiseelarve ja -vabaduse (st usalduse) üle. Loodetavasti saab ka järgmine muusikaraamatukogutöötaja välja koolitatud enne kui hilja. Lõpunoodiks sobivad paar tsitaati „eestluse elujõust“²: „ei ega ma ei ütle“ (lk 4), „no mis sa hing teed ära“ (lk 10), „küll me hakkama saame“ (lk 40), „see vist ongi armastus“ (lk 25).

2 Koff, Indrek. (2010). Eestluse elujõust. Tallinn: Indrek Koffi Tõlketalu.

akogugu lugu
fonoteek

Reaktsioonid CD, DVD, Blu-ray ja digitaalsetele muusikavormingutele on erinevad. CD ja DVD on füüsilisi kandjaid, mis sisaldavad heli- või pildisignaali. Digitaalsed vormingud on arvutifailid, mis sisaldavad heli- või pildisignaali. Digitaalsed vormingud on arvutifailid, mis sisaldavad heli- või pildisignaali. Digitaalsed vormingud on arvutifailid, mis sisaldavad heli- või pildisignaali.

Foto: Kiur Kaasik

Miks muusika pole enam see, mis ta varem oli

Ettekanne TÜ muusikaosakonna
40. aastapäeva puhul

Tõnis Kahu
popkultuureetik

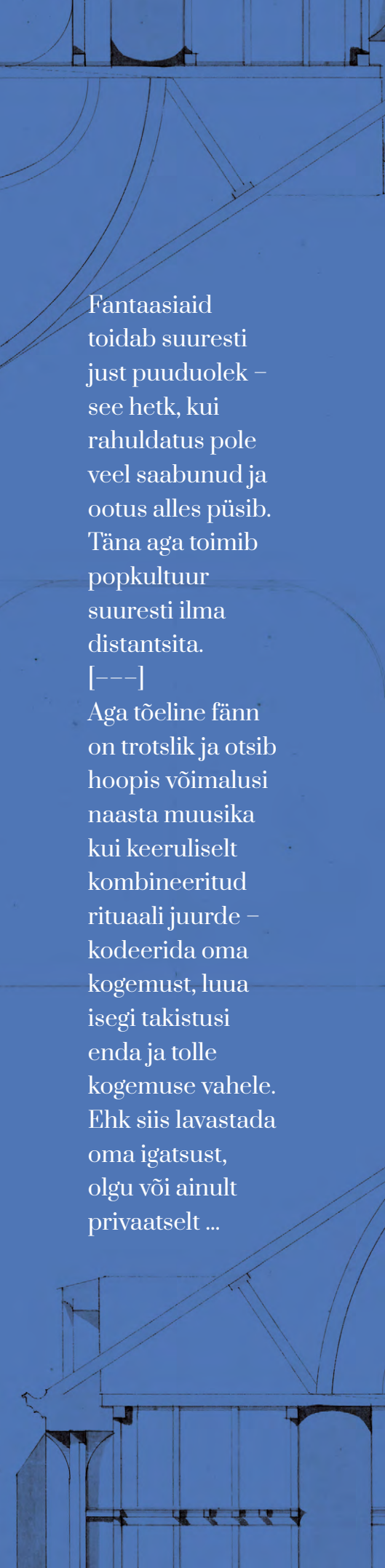
Kui öelda, olgu või endamisi, välja pealkirjas fikseeritud lause, siis võib siia juurde kujutleda mitut tähendust. Üks on ehk natuke liiga lihtne ja seisneb veendumuses, et muusika, mida ma kunagi armastasin, oli (ja on) parem kui see, mis praegu muusikana levib. Sellele järeldusele kirjutaksid vahest alla paljud meist. Aga võib mõelda ka natuke üldisemalt. Nimelt – me kujutasime ette, et muusika arengutrajektor on kuidagi „õige“, aga see on nüüd kaotanud oma mõtte, kuna kõik liigub vales suunas. Sel teisel juhul on see juba teoreetiline seisukoht koos teatava nõudlikkuse ja visiooniga.

Ehk peaksin kaks asja selgituseks ära ütleva. Esiteks, ma räägin siin kontekstis just populaarsest muusikast. Kindlasti on asi mu isiklikus maitstes, aga ka selles, et minu veendumuse kohaselt on just seal olnud kõige paremini näha, kuidas muusikaline kogemus peegeldab inimese argieksistentsi kogu dünaamikat. Teine märkus puudutab väidet ennast – kuigi ma ei ole tingimata nõus, nagu oleks muusika nüüd mingil moel vähem väärtuslik kui aastakümneid tagasi, on tegu ikkagi sisulise argumendi ja mitte suvalise argise turtsatusega, mis reageeringut justkui ei nõuakski.

20. sajandi esimest poolt ja tegelikult isegi järgnevaid kümnendeid iseloomustab üldistatult üks tendents, mida tasuks pealiskaudseltki kirjeldada. Maailma ja temas toimuvate muutuste selgitamiseks läks vaja arusaamist sellest, mis toimus just nimelt kultuuris. Kunstide vallas – jah, kindlasti.

Aga mitte ainult – ka massimeediat puudutavad uuringud kuulusid siia ritta või siis näiteks antropoloogia, psühhoanalüüs või muud suundumused. Maailm oli – pidi olema – kuidagimoodi tähenduslik ja see tähendus oli kodeeritud erinevatesse signaalidesse, mis inimestevahelises suhtluses liikusid. Muusika mõtestamise ajalugu otsis teed nendesamade teemade juures.

Kui populaarkultuuri juurest tagasi minnes millelegi osutada, siis sellele, kuidas romantism tõi esile idee rahvast – tegelikult siis idee „populaarsest“ väljendusest üldiselt. Inimese argimaailm ei pruukinud enam tähendada madalat ja põlatut, räpast ja tahumatut. Selles argisuses võisid juhtuda ka rikkad ja külluslikud asjad, teatav transtsendents ehk isegi. Taolise kirkastuse aluseks oli populaarse kunsti kättesaadavus ja lihtsus, mis samas ei tähendanud madaldamist standardites, vaid lihtsalt võimet rääkida elitaarsusest vabas ja kõigile mõistetavas keeles. Selle varjus peitus äratundmine, et inimloomuses on midagi lihtsat ja samas sügavat, mis meid kõiki ühendab. Tegemist on seega omal moel demokraatliku utoopiaga, mille kood seisneb ehk lapsemeelsuses. Lapsed on need, kes pole haritud, kel pole rafineeritud maitset, kuid kes seda enam oskavad rõõmu tunda lihtsatest asjadest ja ei häbene meeleliigutust. See kogemus pole hierarhiline kogemus, vaid totaalne kogemus, terviklik kogu inimloomuse jaoks kogu tema mitmekesisuses. Populaarsesse muusikasse jõudis too mõtteviis läbi autentsuse idee. Selle sisu polnud ainult ausus või puhtus tunnete väljendamises, vaid ka füüsiline

Fantaasiaid
toidab suuresti
just puuduolek –
see hetk, kui
rahuldatus pole
veel saabunud ja
ootus alles püsib.
Täna aga toimib
popkultuur
suuresti ilma
distanttsita.

[---]

Aga tõeline fänn
on trotslik ja otsib
hoopis võimalusi
naasta muusika
kui keeruliselt
kombineeritud
rituaali juurde –
kodeerida oma
kogemust, luua
isegi takistusi
enda ja tolle
kogemuse vahele.
Ehk siis lavastada
oma igatsust,
olgu või ainult
privaatselt ...

aspekt, usaldus oma keha vastu. Eriti ilmseks sai see koos suurte muutustega, mis tulenesid Ameerika Ühendriikide valge kultuuri kokkupuudetest afroameerika omaga.

Kuid too kirjeldatud utoopia populaarsest väljendusest kultuuris vajas kaitset ja selle pinnalt tekkinud vastasseis kujunes üheks olulisemaks, millele püüti leida lahendust. Vastasseisu teisel, tumedamal poolel seisis nimelt düstoopiana kultuuritööstus kui suur tehniitsistlik monstrum, valmis kallutama populaarse mõistet nii, et see turureeglitega sobiks. Arutlused sellegi üle, kas mitte polnud muusika kunagi parem, on otseselt seotud sellega, kas muusikatööstus on piisavalt võimas, et muusikaga midagi ette võtta – tema trajektoori moonutama või ehk koguni rikkuma ja rüvetama. Samas peame siiski küsima, kas ta annab selle eest ka midagi vastu või ei.

Debatid selle üle, kellele kuulub populaarne muusika, on üks näide sellest, kuidas inimese sotsiaalset eksistentsi puudutavatele küsimustele otsiti lahendust kultuuri sisemisi protsesse uurides. Ma võtan järgnevalt käsitleda kaht võimalikku alateemat, mille ma osaliselt laenan Ühendriikide kultuuri-teoreetikult Frederic Jamesonilt, kelle käsitlus nn postmodernse ajastu saabumisest näib suuresti viitavat kultuuritööstuse võidu totaalsusele. Jamesoni väited võib natuke lihtsustatult jagada aja ja ruumi kategooriate vahel, kuigi eeskätt paistab silma kõik see, mis neid kaht omavahel seob.

Ühel juhul räägib ta „kultuurilisest skisofreeniast“ ehk siis täpsemalt öeldes sellest, kuidas kultuurilisest kogemusest taandub minevik ja tegelikult ka tulevik. Selle asemel koondub kogu meie maailm olevikku, mis justkui kompensatsiooniks muudetakse eriliselt intensiivseks. Kui me seda põhiskeemi nüüd läbi popmuusika prisma uuesti vaatame, siis võiks meenutada, kuidas populaarsele muusikale 1960. aastatel ajalugu konstrueeriti. Põgusalt oli sellest eespool ka juba juttu – rokkmuusika võttis kasutusse ideed autentsusest ja kehalisest loomulikkusest ning toetus afroameerika muusikale kui oma allikale. See allikas pidi justkui hoolitsema ka populaarmuusika edasiste arengute eest, tema tuleviku eest. Ning siit siis kahtlused ja umbusk ning seda kirjutist siin käivitanud küsimus sellest, mis muusikast edaspidi võiks saada.

Ent tolle uue, postmodernse, ajastu popmuusika (või täpsemalt öeldes diskursus sellest popmuusikast) endale sedasorti küsimusi esitama ei pea. Ta ei vaja ajalugu, sest ta ei vaja oma eksistentsiks õigustust ja ta ei vaja mingit tulevikuvisioni, sest tema toime on defineeritud olevikulisena ilma mingite lubadusteta tulevikuks. Kujutagem ette katkendit hästitoimivast poplaulust ja märgakem, kui põgusas hetkes ta end ilmutab, kui raske on teda ajas fikseerida. Sellise muusika keskne operatiivtermin võiks olla „uus“. Samas ta nagu ei vii kuhugi edasi – ta on valmis olema ajutine ja väljavahetatav ja justkui sügavusmõõtmest ilma. Seda muutust lähenemisviisis popmuusikale võib kahtlemata vaadelda kui allakäiku. Aga võib

vaadelda ka teatava vabanemisena. Sest kuitahes häiriv ka poleks kujutus sellest, et keskendumisvõimelise kuulaja asemel on meil nüüd pelgalt olevikuhetke klammerdunud tarbija, on võimalus ütelda, olgu või illusoorset, lahti minevikukoodidest ja tulevikumudelitest tõepoolest vabastav, ehk mingil moel isegi ilmutuslik.

Selle ajalise mõõtmega seondub ka ruumiline. Nagu mainisin, olid küsimused kultuuritööstuse rollist ühed olulisemad, mis 20. sajandil esile kerkisid – seda, kuidas näeb välja kunsti mass-tootmine, oli isegi raske ette kujutada ja paljudesse sisendas see õudust. Seega oli põhjust eeldada, et kultuuritööstus varjab oma osalust ja hoiab varju, sest ainult salamisi on tal lootust mingitki ideoloogilist jõudu rakendada. Kuid Jamesoni järgi ei varja kommertslikud sihid ja nende teenimiseks kujundatud protseduurid ennast enam kuigivõrd. Kunst ja tootmine on integreeritud ja seda täiesti avalikult. Siin tahaks küllap jälle kasutada seda allakäiguargumenti ja öelda tõepoolest, et muusika pole enam see, mis ta varem oli. Ainult et samas peaksime täpsustama, et seda muusikat on nüüd rohkem, et ta eksisteerib lausa lämmatavalt kõikjal – olgugi et fragmen-tidena. Ja tema kohalolek ei pruugi olla märk odavusest, vaid kvaliteedist.

Üks mu hea tuttav sõnastas mulle kunagi täiesti teistsuguse lause võrreldes sellega, millele osutasin pealkirjas. Ta ütles, et uus muusika pole kunagi olnud nii hea kui praegu. Oletan, et selles hinnangus oli sõbralikku ärplemist, kuigi tean samas, et ta võiks tõestusena välja pakkuda hulga nimesid. Ma ütlesin talle vastu sama asja, mida ütlen praegu – kui see ka nii on, pole uus popmuusika ometi kunagi kaalunud ja tähendanud nii vähe kui praegu. Võtame noodsamad Jamesonilt laenatud argumendid – oma telefonis valitud uus muusika hakkab virtuaalset territooriumi jagama enam-vähem kõigega, mis kunagi salvestatud on. Ajaloolise järgnevuse loogika ei kehti, kui kõrvuti satuvad näiteks vana bluusilugu, keel-pillikvartett ja elektrooniline poplaul 2022. aastast. Teil pole tegelikult enam vaja valida, maitse-

hierarhiaid moodustada. Kõik mahub teineteise kõrvale ära. See konkreetne *playlist* ongi see, mida just teie kuulajana endast parasjagu kujutate. Ning mõned tunnid hiljem olete juba teistsugune ja teises virtuaalsuses. See on nagu paradis – hajus ja kehatu ning ajaloota.

Just siit lähtuvalt toonitaksin üsna lõpu eel veel üht olulist muutust minevikuga võrreldes, mille kohta leiab tõendusmaterjali kogu popkultuuri väljal. Kunagi aastakümnetel pärast sõda oli populaarkultuuris keske tähendusega ühikuks „sündmus“. Leidis aset midagi olulist (ilmus plaat, linastus film, kerkis esile uus staar) ning kogu protsessi reguleeriti globaalse meedia ja erinevate kampaaniatega kaudu nii, et see liitis inimesi olgu või ajutiselt ja tegi seda avalikult. Popkultuur tänapäeval ei ole enam võrreldaval määral sündmusekeskne – enamik seal toimuvatest protsessidest on varjatud ja suured žestid, mida kõik näeksid ning millest nakatuksid, on haruldased.

Sündmusekeskset suhet popkultuuri võib kindlasti kirjeldada kui mõnes mõttes ebatervet ja ebaloomulikku – see on seotud imetluse ja domineerimisega ja kindlasti on selles peidus teatav olemuslik vale inimsuhete kohta. Kuid samas on siin äkki siiski olemas ka üks oluline ergutav faktor. Nimelt on sündmustekeskne seotud fantaasiatega, unistustega sellest, mida näiteks üks staarifiguur meile pakkuda võib. Fantaasiaid toidab suuresti just puuduolek – see hetk, kui rahuldatus pole veel saabunud ja ootus alles püsib. Täna aga toimib popkultuur suuresti ilma distantsita. Sul on too sinu Spotify ja seal on kõik olemas. On olemas kohe ja ei kao tegelikult ka olematusse. Tundub kummaline, et mõni tahab jonnakalt väita, et muusika pole enam see, mis ta varem oli, kuigi tema käsutuses on kõik see, mis tal oli varem ja veel mõndagi lisaks. Aga tõeline fänn on trotslik ja otsib hoopis võimalusi naasta muusika kui keeruliselt kombineeritud rituaali juurde – kodeerida oma kogemust, luua isegi takistusi enda ja tolle kogemuse vahele. Ehk siis lavastada oma igatsust, olgu või ainult privaatset ...

Unistus võimutäiusest

Raamatu „Alkeemia ajaloost“ ilmumise puhul¹

Ilmar Vene
raamatukoguhoidja

Lõpuks ometi saame iga päev kogeda, missuguse absurdsuseni võib inimsus oma arengus jõuda. Nii ütlen sellepärast, et mu elu on möödunud valdavalt ühiskonnas, kus tuleviku ettekuulutamine kuulus meelistegevuste hulka. Teadagi on uudishimu saabuvate asjade suhtes iseloomustanud igasuguseid ühiskondi; artefaktide hulka, mis Babülonist säilinud, kuulub ka kaks põletatud savist maksamaketti, mille najal õpiti, mismoodi tõurastatud looma maksalt tulevikku välja lugeda. Järgnevatel aegadel hakati tuleviku ettekuulutajat nägema taeva laotuses ja veelgi hiljem muutus futuroloogilist probleematikat selgitavate vahendite diapsoon väga mitmekesiseks: pühadest kirjadest kuni ajalehtedeni. Eriti läbinägelikud isikud aga lähtusid tuleviku ettekuulutamisel eelloost; nende tundus, et saabuvatest asjadest saab aimu juba pärast mineviku ja oleviku tundmaõppimist. Hermann Hesse ennustas 20. sajandi esimesel poolel jäljetoistliku ajastu saabumist, kuid ta ei osanud ette näha, et ajalehelikkuse aeg võib üle minna diktaatorite ajajärguks. See on kätte jõudnud alles nüüd, 80 aastat pärast „Klaaspärlimängu“ ilmumist: suurvõimurite kõrvale ilmub pidevalt väiksemat järku ainuvalitsejaid, kes kõik on avastanud, et maailma saatus oleneb valdavalt nende tahtmistest. See, millest alkeemikud pikki sajandeid unistasid, on muutunud tõeluseks.

Muidugi tuleb pärast säärase lause kirjutamist kõikvõimalikke mööndusi teha. Goethe on osutanud, et kõnelemise vältel inimene peab muutuma ühekülgses; sellega ta tahtis ütelda, et ühetähenduslikud eneseväljendused (aga nendest

vestluste käigus pääsu ei ole) on ühtaegu paratamatult ühekülgsed. Suurmees jättis lisamata, et ühekülgsuse määr ei tarvitse alati ühesugune olla; pangem siis omalt poolt juurde, et eriti teravalt tuleb ühekülgsus esile määratlematult avarate valdkondade käsitlemisel, ja säärase hulka alkeemia kahtlemata kuulub. Juba vastandumine „tõelisele“ keemiale tõendab seda piisavalt. Analoogete paare leidub teisi: usk vastandub ebausule, astronoomia astroloogiale jne. Kes suudaks piiritleda, millal tõsiteadus lõpeb ja ebaus algab? Karl Jaspers arvas „maailmapildi“ ebaõnnestunud mõisteks, kuna talle põhjendatult tundus, et liitsõna moodustavad osised pole kooskõlas. Pilt ometi tahab näidata tervikut, muidu teda ei raamitaks; kuidas saaks meil pilt olla maailmast, kui puudub ettekujutus isegi sellest, missugune osake otsust tervikust on meile tuntud?

Kuid vähemalt ühes asjas kahtlust ei ole: maiseid nähtusi on alati uuritud selleks, et neid oma „kontrolli alla“ saada; unistus võimutäiusest saadab kogu inimsuse arengulugu. *Scientia potentia est* (Francis Bacon) pärineb varasest uusajast, kuid see tõetera on leidnud järgimist kõikidel aegadel; praegu aga, mil sõimusõna „spionaaž“ kõlab peaaegu sakraalselt, on „teadmine“ ja „võim“ sünonüümseks muutumas. Kaugemas minevikus need kaks nii lähedased veel ei olnud. Saab ju ütelda, et Makedoonia Aleksander ja Aristoteles, tema õpetaja, taotlesid mõlemad võimu maailma üle, kuid ühtaegu peab paika, et tookordsel teadmisel ei olnud veel praegust tähendust.

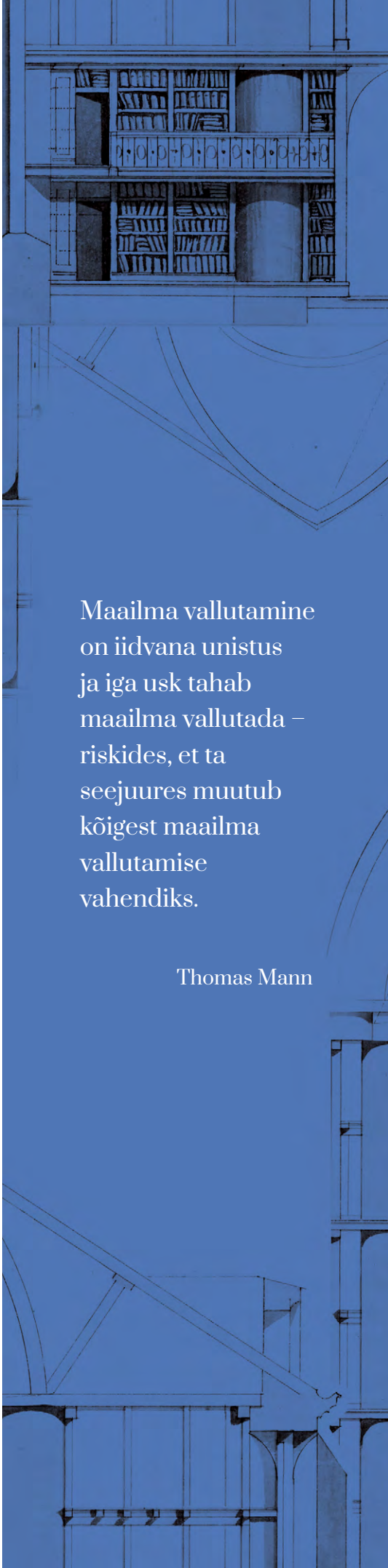
1 Konsa, Kurmo, Friedenthal, Meelis. (2023). Alkeemia ajaloost. – [Tallinn]: Sinisukk.

Sellest paraku, missugune tähendus võimule ja teadmisele kaugemas minevikus omistati, saab meil olla kõigest ebamäärane ettekujutus. Siit omakorda johtub paratamatu kahesus: ühelt poolt on väga kerge kirjutada kaugetest asjadest, kuna neid tuntakse nii puudulikult, kuid raskeks ja ebameeldivaks teeb ettevõtmise see, et puudulike teadmiste tõttu osutub usutav esitus võimatuks. Kõige lihtsam on kõnelda Jumalast ja religioonist, kuid samas pole kuigivõrd lootust, et kuulajad rääkijaga nõustuksid.

Teadmiste valdkonnana tundub alkeemia teoloogiast konkreetsem, kuid oleks liialdus hakata kõnealust edemust rõhutatult toonitama; on ju tegemist ülimalt eksootilise ja (see peaks olema kõige olulisem) otsatult avara ning mitmekesise nähtusega, mistõttu pole kerge otsustada, millest sobiks alustada alkeemia tutvustamist. Vaatlusalusel raamatul on suurepärase sissejuhatuse: kahes peatükis, mis kannavad pealkirju „Sissejuhatus alkeemilisse maailma“ ja „Alkeemilise maailma ehitus“, esitatakse suurnähtusest visandlik ülevaade; muidugi väärivad need leheküljed kiitust, kuid ühtekokku on neid ainult üksteist, kusjuures kaks nendest hõivavad endale illustratsioonid. Missuguseks kujuneb kogupilt, kui aastatuhandeid kestnud maailm esitatakse kümnel leheküljel? Isegi siis, kui see pärineks Jumalalt endalt, jääks esitus möödapääsmatult üldjooneliseks.

Need märkused tahavad osutada, et kriitiliselt arvustav hoiak oleks kõnealuse raamatu suhtes juba ette kohatu, kui mitte suisa lapsik; see ju tõendaks arvustaja suutmatust selgitada endale isegi elementaarset laadi tõsiasi. Vaimuloo areng, mis aastatuhandeid jätkunud, ei saa kogu oma mitmekesisuses paarisajale leheküljele mahtuda.

Seda rohkem oleks põhjust juhtida tähelepanu asjaoludele, mis on materjali üliküllusest ja napsõnalisest esitusest tulenenud. Esimesena tuleks mõttetihedus; sissejuhatavaks tutvustuseks sobib see kaunis raamat (mida muud üllitise kujundusest arvata?) ennekõike lugejatele, kes on raamatutarkuse asjus saanud rohkem kui rahuldava ettevalmistuse. Ain Kaalep tavatses taunida ülemäärast seletamist; selle kohta oli tal varuks isegi eriline väljend: autor „ei respektööri lugejat“. Tohib oletada, et kõnealusel juhul poleks ta niimoodi ütelnud; sest mis parata: kohustusest lugejat respektööri pole Kurmo Konsa ja Meelis Friedenthal kuidagi pääsenud. Ja oleks veel, et nad on olnud silmitsi vajadusega rääkida nii napsõnaliselt kui võimalik raskesti mõistetavaist asjust; raamat peab tutvustama ka nähtusi ja mõisteid, mida saab mõistuspäraseks painutada kõigest kuidagimoodi. Kes siis suudaks kõiki rahuldava arusaadavusega selgitada, kuidas tuleks mõista Aristotelese „esmast materiat“, puhtakujulist potentsiaalsust, mis muutub adutavalt olevaks alles siis, kui „aktiivne alge“ on talle andnud vormi, asja või nähtuse olemuse? Sellest tehakse juttu leheküljel 15.

Maailma vallutamine
on iidvana unistus
ja iga usk tahab
maailma vallutada –
riskides, et ta
seejuures muutub
kõigest maailma
vallutamise
vahendiks.

Thomas Mann

In dem ich ist gemacht d' Kiste Long und striben
 wolt ich d' ferd d' thier sich und vor hiesliche
 gawer d' wasser dem d' ist ein yowertke und
 gefilte d' ferd Naturlich gemacht
 d' d' d' d' d' dem verstant gott yowertke
 und fiedel zu aller stund
 dem yowert mit gottlich silst ferd d' d' d'
 ferd dem d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 mit gott ferd d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 ferd d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 gott d' ferd d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 dem d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 ferd d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 gott d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'

1541
 Wittenberg

d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'

d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'

Ich sprech noch du list und yowert wasser wolt mich
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
 wolt wolt d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'

Enne seda aga, leheküljel 14, räägitakse vaimsetest printsiipidest, mis taevastest sfääridest pärinevatena kujundavad kogu ainelise maailma. „Maa, õhk, vesi ja tuli, mida meie tunneme, on nende taevaste printsiipide ebatäiuslikud vormid maises maailmas.“ Seda, kuidas „vaimseid printsiipe“ tuleks mõista, näitlikustatakse väga ilmekalt, kuid ühtaegu tohib oletada, et napolisõnalisest esitusest piisab ainult lugejatele, kes on vaimuloos käibinud algtõdedega juba mingil määral tuttavad. „Eeter“ näiteks on kõige üldisemalt kasutatav sõna, aga sellest ei tulene, et niisama tuttav oleks ka „viies element“, kvintessents. Möödamannes võiks mainida, et muistsete hiinlaste mõtlemises käibis viienda elemendina puit; puud polnud vähemat kui ühenduslülid maisuse ja taevase sfääri vahel.

Sedalaadi tarkustega pole praeguses igapäevases elus palju peale hakata, kuid kaugete aegade vaimu-eluga tutvumisel osutuvad nad hädavajalikeks. Alkeemia seisukohalt on iseäranis oluline Aristotelese „esmane materias“, kuna sellest sai alkeemikute mõtlemises üks lähtepunkte. Filosoofi jaoks, nagu juba osutatud, oli *prima materia* olnud ainult puhtakujuline potentsiaalsus, kuid alkeemikud kujutlesid selle potentsiaalsuse ainelisuseks, milleni saab jõuda puhastavate ja elimineerivate protseduuride kaudu; nii ilmus kujutlus ainest selle alguses puhtuses, kõiki jõude kätkevast pulbrist, mille kreekapärane nimi *xērion*, pidi hiljem taanduma araabia *al-iksīrī* (eliksiiri) ees, mis tähendavat tarkuse kivi ja elumahla. Ei maksa huvituda eliksiiri olekust, kuna see pole eales olnud kellelegi tuntud; ühtede meelest pidi ta olema kivi, teiste jaoks pulber, sellal kui kolmandad kujutlesid teda vedelikuna.

Mispärast oli vaja jõuda „esmise materiani“? Sellepärast, et maisuses on kõik läbisegi, elemendid ei saanud puhtal kujul esineda; alles pärast algseisundi taastamist saadi oma kontrolli alla see, mis oli hiljem moondumiste tulemusel ilmunud. Võime veenduda, et alkeemikute mõtlemisviis meenutab vanakreeka natuurfilosoofe, kes ju samuti alustasid küsimusest: „Mis oli kõige alguses?“, et siis algollust näha vees või tules või

aatomites. Aga otsekohe peaks silma hakkama ka erinevus; muistsed kreeklased piirdusid oma uudishimu rahuldamisega ega soovinud teadmise toel kõiksuse isandaiks saada, sellal kui alkeemikute peasiht oli algusest peale praktilist laadi.

Oleks põhjendamatu soovida täpsemat teavet selle kohta, missugusena alkeemikud tarkuse kivi ning selle toimimisviise kujutlesid; neil ju polnud sellest vähimatki aimu. Küll aga olid nad veendunud, et alguses puhtuses („esimese materias“) sisalduvad kõik hilisemad võimalused ja variandid, mis muidugi tähendas, et algseisundi tundmine võimaldas hilisemate seisundite tundmise. Selles suhtes oli nende mõtlemisviis ehedalt keskaegne; alustasid ju tollased vaimuinimesed eeldamisest: on Looja tahtmised meile üldjoontes tuntud, siis me selle toel saame ettekujutuse ka tema loomest ning selles toimivatest muundumistest. Küll oli Jumal maailma loonud eimillestki ja see justkui osutas, et paganlik kujutlus kõiksusest kui suurest elustervikust ei tarvitse enam paika pidada, kuid niisama põhjendamatu olnuks loome surnuks arvata; Jumal ometi, Elu ise, ei saanud oma loomistööga elutat maailma luua. Dante poeemis paneb taevakehad liikuma Armastus, alles Kepler hakkas planeetide liikumises nägema hingetu kellavärgi toimimist. Alkeemikud olid enamasti nii kohusetundlikud kristlased, et nende tööruum jagunes „oratooriumiks“ (palvelaks) ja „laboratooriumiks“ (töökojaks); ei läinud neil eales meelest, et täisväärtuslike tulemusteni suudetakse jõuda alles Issanda kaasaaitamisel.

Küsimus kõiksuse ühtsusest ja ühtekuuluvusest on oluline sellepärast, et alles selline eeldus laseb jõuda kujutluseni, milles kõikvõimsaks muutunud üksikinimesest sõltub kõik ülejäänud; muidugi võeti seda lõppsihina, mille saavutamine sai kõne alla tulla alles kaugemas tulevikus. Esiolgu huvituti õilsate metallide saamisest, mis ju samuti pole muud kui püüdlemine suurema vägevuse poole. Väga silmapaistvaiks püüdlejate saavutused ei kujunenud; igatahes oli Francesco Petrarca veendunud, et alkeemikute vaesus räägib nende tarkuse ja kunsti vastu. Oma traktaadis „Ravimeist mõlema

saatuse vastu“(I, 111) laseb luuletaja Mõistusel (traktaat esitatakse dialoogina) alkeemikute kohta ütelda: „Ütle neile, et nad endi heaks teeksid seda, mida tõotavad teistele, et nad alustaksid oma vaesuse võitmisest.”² Metallide muundamiseni muidugi ei jõutud, kuid näilise teisendamisega saadi ajuti hakkama, ja selles seisneb peamine põhjus, miks riigivõimu esindajad alkeemikute tegevust ei soosinud. Juba kolmanda sajandi lõpul käskis keiser Diocletianus Egiptuse alkeemikute raamatud põletada ja valgustusajastul oldi valerahategijate suhtes veelgi karmim. Oli ka põhjust, kuna selleks ajaks olid oskused kasvanud. Isaac Newton, kes mõnda aega tegutses Inglismaa rahanduse korraldajana, oli arvamisel, et tervelt kümme protsenti riigis käibivatest müntidest on võltsitud. Surmanuhtlus, mis näivkulla valmistajaid ootas, peaks tunduma enesestmõistetav. Aga mõnikord võis saatuse ka tujukust ilmutada; Edward Kelly näiteks, kellel keelatud kunstide harrastamise pärast Inglismaal kõrvalest maha löigati, ülendas keiser hiljem aadlisesusse, kui oli selgunud, et alkeemik sai kulla valmistamisega hakkama. Muidugi tegi õnnestumise võimalikuks pettus.

Odavamad laadi kurioosumeid (nagu näiteks ennist esitatud juhtum) vaatlusaluses teoses ei esine; raamatu puhul, mille aluseks ülikoolis peetud loengud, peaks see tunduma enesestmõistetav. Jaakko Hallas on nentunud oma retsensioonis (vt Eesti Ekspress 18.10.2023), et endile seatud sihi, „mööda loovida nii esoteerilise kui ka protokeemilise lähenemise karidest”, on autorid saavutanud. Pean tunnustama, et ma „karidele” osutamisest hästi aru ei saa. Ilmselt on raamatu autorid vihjanud, et nad ei kavatse piirduda esoteerika ja protokeemiaga, mis tavatsevad alkeemiat esindada kõige sagedamini. Nii muidugi on, aga põhjus peaks sedapuhku seisnema ainese määratus mitmekesisuses; terviku puhul, mis pole esitatav, tuleb möödapääsmatult lihtsustamisega piirduda. Rohkem vääriskid arvestamist kaks vastandlikku äärmust, mis ammuse vaimuloo

tutvustamisel toimivad tõesti „karidena”: ühelt poolt lustakalt mõjuv kribu-krabu, mida ju ajaliselt kaugel kultuurilugu pakub tõesti külluslikult, ja teiselt poolt täisväärtusliku kandvusega teave, mille jaoks sobib kuivkaine esitusviis.

Selles suhtes tuleb otsekohe möönda, et kõnealune teos on lausa askeetlikult teaduslik; odavad maiku üksikasju ei leia sellest isegi mitte tikutulega. Esinduslik näidis sellest, kui kõrgele jäävad autorid ka „populaarsemat” laadi materjali esitades, leidub leheküljel 82: „Tänapäeval on raske mõista, et kui me tahame uurida näiteks raua omadusi, siis peaksime uurima sõna „raud” häälikulist struktuuri, aga Jābiri ajal polnud selles midagi imelikku, seda enam, et araabia keel ja kiri pärinevad otseselt Jumalalt endalt.”

Jääb vaid lisada, et see pole kaugeltki ainus, mille mõistmine õnnestub tänapäeval kõigest kuidagi-moodi. Kuidas võtta näidet, mille autorid esitavad leheküljel 122, tutvustades Roger Baconi tegevust? „Hiljem saavutas ta võluri ja imetegija kuulsuse ning räägiti, et ta oli valmistanud mehaanilise vasest pea, mis suutis vastata kõikidele küsimustele.” Arvatavasti ei pääse praegune lugeja küsimusest: kas seda siis tõesti usuti? Muidugi. Keskajal elanud inimese uskumisevõime ei tundnud piire. Domenico Comparetti, Itaalia õpetlane, kes tegutses 19. sajandil, on oma raamatus „Vergilius keskajal” põhjalikult kirjeldanud, mida kõike Vana-Rooma poeet võlurina saavutas. Ta käis põrgus, kus sai pudeli, milles olid kaksteist kuradit, kes talle õpetasid kõikvõimalikke tarkusi. Vergilius laseb nad vabaks, esitades eelnevalt nõudmise: enne õpetage mulle tarkusi ja alles siis lasen teid pudelist välja.

Näidiseid sedalaadi vaimuvarast leidub väga rikkalikult ja selles seisneb peapõhjus, mispärast pidi ilmuma kujutlus keskaegsest vaimupimedusest. Paraku ei soovita seejuures meenutada jumalakesksust, üldiseimat ja kõige olulisemat eeldust.

2 Pétrarque, Francesco. (2002). Les remèdes aux deux fortunes. De remediis utriusque fortune. 1354–1366. Texte établi et trad. par Christophe Carraud. Grenoble: Éditions Jérôme Millon, vol. 1, p. 488.

Kellelgi ometi polnud kahtlust, et maailm pärineb Jumalalt; niisiis pidid selles toimuvaid asju suunama vaimsed jõud; missugusena nende tegutsemisviise kujutleti, jäi igapäevaseks. See, mida tavatsetakse nimetada vaimupimeduseks, tulenes vaimu kui sellise kultusest: peaaegu kõik ilmingud tuletati tingimata vaimsete jõudude toimimisest, maised ja mehaanilist laadi tegurid tulid arvesse vähe. Teadagi ei tohi ennist toodud väidet ka äärmuslikuks võimendada; selles suhtes vaatlusaluse raamatu autorid, selgitades alkeemia ilmumise põhjusi, määratlevad väga õigesti: „Tegemist oli praktilise teadusega, mille eesmärgiks oli füüsilise maailma ehituse selgitamine.“ (lk 12) Just nimelt; uudishimu rahuldamisest ja ümbritseva maailma ehituse selgitamisest on alati seisnenud peasiht, kuid ühtaegu tuleks mõelda kaugemat eesmärki: uurimusi viiakse läbi selleks, et nähtus „oma kontrolli alla“ võtta. Mida rohkem teadmisi, seda suuremaks kasvab võim. Ja mida halba sai olla selles, kui jumalakeskses maailmas tegutsev lihtsurelik, kelle Jumal oli loonud oma näo järgi, unistas võimutäiusest?

Muidugi märkis võimutäiuse taotlemine kohatu pretensioonikuse avaldumist, pidid ju õpetlased oma uuringuid arendades lähtuma ennekõike igasugustest analoogiatest, see tähendab iseendast. Kogu varasem teaduse ajalugu on ennekõike lugu inimloomuse evolutsioonist; iseäranis ilmekalt näitlikustab seda metamorfoos, mille on pidanud läbi tegema „mikrokosmose“ mõiste. Antiikajal peeti inimest mikrokosmoseks, kuna aine ja vaimne maailm said temas ühenduse; paar aastatuhandet hiljem aga, varasel uusajal, oli ta mikrokosmos juba sellepärast, et vasteid inimkehale hakati avastama taevaalaotusel. Paremini ei saa seda nähtust sõnastada, polnud ju avastajail endil aimu, millega nad toime on tulnud. Aga selles pole kahtlust, et meditsiinilist alkeemiat viljelev Paracelsus sai suuresti vaimuvirgutus taevaalaotuselt: „Taevas põhjustab haiguse, arst ajab ta jälle minema. Nagu taevas peab arsti ees

taganema, nii tuleb kuradil taganeda ravimi õige ettekirjutuse ees.“³

See, et inimkeha hakkas vastu vaatama isegi taevaalaotuselt, tundub vaimuloo seisukohalt ülimalt paljuütlev. Keskajal, vaimu kui sellise kultuse ajastul, oli kõik olnud ennekõike sümboolne; taevas nähti sageli ristikuju, inimese näojoontelt loeti välja *omo dei* (st jumala inimene) ja kurat eelistas oma pahategusid sooritada pisikeste ning illusoorsete kurivaimude kaudu. Varasel uusajal hakatakse kõigis asjus, deemonlikkuse sfäär kaasa arvatud, inimest eelistama; kellelgi pole enam kahtlust, et saatan saab oma jõledusi teostada ainult inimese kaudu. Mida selles siis ebaloomulikku, kui inimest meenutavad kujundid ilmusid lõpuks isegi taevaalaotusele?

Üks koht oli mulle selles teoses eriliselt huvitav; see nimelt, mis on kirjas leheküljel 69: „Destilleerimis-seadmed varustati termomeetritega, mis võimaldas destilleerimisprotsessi käigus temperatuuri reguleerida.“ Küsimus soojusmõõtmisest hakkas mind huvitama siis, kui olin lugenud, et 15. sajandil tunti Kairos inkubaatorit. See pani imestama; pole ju kerge mõista, kuidas said „keskaegse“ Kairo elanikud kasutada seadeldist, mille loomine eeldab temperatuurimõiste tundmist? Antiik-ühiskonnas polnud sellest mõistest aimugi. Peatselt pärast lektüüri tuli pähe, et tegemist võiks olla muistsest Egiptusest pärineva saavutusega. Ja tõesti, ingliskeelne Vikipeedia annab teada, et inkubaatorit on Egiptuses mainitud juba aastal 400 eKr. Järgneb ootuspärane täiendus: korrektne ja teaduslikkusel rajanev inkubatsioon eeldab termomeetrit, mis ilmus Euroopas alles 18. sajandi keskel; teatmeteose tekstiosa, milles räägitakse Egiptuse ahjustest, soojusmõõtjat ei maini. Termoskoop, termomeetri eelkäija, olevat Euroopas käibe tulnud alles 17. sajandil. Missugust soojusmõõtjat kasutasid muslimid destilleerimist teostades? Loodetavasti teevad autorid selle küsimuse selgeks oma järgmises raamatus.

3 Paracelsus. (1973). Das Licht der Natur. Philosophische Schriften. Leipzig: Reclam, S. 36.

12. oktoobril 2021. aastal avati Tartu Ülikooli raamatukogus näitus „Elu esiküljel“, mis tõi vaatajate ette 200 aasta jooksul ilmunud Eesti ajalehed. Näituste saalis eksponeeriti 77 ajalehe 231 esikülge, mis olid ilmunud Eestis, Ameerikas, Venemaal, Rootsis ja Austraalias. Näituse materjalide põhjal koostas Roosmarii Kurvits 2022. aasta algul ilmunud 174-leheküljelise kataloogi „Elu esiküljel. Eesti ajalehtede esiküljed 1821–2021“. See Tiit Hennoste toimetatud suureformaadiline kogumik annab Krista Aru ja Roosmarii Kurvitsa tekstide ja neljaks ajalooperioodiks jagatud esikülgede kaudu põhjaliku ülevaate meie ajalehtede kujunemise loost. Kogumiku väljaandmist toetasid AS Postimees Grupp, Delfi Meedia AS, AS Õhtuleht Kirjastus, AS Äripäev ja Jaan Tõnissoni Selts.

Näitus „Elu esiküljel“ oli 2021. aasta aprillist novembrini üleval neljas raamatukogus: Lääne-Virumaa Keskraamatukogus, Märjamaa Valla Raamatukogus, Kivi-Vigala haruraamatukogus, Saare Maakonna Keskraamatukogus ja Postimehe majas Tallinnas.

Elu esiküljel ja tagahoovis

Muljeid näituselt ning kataloogi lugedes

Liina Espenberg

raamatukoguhoidja

Käisin väljapanekut meie näitusesaalis õige mitu korda vaatamas – üks parimaid ja huvitavamaid näitusi viimastel aastatel! Veel praegugi lähevad seda meenutades suunurgad ülespoole. Näituselt saadud emotsioonid ja hiljem põhjaliku kataloogi lehitsemine viisid mõtted ajalehtedega kokku-puutumistele ning nende lugemisele oma lapsepõlves, mis möödus Tartu kui toonase kinnise linnakese agulis – Supilinnas.

Raamatukokku tööle tulles, 1980-ndate alguses, olid ju paljud tsaari- ja eestiaegsed ajalehed erifondis (erihoidlas) ja näha sai neid vaid eriloaga, mis tähendas, et kaugeltki iga huviline ei pääsenud neid lugema. Eesti taasiseseisvudes erifondid kaotati ja seal hoitu avanes lõpuks kõigile.

Nii olengi ma hoidlas käinud mõnikord huvi pärast sirvimas väga vanu lehti, aga enamasti siiski lugejate soovil neist mõnda fakti täpsustamas või ka uurimas, kas meil ikka on soovitud ajaleht saadaval. Nüüd on need ajalehed digiteeritud ja igaüks võib Digaris või DSpace'is tutvuda, millest näiteks sada aastat tagasi kirjutati või milline ilm oli. Mulle isiklikult on väga sümpaatsed tsaariajal ilmunud ajalehtede päised – Perno Postimehes ja Eesti Postimehes – ning muidugi tollased vähesed illustratsioonid. Hästi tuttavad on lehetegijaist ja kirjutajaist nii Jannsen, Jakobson kui ka Tõnisson. Leht haris ja õpetas, ajas karskust taga ning andis esiküljel teada maailmauudistest. Kiitis ka tsaari, valitsejaid ja presidente. Üllatav oli algusaja lehtede esikülgedelt joonealuseid (järje)jutte leida, mis pärast kolisid tahapoole. Järjejutu traditsioon jätkus ju nõukaaegsetes lehtedes, nüüd asendavad neid koomiksitate seeriad. Ja õpetuste asemel on tähelepanu rohkem meelelahutusel.

Paralleele võib tuua iluduskuningannade valimistestki. Minu meelest, kui mälu ei peta, lisaks 1931. aasta lehtedele näidati Nõukogude aja lõpus või taasiseseisvumise alguses Eesti misse ja missiseid lehe esiküljel, kuigi näitusele neid pandud polnud.

Olen sündinud 1960-ndate alguses ja nõnda oli meile kättesaadav „okupeeritud ajakirjandus“. Lapsepõlves ja noorena sai loetud ikka Edasit, aga ka Rahva Häält ja Noorte Häält, Sirpi ja Vasaratki, parteilasest ülemise korruse majanaabril käis Pravda. Isegi mõnele saksa- ja ingliskeelsele lehele õnnestus lapsena pilk peale visata, sest kõrvalkorteris elanud ja tsaariajal Venemaal koduõpetajana leiba teeninud vanapreilile saatis neid Inglismaal elav õde ning postiljon tõi ajalehepaki koju kättegi. Seega nägin sügaval nõukaajal ka lääne ajakirjandust, aru ma seal kirjutatust ei saanud, kui just preili ise mõnda lugu ümber ei jutustanud või mõnda pilti ei kommenteerinud. Viidatud ajalehed siiski alati kohale ei jõudnud, konfiskeeriti enne. Tore oli toona, et meile, lastele, ei keelanud naabrid oma ajalehtedega tutvust teha, eks ju läksid need nagunii pärast tulehakatuseks või siis vanapaberiks, mida sai kogumispunktides defitsiidi vastu vahetada – „Lennujaam“ ja plekist purgikaaned, teate ju küll, mu põlvkonnakaaslased!

Näitusel oligi minu jaoks huvitavaim osa ja isiklikest mälestustest tulvil just nõukaaegne ajakirjandus ja läbiv vaade sellele. Kahjuks enamust neist lehtedest veel digitaalarhiivist lugeda ei saa.

Ekspositsiooni vaadates meenus esimesena 1967. aasta torm, millest kodus tagantjäreli palju räägiti ja millest olid mul endalgi mälestusküllud

Harju Elu

ESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI HARJU RAJONIKOMITEE JA HARJU RAJAOONI TOORAHVA SAADKRITE NÕUKOGU HAALKLEANDAJA
Nr. 93 (4899) Neljapäev, 18. august 1967 XVII aastakäik

AASTAPLANID TÄIS

JASALEMMA LIIA...
Välisoma arvamusdemonstratsioonid on tähtis osa demokraatlikus riigis ja selle eelduseks peaks olema avalik arvamus. Demokraatlik arvamus tähendab aga avalikku arvamuse avaldamist. Selleks on vaja avalikku arvamuse avaldamiseks sobivat kanalit. Selleks on vaja avalikku arvamuse avaldamiseks sobivat kanalit. Selleks on vaja avalikku arvamuse avaldamiseks sobivat kanalit.

EHITAJATE PÄEVA EEL

1967. aasta 12. augusti tähistatakse ehitajate päeva eel. Ehitajate päeva eel tähistatakse ehitajate töölepanekut ja nende panust riigi arengusse. Ehitajate päeva eel tähistatakse ehitajate töölepanekut ja nende panust riigi arengusse.

12 päält...

Kui meid küsitud tegevusest, siis võime öelda, et meil on palju võimalusi. Meil on palju võimalusi. Meil on palju võimalusi. Meil on palju võimalusi. Meil on palju võimalusi. Meil on palju võimalusi.

Valter Lipsmaa

Kui Keskne Komitee tekitab ja tekitab teinud, siis on see... Valter Lipsmaa on teinud palju asju. Valter Lipsmaa on teinud palju asju. Valter Lipsmaa on teinud palju asju.

MEILE KIRJUTATAKSE

Saun
Mõnikord on saunad väga olulised. Saunad on väga olulised. Saunad on väga olulised. Saunad on väga olulised. Saunad on väga olulised.

Mudilaste spordipäev Vasalemmas

12. augustil toimus Vasalemmas mudilaste spordipäev. Mudilaste spordipäev toimus Vasalemmas. Mudilaste spordipäev toimus Vasalemmas.

Unustatud tarbijad

Harju maakonna elanikud peaksid teadma, et nad on unustatud tarbijad. Unustatud tarbijad peaksid teadma, et nad on unustatud tarbijad.

Kui Keskne Komitee tekitab ja tekitab teinud, siis on see... Valter Lipsmaa on teinud palju asju. Valter Lipsmaa on teinud palju asju. Valter Lipsmaa on teinud palju asju.

Noorte

ESTIMAA LENINGU RAJONIKOMITEE KOORDINATORKOMITEE

NKRP Keskkomitee,
NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi ja
NSV Liidu Ministrite Nõukogu

LÄKITUS

KOMMUNISTLIKUDE PARTEILE

JA NÕUKOGUDE RAHVALE

Kõikidele
Kõikidele Eesti demokraatlikele noortele ja kõigile noortele, kes soovivad teada saada, mis on NSV Liidu ülemnõukogu presiidiumi ja NSV Liidu ministrite nõukogu poolt määratud. Kõikidele Eesti demokraatlikele noortele ja kõigile noortele, kes soovivad teada saada, mis on NSV Liidu ülemnõukogu presiidiumi ja NSV Liidu ministrite nõukogu poolt määratud.

1. Keskne Komitee määrab ja määrab määratud... Keskne Komitee määrab ja määrab määratud... Keskne Komitee määrab ja määrab määratud.

2. Ülemnõukogu määrab ja määrab määratud... Ülemnõukogu määrab ja määrab määratud... Ülemnõukogu määrab ja määrab määratud.

3. Ministrite Nõukogu määrab ja määrab määratud... Ministrite Nõukogu määrab ja määrab määratud... Ministrite Nõukogu määrab ja määrab määratud.

4. Keskne Komitee määrab ja määrab määratud... Keskne Komitee määrab ja määrab määratud... Keskne Komitee määrab ja määrab määratud.

5. Ülemnõukogu määrab ja määrab määratud... Ülemnõukogu määrab ja määrab määratud... Ülemnõukogu määrab ja määrab määratud.

6. Ministrite Nõukogu määrab ja määrab määratud... Ministrite Nõukogu määrab ja määrab määratud... Ministrite Nõukogu määrab ja määrab määratud.

olemas, sest olin tol ajal vanematega Pudisool, meri paistis õue kätte. Meile õega näidati suuri ja vahuseid merelaineid, tumehalli taevast, selles oli midagi hirmsat ja samas huvitavat korraga.

Väliseesti ajalehe Vaba Eesti Sõna esikülje uudist suurusjärgisest Eestis uurides kerkis mälu-sopist pinnale erinevaid lugusid. Meil kodus eriti ei räägitud küüditamisest ja läbiotsimistest, metsavendadest, keldrites ning põõningutel varjamistest, sest polnud ju vaja, et lapsed sellest midagi liigest pajataksid. Kui juba keskkoolis käisin, siis külas käies vanatädid või vanaonuud mokaotsast üht-teist poetasid, et kes metsas oli ja kes Siberisse saadeti, kes maha lasti ja kes vanglas hinge heitis ning kelle juures läbiotsimisel viidi ära suur atlas ... Stalini surm oli ka esilehel, kuuldud mälestuste järgi olla see parteilastest ülemustele kurb leinapäev olnud, aga paljudele meie peredele tähendas see lootust Siberisse küüditatud ellujäänud lähedasi näha.

Gagarin lendas kosmosesse veidi enne minu sündi, seda uudist ja pilti esilehelt silmitsedes meenusid mulle kummalselt kooliaegsed kosmonautika päevaks tehtud klasside ja kooli seinalehed ning „Lenda Juri Gagarin, lenda ...“ laul.

Enamasti oli lehtede esikülgedel aga tavaline elu: külvi- ja künnitööd, kartulivõtt, maisi ruitpesti külvamine, tööeesrindlased ja loomulikult parteielu ning partei keskkomitee uudised, mis kedagi ei huvitanud. Ent kui lehes kirjutati mõnest tuttavast, siis kumu levis ja leht rändas käest kätte, et asja oma silmaga kaeda. Iseenesestmõistetavalt läks elu esilehel aina paremaks ja kõik tõusis – nii kirjanduse ja kunsti tase kui ka piimatoodang ja varjaste teadlikkus. Esiküljel esitleti positiivset, enamasti kena fassaadi, loosungit. Nagu autorid on öelnud, esikülg oli tööle innustaja.

Minu mäletamist mööda oli toona vähemalt Edasi tellimine limiteeritud, kui õigel ajal postkontorisse

Hääl

NO 168 (1173)
Reede, 23. september 1987
Kõik artiklid
KÕIK ARTIKLID

MAA JA KONSTITUTSIOON

Professor VILMA KELDER

Kõik konstitutsioon on juba viigi poolele ja ma jäänud süsteemi alla. Ma ei saa on kogu see süsteem. Konstitutsioonid tulevad ja lähevad, ma olen, on ja jääb. Seepeet on mõned maaga seotud probleemid igapäevaeliselt ja riikide ajaloos.

Määratledes ühikuna ma jäänud süsteemi olemise, määrab konstitutsioon kõigepaali tootja suhted poliitilise koostööga. Nõuab NSV Liidu konstitutsiooni kohaselt on meie majandusloos ühikuna tootmisvahendite sotsiaalselt omastada riiklik (ühendatav) ja kolhoosikooperatiivide omastada kujul. Ma arvan, et loha kõigi tootmisvahendite jagada põlvkondade konstitutsioon seelata veel mitte eraldi süsteem. Vastavalt ühikoonide suhte arengule on nõuadused viik oma konstitutsioon arengule ja lähenemisele. Seda ka maad pöördumise süsteemi, 1977. a NSV Liidu ja lõpuks riikide konstitutsioonide arengule on eriti rõhutatud ma riikide kasutamise, kasutamise süsteemi arengule ja tema viikude arengule. Ma arvan, et riikide arengule on eriti rõhutatud ma riikide kasutamise, kasutamise süsteemi arengule ja tema viikude arengule.

ILKP KESKKOMITEE, NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIDIUMIS JA NSV LIIDU MINISTRITE NÕUKOGUS

ILKP KESKKOMITEE PEASEKRETÄR, LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIDIUMI ESIMEHE LEONID ILIITS BREŽNEVI MATUSE KÕRVALDAMISE KOMISSIOONIT

Kõigi maade proletariatsed, ühinege!

MIL MAALEHT

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee ajaleht
2 · 1987
Neljapäev, 8. oktoober
I aastakäik

MAA JA KONSTITUTSIOON

Professor VILMA KELDER

Kõik konstitutsioon on juba viigi poolele ja ma jäänud süsteemi alla. Ma ei saa on kogu see süsteem. Konstitutsioonid tulevad ja lähevad, ma olen, on ja jääb. Seepeet on mõned maaga seotud probleemid igapäevaeliselt ja riikide ajaloos.

Määratledes ühikuna ma jäänud süsteemi olemise, määrab konstitutsioon kõigepaali tootja suhted poliitilise koostööga. Nõuab NSV Liidu konstitutsiooni kohaselt on meie majandusloos ühikuna tootmisvahendite sotsiaalselt omastada riiklik (ühendatav) ja kolhoosikooperatiivide omastada kujul. Ma arvan, et loha kõigi tootmisvahendite jagada põlvkondade konstitutsioon seelata veel mitte eraldi süsteem. Vastavalt ühikoonide suhte arengule on nõuadused viik oma konstitutsioon arengule ja lähenemisele. Seda ka maad pöördumise süsteemi, 1977. a NSV Liidu ja lõpuks riikide konstitutsioonide arengule on eriti rõhutatud ma riikide kasutamise, kasutamise süsteemi arengule ja tema viikude arengule.

ILKP KESKKOMITEE, NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIDIUMIS JA NSV LIIDU MINISTRITE NÕUKOGUS

ILKP KESKKOMITEE PEASEKRETÄR, LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIDIUMI ESIMEHE LEONID ILIITS BREŽNEVI MATUSE KÕRVALDAMISE KOMISSIOONIT

KROONPRESS
SIGNAALIKESKLAAR

Õhtuleht

Reede, 29. september 2000
TÄNASE LEHE TIRAAŽ ON 19951
Hind 5 krooni

KULD

Ainus lubatud doping

KALIV

sappa ei läinud, võis tellimusest suu puhtaks pühkida. Igatahes ei saanud lehti tellida igal kuul, vaid olid kindlad perioodid ja ajad tellimuste vormistamiseks.

Brežnevi matuste ajal viibisin tudengina raamatukogus ja kohviku (praegu muusikaosakond) ette, sinna, kus nüüd on puhkeala „jõusaal“, oli üles sätitud teler, et kõik saaksid toimuvat jälgida. Loengud jäid ära või lõppesid varem, täpselt ei mäletagi, igatahes kohvikusse asja oli ja mõõdamannes silma jäi. Pärast seda tuli „riiklikult tähtsaid matuseid“ järjest esilehtedele, kuni võimule pääses Gorbatšov oma glasnostiga.

Tšernobõli katastroofi alguses õnnetust ajakirjanduses eriti ei kajastatud, siiski levis info sellest suust suhu, lapsi hoiti toas ja jooditablette osteti kah.

Sellele järgnesid mõne aasta pärast „Ei fosforiidile“ ja Balti kett.

Elu läks huvitavaks, värvikaks ja lootusrikkaks, tulid Maaleht, Eesti Ekspress, Edasi muutus jälle Postimeheks, ilmuma hakkas Liivimaa Kuller. Mis aga Maalehe pissipottide ja unise pidžaamas põnniga pilti puutub, siis paljudel tollastel lastel, ka minu omadel olid täpselt samasugused pidžaamad, justkui vormirõivad, praegu tore vaadata.

Esilehtedelt kadus tihe tekst, asemele tulid suured ja aja edenedes värvilised pildid. Tuli iseseisvus. Ent lehe sisu muutus peagi üsna kurvaks: kuritegevus kasvas, rahvas jäi töötuks ja 1980-ndate lõpus rekordi saavutanud sündimus kukkus 1990-ndate lõpuks rekordmadalale. Esilehtedel olid muidugi ka võilaod, Edgar Savisaar ja lindiskandaal, Estonia hukk, terrorirünnak New Yorgi kaksiktornidele.

Helgena on meeles oma raha – krooni tulek ja Vene sõjaväe minek. Muidugi on meeles Noole olümpia-kuld ja Eesti Rahva Muuseumi uus hoone Raadil, kus olen käinud kordi, küll üksi, küll sõprade, sugu-

laste ja klassikaaslastega ning ikka on tahtmine sinna veel minna. Ent millegipärast ei leidnud esilehelt Ahhaa teaduskeskust, mis on äraütlemata tore asutus ja pakub rõõmu nii lastele kui ka nende vanematele ja vanavanematele.

Veel meenus mulle Eesti esimene koolitulistamine Viljandis (27.10.2014), kas seda esilehtedel ei kajastatudki? Ameerikas oleks see kindlasti sinna jõudnud.

Ah jaa, pronksõduri teisaldamine meenub ka, aga mu meelest oli siiski märgilisem 1990. aasta augustis Harri Henu algatusel Lenini sambalt maha võtmine ja minema viimine Tartust EPA (Eesti Põllumajandusakadeemia) peahoone eest, kus praegu asub Kaitseväe Akadeemia ja Balti Kaitsekolledž.

Näitusel esitletud originaalsuuruses lehed olid hästi loetavad ja vaadeldavad. Kerge oli jälgida, kuidas on muutunud teemad, trükitehnika, kujundus, mismoodi on keelud ja käsud ning ülevaltpoolt saadud juhised mõjutanud ajalehe sisu ja väljanägemist. Lihtne oli jälgida, millal hakati trükkima värvilist teksti ja millal ning kuidas ilmusid lehte värvilised pildid ja fotod koos asjakohaste selgituste ja kommentaaridega koostajate poolt. Põhinäitusest eraldi oli esitletud veel seda, kuidas Tartu Ülikooli juubeleid lehtedes kajastati ja tudengite poolt tehtud väljapanek esilehede valikutest.

Silma jäid ka tühjade esikülgedega protesteerimised allikakaitse eelnõu vastu. Tegelikult aga on ju ajast aega rakendatud tsensuuri, nii tsaariajal, Pätsi ajal kui ka praegu. Nõukaajal oli see eriti tähelepanuväärne ja tuntav ning üks sellest sündis rahva seas palju anekdoote ja naljapilte. Omaette karikatuurne oli 8. mai 1987. aasta Sirp ja Vasar, kus esilehel suurelt pilt „Võit“ (L. Kerbel. Toonitud kips, 1985) hüüdlausega „9. mai – võidupäev“ ja tagakaanel Priit Pärna kurikuulus karikatuur „Sitta kah“. Karikatuurid ajalehtedes on väga huvitav teema, just see, kuidas ja mille üle eri aegadel nalja on visatud.

Esikülgedelt oleme olenemata ajast või poliitilisest korrast saanud alati lugeda ülevaateid ja näinud pilte laulu- ja tantsupidudest. Ajast aega on sinna jõudnud tähtsate tegelaste surm või matus, tähtsate tegelaste Eestit väisamised. Sõda ja rahutegemised leidsid koha loomulikult ka esikülgedel. Pikka aega on esimesele küljele reklaamipinda müüdud, see on laotonud kas siis tänapäeval suurelt üle terve lehe või paigutunud vanasti pisikeste müügikuulutuste teadetena muu teksti kõrvale. Reklaamivabad olid vaid nõukaaegsed esiküljed. Need olid ka, nagu juba mainitud, enamasti tapvalt igavad, sest kes viitsis lugeda iga päev tööaruandeid, kiidulaule eesrindlastele, nii kohalike kui ka üleliiduliste poliitbüroode suuniseid ja parteikongresside materjale.

Üldiselt on esilehed viimase 30 aastaga muutunud suuresti kommertslikuks, isegi kohati skandaalimaiguliseks, sest kes suudab rohkem tähelepanu tõmmata ja lugejat haarata, selle müügitulu tõuseb. Olenemata kõigest peegelduvad esilehtedel vastu riigi ajalugu ja areng ning ühiskonna seisund. Kui jääks vaid digimeedia, kus kõik muutub tundidega, siis aastate pärast sellist näitust me vist enam korrata ei saaks, sest päeva jooksul muutub nii ühe ja sama artikli sisu kui ka pealkiri. Eraldi teema on digimeedia säilitamise küsimus.

Küll on kahju, et Eesti suuremates ajalehtedes 2023. aasta 22. juunil avaldatud ühesugust leina-kuulutusena mõjuvat protesti valitsuskoalitsiooni otsuse vastu ajakirjandusväljaannete käibemaksu tõsta esilehele ei pandud, oleks mõjusam ja meeldejäävam olnud.

Kes täpsemalt tahab uurida, mida kõike esilehtedelt veel lugeda või näha sai, peab ise eespool viidatud teosega tutvuma. Igal juhul pakub raamat avastamisrõõmu, isegi lusti, aga ka meenutab sündmusi, mida unustada ei tohiks.

Näitused

Näitustest Tartu Ülikooli raamatukogus 2022–2023

Marianne Marlene Tiik

raamatukoguhoidja

Tartu Ülikooli raamatukogu on väga hea näitusepaik. Kuna peale meie endi on seda märganud paljud teisedki, täituvad raamatukogu näituspinnad kiiresti, kohati veel enne, kui me ise oma plaane paika panema jõuame hakata.

2022.–2023. aastal oli meie majas võimalik vaadata 89 erinevat näitust, neist 30 koostatud raamatukogus.

Oli vana head maali, nagu Erich Arrak, Harri Pudersell, Arrakute ateljeekool.

Oli väarikate juubelite äramärkimist: veterinaaria-teaduskond 175, Jaan Tõnisson 155, Eesti Üli-

õpilaste Selts 150, Juhan Luiga 150, Juri Lotman 100, Hando Runnel 85, Anu Raud 80, Marju Lepajõe 60 jt, kes said kõik kas põhjaliku või pisut tagasihoidlikuma väljapanekuga tähistatud.

Oli nimekaid ja laialt tuntud kunstnikke, oli neid, kel kunstiõpingud alles pooleli, ja ka lihtsalt hea kunstisilmaga hobitegijaid. Esindamata ei jäänud ka gümnaasiuminoorte kunstipüüdlused.

Oli põnevatest reisidest inspireeritud näitusi. Oli väljapanekuid meie igapäevaelu põletavatest valupunktidest, nagu näiteks elektrist, mille kirjandusega seostamine leidlikel tegijatel hämmastavalt hästi õnnestus.

Taiwani Hiina-uuringute teabekeskuse kirjanduskogu näituse avamisel 10.10. 2022 kõnelevad Taiwani Taipei missiooni esindaja Lätis Andrew H. C. Lee, Taiwani rahvusraamatukogu juhataja Shu-hsien Tseng ning Krista Aru.

Olulise koha raamatukogu näituseaastas haarab maikus tervet meie maja vallutav Prima Vista kunstiprogramm, mis aasta-aastalt üha suuremaks paisub. Järjepidevust jagub rohkemgi. Juba palju aastaid paneme ülikooli aastapäevaks välja viimase kalendriaasta jooksul kaitstud doktoritööd, traditsiooniks on saanud uue aasta alustamine eelmisel aastal ilmunud eesti ilukirjanduse – nii luule kui ka proosa – väljapanekuga.

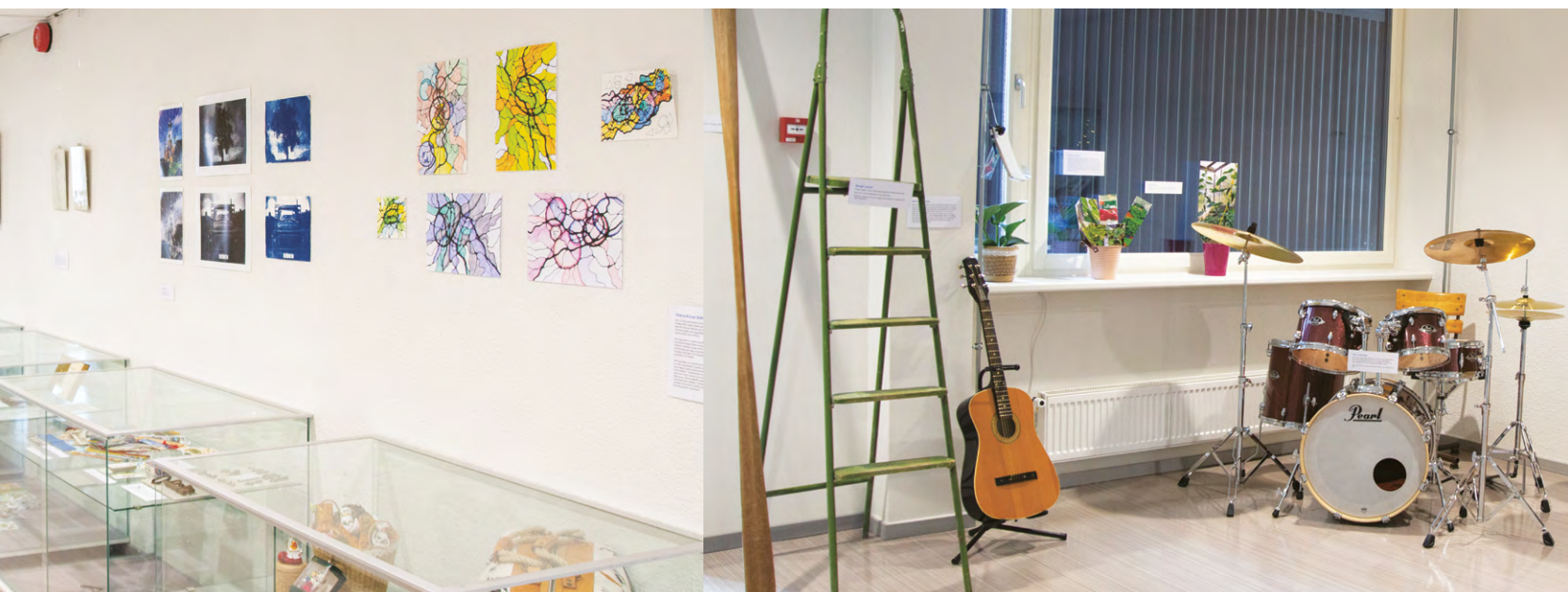
Pikkade aastate vältel olid kolmanda korruse lugemissaalide nišid suures osas täidetud ajakirjadega. Seevastu nüüd, mil suur osa ajakirjadest on kas kolinud internetti või lõpetanud ilmumise, on *humaniora* saali vanem Margit Leesik tekitanud uue ja paeluvama võimaluse, mis ergutab silmad-uitama-lasknud lugeja vaimu. Nimelt õdusad paigad kunstile, kuhu näiteks Ilmar Kruusamäe maalitud suured portreed sobivad otsekuivalatult. Paljude lemmikuna tahaks nendest eraldi mainida Riho Sibula portreed „Tuules“ (2023).

Ajastu vaimust kantuna lisandus näituse taaskasutusest. Raiskamise pillerkaarile vastu hakates osatakse tänapäeval ära kasutada või lausa

kunstiks muuta materjal, mis veel mõni aasta tagasi täie enesestmõistetavusega prügikasti lennutati.

Pole kuigi suur saladus, et raamatukogu rikkuseks on fondide kõrval ka töötajad. Nii tuli meie infosüsteemi peahaldur Anneli Sepp enne raamatukogu 220. aastapäeva mõttele teha näitus raamatukogu töötajate endi tegemistest. Ideest teostuseni kulus aega, aga 2023. aasta suve hakul sai väljapanek kõikvõimalikest hobidest „Mis teeb meie meele rõõmsaks“ ometigi teoks. Esialgsele üleskutsesele reageerisid entusiastlikult vähesed, aga lõpuks töid oma harrastust illustreerivad esemed – mõistagi väga erineval kujul – teistele vaatamiseks välja 90% raamatukogu töötajatest, mis on uskumatult suur hulk. Imestamist jagus kõigile kauemaks, sest nii mõnegi kolleegi hobi oli teistele senini saladuseks olnud. Kõige üllatavama hobi (plaatimine!) tiitliga pärjati käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna juhataja Moonika Teemus. Näituse koostaja Anneli hinnati 2023. aasta raamatukogu aastapremia vääriliseks. Kahjuks oli hobinäitus avatud vaid kaheksa päeva ja oli nähtav vaid oma maja rahvale.

Järgnevatel lehekülgedel kirjutavad näituste kuratorid mõnest väljapanekust pikemalt.

Mis teeb meie meele rõõmsaks (2023).

Aastanäitus „Juri Lotman – Tartu Ülikooli professor“

TÜ raamatukogu näitusesaalis
28.02.2022–29.05.2022¹

Nataliia Gradoboeva

raamatukoguhoidja
tõlkis Aili Bernotas

Juri Lotmani 100. sünniaastapäevale pühendatud näituse korraldas TÜ raamatukogu koostöös ülikooli slavistika osakonnaga, selle valmimist toetas Eesti Kultuurkapital.

Näituse avamine toimus 27. veebruari õhtul, et väljapanekuga saaksid tutvuda samal ajal Tartu Ülikoolis korraldatud rahvusvahelisel kongressil „Juri Lotmani semiosfäär“ osalejad.

Juri Lotmani auks toimunud juubeliüritused olid rahvusvahelise haardega. Enamik neist korraldati koostöös UNESCO-ga, mis annab tunnistust Lotmani tähtsusest maailmakultuuris.²

Tartu Ülikooli raamatukogus toimunud näituse kontseptsioon kajastuski pealkirjas – Juri Lotman kui Tartu Ülikooli professor. Väljapaneku eesmärk oli näidata Lotmani ja ülikooli omavahelisi seoseid ja vastastikust mõju. Üldjoontes võib öelda, et Tartu Ülikool oli 43 aastat Lotmani kui teadlase kujunemise loomekeskkonnaks ja samas tänu Juri Lotmani isiklikule teaduslikule autoriteedile ning energiale on Tartu leidnud oma koha teiste maailma tunnustatud vene filoloogias ja semiootika uurimiskeskuste seas.

Näituse asukoht võimaldas Lotmani elulugu näidata nii üldsusele juba laiemalt teada olevate kui ka Tartu Ülikooli raamatukogus hoiul olevate haruldaste materjalide kaudu.³ Osa dokumente saadi Juri Lotmani kunagistelt kolleegidelt ja üliõpilastelt, nende isiklikest arhiividest, aga ka Tartu Ülikooli slavistika osakonnalt.

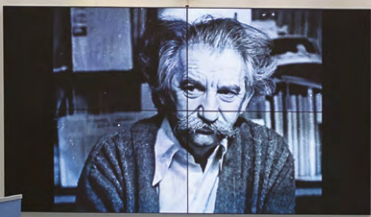
Materjalid võis mõtteliselt koondada temaatilistesse plokkidesse, tutvustamaks Juri Lotmani kui mitmekülgse isiksuse ja tema ametialase tegevuse erinevaid tahke.

Professionaalse arengutee algus. Näitusel oli kujutatud Juri Lotmani Tartu-perioodi eelset aega, sealhulgas õpinguid Leningradi Riiklikus Ülikoolis ja osalemist teises maailmasõjas. Välja oli pandud fotosid noorest Lotmanist, päevikümärkmeid, varasemaid tõlkeid ja tema esimesi filoloogilisi uurimusi kajastavaid materjale. Pedagoogide Juri Lotmani ja Zara Mintsu perekonna „Tartu topograafias“ olid kirjas ka nende elu- ja töökohtade aadressid.

1 Näituse materjalid: hdl.handle.net/10062/98809.

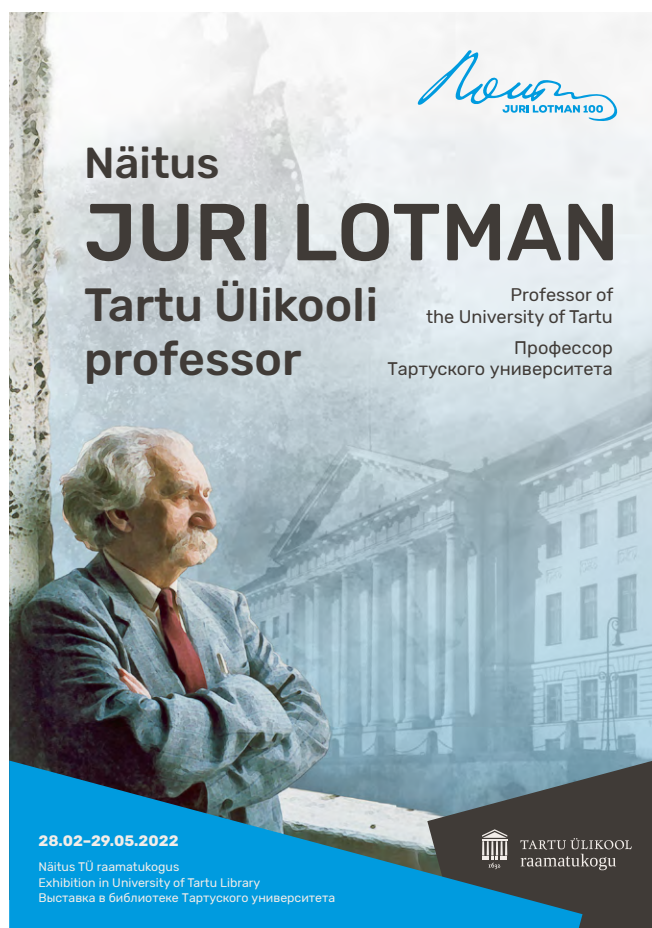
2 Vt Juri Lotman 100; jurilotman.ee.

3 TÜ raamatukogu. Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv, F 135; Lotman, Juri. Isikuarhiiv, F 136; Mints, Zara. Isikuarhiiv, F 137.

Näituse kuraatorid Tatjana Šahhovskaja ja Nataliia Gradoboeva.

Tartu Ülikool ja pedagoogilise tegevuse algus.

Lotmani põhitöökoht Tartu Ülikoolis oli vene kirjanduse kateeder. Näitusel sai tutvuda kateedri koosseisu, õppe- ja teadustegevusega. Kateedri ja teaduskonna kunagist tööhustikku aitasid kujutada Lotmani erikursuste käsikirjalised konspektid, õppekavad, fotod Lotmanist koos kolleegide ja üliõpilastega. Juri Lotmani ja Zara Mintsu mõju osakonna tegevusele avaldus ka uurimisteede laiendamisel. Koos 1958. aastast välja antava seeriaga „Труды по русской и славянской филологии“ („Töid vene ja slaavi filoloogia alalt“) hakkasid 1964. aastal ilmuma ka kogumik „Блоковский сборник“ („Blokki kogumik“) ja semiootikaalane teadusajakiri „Труды по знаковым системам“ („Töid märgisüsteemide alalt“), mis oli esimeseks sammuks semiootika õpetamisel ja uurimisel Tartu Ülikoolis.

Teadus- ja uurimistegevus. Lotmani tava-pärane esitlemine semiootiku, kulturoloogi ja vene kirjanduse uurijana kajastus ka näitusematerjalide rühmitamisel. Lotmani esimesed uurimused puudutasid vene revolutsioonielset kirjandust, millest tuntuimad on tema tööd Puškinist ja Karamzinist. Huvilised võisid tutvuda Lotmani teoste esi- ja kordustrukkide ning tõlgetega.

Lotmanit kui 18.–19. sajandi vene kultuuri uurijat näidati tema tööde kaudu, mille hulgas oli eriti laialdaselt kasutusel loengusari üldpealkirja all „Vestlusi vene kultuurist“ („Беседы о русской культуре“). Professor Lotmani ülikoolis peetud loenguid ja telesarjana salvestatud vestluseid sai näitusel näha nii raamatu- kui ka video-formaadis.

Eraldi olid välja toodud Lotmani semiootikaalased publikatsioonid eesti keeles, alates esimesest kinosemiootika monograafiast 1973. aastal ja lõpetades viimaste aastate töödega.

Tegevus eestvedajana. Näitusel eksponeeritud dokumendid – fotod, kroonikad, kogumiku „Töid märgisüsteemide alalt“ artiklite käsikirjad – andsid tunnistust süstemaatilise semiootika uurimise ja õpetamise algusest Tartus. Lotmani eestvõttel pandi alus Käärikul korraldatud suvekoolidele, mille läbiv teema oli sekundaarsed modelleerivad süsteemid ja mille tulemusena sündis Tartu-Moskva semiootikakoolkond.

Lotmani juhitalent avaldus veel uutele teadus-uuringutele tingimuste loomises, millele aitasid kaasa nii Tartu ülikooli teadus- ja loominguliste sidemete laienemine kui ka tema enda lai suhtlusringkond. Näitusel oli välja pandud osa Lotmani ulatuslikust kirjavahetusest⁴ kolleegide (Thomas Sebeok, Roman Jakobson, Miroslav Drozda, Vladimir Toporov jt) ja kultuuritegelastega (Uku Masing, Bulat Okudžava, Kornei Tšukovski, Ilja Ehrenburg jt) eri linnadest ja riikidest. Vitriinides võis näha Tartu Ülikooli raamatukogus hoiul olevaid originaalkirju. Eksponeeritud oli arvukalt ka Lotmani kirjavahetuse publikatsioone.

Lotmani rahvusvaheline tunnustamine ja mälestuse jäädvustamine. Näitusematerjalid andsid ettekujutuse Lotmani tuntuse ulatusest teadlasena. Olles kümnete teadusseltside liige ja kirjavahetuses paljude maade teadlaste ning uurijatega, oli ta rahvusvahelistel konverentsidel alati oodatud osaleja. Sellest andsid tunnistust näitusele välja pandud dokumendid Lotmanile üle antud teadusfondide auhindade, aumärkide ja tiitlite kohta.

Lotmani mõju teadusele väljendub tema ulatuslikus tsiteerimises, teoste tõlgetes ja kordustrükkides ning Lotmani-teemade väljatöötamises nii otseste õpilaste kui ka ajas ja ruumis temast eemal olevate uurijate poolt. Näitusel olid väljas Lotmani elule, tööle ja mälestusele pühendatud publikatsioonid,

tähtpäevakogumikud ja uurimused nii Lotmani enda kui ka tema nimega tihedalt seotud Tartu-Moskva semiootikakoolkonna teadusliku fenomeni kohta.

Lotman kunstis. Lotmani mälestuseks loodud taiestest olid eksponeeritud: foto ülikooli raamatukogu ette püstitatud monument-purskkaevust; kujutis skulptor Stanislav Netšvolodovi loodud bareljeefist, mis on paigaldatud Lotmani auditoriumi lähedusse ülikooli hoones Lossi tänaval; kunstnik Mati Vaitmaa valmistatud ekliibris. Välja oli pandud ka dokument Lotmani stipendiumi asutamise kohta. Näitust ilmestasid erinevates tehnikates Juri Lotmani portreed, mille hulgas olid Grigori Lotmani, Sergei Danieli, Tatjana Rodionova graafilised tööd ja maalid ning fotoportreed. Valikut fotoportreedest sai slaidiseansina vaadata suurel ekraanil, saateks Mikael Tariverdijevi muusika.⁵ Omalaadseks sümboliks Lotmani seotusest Tartu Ülikooli raamatukoguga oli kunstnik Leho Mengeli digimaali tehnikas tehtud pilt. Ekspositsiooni algusesse oli paigutatud ülikooli raamatukogus asuv Lotmani büst, mille valmistas skulptor Lev Razumovski 1981. aastal.⁶

Juri Lotmani näitusel oli väljas 18 eksponaatidega vitriini, kolmekeelsete tekstide ja esindusliku pildimaterjaliga seinastendid, kahel ekraanil vaadatavad videomaterjalid, samuti Lotmani loengud ja dokumentaalfilmid. Tehti kuraatorituure ja väljapanekuks valmistati logoga meened. Eksponeeritud materjalide täielik kirjeldus ja plakat pandi ülikooli raamatukogu Lotmani arhiivi.

Näituse koostasid Tatjana Šahhovskaja ja Nataliia Gradoboeva, konsultandiks oli palutud TÜ slavistika osakonna emeriitprofessor Ljubov Kisseljova ning väljapaneku kujundas Lilian Mengel. Tekste tõlkisid Sulo Lembinen ja Aili Bernotas, tehniline tugi oli Risto Mustonen.

4 TÜ raamatukogus on hoiul ligikaudu 18 000 kirja Juri Lotmanile ja Zara Mintsile rohkem kui 2500 korrespondendilt.

5 Kasutusloa andis helilooja lesk Vera Tariverdijeva.

6 Vt büsti kujutist ja loomisloogu skulptor Razumovski veebilehelt: lev-razumovsky.org/en/sculpture/portraits/yuri-lotman-a-prominent-russian-scholar-lecturer-and-culturologist/.

Omnia munda mundis.

Marju Lepajõe 60

Näitus TÜ raamatukogu 3. korrusel
28.10.2022–22.01.2023¹

Marianne Marlene Tiik
raamatukoguhoidja

Näituse eellugu

Anno Domini 2005

Jaanuar. Tartu Ülikooli raamatukogus peetakse Friedrich Puksoo päeva, mille tähistamise traditsioonile pandi alus Puksoo 100. sünniaastapäeval 1990. Friedrich Puksoo oli Tartu Ülikooli raamatukogu direktor 1920–1944. Väga pikk ja oluline aeg – Eesti Vabariigi noorusaastad, kõige loovam ja lootusrikkam periood, meie riigi parimad päevad ning siis ühtäkki halvimal – kõik mahtus selle aja sisse.

Kõnepulti astub Marju Lepajõe, kes juba varasemalt on oma kirjutistega ennast märkama ning jälgima sundinud. Aga need sõnad, mis sel korral tema suust tulevad – pärast neid olen kui „ära tehtud“ ega jäta iial enam kasutamata võimalusi, et teda lugeda või kuulata. Kuidas eesti keel Lepajõe suu või sulle vormituna hakkab eriliselt elama ja kõlama, on kui ime või ilmutus. Tol talvepäeval räägib ta raamatukogudest, et just raamatukogudes – kus siis mujal! – võiks sündida päristine vaimne dūnaamika, mis annab inimese elule ainuomase väärikuse, et just raamatukogud on koht, kus kaks mõõdet – igavik ja olevik – on läbipõimununa alati kõrvuti, ning et argipäevgi võib olla jumalik. Niipea, kui Lepajõe suust kostus „jumalik“, tundus, et see sõna on Lepajõe pärisosa, tema vaimsusele esmasünni õigusega pruukida antud, sest keegi teine pole suutnud varem seda sõna nii ülendavalt

ja puhastavalt kasutada. Tookordsele esinemisele tagasi mõeldes saab tulevane näitus pealkirja „Omnia munda mundis“.

Anno Domini 2022

Millalgi pärast kolmekuningapäeva jõuab päralt tõdemus, et tänavu on number 60, mis pühakirja järgi on jumaliku au sümbolarv, Marju Lepajõega seotult vägagi aktuaalne. Aga selle tähistamine saab paraku olema teistsugune kui neil päevil, mil teda ennast veel Tartu tänavatel, raamatukogus, ülikoolis või kontserdipubliku hulgas trehvata võis.

Lepajõe lähenev 60. sünniaastapäev ei anna mulle asu. Lugupidamisest tema vastu tärkab minus arglik mõte teha näitus. Samas kahtlen, kas julgen võtta vastutust, sest Lepajõe erakordne isik läheb korda väga-väga paljudele. Otsekui Issanda sõrm astub Tartu Maarja kiriku postmargi ja ümbriku esitlusel minu juurde kirikuloo kaasprofessor Priit Rohtmets TÜ usuteaduskonnast ettepanekuga, kas mina teeksin raamatukogus Marjust näituse. Tõepoolest, Lepajõe jõudis töötada nii raamatukogus kui ka TÜ usuteaduskonnas. Kuigi tema amet usuteaduskonnas oli tublisti kaalukam, jäi raamatukogu Marju jaoks alati eriliseks ja märgiliseks paigaks. Nõustun ettepanekuga jalamaid, rõõmu ja tänu-meelega.

¹ Näituse materjalid: hdl.handle.net/10062/98844.

Omnia munda mundis. Marju Lepajõe 60 (2022).

Näituse lugu

Raamatukogus tehtava näituse olulisim osa on loomulikult raamatud. Ülikooli raamatukogus olevad raamatud olid käeulatuses, aga muud soovitud materjalid ei tahtnud ennast kuidagi avada ega kätte anda. Iseenesest näituse varajane ülespanek hädavajalik pole, aga ettevalmistamisel tunnen alati, et väljapandav materjal peaks saama aega teatava kokkukõla saavutamiseks. Nagu Marju temast tehtud Vallo Toomla filmis „Päevade sõnad“ lugemise kohta ütleb: „Kõigepealt tuleb mõnda aega panna iga raamat tõmbama [---], ta peab tõmbama nagu hea tee või kohv; või ta peab seisma, ta peab harjuma teiste raamatutega, astuma sellesse kontakti ja siis ühel hetkel ...“

Veel kaks nädalat enne näituse avamist valitses minu peas ja töölaua tõeline kaos. Mul oli küll juba varasemast kogemust, et meie raamatukogu kunstnik Lilian Mengel tõmbab oma võlukübarast hulga suurema „jänese“, kui temalt kujundust tellides loota julged, aga kõik muu vaimusilmas soovitu tundus seitsme maa ja mere taga paksus udus olevat. Kust võtta need lõngaotsad, millest sikutamine ihaldatud eesmärgini aitaks?

Lepajõe soovi kohaselt pidi tema isiklik raamatukogu ühel heal päeval Tartu Ülikooli raamatukokku ja käsikirjad Eesti Kirjandusmuuseumi jõudma. Paraku on tema raamatute saabumine raamatu-

kokku pikalt viibinud. Lõpuks, kümme päeva enne avamist, laekus meie direktori vahendatud appikarje tõukel raamatukokku mõnisada raamatut Lepajõe kogust.

Ka kirjandusmuuseumi materjalid – fotod, käsikirjad, esemed, kõikvõimalikud diplomid-preemiad-autasud – sain kätte üsna viimasel hetkel. Aitäh Kristi Metstele.

Teisisõnu läks täpselt nii nagu Agnes Kivi, kellega koos näitust ette valmistasime, viimastel avamise eelsetel päevadel enne pikaleveninud õhtust kojuminekut öelda tavatses: „Jumala abiga“.

Veel näitusepäeva hommikul aitas pahaaimamatult näitust piiluma tulnud Kaarina Rein Lepajõe isiklikku raamatukokku kuulunud raamatuid loogiliselt paika sobitada.

Mis näitusele siis välja sai? Eelkõige ja enesestmõistetavalt Marju sulega seotud raamatud, need, millega ta tegelenud oli: kirjutanud, tõlkinud, toimetanud, kommenteerinud, retsenseerinud. Veel umbkaudu kakssada raamatut tema kodusest raamatukogust. Loodan, et tema isikliku raamatukogu ülejäänud raamatud tee meie raamatukokku ükskord siiski leiavad. Oli fotosid Lepajõe lapsepõlvest, koolist, ülikoolist ja õppejõu ajast, oli noorena saadud diplomeid ja väarikaid aukirju, medaleid ning aumärke hilisemast ajast. Esemetest sain näiteks vitriini panna kella, mis Lepajõega tema loengutes kaasas käis ja talle laua peal aega mõõtis – juba mitu aastat ja edaspidi näitab see igaviku aega.

Usuteaduskonnast sain näitusel eksponeerimiseks valiku Lepajõe töölaual olnud raamatutest, samuti legendaarse tuhatooši, mis oli Vello Salo kingitus usuteaduskonnale. Ka tühistena tunduvad tarbeesemed võivad omandada väärtuse, kui nendega on seotud meie kultuuriloo tugisambad, nagu

Vello Salo, Urmas Petti ja Marju Lepajõe. Mitmed inimesed töid lõigukesi Marjuga vahetatud kirjadest. Sein oli täis käsikirjarulle, mis kandsid Marju kõnedest ja avalikest esinemistest väljanõpitud tekste. Oli ka eraldi riul, kuhu sai jooksvalt lisatud juubeliks ilmuv.

Näituse avamine sobitus teiste Marju Lepajõe mälestuspäeva sündmuste hulka Tartus, mil esitleti Marju tõlgitud Innocentius III traktaati „Inimolu viletsusest“, Lepajõe ettekande põhjal valminud esseed „Miks ei ole Platoni „Politeiat“ seni eesti keelde tõlgitud?“ ja ajakirja Vikerkaar erinumbrist. Päeva võttis kokku Jaani kirikus toimunud mälestuskontsert „Valgust valgub“. Et kontsert jäi Riho Sibulale viimaseks Tartus, selgus hiljem.

Kuraatorituuridel päriti minult korduvalt, kas Marju ise oleks temast näituse koostamisega nõusse jäänud. Ei osanud ma siis muud vastu kosta, kui et miks pidanuks ta keelduma. Marju nõustus ennast filmis jäädvustama. Pealegi moodustavad olulise osa väljapanekust raamatud, mis niikuinii meie raamatukogu fondidesse kuuluvad. Ehk nagu Marju mälestusväärses 2005. aasta Puksoo päeva ettekandes ütles: „Jätta siia raamatukokku oma väitekiri või paar ja lahkuda, või pärandada siia oma käsikirjad, raamatukoormad ja ära surra, mõtlemata, kui pikk tööde ahel sellega alles algab, ja et struktuur, kuhu üks raamat või käsikirjaleht siseneb, on tegelikult ju *ajalises mõttes haaramatu*.“²

Lepajõe ajamõõde oli sootuks teine kui inimestel enamasti, tema mõõtis ja hindas aega süvenemise ja põhjalikkuse järgi. Kus on tänapäeva inimesel hõlp või aeg midagi põhjalikult teha? Teisalt me päevauudistest muud ei kuulegi, kuidas seda-teistkolmandat oleks vaja uurida. Põhjalikult uurida. Enamasti lõpeb tegevus või asendatakse kogu uurimine komisjoni moodustamisega.

2 Lepajõe, Marju. (2005). Kultuurivarad ajas. – Raamatukogu, nr 2, lk 4.

Näituse „Omnia munda mundis. Marju Lepajõe 60” avamisel 28.10.2022 kõneleb raamatukogu direktor Krista Aru.

Näituse järellugu

Näituse koostamine on alati hariv. Mõnikord räägivad seda vaatamas käivad inimesed omakorda juurde lugusid, mis avavad lisaks veel uusi ning olulisi rakursse, mis kusagil ei kajastu. Nii mõnedki seigad ja sündmused saavad algsete kirjalike allikatega võrreldes hoopis erineva tähenduse. Plakatile trükitu jääb väliselt muutumatuks, aga need lood on näituse koostajale hindamatu väärtusega. Mõnigi kord vilksatab hetkeline kahjatus – no oleks seda küll varem teadnud! Juhtub, et tuuakse midagi juurdegi, mis nii möödapääsmatult olulisena tundub, et saab salamisi vitriinigi poetatud. Alati leidub neid, kes ei pea paljuks näitust korduvalt üle vaadata. Lepajõe näituse juures oli neid silmatorkavalt palju. Juba selle avamine oli ülimalt rahvarohke. Käsikirjarullid seintel said pilkudega läbi puuritud – ilus näide, kuidas kujunduselement võib sisu kanda.

Näitusel olevatest raamatutest ja käsikirjarullidest mööda kõndides mõtlesin korduvalt, et mõtte- reiseideks pole ajamasinat vaja leiutada. Lepajõe võis enda tegutsemistes ja mõttemaailmas ühe päeva jooksul viibida nii 12., 17. kui ka 21. sajandis, pidades seda vaikimisi inimese loomulikuks, ehk isegi möödapääsmatuks võimeks. Tema vaimu vabadus ajas ja ruumis, kõik tema eripargelised olemised ja teadmised kokku andsidki Marju Lepajõe talle ainuomase näo ning stiili. Küllap sellepärast oligi mul kohati pisarateni hea meel, et sain võimaluse kokku panna Marju näitust.

Õhku jäi rippuma küsimus, mis iial vastust ei leia. Oma sõnavara omandamine suures osas loetud raamatutest. Kuidas leida üles sõnad, mille valimises, seadmises ja kasutamises oli Marju erakordne? Need peavad ju meie raamatukogus – Tartu Ülikooli raamatukogus! – olemas olema. Kust mujalt Marjugi need leidis?

Homme de lettres.

Juhan Luiga 150

Marianne Marlene Tiik
raamatukoguhoidja

Näitus „Kuhu teie lähete, kuhu lähete teie kõik?!...”

TÜ raamatukogu 3. korrusel

31.03.2023–31.05.2023¹

Juhan Luiga isik on minu teadvuses olemas olnud esimestest lapsepõlvemälestustest saadik ja ühel või teisel moel läbi elu kaasas kõndinud. Oli see siis raamatutest pungil raamatukapina kunagist lapsepõlvekodu valitsemas ja praegu minu elutoas troonimas, Nikolai Triigi sõejoonistusena seinal, Jaan Koorti öökullina Luigade hauaplatsil kõrgumas, tema kirjutatud raamatutena raamatukapis või talle kuulunud tindipotina, millega aastakümneid tagasi otsa lõppenud tindist hoolimata lastel kunagi mängida ei lubatud. Ise ma tollal ju olingi see laps, kes hõbedase korgiga paksust klaasist võlupurki mängukanniks ihkas. Ka täna Juhan Luigat oma vaimusilmas ette kujutades näen eelkõige avaralaubalist mõjukat mõtlejat, sedasama härrasmeest, kes mulle Nikolai Triigi joonistatud pildilt neil ammustel aegadel otsa vaatas. Tema isiklik raamatukapp, piisavalt suur ja raske, et sõdagi üle elada, ja fakt, et tema raamatuid tagumises reas varjul hoiti, lisas lugupidamisele tublisti aupaistet ja põnevust. Mulle jäi juba varakult silma, kuidas Juhan Luiga raamatuid hoiti erilise hoolega ja et inimesed tulid neid meie juurde koju lugema. Suuremaks kasvades sain selgeks ka põhjuse: Juhan Luiga oli „erifondi autor”, kelle raamatuid Vene võim sedavõrd ohtlikuks pidas, et raamatukogus ligipääsuks eriluba nõudis.

Seda ülimat „ohtu” võõrale võimule on tabavalt kirjeldanud Hando Runnel: „Luiga oli uhkelt ise-teadev, uhkelt rahvuslik olnud. „Uhkelt” pole öeldud kogemata. Uhkus ongi too sõna, millele kogu Juhan Luiga eluõpetuse võib taandada. Juhan Luiga „uhkus” on peaaegu sama, mis Immanuel Kantil tema „kategoriline imperatiiv”.²

Otsese tõuke näituse tegemiseks andis ümmargune tähtpäev – 150 aastat Juhan Luiga sünnist, mis täitus 31. märtsil 2023.

„Kuhu teie lähete, kuhu lähete teie kõik?!...” – selle Juhan Luiga filosoofilist laadi retoorilise küsimuse, millele ta läbi aastate ja aegade vastust otsis, valisin näituse pealkirjaks kui mõttesilla Luiga kaas-aegsete ja tänaste Eesti inimeste vahel. Loodetavasti küünib sild ka nendeni, kes tulevad pärast meid.

Saamaks aimu Juhan Luiga rollist Eesti kultuuri-loos, tasub juhatust otsida meie kultuurikorüfeeide kirjapandust.

Tammsaare: „Ei leidu ühtki palakest, milles ei välgataks avarustesse, kaugustesse, sügavustesse süüviv mõttehelk, vaimu tiritamm. Iga lehekülj tasub lugeja vaeva nii või teisiti rikkalikult.”³

1 Näituse materjalid: hdl.handle.net/10062/98805.

2 Runnel, Hando. (1993). Juhan Luiga ja Vene küsimus [---]. Tartu: Tartu Ülikool, lk 7.

3 A. H. T. (1934). Juhan Luiga „Päevamured” II. – *Vaba Maa*, 14. nov.

Tõnisson: „[---] üks huvitavamatest kujudest meie kaasaegsete keskelt.“⁴

Hindrey: „Kes ta oli? Arst. Psühhiaater. Seejuures küll igalpool eestseisuses või nõukogus, kus oli tegemist vaimsete huvidega ... Kuid määrav on Juhan Luiga suhtes nimelt see, mida ta kirjutab. [---] Seega on Juhan Luiga *HOMME DE LETTRES*. Pealegi meie esimene. Kui mitte arvestada Kristian Jaak Petersoni katki jäänud arengut.“⁵

Semper: „Juhan Luiga, meie säravaim esseist ...“⁶

Runnel: „Oli nähtav ka tema aristokraatne ja uhke vaimuhoiak. Ta oli suverään. Tema eetika ja poliitika aluseks oli elav elu – inimene, loom või taim – oma jumalikus olekus.“⁷

Tont: „Mitte üksnes entsüklopeedilised teadmised, vaid ennekõike ikkagi isikuomane meetod ja mõtlemine, mis laseb väikeseski trükiruumis mahukaid tervikpilte sünnitada.“⁸

Raamatukogu fondide ja minu isikliku kogu baasil koostatud Juhan Luiga näituse mahutasin kolmele plakatile, viide madalasse ja kolme kõrgesse vitriini ning lauale panin raamatud. Raamatukogus on olemas ajalehed ja ajakirjad, kus on suur osa Luiga kirjutistest ilmunud, samuti eri aegadel ilmavalgust näinud teosed, mille kaante vahel leidub enamasti tema enda ning tema kohta kirjutatust. Hoidlas on Luiga 1904. aastal valminud doktoritöö – Juhan Luiga oli esimene eesti soost psühhiaatriadoktor Eestis. Näitusel olnud eksemplar on omamoodi kurioosum – köide Juhan Luiga omakäelise pühendusega oponent Karl Dehiole, kes teda töö kaitsmise ajal vägagi tõsiselt ja sedavõrd kirglikult kritiseeris, et isegi ülikooli aulast välja marssimist paljuku ei pidanud; siiski avalikult mööndes, et

Luiga töö arstiteaduslikus mõttes doktorikraadi vääriline on. Luiga doktoritöö sisaldas baltisakslaste pihta suunatud talumatult palju ebameeldivat kriitikat, mis puudutas eestlastega ümberkäimist. Veel mitu aastakümnet hiljemgi võis ajakirjandusest lugeda meenutusi, kuidas Luiga doktoritöö kaitsmine oli olnud üle aegade värvikaim.

Näitust kokku pannes oli põnev vanadest ajalehtedest uurida, mida Luiga kohta on kirjutatud. Luiga ise kirjutas palju, aga ka tema enda isik oli sagedasti sihtmärgiks, sest tema originaalsed mõtted ja kirjutised tekitasid tihti tulist poleemikat.

Ajalehtedel oli 20. sajandi algul täita väga tähts ning mitmekülgne roll, mida pole ehk kohatu kõrvutada interneti olulisusega tänapäeval. Nii võis teiste ajalehekuulutuste hulgas lugeda ka teadaannet, kus dr Juhan Luiga kirjutab, et sõidab paariks nädalaks ära ja ei ole sel ajal abivajajatele kättesaadav.

Lisaks fotomaterjalile sai vitriinis esitletud mõningaid näiteid Luiga ohtrast kirjavahetusest: kirjad Eesti Kirjanduse Seltsile, Oskar Kallasele, Heinrich Koppelile, tulevasele abikaasale Erna Villmerile jt. Kui ilusasti – puhtas ja kaunis eesti keeles! – Luiga oma kirju kirjutas. Väga hinge läks mulle kirja lõpetusena „Kõige lahkemalt, Juhan Luiga“, mis sai ka näituse järjehoidjale, mille iga külastaja endaga kaasa võtta võis.

Kuna mul on au olla mõningate Juhan Luigale kuulunud esemete ja raamatute hoidja, sai näituse eksponaatidele kodust lisa toodud isiklike esemete näol nagu kirjutuslaua garnituur, laualamp, tindipott, öökulli kuju ja mõned väiksemad pisiasjad. Samuti mitmed isiklikult talle kuulunud väljaanded, näiteks 1866. aasta Eesti Postimees ehk Näddalaleht või

4 Tõnisson, Jaan. (1927). Juhan Luiga†. – *Postimees*, 20. okt.

5 Hindrey, Karl August. (1934). Eesti esimene homme de lettres. – *Päevaleht*, 6. apr.

6 Semper, Johannes. (1939). Valik prantsuse esseid. – *Looming*, nr 4, lk 442.

7 Runnel, Hando. (1995). Saateks. – *Mäss ja meelehaigus*. Juhan Luiga. Tartu: Ilmamaa, lk 652.

8 Tont, Ülo. (1996). Juhan Luiga ja iseseisev Eesti. – *Eesti Päevaleht*, 15. nov.

Näituse „Kuhu teie lähete? Kuhu lähete teie kõik?!... Juhan Luiga 150” avamisel 31.03.2023 kõneleb kuraator Marianne Marlene Tiik.

Heinrich Rosenthali „Kulturbestrebungen des estnischen Volkes während eines Menschenalters (1869–1900)” 1912. aastast. Materjali oleks leidunud veelgi, kuid näitusele eraldatud ruum enamat ei võimaldanud.

Luigat tänase päeva tegijatega kõrvutades võiks teda vabalt blogijaks liigitada, sest kirjutab ta ju igapäevaselt kõigest, mis tema pilku ja vaimu köitis, olid need siis inimeste hinge- ja vaimuhädad, ühiskonnas toimuv, looduse ilu, jalutuskäigul nähtu, teatris vaadatu, kontserdil kuuldu, raamatutest loetu, seltskonnas kuuldu. Tänapäeval on igast sündmusest avalikult kirjutajaid muidugi kordades rohkem, kuid sageli piirduvad nad vaid vahetu emotsiooni edastamisega ja enamasti ei hiilga samavõrd laiapõhjalise ning mitmekülgse haritusega nagu Luiga.

Mõned üle aegade ja aastate ulatuvad seosed, mis tänu näitusele ilmsiks tõusid, teevad mulle tagantjärele meenutades erilist rõõmu. Näitust külastasid Tallinna Tondi Kooli õpilased, kes sõitsid spetsiaalselt Tartusse näitust vaatama ja Luiga kalmu külastama. Juhan Luiga eestvedamisel avati Tallinnas 1923. aasta jaanuaris üks klass vaimupuuetega lastele, millest kujunes Tallinna Linna Abikool, praegune Tallinna Tondi Kool. Luiga ise töötas selle kooli arstina kuni oma surmani 1927. aastal.

Näitusele tagasi mõeldes pean ma veel kord tunnustama, et ka mäletamise mäletamine, põlvkonnalt põlvkonnale teatepulga edasi andmine, on väärtus ja aitab meil enda mõtteid selgitada ning samme seada. Pole ma ju Juhan Luigat oma ihusilmaga näinud. Ka minu ema, kes

sündis napilt kaks aastat enne Juhani surma, ei saanud parimalgi tahtmisel temaga kohtumistest midagi isiklikku meenutada, aga ometi pärsin ma emalt kõik suulised mälestused Juhan Luigast. Ema jagas mulle edasi oma vanematelt kuuldut. Ema isa, riigiprokurör Adalbert-Hugo Luiga, kes suri 13 aastat enne minu sünni, oli alati oma 13 aastat vanemat venda imetlenud. Põhjust andis Juhan Luiga enam kui küllaga. Adalbert lihtsalt ei saanud kõike seda tütrega mitte jagada.

Juhan Luiga märkis 1921. aastal: „Maailm on väga vana. Ikka jälle korduvad asjad ja nähtused, küll mitmesuguste nimede all, kuid oluliselt need-

samad.“⁹ Mulle tundub, et tal oli ja on maailma osas jätkuvalt õigus – ja kurvastavalt sunnivad ikka uued ja uuemad uudised sellele tõdemusele sõna „paraku“ lisama.

Samamoodi kui maailmaga, kipub olema ka mõtetega. 100 aastat pärast Juhan Luigat võime ka meie sedasama tõdeda – et meie „originaalsed“ mõtted juba igiammu kellegi poolt välja mõeldud on, ükskõik kui unikaalseteks me oma vaimu-sähvatusi ise peame.

9 Luiga, Juhan. (1921). Kommuuna. – *Vaba Maa*, 23. mai.

Argipäeva ja kirjandusklassika sümbioos inspireeris looma näitust

„Kas keegi on näinud elektrit?“

TÜ raamatukogu näitusesaalis
30.11.2022–19.02.2023¹

Herdis Olmaru
kommunikatsioonijuht

Näitus „Kas keegi on näinud elektrit?“ sündis 2022. aasta sügisel mitme asjaolu kokkulangemisest. Kõigepealt selgus, et meie näituste saali graafikusse on tekkinud paariks kuuks auk ja oleks vaja midagi välja mõelda. Teisalt olime mitmeid kordi arutanud, et sel vabal ajal võiks olla mõni väljapanek, mis ei oleks meie maja mõistes traditsiooniline, st vitriinide, vanade raamatute ja selge ülesehitusega. Kui Evelin Arustil tuli pähe

idee teha näitus elektrist, kõlas see omamoodi hullumeelse ja absurdsena, ent me ei kahelnud hetkekski, kas seda teostada või mitte.

Elekter ja sellega kaasnevad arutelud olid tol hetkel ühiskonnas väga aktuaalsed. Arutelud elektrihinna ja parimate elektritootmise lahenduste üle toimusid igas töökohas ning kodus. Seega tundus, et pole inimest, keda teema ei kõnetaks. Ideed edasi

arendades jõudsimme arusaamisele, et kui me seome elektriteema ehk argielu kirjandusklassika ja popkultuuriga, saame üsna põneva tulemuse.

Võtsime endale kohe alguses eesmärgiks kasutada näitusel eksponaatidena asju, mis visatakse sageli kuurinurka, ja kasutada minimaalselt elektrit. Üleskutsele tuua kodust vanu ja kasutuseta elektriga seotud esemeid reageeris väga palju töökaaslasi ja Liliani ruum sai maast laeni kola ehk eksponaatide algmaterjali täis. Kuna juhtmeid oli kõige rohkem, tekkis kiiresti mõte luua nendest suur kera. Suutsime idee koos mitme töökaaslase abiga ellu viia ja kerast sai meie näituse tunnuseksponaat. Vanad elektripirnid ja -kapid, kaablrullid, kapinurka seisma jäänud jõulutuled ning muu kribu-krabu hakkasid meie näitusel uut elu elama.

Samasuguse impulsi tegutsemiseks, nagu andis meile elektriteema, andis ka Mati Undi romaan „Öös on asju“. Lugesime Evelini ja Lilianiga õhtuti

oma kodudes seda teost ja hommikul tulime ning jagasime muljeid. Undi mõttekäikude ja -lennu abil liikusime kogu aeg oma ideedega edasi. Julgesime tema loominguga üsna vabalt ringi käia, sest teadsime, kuidas Unt ise armastas klassikute loomingut tõlgendada ja seoseid luua. Küllap ta teispooluses muheles meie katsetuste peale ja oli pisut uhkegi, et ta meile nii suureks inspiratsiooniks oli.

Kommentaariid ja tagasiside näituse külalisteraamatust annavad aimu, et meie mõtteseosed elektri ja kirjanduse vahel jõudsid paljude vaatajateni. „Stiilne!“, „Tõeliselt hästi tehtud. Tunnetusega!“, „Täiega lahe!“, „Väga humoorikas ja hariv näitus“, „Täitsa raputav!“, „Väga sügav! Hingefiibrid olid ergutatud“ on vaid mõned repliigid meie näituse küllastajalt.

1 Näituse materjalid: hdl.handle.net/10062/98807.

Aastanäitus „Peidus pool. Käsitöököitest masintoodanguni“

TÜ raamatukogu näitusesaalis
24.03.2023–18.06.2023¹

Tiia Nurmsalu

säilitus- ja konserveerimisosakonna juhataja

Näituse idee taga on minu jaoks alati üleval olnud suurem küsimus: kas raamatu laialdasse kasutusse ja käibesse minek on köitekunsti arengule kasuks tulnud? Või on raamatute täielikule mass- ja masintootmisele üleminek köitekunsti hoopis allakäiguteele surunud?

Tahtsime kutsuda vaatajat kaasa mõtlema, kas see teekond on olnud pigem positiivse või negatiivse märgiga, või ehk sellel polegi ühest vastust.

Kui köidete kirjeldamine köiteajaloos on olnud paljuski kujunduse keskne, panime meie näitusel

rõhuasetuse pigem sellele, kuidas köide on üles ehitatud ja milline on olnud selle areng ajas. Meie pakutud ajajoone samm kujunes lõpuks sajandi või paari pikkuseks. Et anda vaatajale võimalust kogeda raamatut kui füüsilist objekti mitme erineva tunnetuse kaudu, olid vaatajale sirvimiseks väljas üldistatud köitemudelid ja õpitoad lihtsamate köitmisviiside õppimiseks. Muidugi ei saanud me jätta kasutamata suurepärast võimalust näidata ka meie kogudest pärinevaid näitlikustavaid objekte endid. Vaatajale, küll aga mitte konservatorile, võis olla üllatav, et välja pandi ka köited, mis ei olnud täiesti terved või korda tehtud, raamatu ülesehituse peidus poole näitamiseks on see aga suurepärane võimalus. Mõnele võis olla ootamatu ka see, et väljapandud raamatute lühiandmed jäid sellel näitusel juurde lisamata – sedagi tegime meelega, et keskenduda just

rohkem köite vormile ja mitte tema sisule. Köige keerulisem oli minu jaoks sellise köitemudeli välja töötamine, mis iseloomustaks sajandi vältel toimunud köitetehnika muudatusi kõige paremini. Sest kui näituse teksti koostades saab kirjeldada mitmeid erinevaid samal ajal kasutusel olnud tehnikaid, siis füüsilise objekti jaoks on võimalik valida ja kasutada neist vaid ühte.

Näitusele tagasi vaadates oli meeldivaks üllatuseks köitekursuste populaarsus. Enam pole suhtumist, et meistrid teevad ja teised vaatavad aupaklikult eemalt. On aeg, kus inimestele tõesti meeldib, kui nad saavad ise midagi teha, ja meil oli rõõm seda seekord neile ka pakkuda.

1 Näituse materjalid: hdl.handle.net/10062/98790.

Peidus pool. Käsitöököitest masintoodanguni (2023).

Näitused 2022–2023

Raamatukogu töötajate koostatud näitused¹

2022

Eesti luuleraamat 2021: algupärandeid ja kordustrukke

Marianne Marlene Tiik

Eesti proosaraamat 2021: algupärandeid ja kordustrukke

Marianne Marlene Tiik

Read Japan. Jaapani raamatute näitus

Marika Liivamägi ja Tiina Tolli

Avamisel 02.02.2022 esinesid Krista Aru, Jaapani suursaadik Eestis Yukihiko Matsumura ja Kristhel Haak.

Luuletaja Liisi Ojamaa 50

Marianne Marlene Tiik

Avamisel 26.02.2022 esinesid Krista Aru ja Marianne Marlene Tiik. Liisi Ojamaa sõnadele loodud laule esitasid Lauri Sommer ja Arles Kangus.

Aastanäitus

Juri Lotman – Tartu Ülikooli professor

Tatjana Šahhovskaja ja Nataliia Gradoboeva

Avamisel 27.02.2022 esinesid Krista Aru, Tatjana Šahhovskaja ja Nataliia Gradoboeva.

Ukraina autorite raamatute väljapanek

Anastassia Kortšinskaja ja Margit Leesik

Auhinnatud tõlked. Emakeelepäev 2022

Tiiu Täpsi ja Agnes Kivi

Tõlkija Mati Sirkel – Eesti Vabariigi kultuuri elutööpreemia laureaat

Marianne Marlene Tiik

Ave Alavainu. In memoriam

Marianne Marlene Tiik

Kogude pärlid. Mininäitus raamatukogu põnevamate leidudest

Kristhel Haak, Moonika Teemus, Kaire Maimets ja Tiiu Täpsi

Peeter Olesk (25.12.1953–25.11.2021).

Fotomeenutusi

Marianne Marlene Tiik

Avamisel Peeter Oleski mälestuspäeval 28.05.2022 esinesid ettekannetega Raul Rebane, Mait Klaassen, Meelis Paavel, Tiit Hennoste, Kristi Metste, Rein Veidemann, Janika Kronberg, Tiina Kirss ja Tõnis Lukas.

Taiwani Hiina-uuringute teabekeskuse kirjanduskogu näitus

Marika Liivamägi ja Tiina Tolli

Avamisel 10.10.2022 esinesid Toomas Asser, Taiwani Taipei missiooni esindaja Lätis Andrew H. C. Lee, Taiwani rahvusraamatukogu delegatsiooni esindaja, rahvusraamatukogu juhataja Shu-hsien Tseng, Krista Aru ja Mart Tšernjuk.

Nähtamatust kuuldavaks – seni varjus olnud vinüüle

TÜ raamatukogu muusikaosakond

Omnia munda mundis. Marju Lepajõe 60

Marianne Marlene Tiik ja Agnes Kivi

Avamisel 28.10.2022 esinesid Krista Aru, Kristi Metste ja Marianne Marlene Tiik. Kersti Lepajõe andis üle Marju Lepajõe mälestusfondi stipendiumi, mille pälvisid Janika Päll ja Tiina Kala. Näituse avamine oli osa Marju Lepajõe pühendatud mälestuspäeva üritustest Tartus.

¹ Näitused on kujundanud raamatukogu kunstnik Lilian Mengel.

Kunstnik Lilian Mengel annab Peeter Oleskist koostatud näitusele viimase lihvi.

Tartu Ülikoolis 2022. aastal kaitstud doktoritööd

Mare Pikk

Kas keegi on näinud elektrit

Kirjandust ja taaskasutust ühendav näitus
Evelin Arust, Lilian Mengel ja Herdis Olmaru
 Avamisel 30.11.2022 esinesid Krista Aru, Evelin Arust, Lilian Mengel ja Herdis Olmaru.

2023

Eesti luuleraamat 2022: algupärandeid ja kordustrukke

Marianne Marlene Tiik

Eesti proosaraamat 2022: algupärandeid ja kordustrukke

Marianne Marlene Tiik

Hinnatud tõlkeid. Emakeelepäev 2023

Agnes Kivi

Aastanäitus

Peidus pool. Käsitöökõitest masintoodanguni

Kõitekunsti kujunemislugu
Tiia Nurmsalu, Kadri Tammur, Kaspar Kolk, Dorel Sabre ja Moonika Teemus
 Avamisel 23.03.2023 esinesid Krista Aru, Tiia Nurmsalu ja Dorel Sabre.

Kuhu teie lähete, kuhu lähete teie kõik?!...

Juhan Luiga 150

Marianne Marlene Tiik

Avamisel 31.03.2023 esinesid Krista Aru, kirjandus-
 teadlane Sirje Olesk, Eesti Arstide Liidu eestseisuse
 liige Neeme Tõnisson ja Marianne Marlene Tiik.

Mõnda asja on parem kujutada sõnaga.

Anu Raud 80

Marianne Marlene Tiik ja Katri Armolik

Ainult seda omaks hüüa, mis su hinge puudutab.

Juhan Viiding 75

Marianne Marlene Tiik

**Mis teeb meie meele rõõmsaks. Raamatukogu
töötajate hobid ja harrastused**

Anneli Sepp

Artur Alliksaar 100

Marianne Marlene Tiik

**On maantee ja maanteel käänak ja
käänaku kõrval küla.**

Hando Runnel 85

Ilona Runnel

Avamisel 21.11.2023 esinesid Krista Aru,
Ilona Runnel ja Hando Runnel.

Mart Jagomägi esitles kirjastuses
Ilmamaa ilmunud Hando Runneli
loomingu kriitikat koondavat
kogumikku „Nii nagu taevas ja maa“.

**Tartu Ülikoolis 2023. aastal
kaitstud doktoritööd**

Mare Pikk

Sähvatus pärise põhjast.

Doris Kareva 65

Marianne Marlene Tiik

Juta Keevallik 80

Moonika Teemus

Jaan Tõnisson 155

Marianne Marlene Tiik

HANDO RUNNEL
85

On maantee ja maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla...

ISIKUKIRJELDUS

Need väikesed kummitalad, mis asuvad Hando küla lähedal, ei ole midagi muud kui maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Need väikesed kummitalad, mis asuvad Hando küla lähedal, ei ole midagi muud kui maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Need väikesed kummitalad, mis asuvad Hando küla lähedal, ei ole midagi muud kui maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla.

Ta sündis 24. novembril 1938. Seda elud ei kaotanud. Seda ei unustanud. Ta sündis 24. novembril 1938. Seda elud ei kaotanud. Seda ei unustanud.

Mõni ütleb, et maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla on maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Mõni ütleb, et maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla on maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla.

Lisaks sellele on maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Lisaks sellele on maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla.

Chilne...

Chilne on maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Chilne on maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Chilne on maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla.

Küla maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Küla maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Küla maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla.

(1978)

On maantee ja maanteeel käänak ja käänaku kõrval küla. Hando Runnel 85 (2023).

Külastajad

Eesti Maaülikooli näituse „Veterinaarmeditsiin 175“ avamisel Tartu Ülikooli raamatukogus 02.11.2023 kõnelevad koostajad Juhani Püttsepp ja Eha Järv (paremal).

2022

Ningbo, Tartu partnerlinn. Fotod

Rohelise viiskümmend varjundit. Veljo Runneli loodusfotod

Robert Suvi ateljee õpilaste maalid

Tume planeet. Urmas Viigi koomiksivihiku monumentaalses formaadis väljatrükk-näitus

Eesti taluaia mustri otsingul. Eesti Maaülikooli tudengite maketid

Mere taga on Maa. Sulev Kuuse fotod

Haridus kõigile. J. A. Comeniuse pärand maailmale. Tšehhi Vabariigi Suursaatkonna näitus

Sõnast pildiks. Elina Simoneni fotod ja inspiratsiooni andnud luuletekstid

ÜDU. Carl-Christian Frey maalid

Eesti Üliõpilaste Selts 150

Harri Pudersell 100. Maalid

Valitud kunstiteosed Ljudmilla Mesropjani kollektsioonist. Maalid

Maalikunstnik Erich Arraku näitus. Portreed, maastikud, mere- ja linnavaated

Konrad Mägi Ateljee kevadnäitus.

(Sise)kõnelused. 22 kunstniku ühisnäitus salajastest loomeprotsessidest

Elueliksiir. Loodusmaalid & aktid.
Kunstnik Asteria looming

Nikolai Jasnetski – restauraator ja kunstnik.
Maalid

Aphrodite lummus. Unistuste aed. Stalker.
Arvo Iho foto- ja filmiloomingu näitus

Meie põlisrahvastest sõbrad. Näitus hantide keelest ja kultuurist

Talvering. Tartu Rahvaülikooli ja Räpina aianduskooli floristika õpilaste tehtud taimepärijad

2023

Ära viska mind ära. Rahvusarhiivi konservaatrite materjalijääkidest kunstilooming

Siit ja sealt. Marje Üksise graafika ja joonistused suursarjast „Müüdid“

Tungal. Eesti Nahakunstnike Liidu köitenäitus Leelo Tungal loomingu

Ennustamatus. Juri Lotman 100. Haapsalu graafilise disaini festivali konkurss-näituse „Isikupära/Individuality '22“ töid

Diplomid, mida kunagi välja ei anta. Ivan Piveni ja Valentyna Humenna koostatud näitus kümne sõjas hukkunud noore ukrainlase mälestuseks

Kuu. Martin Välliku fotod. Näituste ja ürituste sarja „Kord ja kaos“ esimene koostöönäitus

Mente et manu. Gümnaasiumiõpilasest noore kunstniku German Langi loomingu

Ilmar Kruusamäe portreemaalid

Konrad Mägi Ateljee kevadnäitus

Kõiksuse kutse / Cosmic Dance. Kärt Summataveti teadust ja kunsti ühendav näitus. Näituste ja ürituste sarja „Kord ja kaos“ koostöönäitus

Pallase jälgedes. Erich ja Melanie Arraku ateljeekoolis õppinud kunstnike tööd

Ilmavaade. Jaak Kadariku fotod ja maalid

Kolme kodu kannud. Krista ja Maarja Roosi kannukollektsioonid

Piiripealsed helid. Anneli Ivaste fotod Eesti Filharmoonia Kammerkoori proovisaalist

Artur Alliksaar – boheemlaste kuningas. Eesti Nahakunstnike Liidu köitenäitus

Valik graafikat ja maale Ljudmilla Mesropjani kollektsioonist

Kuidas olla siin. Eesti Kunstiakadeemia maali- tudengite näitus

Need horisondid. Kristel Schwede maalid ja fototöötused

Veterinaarmeditsiin 175. Eesti Maaülikooli ülevaatenäitus

Kröbinad karbis. Pallase tudengite paberist ja kingakarpidest inspireeritud näitus

Savist ja taimedest. Tartu Rahvaülikooli lilleseade ja keraamika õpetajate tööd

Maarjavälja kinnistule rajatava õppe- ja teadus- hoone arhitektuurikonkursile esitatud võistlustööd

„Kõiksuse kutse / Cosmic Dance“ näituse avamisel 15.06.2023. Vasakult: Valdur Mikita, Indrek Hirv, Kärt Summatavet, Toomas Kiho, Mait Summatavet, Madis Arukask.

Prima Vista kunstiprogramm

2022

Kes juhib mängu? Pallase tekstiiliosakonna näitus

KEST, MINE. Jonna Kubu serigraafia ja origami näitus

Tundelukud. Rauno Thomas Mossi kollaažid

Forseliuse poiss. Ta ikka loeb. Anne Rudanovski kohaspetsiifiline installatsioon

Nüüd on sinu käik. Marina Aleksejeva joonistused

Obune. Margus Meinarti maalid

Loom minu sees. Mängu abstraktsioon. Mängu ilu. Pallase maaliosakonna tudengite ja juhendaja Sirje Peterseni maalide ühishäitus

Jonna Kubu näituse „KEST, MINE” avamisel 29.04.2022 esinevad Jonna Kubu ja Jan Kaus.

2023

Tahaks suusatama minna. Pallase tekstiiliosakonna III kursuse tudengite gobeläänid

Üksindus ja üksmeel. Eve Kase joonistused ja kunstnikuraamatud

Sõnumitoojad. Ardo Sägi graafika

Sõlm. Pallase meediadisaini osakonna tudengite graafika

Punane raamat. Ukraina päritolu eesti kunstniku Nestor Ljutjuki näitus

Paigalhääli – maastikufotod koos heliga. Andrus Kanneli fotod

Kujudid ja kujutlused. Pallase I ja II kursuse skulptuuriosakonna tudengite tööd

Kalvetaarium – plaatkaamerafotod eesti kultuuri hoidjatest. Toomas Kalve fotod

Aeg. Pallase nahadisaini ja restaureerimise osakonna tudengite näitus

Eesti rahva ennemuistsed jutud. Eesti Kõitekunstnike Ühenduse köitenäitus

Loomislood

2022. aastal tähistasime 40 aasta möödumist päevast, mil avati kauaoodatud uus raamatukoguhoone ja Toomel asunud vanast raamatukogust ning veel paljudelt ajutistelt hoiupindadelt koliti kogu raamatuvara kokku aadressile W. Struve 1. Uus raamatukogu avati 22. veebruaril 1982. Hoone lihtsat välisarhitektuuri täiendas terviklik ja detailne sisearhitektuur. TÜ raamatukogu peetakse kõrgtasemeliseks 1970.–1980. aastate arhitektuuri näiteks, seda eelkõige hea funktsionaalse ülesehituse ja interjööri arhitektuurse lahenduse (peatrepikoja raketisejälgedega betoontrepp, konstruktiivse liigendusega katuseakendega lagi, geomeetriline valgusti, saalide kuppelkatuseaknad) poolest.

Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsisaali gobelääni saamislugu

Anneli Sepp

raamatukogu infosüsteemi peahaldur

Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsisaali otsaseina ehib suurim Tartu-aineline vaip. Mall Tombergi gobelään valmis 1979. aastal. Kunstiajaloolane Krista Piirimäe on kirjutanud: „Selle moodsus seisnes hoonete piirjooni ja Emajõe meenutavas abstraktsioonis, taustaks on raamatukogu ajalooa seotud portreed, sümbolid, tekstid.“

1977. aastal esitati tekstiilikunstnik Mall Tombergile tolaeagse direktressi Laine Peebu algatusel tellimus ülikooli raamatukogu uude hoonesse gobelääni kavandamiseks. Kavandatava vaiba mõõtudeks oli 5,6 × 10,9 m ja see pidi katma terve konverentsisaali otsaseina. Konverentsisaali gobelääni kavandamine algas samal ajal kui raamatukogu hoone ehitamine. Laine Peep meenutab: „Minu mõte oli selline, et raamat on üldse üks rahutu element ja sisekujundus peaks olema rahulik ja tasa-kaalustav ... Konverentsisaali suur lage otsasein vajaks midagi rahulikku, armsat, naiselikku, inimlikku.“ (Peep, 2016)

Pallase kooli tudeng Imbi Mäger külastas koos oma juhendaja Aet Ollisaarega Eesti tekstiilkunsti klassikuks peetavat Mall Tombergi tema kodus Tallinnas 19. mail 2005, et kuulata tema kui gobelääni autori mälestusi. Tartus 19. juulil 1927 sündinud tekstiilikunstnik ja Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi õppejõud Mall Tomberg meenutas, kuidas ta teemasse süvenemiseks uuris raamatukogu ajalugu, samuti palus endale saata pilte raamatukogu selle algusaastail juhtinud isikutest ja ülikooli esimestest rektoritest. Kavandi jaoks valis ta nende hulgast ülikooli raamatukogu ühe rajaja

Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuseum ETDM Ar 2, 1.

Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuseum ETDM Ar 2, 22.

Mall Tomberg (2010).
Foto: Eesti Kunstiakadeemia.

Saali vaade peale uue hoone avamist (1982).

ja esimese direktori Karl Morgensterni (1770–1852) ning ülikooli rektori Georg Friedrich Parroti (1767–1852) portreed, et meenutada nende teeneid raamatukogu arendamisel. Portreede kudumise eeltöös tehti fotosuurendused.

Aastaarv MDCCCII tähistab raamatukogu asutamise ja MCMLXXXI uude majja asumise aastat. Endisest raamatukoguhoonest Toomemäelt pärineb K. Morgensterni raamatuvara deviis „Labor delectat“ („Töö valmistab rõõmu“), samuti sealsete saalide seinu kaunistavad klassitsistlikud lillornamendid, mille rida täiendab üliõpilasmütsi viisiksiir. Keskaegsetest käsikirjadest on võetud kaunid initsiaalid, millega algavad raamatuveerge meenutavad kudumiread. Veel võib vaiba pinnast aimata hoonete kontuure, lugeda tuledes kumavaid aknaid, näha F. G. W. Struve monumendi lakoonilist siluetti, silmata Lõuna-Eesti künkaid ja nende vahel sinetavaid järvi. Väljendusrikkad

kujundid on ühendatud tervikuks pruun-hallis üldtoonis, milles tähtede punane-sinine, tekstiiribade kollane ja portreede tausta valge moodustavad elustavaid värviaktsente. (Nurk, 1987)

Kunstiteadlane Tiina Nurk, Tartu Ülikooli raamatukogu kunstikogu hoidja 1972–1993, hindas Mall Tombergi gobelääni meistriteoseks, mis on ühtlasi tema loometee kokkuvõte. Alustanud pärast kunstiinstituudi lõpetamist vaipade ja kangaste rahvuslikus ornamendis või lillmustris kujundamisest, jõudis ta üldistavale, koloriidi vahekordatele rajatud käsituslaadile, eelistades rüütehnikat („Päike“, 1963; „Rubiin“, 1967). Üha enam haaras aga kunstnikku vahetu looduselamuse talletamine vaibakirja. Nii valmisid põimevaibad „Sula“ (1968), „Pung“ (1970) ja „Hanged“ (1971). Neile järgnesid „Kodumaastik“ I, II (1973), milles Lõuna-Eesti mäekuplid, nurmesilud ja järvesilmad on mitmesuguste kudumisvõtetega ühendatud mee-

Saali vaade peale raamatukogu remonti (2018).

olukaks üldistatud panoraamiks. Omapäraseks ja uudseks lahenduseks eesti vaibakunstis oli seitsmeosaline vaip-panno „Vana linn“ (1976), kus minevikust võetud portreedes ja detailides, eriti kompositsiooni ja koloriidi rütmis kajastub keskaja hõngu. Sammuna edasi „Kodumaastike“ looduse nägemisest ja „Vana linna“ möödunud aja tunnetamisest sündis ülikooli teadusraamatukogu vaip, milles kunstnik meisterliku vormikõne ja mõttesügava sümbolikaga avab raamatuvaramu olemuse. Kunstiteos rikastab uue hoone interjööri ja seob selles kulgevast tegevust ligi kaks sajandit kestnud tööga Toomel. (Nurk, 1987)

Mall Tombergi gobelääni eelkavandid on säilinud Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis, töökavand valmis 1977, mõõtkavas 1:10.

Gobelään kooti Tallinna Kunstiteodete Kombinaadi ARS dekoratiivkudumise ateljees Erna Ruusi käe all ja Mall Tombergi juhtimisel 01.06.1978–24.12.1979. Autor valis gobelääni kudumiseks lõngad, komponeeris värvikombinatsioonid ja kontrollis pidevalt, et tema eelistused ka vaipa jõuaksid. Gobelään on kootud nelja vertikaalse paanina (2,5 m, 3,5 m, 2,5 m ja 2,4 m). Autori nimi vaibal on all paremas nurgas. Algselt oli paremal üleval nurgas kolme kuduja nimed: E. Ruus, L. Kallasmaa ja R. Kobin. Kuid mingil põhjusel tikiti üle kaks nime ja alles jäi vaid Erna Ruusi oma.¹

Portreed kudus Erna Ruus, kes oli saanud Soomes sellealase väljaõppe ja oli pikaaegse praktikaga gobeläänimeister. Erna Ruus kudus portreedel näod reaalsusest lähtuva tooniga ja lisis huulte

1 Aet Ollisaare loeng Pallase tudengitele 21. märtsil 2023.

roosat, aga Mall Tomberg nõudis foto täpset järgimist, nii tuli alustatud osa uuesti kududa. Väike tõrge tuli kudumistöösse, kui Moskva spetsialistid uurisid, ega vaibal ei kujutata midagi keelatud, võib-olla on kuskil mingi varjatud sõnum. Seda siiski ei leitud ja töö jätkus. Teos pindalaga 61 m² valmis enne raamatukogu ehituse lõppemist ja jäi seejärel ootama hoone valmimist.

Üldiselt oli koostöö ülikooli raamatukoguga kogu vaiba kavandamise ja teostamise perioodil väga hea, eriti tõstab Mall Tomberg esile Laine Peebu nime. Veidi kummalise juhtumina meenutab Mall Tomberg, et kui vaiba kudumine juba käis, paluti äkki töö peatada ja tehti ettepanek portreede kasutamisest loobuda. Autor sellise ettekirjutusega ei nõustunud. Seepeale nõudmisest loobuti ja töö võis jätkuda.

Suur arusaamatus tekkis töö eest tasumisel (vaip maksis 20 000 rubla), kui selgus, et Laine Peep oli tellinud vaiba „omavoliliselt“, kehtivat ideoloogiat arvestamata ja vajalike kooskõlastusteta (vt Peep, 2016).

Vaiba ülespanekul Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsisaalis tundus see olevat suurem kui sein, millele teos mõeldud. Need hetked olid autorile rasked taluda, kuid samas oli ta kindel, et gobelään oli täpselt nii suur kui telliti. Seega oleks saanud viga olla ainult talle antud ruumi üldmõõtudes. Siiski, peale täielikku lahti rullimist sobis vaip ideaalselt, kattes täpselt kogu seina.

1982. aastal tunnustati nii Mall Tombergi kui ka Erna Ruusi Eesti NSV riikliku preemiaga.

Kirjandus

Mäger, Imbi. (2005). Hääletu lugu: Pallase tekstiiliosakonna lõputöö. Juhendaja Aet Ollisaar.

Nurk, Tiina. (1987). Tartu Riikliku Ülikooli Teadusraamatukogu konverentsisaali gobelään. Voldik.

Pärtelpoeg, Ago. (2016). Laine Peep: direktriss. Tallinn: Hea Lugu, lk 176–181.

Piirimäe, Krista. (2012). Tartu gobeläänidel. – Sirp, 2. nov.

Gobelään on kaunistanud TÜ raamatukogu juba üle 40 aasta. Suurepäraselt kootud gobelään on pikale eksponeerimisele hästi vastu pidanud. Vahepeal on konverentsisaal saanud uue ilme, kuid seina katvale vaibale on need muutused ainult väarikust juurde andnud. Vaip mõjub endiselt kaasaegsena. Ajastute muutumise märk on ka see, et konverentsisaalis igapäevaselt kasutatav nüüdisaegne rippakraan varjab suure osa gobeläänist. Siiski, pidulikute sündmuste korraldamise puhul võivad kõik kohalviibijad näha vaipa tema täies ilus.

Tekstiilikunstnik ja Pallase õppejõud Aet Ollisaar meenutab:

Raamatukogu renoveerimise ajaks (2016–2018) oli suuremõõtmeline gobelään seinalt alla võetud. Pärast raamatukogu renoveerimist telliti selle puhastamine Kõrgemalt Kunstikoolilt Pallas. Konverentsisaali põrandale lahti rullitud vaip andis võimaluse seda lähedalt uurida. Pidime tõdema, et aastaid tagasi tehtud töö oli suurepärase, ka paanide kokkuõmbluse kohad olid terved. Praktiliselt ei olnud tarvis tõeliselt hästi kootud gobelääni parandada ega töödelda. Peale vaiba paigaldamist ei olnud nii suurte mõõtmetega tekstiili hooldatud. Nüüd võeti ette puhastamine aastatega kogunenud tolmust. Võtsime appi mitut sorti tolmuimejad ja puhastasime vaipa mitmeid päevi, kuni valgete sokkidega vaibal käies need enam päris mustaks ei läinud.

Tartu Ülikooli raamatukogu lühter

Kai Lobjakas

kunstiteadlane

Tartu Ülikooli raamatukogu lühter (1982) on osa suurest komplekssest koguteosest, kui ajale omaselt kuulusid arhitektuurilahenduse juurde interjööris ka mitmed sinna planeeritud kunstiteosed. Monumentaalkunsti arengus oli see küllatki soodne periood, kus palju oli muutunud võimalikuks ja ambitsiooni jätkus.

Jutta Matvei, kes töötas aastatel 1964–1983 Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kunstiosakonna juhatajana, on kokkuvõtvalt kunstiteoste tellimise seaduse vastuvõtmise aastapäeva puhul kirjutatud artiklis¹ meenutanud, et 1950. aastate monumentalistika oli võrdlemisi standardne, otsustuskomisjonid poliitilised või administratiivsed, mida varjutas omakorda poliitkontroll. Teisalt vohas isetegevus – marmorplaatidega põllukivid, klaasile maalitud „vitraažid“, saepuruplaadil pannood. 1965. aastast selle valdkonna tegevus reguleeriti ja suunati määrusega kultuuriministeeriumi juurde, kus hakkas tööle nn monumentaalkunsti komisjon, täpse nimega ENSV Ministrite Nõukogu Riiklik Monumentaalkunsti Komisjon ENSV Kultuuriministeeriumi juures. See komisjon tegeles konkursside korraldamise, teoste otsese tellimisega, kunstnike ja objektide vahendamise, oma tegevuse kaudu ka selle välja suunamise ja korrastamisega.

Jutta Matvei mäletamise kohaselt toimus teoste kujundusprotsess alates objektiga tutvumisest küllalt orgaaniliselt ja komisjoni ekspertiis oli

kaasatud ka sellesse, kui võrd selle poolt tehti kunstnikele ettepanekuid juba tööga alustamise staadiumis, vaadates kavandeid regulaarselt üle. Autorihonorarid maksti välja neljas etapis: 25% lepingu sõlmimisel, 50% ja 75% vaheetapis vastavalt töö valmimisele ja ülejäänud töö lõpetamisel. See tähendas ühtlasi ka töö neljakordset ülevaatust.²

Loodud üksuse töö andis võimaluse tegeleda monumentaalkunsti teemaga juba hoone projekteerimise faasis. Komisjoni sisuliseks juhiks on peetud selle juures aastakümneid juhi asetäitjana tegutsenud arhitekti Voldemar Herkelit. Tema eestvõttel andis komisjon soovitusi monumentaalkunstiteoste paiknemise osas, tehes ettepanekuid juba riikliku ehituskomitee poolt, rahastus tuli enamasti kultuuriministeeriumilt. Nii soovitati Herkeli koostatud objektide nimekirja põhjal neid näiteks Postimaja, Sakala Keskuse, Tallinna Linnahalli ja Tallinna Olümpiapurjespordikeskuse hoonetesse. Sellesse nimekirja kuulus ka Tartu Ülikooli raamatukogu.

1982. aastal valminud hoones paiknev monumentaalne lühter oli üks kunstiteostest raamatukogu interjööris. Ettepanek selleks tööks tuligi kunstnikele Voldemar Herkeli kaudu.

Aet Andresma-Tamm ja Mare Soovik-Lobjakas on klaasikunstnikud, kes oma individuaalse loomingulise praktika kõrval on Eesti kunstipildis

1 Matvei, J. (2011). Kui kunsti üle otsustasid professionaalid. – Sirp, 2. sept.

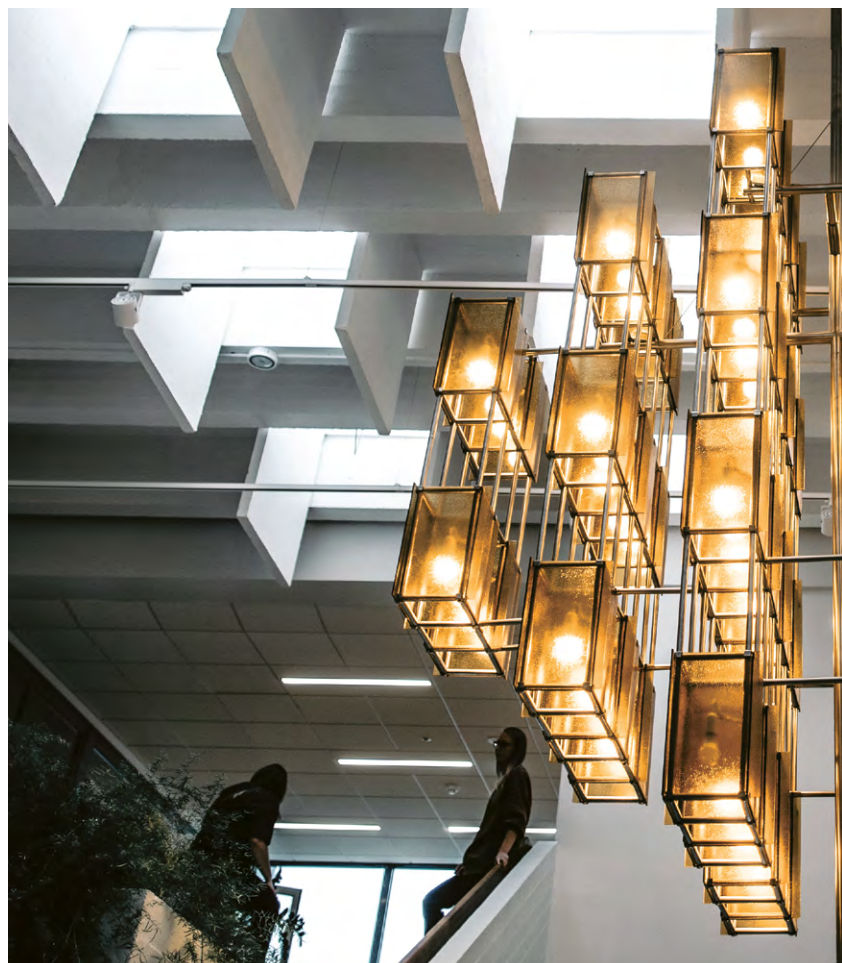
2 Taul, G. (2012). Avalikkus ja monumentaalmaal. – [Konspekteritud ruum ---] Eesti monumentaalmaal 1879–2012. Koost Aliina Astrova jt]. Tallinn: Lugemik, NO99, lk 44.

unikaalne naiskond. Nende ühistöös sündisid 1970.–1980. aastatel mitmed võimsad ruumispetsiifilised monumentaalteosed, paljud neist Tartu Ülikooli raamatukogusse tellitud töö ajaks juba laiemalt tuntud. Teiste seas Viru hotelli restorani legendaarne valguslagi (1972), Narva-Jõesuu puhkekodu ujula ja basseini pannood (1979), Pirita purjespordikeskuse pannoo (1980).

Töö sümbolsest laetud Viru hotelli sai alguspunktiks nende koostööle, olles samas tunnustuseks võimekusest tegeleda monumentaalsete teoste loomise eripäradega, mida toetasid hea ruumitunnetus ja tugev kompositsioonitaju.

Naiskonnana oli nende praktika laiemas kunstipildis erandlik ja haruldane. Seda nii eriala kui ka valdkonna vaatest laiemalt. Klaasikunstis oli autorite fookus tollal enamasti väljunud tarbevormide

keskendumisest dekoratiivse vormi ja tehniliste eripärade poole, mida võimaldas erinevate Nõukogude Liidus paiknevate klaasitehaste tehniline baas. Seal käisid nemadki oma individuaalset loomingut teostamas, ent sageli sõltusid sellest ka avalikku ruumi valminud monumentaalteosed, erandiks 1982. aastal valminud Tartu Ülikooli raamatukogu valgusti. Kui tarbekunstnike poolt kavandatud ruumispetsiifilised tööd olid valdavalt selgelt nende erialase materjaliga seotud ning sageli oli klaasikunste väljundiks vitraaž, siis Aet Andresma-Tamm ja Mare Soovik-Lobjakas tundisid end vabalt ka teistes formaatides. Viru hotelli valguslae kõrval on küllalt erandlik üldises monumentaalkunsti tüpoloogias ka raamatukogu valgustilahendus. Nende julgus avaldus ka erinevate materjalidega töötades ja nii valmis näiteks Narva-Jõesuu puhkekodu „Mereranna“ ujulas paiknev teos keraamilistest ja betoondetailidest.

Klaasikunstnikud Aet Andresma-Tamm ja Mare Soovik-Lobjakas meenutavad:

Meie töötasime koos Raja tänaval kunstifondile kuuluvas ateljees ja olime selleks ajaks teinud juba kaks suuremat tööd: Viru hotelli restorani mastaapse valguslae ja Narva-Jõesuu puhkekodu kaks keraamikat ja betooni ühendavat pannood. Kolmas töö tuli meile riiklikust ehituskomiteest Voldemar Herkelilt. Alguses tutvusime hoone arhitektuuri ja sisekujunduslahendusega. Järgmiseks oli planeeritud kohtumine raamatukogu direktor Laine Peebu ja ta hiigelsuure koeraga Peebu kabinetis. Nii see algas. Töö kavanditega läks kuidas kunagi, seekord tuli see suhteliselt kiiresti. Kindlasti mõjutas seda ka uue raamatukoguhooone arhitektuur – geomeetiline ja rütmiline, modernismi esinduslik näide. Edasi algas töö konstruktor Uno Palliga. Siis ronisime Lasnamäe metalliladudes ja tutvusime materjalidega. Tihe

oli koostöö ka ARS-i metallitöökoja meistrite Kalev Sauli ja Avo Härmiga, kelle oskused ja kogemused olid asendamatud kõigi meie tööde puhul. Metallkonstruktsiooni kõrvale otsustasime valida paksema reljeefse merevaigu toonis tahvelklaasi, kuna valatud klaas oleks olnud selleks liiga raske. Sellega seoses jäime ilma seiklustest, mida olime kogenud alati, kui pidime Venemaal töötades tegelema eridetailide tootmisega. Viimaks olime niikaugel, et pidi algama valgusti paigaldus. Me jõudsime natuke hiljem kohale ja saime teada, et monteerida pole võimalik, kuna peatala pikkusest on puudu 50 cm. See oli liiga lühike. Meie näod hakkasid vist oma loomulikkude värvi kaotama, kui monteerijad tulid ruttu lohutama. Juba hommikul vara oli puuduv osa ARS-is töös ning sõitis peagi Tartu poole. Aega oli napilt. Õhtuks oli kõik monteeritud ja avamiseks valmis.

TÜ raamatukogu helisignatuur

Kaire Maimets

muusikaosakonna juhataja

Aastaid signaliseeris raamatukogu õhtust sulgemis- aega kitarrimuusika. Kõlas pala 19. sajandi algul tegutsenud kitarrivirtuoosist helilooja Mauro Giuliani tsüklist „6 arie nazionali irlandesi“, op. 125 nr 2, mille aluseks on iiri rahvalaul „The Last Rose of Summer“. Neid ridu kirjutades kuulasin tolle pala algust uuesti ja olin hetkega ajas nii umbes 15 aastat tagasi paisatud, hämaras lugemissaalis arvutit kokku pakkimas, koju minemas. Nende kitarrihelide seos kindla koha (sh valguse, värvi, lõhna) ja tegevusega on ümberlõkkamatu. Ja eks signatuurmuusika niimoodi töötagi, tähendades midagi enam kui ta ise.

2017. aastal, raamatukogu remondi ajal tekkis siin mõte, et kuna maja uueneb, tuleks luua ka uus uste sulgemise signatuur. Pealegi võiks see nüüd olla päris „meie oma“, st praegu tegutseva helilooja poolt TÜ raamatukogu jaoks loodud. Kaaluti, kellelt signatuuri tellida. Sõelale jäi Ardo Ran Varrese, kogemustega kujundusmuusika looja nimi, kes ülesandega ka nõustus.

Muusika- ja näitlejajaharidusega helilooja Ardo Ran Varres (1974) on nn klassikaliste heliteoste kirjutamise kõrval kujundanud kümneid teatri- ja tantsulavastusi, loonud muusikat kuuldemängudele, telesaadetele ja -seriaalidele, dokumentaal- ja mängufilmidele. Tema helikeelt kirjeldavad sobivalt väljendid Eesti Muusika Infokeskuse lehelt: „atmosfääri loov muusika“, „sisendusjõulised kõlakeskkonnad“, „varieeruv stilistika“, „tämbri- värvide ja olmehelide poeesia“ (vt emic.ee). Kujundusmuusikaga seoses on ta ise ühe oma erioskusena esile toonud intuiitiivse taipamise, kuidas üks või teine ülesanne lahendada.

Raamatukogu tellimusega oli lihtne selles mõttes, et Varres mäletas vana signatuuri ja sai kohe aru, mida temalt oodatakse. 2017. aasta novembris oligi uus signatuur valmis – 50 sekundit kestev, kergelt ulmelisele akordijärgnevusele toetuv, mahedalt ja voolavalt laskuvate helide kaskaad. Loodud kujundust on helilooja ise iseloomustanud nii: „Mõtlesin, et see peaks olema rahulik ja helge. Kui inimene istub viimaseid tunde raamatukogus, siis muusika suunab soojalt ja rahulikult mõtted raamatukogust lahkumisele.“ Kuidas helide voog tegelikult mõjub või milliseid emotsioone või seoseid tekitab, sõltub paljuski kuulajast. Raamatukogust lahkuvad nad õhtuks igal juhul kõik.

Helilooja Ardo Ran Varrese kommentaar:

2017. aastal pöörduti minu poole sooviga, et teeksin vastremonditud raamatukogule audio-signatuuri. Mõte hakkas liikuma elektroonilise muusika suunas, kuna inspiratsiooniks oli mälestus kunagisest Tallinna Linnahalli signatuurist. Ega ma täpselt seda ei mäletanud, vaid mingi meeolelu ja pisut ulmeline elektrooniline sound olid jäänud emotsionaalsesse mällu. Tegingi algul mõned ambient'likud mahedad akordid süntesaatoritega. Nagu ikka, tuleb tellijalt ka omapoolseid soovide ja muudatusettepanekuid, nii ka nüüd. Sellest johtuvalt lisasin tehtule elektriklaveriga konkreetsema pulsi ja akordiarpedžod, mis siis kokkuvõttes ongi nüüdseks juba kuus aastat olnud igal õhtul lugejatele märguandeks, et aeg on hakata sättima ...

hdl.handle.net/10062/95519

Kuis tulid DSpace ja OJS

Följeton

Heiki Epner
digikogude analüütik

IT ei ole selleks, et teil lihtsam oleks.

IT on selleks, et meil oleks huvitav, on öelnud elav klassik.

Et kõik ausalt ära rääkida, peame alustama ajast, mil rohi oli rohelisem, naised nooremad ja me ise palju ilusamad.

Võib väita, et nõukaaja-kogemus tuli tookord kasuks. Siis pidid silmad-kõrvad lahti olema, nupp jagama ega olnud suurt autoriteetide kummardamist. Misasja! Ise olid enda jaoks suurim autoriteet. Seetõttu sai siinmail uut tehnoloogiat eelarvamuste-vabamalt vastu võtta. Raame, mis mõtlemist piiraks, ei olnud olemas.

Toona veel kujunevas digimaailmas võis täheldada kaht suunda: ameeriklaste ja eurooplaste oma.

Esmalt ameeriklased, kes said uue masina, vajutasid kõiki nuppe: tuled särasid, masin urises, kõik oli uus ja huvitav. Vahel lendas midagi õhku, midagi läks põlema, aga üldiselt katsetati.

Katsetati, mis katsetati, aga kaua sa ikka katsetad. Tuli mõte, et teeks õige midagi asjalikku. Teeks täitsa vabalt ja nii, kuis välja tuleb.

Ajaks, mil eurooplased alles hoogu võtsid, olid ameeriklased interneti oma materjale täis pannud, edasi algas eri tasemel ja eri moodsa säilitatud kraami ühildamine.

Eurooplased alustasid koosolekutega, tähtsad isikud rääkisid ühest ja teisest. Moodustati komisjone ja töögrupe. Töötati välja standardeid, mõeldi õigustele, ja ajaks, mil masinad sisse lülitati, oldi üsna hiljaks jäädud. Nutt ja hala, et ameeriklased on oma asjadega interneti vallutanud, kostis taevani.

Ettevalmistustööd end päriselt ei õigustanud, sest iga suurem riik toimetab omaette ja nii tekkisid eripärased formaadid, erinevad keskkonnad, mille ühildamisest sai omaette probleem.

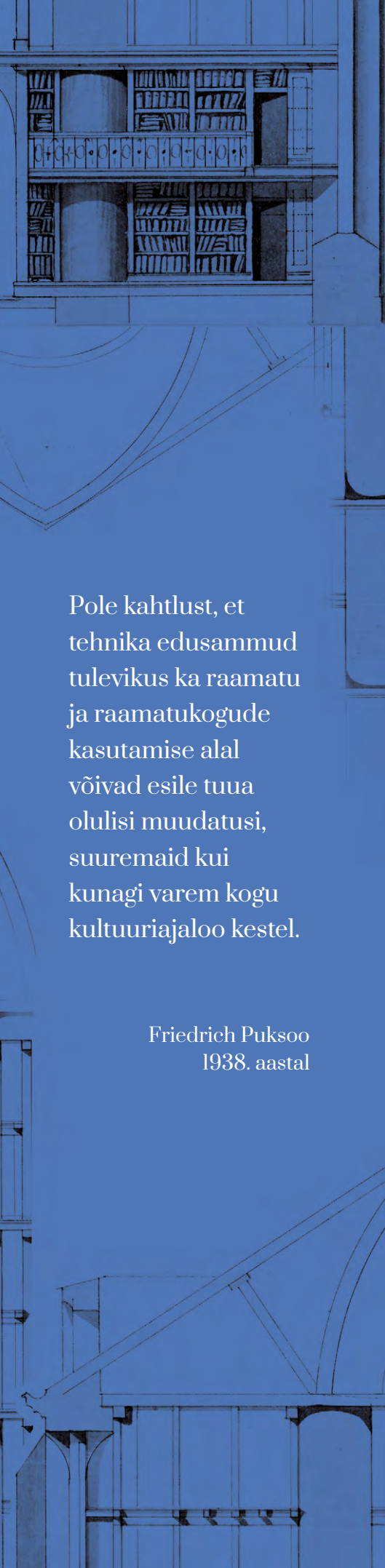
Siingi olid ameeriklased ja nende sabassõrkijad jõudnud kehtestada oma standardid ning formaadid. Ei mingit survet, ei mingit käsku, need lihtsalt juba olid ja töötasid.

Veidral kombel nägid just ameeriklased (ja meie) interneti globaalsena, eurooplastel kippus olema mingi kujutlus piiridest. Et kui on Prantsusmaal, siis ei ole Saksamaal ja sakslane peab ise tegema. Meie mõtlesime ja alustasime ameeriklaste moodi, me ei näinud end Eesti ega Euroopa piires, me nägime ja mõõdupuuks oli kogu maailm. Tagantjärele tuleb välja, et olime siinmail ühed esimesed pagana globalistid.

Bravuuri, huvi ja entusiasmi uue asja vastu jagus, lisaks parasjagu avantürismi. Finantse mitte eriti. Tegelikult ei olnud teisi üldse.

Raamatukogu oli pidevalt miinuses ja tuli tublisti võimelda, et kombineerida kasvõi lihtne skanner. Sellega meil vahel vedas ka. Üks firma laskis eksi-kombel välja skanneri, mille hind viitas laiatarbe-masinalle, parameetrid aga poolprofessionaalsele. Esimese Eestisse jõudnud eksemplari ostime ära, kust raha saime, pole viisakas küsida.

Mõne aja pärast üritas firma skannerit tagasi osta, aga ei suutnud mind selles veenda. Mis teha, mõnda asja inimene vahel lihtsalt ei mõista.

Pole kahtlust, et tehnika edusammud tulevikus ka raamatu ja raamatukogude kasutamise alal võivad esile tuua olulisi muudatusi, suuremaid kui kunagi varem kogu kultuuriajaloo kestel.

Friedrich Puksoo
1938. aastal

Pea igasse aruandesse ja üldse kõikjale, kuhu sobis või ei sobinud, sai lisatud jutt süstemaatilise digimisest ja *overhead*-skannerist ning milleks seda tarvis on. Projektiraha ju Eestis veidi liikus, aga raamatukogu alalise eelarve miinuse tõttu ei olnud kõrgemal pool kuigi altid meie projekte aktsepteerima. Mis on ka osalt mõistetav, sest aktsept tähendas garantiid. Omavahel öeldes: ise oleks samamoodi talitanud.

Nagu ülikoolis tavaks, kulus vaid neli aastat ja ühe järjekordse *overhead*-filipika järel helistas prorektori abi ja küsis, mis värk nende vanade käsikirjade ja muuga tegelikult on. Vanale tuttavale saigi siis seletatud, et just nii ongi. Et on imeilusat administratiivpoeesiat, aga on ka reaalsed probleemid. Et kui ei digi, pole sul varsti midagi. Gallustint paneb nahka. Vahid vastu valgust auklikku paberit ja mõistavad, mis seal kirjas võis olla.

Seejärel helistas prorektor ja tegi ülemuse häält, pärides nõudlikult aru, miks raamatukogu ei ole asunud süstemaatilise kataloogist digiteerima ega ole hankinud *overhead*-skannerit.

Jää oli hakanud liikuma.

Tegime projekti, saime raha, tegime riigihanke, ja oli selge, et digitud kraami jaoks on vaja keskkonda. Sellist, mis kestaks ja oleks võimalikult standardne, võtaks vastu suuremaid koguseid ja oleks samas üsna lihtsalt hallatav.

Seda enam, et väitekirjade elektroonilisel kujul esitamise kord oli ülikoolis juba kehtestatud ja nende säilitamiseks/avaldamiseks loodud esmane lahendus veebiserveris. Tarvis oli midagi vähemunikaalset ja stabiilsemat.

Olime näinud, et mujal olid repositooriumid juba olemas, ning oli selge, et ükskord hakatakse ka meie ülikoolis seda taga otsima.

Tool oli tühi, sinna end ruttu istutasimegi.

Kujunes nõnda, et platvormi valik ja üldse kogu värk jäi justkui minu ja Kalju Kill Kase erasjaks. Uurisime, kaalusime, arutasime. Vaidlesime. Installisime ja võtsime jälle maha. Päris palju nädalavahetusi kulus. Kommertskraam jäi eespool mainitud põhjustel kohe välja. Pealegi oli sellega mujal probleeme.

Toona oli üldse hea, et internetis jagati kõike avameelselt: tehnilisi kirjeldusi ja lugusid juurutamise jamadest. Ütlemata kasulik materjal, mis ütles, et kõikjal on ühtmoodi, ja endal peab pea otsas olema. Nüüdsel ajal leiab ülemuste koostatud ja ülemustele

suunatud klantsaruandeid, aga organisatoorseid ja tehnilisi nüansse puudutavaid peab otsima, ja on hästi, kui leiad.

EPrints pakkus huvi, aga oli väheliigendatav. Fedora Commonsil olid suured võimalused, aga nõudis arendusi, milleks meil ei olnud ei aega ega jõudu.

DSpace'i kasutas MIT, mis peaaegu kui kvaliteedimärk, seda toetas rahvusvaheline kogukond, oli liigendatus ja võimalus tegevusi delegeerida.

Ikka hea, kui keegi teine töö ära teeb. Niisiis valisime DSpace'i.

Edasi tuli hankida server ja üht-teist muud, mille hankeviisi kohta pole viisakas küsida. Üles ta igatahes sai ja sinna viisime üle väitekirjad ning varem digiteeritud asjad, sh Friedrich Ludwig Schardiuse autograafide kogu, tänu millele olime hoobilt keskmise mahuga repositooriumi kanti jõudnud. See lubas end andmevahetuseks pakkuda kõikjale, kuhu vähegi pakkuda sai. Tuhandete objektidega platvorm oli midagi, millega arvestati. See oli tegija.

Mõnesajaga idaeurooplane mõjunuks vaid edeva tüütusena.

Meie esimeseks trumbiks kujunesid väitekirjad, mille vabalt kättesaadavana avaldamine oli mujal arutusel, kuid oli jäänud kuhugi pidama.

Tartu Ülikoolis sai see võimalikuks tänu rektor Jaak Aaviksoole, kes avalikustamist resoluutselt pooldas.

„Aga äkki on töö nõrk,“ olevat nõukogus vastu vaieldud. „Just seepärast tulebki avaldada,“ kõlas vastus, ja oligi otsustatud.

Tehnikaülikooli omad uurisid, kuidas nemadki saaksid. „Rentige rektor,“ soovitasin mina. Hiljem midagi sarnast tehtigi.

Aga kas keegi hea nõu eest aitäh ütles?

DSpace'i puhul lähtusime kohe algul eeldusest, et kõik läheb vabalt sinna üles ja piirangud on erandid. Piirangute seadmine on omaette tegevus. No kes see viitsib!

Laiskus võib olla väga progressiivne.

Ainult meie puhul muidugi.

Teie ärge eeskujju võtke.

Algusaastatel andis see nähtavusele tublisti juurde ja eks lisa autoriteeti ka.

Kui me pakkusime uute ja vanade väitekirjade integreerimist dissertatsioonide portaalis, oldi algul vastu, siis kaheldi, ja lõpuks hakkasid teisedki meie eeskujul talitama.

Mahu, ligipääsetavuse ja andmekvaliteedi poolest kõikusime Webometricsi edetabelis 4000 ülikooli seas 90.–130. koha vahel. Oli selge, et konkurentide potentsiaalselt suurem maht meid nii kõrgele ei jäta, aga inimlik edevus ja need teised sõnad ...

Ega peale minu ja Killi keegi ei teadnud, et serveri kõvaketas toetub šampanjakorgile.

Delikaatselt öeldes – eelarvelistel põhjustel. Aga maailmas paistsime vahvalt välja.

Justkui karmide tegijate meeskond koos vajaliku atribuutikaga.

Loomariigis aetakse ka end puheville, et suurem ja võimsam välja näha. Mis see inimenegi teistmoodi on.

Eestis meid esialgu eriti näha ei olnud. Üksvahe oli naljakas seis, kus Norra, Taani, Rootsi ja Soome teadusagentuurid aktsepteerisid meie DSpace'i kui piisavalt soliidset kohta, kus nende finantseeritud töid säilitada-avaldata, aga Eesti agentuur vaatas suurte-suurte silmadega ega osanud seisukohta võtta. Omamaise tunnustamine näis rahvusliku alaväärsuskompleksi tõttu kuidagi kahtlane või

pigem ilmvoimatu. Lohutasin teist, et saksakeelsete raamatute osakaalu tõttu oli meie aadressiks ühes Saksa portaalis: Tartu, Deutschland.

Digivärk loob oma piirid.

Ülikooli sees olime esialgu nagu mingi raamatukogu oma asi, aga tasapisi midagi arenes. Iseäranis siis, kui e-õppe seltskond endale repositooriumi otsis, meie saime kohe ennast reklaamida, ja nii telliti meilt prooviserver. Päev hiljem helistati ja teatati, et asi selge, hakkame päris masinas pihta.

Mul kukkus suu lahti. Arvasin, et ju neil kuu vähemalt läheb, aga nutikad naisterahvad, nagu nad seal olid, suutsid mind imestama panna.

Suu panin alles tüki aja pärast ilusasti kinni. Eks me käisime end ülikooli peal koos nendega reklaamimas. Nagu vanasti käidi turgudel leierkasti ja ahviga õlal. Ahvi ei olnud, leierkasti rollis olin ise. Nii juhtus kuidagi, et mingil hetkel ilmus repositooriumi aadress ülikooli olulisimate aadresside lehele, aga raamatukogu oma tuli kusagilt kauge-malt otsida. Hm, samas oli ka konverentsikeskuse oma, kuigi ametlikult polnud seda kunagi asutatud ega olnud teda struktuuris olemas.

Mis ütleb kaht asja. Esiteks, et ju siis oli mõlemat tõesti tarvis. Teiseks, kui tõesti vajalik, siis tasub julge hundina bürokraatiat ignoreerida.

Edasi läks veel aastaid, tasapisi liitus DSpace'iga teaduskondi ja instituute, kel konkreetne vajadus oma materjale säilitada-avaldada. Omalt poolt kütsime digitud kraami juurde, nii et maht paisus, õigusi delegeeriti aina rohkem ja üha enam läks vaja koolitusi.

Liisi Tõnissoni liitumine DSpace'i halduritega võimaldas tema kaela lükata nii koolitused kui ka igapäevase sisestajatega klaarimise ja vigade parandamise. Eks see kõik ole algul huvitav, pika-peale muutub vähemhuvitavaks, et mitte öelda igavaks.

Igavad asjad sokutame ikka ja alati teistele, et endal lõbusam oleks.

Üliõpilastööde e-avaldamise üleülikoolilise korra kehtestamine muutis DSpace'i kasutamise kõigile peaaegu kohustuslikuks. Peaaegu, sest loovat lähenemist kohtame seniajani, ja ega me kõige peale kisa ei tõsta. Mis neist sisuloojatest, akadeemilistest *influencer*'itest, ikka enda vastu häälestada, küll aeg klaarib. Niigi tõi üliõpilastööde avaldamise kohustus telefonikõne, kus traadi teises otsas istuv dekaan valjuhäälselt ja teatud sõnu kasutades pahandas järjekordse raamatukogu initsiatiivi üle.

Tiraad peetud, pinged maas, sai ise ka aru, et võiks rektori korralduse läbi lugeda. Tont ei olnudki

nii hirmus, kui esialgu tundus, ega olnud see ka raamatukogu algatus. Noh, tegelikult muidugi oli, aga välja ei paistnud kuskilt otsast.

Digimisel tekkis palju suuremahulisi faile, mida sai alla laadida, kuid mille kasutamine oli ja on üsna aeganõudev. Juhtus olema ports raamatuid ehk faile, mille vastu mujal maailmas suuremat huvi tunti, ja tuli midagi nende tarbeks leiutada. DSpace ise oleks faile konverteerides otsad andnud, sestap võtsime lihtsakoelisema ResCarta vabavara sinna kõrvale. Kuni teatud mahuni on see täiesti kasutuskõlblik: konverteerid failid ümber HTML5- ja METS-formaati, lased indekseerimisega üle ning ongi olemas. Paraku ei käi see automaatselt. Automaatse valikuga keskkond on põhimõtteliselt olemas, aga pole garantiid, et see toimib ka kauges tulevikus.

Tarvitses asjast asi saada, kui tekkisid arvajad ja hakati rääkima põhimäärusest ning kõlasid preensioonid, et ei ole ilus. Näib, et vanarahva tarkus „Ilu ei panda padaje“ oli kellestki mööda läinud.

Kuna ilu definitsiooni ei antud, aga kas põhimäärus on, ei tea seni ajani, siis läks see kõik ühest kõrvast sisse ja teisest välja.

Killi kohta ei tea, aga mind oli asedirektori amet selles asjas kõvasti drillinud. Et kuulad ja ei kuule. Oled ära kuulanud ega ole kuulnud.

Eks üht-teist saanuks ju teha, aga olime näinud, mis juhtus nendega, kes usinasti kaunistades ja erifunktsioone leiutades baaskoodi kallale läksid. Ühel hetkel tuli baaskoodi uuendus koos uute funktsioonidega ja oligi kõik. Kes suutis, kohandas end uuele versioonile. Tihti ei suudetud, siis mindi läbi häda tagasi baasversioonile. Mõni aga jäigi pikaks ajaks rippu: ei uus ega vana, osalt töötab, osalt mitte, aga serveri ressursi võtab kõvasti.

Innovatsioonil on alati kaks etappi, innovatsioon ise ja selle tagajärgede likvideerimine. Läheb viimane esimesest suuremaks, on millegagi puusse pandud.

Kasutajaliidese ilu on jutt, mida võib julgelt DSpace'iga kaasaskäivaks akadeemiliseks traditsiooniks pidada. Kui see lakkab, on ka server lootusetult ja igaveseks maas.

Siis ongi lõpp.

Digimise tõttu on DSpace'il raamatukoguga üsna otsene seos.

Seevastu OJS (Open Journal System) on ajakirjade toimetamise-avaldamise platvorm, mis võib samahästi asuda IT, kirjastuse vm allüksuse juures.

Oli lihtsalt hetk, kus vastav tool oli vaba, istutasime sinna ennast, et teised istuda ei saaks ja raamatukogu ikka vajalikum oleks.

No seda muidugi ka, et infoasutusena pakkusime OJS-i andmevahetust igale poole, millega seal ilmunu muutus nähtavamaks ja leitavamaks. Meie ise ka muidugi.

Tegelikult oli platvorme ülikoolis installeeritud mitu, nende ülesleidmine oli paras otsimise tsirkus. Oli selge, et ükskord saavad projektirahad otsa ja nende eraldi ülalpidamine muutub tüliliks. On's ajakirja endaga vähe tegemist, et veel tarkvaraga jännata?

Tükk aega pärast installeerimist valitses vaikus ja näis juba, et täielik huvipuudus. Hakka või iseendas kahtlema.

Siis ilmus esimene, kes otsis oma ajakirjale sobivat olemasolevat platvormi. Omaette IT-arenduse jaoks raha ei olnud. Mis näitab, et rahapuudus võib kasulik ka olla.

Teiste, mitte meie puhul.

Tasapisi hakkas info liikuma, stiilis keegi-oli-kuskil-midagi-kuulnud. Kulus vaid mõni aasta ja ajakirju hakkas lisanduma.

Siin tekkis kuidagi iseenesest asjalik koostöö kirjastuse peatoimetaja Ivo Voldiga, kellest sai tubli mitme ajakirja peamäenedžer ja vabatahtlik reklaamiagent. Ise kahtlustan, et ta kasutab meie puhul meie enda põhimõtet: las teised teevad seda, mis ei paku erilist huvi. Need „teised“ oleme siis sedapuhku meie ise.

Enesekiituse tähtsat tööd ei jätanud me ka teiste teha, nii saime mõned asutuste ajakirjad juurde ning mainet lisaks.

Ajakirjade toimetused olid algul üsna skeptilised, kahtlustades siin ülikooli teatud imperialistlike ambitsioone: et meie ajakiri, aga teevad ainult TÜ omaks ja jätavad meid ilma. Ei saa öelda, et need kahtlused oluksid täiesti põhjendamatud, aeg-ajalt tabasid kedagi kõrgemal säherdused hood.

Hoog läks üle, aga umbusaldus jäi.

Meie hoidsime ajakirju eraldi domeenil ja miskipärast osutus see senikestvaks argumendiks.

Et oleks nagu ülikooli külje all ja seega toimimine tagatud, samas ainult ühe ülikooli oma ka nagu ei ole. Et oleks nagu laiem ja üldisem.

Raamatukogu ambitsioon kõik enda külje alla koguda ei tekitanud vastuseisu. No me ei pretendeerinud autorsusele ega omaniku staatusele.

Meie pakkusime võimalusi luua sisu, võttes endale tehnilise vastutuse.

Ega's me ainult heast südamest. Väljapoole paistab see meile kasulikul moel. Mismoodi, ei hakka selgitama, pole kellelgi vaja teada.

Mis aga puutub ülikooli ja raamatukogu seostesse, siis tuleb olukordi alati õigesti ja endale kasulikult hinnata. Raamatukogu on üks ülikooli osa. See on kasulik. Ülikooli repositoorium kõlab palju soliidsemalt kui mingi raamatukogu kribu-krabu.

Aga kui vaja, ajame silmad pärani ja kinnitame absoluutselt ausalt, et see pole ülikool, see on raamatukogu. Servapidi ulatubki raamatukogu ülikooli raamidest välja. Infoasutuse värk: kogub sissepoole infot ja produtseerib väljapoole ka.

Miks ei võiks maakera sees olla teine maakera. On ju!

Seega pole vaja isegi „õigesti valetada“, vaid hoopis tõlgendada tuleb õigesti.

Meie
inimesi

Tatjana Šahhovskaja 80

Meie raamatukogus on Tanja üks vähestest, kelle elu on olnud pool sajandit ja enamgi veel seotud ülikooliga ning kes on selle eest oma *alma mater*'ilt pälvinud auväärse teenetemärgi „100 semestrit Tartu Ülikoolis“.

Tanja päritolust, vürstlikust suguvõsast, keerulistest, aga huvitavatest eluseikadest ja tööst raamatukogus on ilmunud üksjagu intervjuusid ning muid kirjatükke. Sündinud Saksa okupatsiooni ajal 1943. aastal kooliõpetaja ja vaimuliku perekonnas tollal veel Eestile kuulunud Petseris, puudutas sõda ning sellele järgnenud karmid nõukogude aastad valusalt ka Tanjat ja ta lähedasi. Preestrist isa arreteerimine ja Siberi vangilaagrisse saatmine viis pere pikaks ajaks lahku. Kokku saadi alles enam kui kümne aasta pärast, kui isa karistusajale järgnesid asumisaastad Tomskis. Seal lõpetas Tanja keskkooli, haridustee jätkamiseks tuli aga sünnimaale tagasi tulla, kuna Venemaa kõrgkoolide uksed jäid mittekomnoortele ja uslikele suletuks. Eestis olid olud tol hetkel veidi vabamad ja pärast abituriumit sai Tanja 1961. aasta sügisel alustada õpinguid Tartu Riiklikus Ülikoolis saksa keele ja kirjanduse erialal. Stuudiumi lõppedes oli noorel filoloogil kindel tahtmine töötada raamatukogus. See soov täitus pärast kolme kohustuslikku õpetaja-aastat Pärnus. 9. septembril 1969 oli Tanjal esimene tööpäev ülikooli raamatukogus, esialgu kataloogimis-, seejärel kuni tänaseni käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas.

Töö vanade ja haruldaste raamatute ja käsikirjadega on Tanja jaoks olnud äärmiselt huvitav ning hariv. Ta on vaieldamatu spetsialist meie raamatukogus leiduvate 16.–18. sajandi kirillitsatrükiste ja vene vanausuliste käsikirjade alal. Tanja koostatud trüki-kataloogi „Каталог книг кирилловской печати XVI–XVIII веков из собраний Библиотеки Тартуского университета и Псковско-Печерского монастыря“ (Tartu, 1991) hinnati Puksoo preemia vääriliseks. Kataloogis kirjeldatud Petseri kloostrist pärit trüki-sed ja ka käsikirjad, mis esimesel nõukogude aastal ülikooli raamatukogu valdusesse olid antud, tagastati kloostri 1991. aastal. Selle Eesti riigi poolse hea tahte aktsiooni üheks täideviijaks oli Tanja, kes otsis Petseri kloostri võõrandatud varad meie kogudest välja ja koostas neist nimekirjad.

Tanja põhitöö on olnud Tartu Ülikooliga seotud isikute ning asutuste ja organisatsioonide arhiivipärandite korrastamine, nimistute koostamine ning elektrooniline kirjeldamine. Tanja hinnangul on neid arhiive tänaseks saanud 90 ringis (nt J. Lotman ja Z. Mints, V. Masing, H. Palamets, S. Issakov, V. Bezzubov, Eesti Teaduslik Selts Rootsis, A. Kaelas jpt). Neist mahukaim, J. Lotmani ja Z. Minsi arhiiv, sisaldab mõlema käsikirjapärandit ja on saanud suurimat uurijate ning üldsuse tähelepanu. Arhiivi ulatuslik, epistolaarne osa valmis elektroonilise andmebaasina. Iga uue arhiivi läbitöötamine pakub erinevate inimeste ja nende saatuste, mitmesuguste erialade ning ajaperioodide tõttu alati põnevust, avardab silmaringi ja annab uusi teadmisi. Ette on tulnud sedagi, et töö käigus tekib mõne arhiivi üleandjaga eriline side. Nii näiteks oli härra Palametsal tavaks igal aastalõpul käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnast läbi astuda, et meie Tanjat isiklikult meeles pidada.

Oma töö tulemusi ja uurimusi on Tanjal tulnud aeg-ajalt tutvustada ka laiemale publikule, kirjutades artikleid, esinedes konverentsidel ning koostades meie kogude varadest näitusi. Teemadeks on olnud juba mainitud kirillitsa varatrükised, aga ka Friedrich Ludwig Schardiuse autograafikogus asuvad kuulsate austerlaste kirjad,

väliseesti isiku- ja asutuste-organisatsioonide arhiivid (sh Balti Ülikooli Eesti sektori arhiiv), töö J. Lotmani materjalidega ja arhiiv ise ning palju muudki. Viimase suurema väljapaneku koostas ta professor Lotmani 100. sünniaastapäeva puhul koos kolleegi Nataliia Gradoboevaga 2022. aastal.

Tänuväheks pikaajalise väljapaistva töö eest on koduülikool tunnustanud Tanjat Tartu Ülikooli väikese medaliga (2003), Eesti riik aga Valgetähe IV klassi teenetemärgiga (2007).

Teame, et Tanjale meeldib väga lugeda. Tähtsaima raamatu, Uue Testamendi kõrval, kust saab ikka ja jälle ainet mõtisklemiseks ning tuge rasketel hetkedel ja keerulistel aegadel, pakuvad igapäevaelust lõõgastumiseks naudingut klassikalised krimkad, head kontserdid või teatrietendused. Kui nooremana sai ennast proovile panna kaugete liiduvabariikide avarustes mägedes matkates ja loodust imetledes, siis nüüd võtab Tanja igal aastal aja maha lühema või pikema puhkusereisiga.

Olulisem kui sünnipäev 21. detsembril on Tanja jaoks alati olnud tema nimepäev 25. jaanuaril, mis, nii nagu õigeusklike ülestõusmispühad koos omatehtud imemaitsva pashaga, on rikastanud meie osakonna tähtpäevade ja pühade nimekirja.

Tanjaga on hea koos töötada. Ta on lihtne ja abivalmis, ustav, kindlate arusaamade ja tõekspidamistega, mida ei karda ka välja öelda. Tanja on töökas, kuid töö, mida teeb, peab olema mõtestatud. Oma teadmiste ja suurte kogemustega on ta kolleegidele olnud targaks nõuandjaks ja juhendajaks, ühistes ettevõtmistes aga toredaks kaaslaseks.

Aili Bernotas

Mare Pikkal 75

Mare Pikkal sündis ja kasvas Harjumaal Kosel. Oma kooliteed alustas ta Paunküla Algkoolis, keskkooli lõpetas Kehras. Marel on kaks kõrghariduse diplomit, nii reaalkooli kui ka sotsiaalteaduses: esimese hariduse järgi on ta inseneritehnoloog (Eesti Põllumajanduse Akadeemia) ja teise järgi – psühholoog (Tartu Ülikool). Insenerina on Mare üle kümne aasta tegelenud inimese sensoorse tundlikkuse uurimisega TÜ tööstuspsühholoogia laboris. Aastatel 1989–1990 oli ta nooremteadur käitumishälvete sotsioloogia laboris vaegkuuljate uurimise grupis. Tartu Ülikooli raamatukokku tuli Mare tööle 1990. aastal. Alustas hoiuosakonnas uudiskirjanduse näituste korraldajana. 1997. aastal tuli teatmebibliograafia osakonda, kus ta oli aastaid teatmesaali hoolas perenaine ja hinnatud konsultant, kes suutis leida vastused päris keerulistele infopäringutele.

Mare tugev külg on loogiline mõtlemine. Kõik me hindame kõrgelt tema süvalähenemist probleemidele ja sõnaseadmise täpsust. Täpsus ja korrektsus on üldse olulised Mare omadused. Võib olla kindel, et kõik, mida ta teeb ja mille eest vastutab, on tehtud äärmiselt korralikult ja korrektselt. Mitte ükski viga ega korrastamatus ei jää tema terava pilgu eest varjule ja tema hing on alles siis rahul, kui viga on kõrvaldatud. Kolleegid teavad rääkida,

et kui tavapärased lahendused ei tööta, on Marel sageli oma lahendus varuks, mida ta lahkesti jagab.

Praegu vastutab Mare selle eest, et raamatute deponeerimine toimuks tõrgeteta. Tal on head töised suhted kõikide erialaraamatukogudega, ka meie referentide jaoks on ta hea ja kindel tööpartner. Endiselt tublilt, nagu aastaid tagasi, teeb ta neljapäeviti lugejate jaoks raamatukokku saabunud kirjanduse väljapanekuid.

Mare armastab ja ka jõuab palju lugeda. Teda võib sageli kohata teatris ja kontsertidel, ta on laia silmaringiga ja tunneb kõige vastu huvi ning tal on kõige ümbritseva ja toimuva kohta oma seisukoht. Ka inseneri pisik elab temas endiselt, sest Maret huvitab alati, kuidas mingi asi on tehtud ja kuidas see töötab.

Mare on hea ja hoolitsev ema ning vanaema. Ta on suur loodusesõber, aednik ja väsimatu reisisell. Oma reisidelt ei too ta mitte suveniire, vaid eksootilisi asju, mida annetas eksponaatideks TÜ loodusmuuseumi. Kui me küsisime Marelt, kuhu ta sõidaks, kui oleks piisavalt palju aega ja raha, siis ta vastas: „Sõidaksin Antarktikasse pingviinidega suhteid looma. Tegelikult ei tohi turist minna neile lähemale kui viis meetrit, aga kui pingviin tuleb ise sulle lähemale, ei pea taganema. Ma väga loodan, et vähemalt mõni neist tuleks mulle lähemale!”

Ja kindlasti ei saa mainimata jätta, et Mare on terve elu olnud kõva sportlane – ta on ülikooli võrkpalliklubi Wolle asutajaliige, peab lugu ka tennisest ja snuukerist.

Soovime Marele palju tervist, energiat, rõõmu ja et elu kingiks talle ükskord võimaluse pingviinidel külas käia!

Olga Einasto

Maria Luštšik 70

Optimismist kiirgav Maria on raamatukogu igiliikur, kelle panust raamatukogudevahelise laenutuse (RVL) edendamisse on raske ülehinnata. Tema tugev külg on koostöö, tänu sellele on meie raamatukogu RVL-il palju sõpru ja koostööpartnereid nii Eestis kui ka kogu maailmas.

Kooliteed alustas Maria inglise keele kallakuga Tallinna 26. Keskkoolis. Pärast kooli lõpetamist astus ta Tallinna Pedagoogilisse Instituuti, kust sai 1974. aastal inglise keele õpetaja eriala diplomi ja suunati tööle Kunda Keskkooli. 1976. aastal kolis Maria abikaasa juurde Tartusse. Temast sai Eesti TA Astrofüüsika ja Atmosfäärifüüsika Instituudi inglise keele tõlk Tõraveres. Töö kõrvalt kasvas Maria oma kahte pisitütrest.

1980. aastal tuli Maria tööle Tartu Ülikooli raamatukokku vanal Toomel, kus tema esimeseks töömentoriks sai metoodikaosakonna juhataja Kiira Schmidt. Varsti edutati Maria RVL-i sektori juhataja kohale. Ta pidi tegutsema raskel ajal – üheksakümnendate alguses ei olnud RVL-i arendamiseks ei finantse ega ka rahvusvahelist koostöövõrgustikku.

Maria entusiasm, suhtlemisoskused ja hea inglise keel aitasid kaasa suhete loomisele paljude Põhja-maade ja teiste raamatukogudega. Maria ei kartnud kunagi raskusi ega väljakutseid. Tema motoks oli „Saame hakkama, daamid ja härrad!”.

Maria aktiivne töö aitas kaasa ka sellele, et meie raamatukogu sai mitmete RVL-iga seotud rahvusvaheliste töögruppide liikmeks ja Eesti RVL-i nõustamiskeskuseks.

Maria on oma pere süda – armastav abikaasa, asendamatu nõustaja ja tõeline sõber oma kahele tütrele ja kolmele lapselapsele. Ta veedab palju aega perega suvilas ja oskab ning armastab teha nii aiatööd kui ka hoidiseid. Kirgliku seenelisena veedab ta augustist hilissügiseni kõik nädalavahetused Tartumaa metsades. Maria hindab kõige rohkem raamatuga veedetud aega, ehkki viimastel aastatel kasutab ta lugemiseks sageli elektroonilisi vidinaid. Eriti meeldivad Mariale kriminullid, üks lemmikautor on Dick Francis.

Maria reisib palju koos abikaasaga, eriline armastus on tal Jaapani riigi ja kultuuri vastu. Jaapanis on Maria veetnud terve aasta.

Maria on huvitav vestluskaaslane ja anekdootide jutustaja, kellel on suurepärase huumorimeel. Maria on ka imeline kulinaar, jagab meiega oma tehtud hõrgutisi ja nende retsepte. Tema lemmikroog on Olivier' salat ja ta on selle tõeline meister. Tema traditsiooniline sünnipäeva-vaarikatort oma aia vaarikatega on imetlusväärne šedööver.

Maria intelligents ja tasakaalukus, abivalmidus ja töökus on teeninud kolleegide lugupidamise. Ta pälvis 2020. aastal TÜ raamatukogu teenetemärgi. Maria on aastaid olnud hinnatud giid raamatukogus, ta on teinud enam kui 150 vene- ja ingliskeelset tuuri.

Soovime Mariale õnne oma pere keskel, tugevat tervist ja rõõmu uutest raamatutest, aiast, metsast ning muidugi lugejatest ja sõpradest!

Olga Einasto

Marina Ostrovskaja 70

Marina Ostrovskaja tähistas oma 70. sünnipäeva 18. veebruaril 2022. Väike Marina oli alles viieaastane, mil ema, kes armastas õppida raamatukogus, lapse esimest korda Toomel asuvasse ülikooli raamatukokku kaasa võttis. Marina mäletab eredalt oma esimesi muljeid raamatukogust, see oli vapustav: kõrged ruumid, suur saal, rõdu, lift, erinevad skulptuurid – ja milline vaikus! Lapse erilist tähelepanu pälvisid siis väikesed kastikesed, kus sees olid kaardid, mille peale oli midagi kirjutatud. Marina ütleb, et needsamad kataloogikaardid, mida ta viieaastasena imetles, saidki 1975. aastast alates tema tööks ja on ta lahutamatud kaaslased siamaani.

Marina on kõigi raamatukogus töötatud aastate jooksul olnud seotud perioodikaväljaannetega, mille kataloogimisel on ta tõeline asjatundja. Marina pikaajaline kogemus perioodika kataloogijana kaartkataloogide ajastul on ka praegu, e-kataloogi koostamisel, hindamatu. Kuna suur osa meie raamatukogu jadaväljaannetest alles ootab e-kataloogi sisestamist, on aeg-ajalt ikka tarvis lugejate soovil leida mõnd vanemat perioodikaväljaannet. Sageli tuleb selleks minna kaartkataloogi „väikeste kirjadega kastikeste“ juurde, millest otsimine nõuab spetsiifilisi oskusi ja teadmisi kataloogi ülesehituse kohta ning siis oskab Marina oma sõbralikul ja rõõmsal moel abivajajaid alati aidata. Perioodika osakond oli,

on ja jääb tema armastatud osakonnaks, mis sest et aastate jooksul on osakondi liidetud ja lahutatud ja nimesidki muudetud. Pole ju oluline, mis nime kannab osakond, peasi et ikka saab tegeleda oma armastatud tööga.

Marina on õppinud Tartu ülikoolis vene filoloogiat. Tema sooviks oli õpetada koolis vene keelt võõrkeelena, kuid õpetajat temast ei saanudki, sest abielu ja väike laps olid sel momendil tähtsamad. Nii on jäänudki peale ülikooli lõpetamist esimeseks ja ainsaks töökohaks raamatukogu. Marina on uhke ja tänulik selle eest, et talle on antud võimalus töötada Tartu Ülikooli raamatukogus. Töö kõrvalt on Marinal aega tegeleda lastelastega, vajadusel anda nõu oma poegadele ja toimetada suvekodus lhastes, kus ta saab kasvatada erinevaid lillesorte. Kord aastas käib ta koos abikaasaga Türgis Kemeris ühes ja samas hotellis puhkamas, nii juba kümme aastat järjest. Marina nimetab hotelli naljatlemisi teiseks koduks, sest kõik on seal tuttav ja kodune.

Marina endised ja praegused töökaaslased iseloomustavad teda kui armsat kolleegi, kes on soe, sõbralik ja rahumeelne inimene. Temaga ei olegi võimalik tülli minna, sest Marina ei ole üldse konfliktne. Oma olemuselt on Marina tagasihoidlik ja malbe. Tal on huumorimeelt ja ta on empaatiline.

Kolleegid soovivad Marinale palju jõudu orienteerumisel keeruliste perioodiliste väljaannete maailmas!

Lilia Külv

Heiki Epner 70

2022. aasta 25. oktoobril tähistas Heiki oma 70. sünnipäeva. Samal aastal täitus tal ka 100 semestrit Tartu Ülikoolis ning 46. tööaasta raamatukogus. Tööd raamatukogus alustas ta juba Toomel, kuid toredamaid seikasid raamatukogu elust on Heikilt vahel võimalik välja meelitada just uues majas toimunu kohta. Perioodist, mil ta tegutses majandusdirektori või hiljem ka tehnoloogiadirektorina. Kuna Heikil on suurepärase oskuse tabada olulist, siis oli väga loogiline, et just tema hakkas tegelema digitaalarhiivi loomisega raamatukogus. Osaliselt saab tema teeneks lugeda ülikooli veenmist, et üliõpilastööd peavad olema ka digitaalselt säilitatud ja just raamatukogu digitaalarhiivis. See polnud kindlasti kerge, kuid Heiki oskus leida õigeid argumente jäi peale. Jäägitu pühendumine kõigele, mis ta ette võtab, on tal aidanud olla edukas.

Heikil on maailma asjadest laialdased teadmised ja info selle kohta, mis kusagil toimumas, on tal alati teada. Kolleegid hindavad Heikit inimesena, kellelt saab alati kõiges nõu või abi küsida, samuti suurepärase lavapartnerina UTLIB-teatris, kellega võib iga kell luurele minna. Tal oli tekst alati kindlalt peas ja kui see teistel meelest läks, siis tema aitas välja. Tema tasakaalukus, sõnaosavus ja huumorimeel on imetlusväärne.

Jätkuvalt erksat vaimu soovides
Infosüsteemide osakond

Agnes Kivi 60

Agnes Kivi on Tartumaa tüdruk, sündinud ja kasvanud Vara vallas. Vanemate talus oli ta juba varakult kõigis toimetustes abiks, ju on lapsepõlvest pärit ka tema töökus, sitkus ja sihikindlus. Agnes lõpetas Vara 8-klassilise kooli ainult viitega, edasi viis tee Tartu 8. Keskkooli kirjandusklassi, kus tema õpetajaks oli Tartu legendaarne kirjandusõpetaja Vello Saage. Kodust ja koolist sai Agnes armastuse raamatute vastu, sestap pole ime, et 1987. aastal tuli ta tööle Tartu Ülikooli raamatukokku. Siin sai tema esimeseks töökohaks õppekirjanduse abonement, kus lugemishuviline särasilmne neiu sai kiiresti nii kolleegide kui ka lugejate lemmikuks.

Kõik kolleegid teavad, et Agnes on lihtsalt uskumatult töökas inimene, kellel on kadestamisväärne oskus teha tööd ratsionaalselt, rahulikult ja rõõmuga, isegi kui tegu on uue ja keerulise ülesande või lisatööga. Hiljuti võttis Agnes julgelt vastu uue ülesande – hakkas juhtima meie raamatukogudevahelist laenutust, omandades kiiresti vajalikud tarkused. Ühesõnaga, tema peale võib alati ja iga ilmaga kindel olla!

Praegu on Agnese hoole all pedagoogika ja psühholoogia avakogu. Kogenud raamatukoguhoidjana tunneb ta väga hästi kõikide saalide kirjandust, kuid veel paremini tunneb ta meie lugejaid, mäletab neid lausa nimepidi ja on alati valmis neid aitama. Sama abivalmis, tolerantne ja mõistev on Agnes kolleegidega, nii staažikatega

kui ka päris noortega, temalt saab alati head nõu ja toetust. Agnes on ka hästi tähelepanelik kaaslane, ta muretseb meie ja meie lähedaste tervise pärast, mäletab meie laste- ning lastelaste nimesid ja sünnipäevi.

Agnese küpsetised ja hoidised viivad lausa keele alla, kusjuures suur osa vajaminevast toorainest on pärit ta enda peenardelt ja kasvuhoonest. Tal on fantastiline oskus mitte millestki valmistada kuninglik roog. Kui Agnes ei töötaks raamatukogus, võiks ta vabalt avada oma aiandus- või kokakooli. Ka hingehoidja või õpetaja amet sobiks suurepäraselt, ühtviisi soe ja hooliv on ta nii eakate kui ka päris väikestega.

Agnesel on palju hobisid: tööst puhata aitavad jooga ja pilates, vaimu värskendavad ja hinge kosutavad teatri-, muuseumi- ja kontserdikülastused. Ta on tõeline reisisell, kel vist küll kõik Eesti rabad ja rannaääred läbi käidud – kui saab metsas matkata ja meres või rabalaukas ujuda, siis on tema puhkus täiuslik. Agnese reisimiskirg ei piirdu ainult Eestiga, vähemalt paar korda aastas tabab teda vastupandamatu soov avastada uusi ja kaugeid maid. Tänu temale oleme maitsnud rummi eksootiliselt Kuubalt, šokolaadi otse Uus-Meremaalt ning kohvi kuumalt Mauritiuselt. Ja kui huvitavalt oskab ta jutustada oma reisi- muljetest!

Agnes on tõeline eesti naine, kes armastab loodust ja maaelu, on töökas ja osavõtlik, sihikindel ja tugeva iseloomuga ning samas rõõmsameelne, vaimukas ja sarmikas.

Soovime Sulle palju õnne, rõõmu tööst ja inimestest, ilu ja toredaid uusi reisisihte! Täname südamest, et meil on õnn töötada koos Sinuga!

Olga Einasto ja Katri Armolik

Liina Espenberg 60

Liina, sügisene sünnipäevalaps, on oma tähtpäevi ikka pidanud koos üleriigiliste raamatukogupäevade algusega 20. oktoobril. Selline seos raamatukogundusega on muidugi väga sobiv, sest Tartu Ülikooli raamatukogu on olnud Liina pikaajaline ja peaaegu et ainuke töökoht. Liina kui sünnilt tartlase, täpsemalt supilinlase haridustee algas A. H. Tammsaare nimelises Tartu 1. Keskkoolis (nüüd Hugo Treffneri Gümnaasium), jätkus samas matemaatika-füüsika eriklassis ja viis seejärel loomuliku jätkuna ülikooli keemia-füüsika teaduskonda õppima keemiat.

Peagi pärast seda, kui ülikoolistuudium tervislikel põhjustel katkes, asus Liina 1983. aasta mais tööle Tartu Ülikooli raamatukokku. Siinsed osakondade nimetused (kodumaise kirjanduse osakond, rekatalogimise osakond, infosüsteemide osakond, kogude arenduse osakond) küll muutusid, kuid Liina on tegelenud neis ikka kataloogimisküsimustega. Ja eks teab ju iga raamatukoguhoidja, et kui kataloogimisele lisandub eesliide „re“ või „retro“, muutub töö kohe kordades keerukamaks ning ajamahukamaks. Nõudliku perioodika retrokataloogimisega tegeles Liina 2011. aastani, et siis enda hoole alla võtta üldsegi mitte vähem teadmisi ja täpsust nõudev kaartide kataloogimine, märksõnastamine ning kaardikogu eest hoolitse-

mine. Seda tööd teeb Liina südamega tänini. Vahepeal jõudis Liina Viljandi Kultuuriakadeemias läbida kõik kursused raamatukogunduse ja dokumendihalduse erialal, vaid diplomitöö jäi kaitsmata.

Oma põhitöö kõrvalt on Liinal alati jätkunud energiat ja tahtmist teha veel midagi toredat ja vajalikku raamatukogu heaks. Oli siis selleks konsultanditöö, värsketele tudengitele ja lugejatele sügiseti raamatukogu tutvustamine või infopädevuse koolitustel tuutoriks olemine, tööjuhendite koostamine või kolleegide aitamine, Nimeta Lehe või roheline kultuuri ajakirja ja veebi Roheline Värav toimetamine või hoopis raamatu-arvustuste ning artiklite kirjutamine.

Töölase tegevuse kõrval on Liina kasvatanud üles seitse last ja on nüüd kaheteistkümne lapselapse uhke ja õnnelik vanaema.

Kolleegide nimel
Kristhel Haak

Elo Tõnisoo 60

Elo Tõnisoo (neiuna Roos) sündis 9. aprillil 1962. aastal Aegviidus Kõrvemaal õpetajate peres. Elo isa oli koolidirektor ja peres kasvas ka

vanem õde. Kuigi kodus oli palju raamatuid, luges väike Elo läbi peaaegu kõik raamatukogus leiduvad lasteraamatud. Elo haridustee algas 1969. aastal, kui elati Aegviidus ja hiljem Lehtses, mille põhikoolid olid kunagised mõisahooned. Ajalooline keskkond äratas noores Elos varakult huvi kultuuri- loo ning arhitektuuri vastu.

Nõukogude ajal tuli koolides lisaks kohustuslikule vene keelele valida õppimiseks veel üks võõrkeel, põhiliselt kas inglise või saksa keel. Nii õpetati Aegviidus alates 5. klassist inglise keelt. Kui pere kolis, olid Lehtse kooli 6. klassi õpilased Elost saksa keelega aasta jagu ees, kuid Elo sai hakkama. Hiljem, Tapa keskkoolis valis Elo saksa keele, mille õppimine jätkus 1980. aastal Tartu Riiklikus Ülikoolis.

Keskkooliaegne klassivend, kellest sai ülikooli teisel kursusel Elo abikaasa, õppis füüsikat. Mõlemal oli suur soov peale ülikooli lõpetamist 1985. aastal jätkata oma eluga Tartus, maailma kõige toredamas linnas. Kuna Elo ei soovinud saada õpetajaks, helistas kateedrijuhataja Juhan Tuldava raamatukogu direktor Laine Peebule, et ta võtaks tööle nii Elo kui ka kaks tema kursuseõde.

Elo saksa keele oskus kulus marjaks ära kataloogimisosakonnas. Juhataja Elsa Loorits andis talle kataloogimiseks trükitäheleste pealkirjadega saksakeelsed dissertatsioonid. Elo ülesandeks sai trükimasinal bibliokirjete vormistamine kataloogikaartidele. Masinakirja oli ta õppinud juba keskkooli ajal sekretär-asjaaja kursusel. Kataloogimisreeglite omandamisega läks pisut rohkem aega.

Peagi aga vajas kataloogimisosakonna liigitamis- sektori juhataja Helgi Laanes Elo teadmisi liigitami- ses ja märksõnastamises. Kuna Saksamaalt saabus palju teoloogilist kirjandust, tuli Elol need saksa- keelsed raamatud märksõnastada. Pliiatsiga kata- loogikaartidele märksõnade kirjutamisel oli abiks varem loodud ja raamatuks köidetud märksõnastik. Elo asjatundlikuks ja väga heaks juhendajaks selles töös sai Lea Trikkant. 1994. aastal alustati tööd

märksõnastiku INGRID koostamisega ja Elost sai üks selle toimetajaid. Kui 2006. aastal suleti humanitaarraamatukogu, algas Elol tihe koostöö toonase usuteadusliku kirjanduse referendi Silja Härmi ja lugemissaali raamatukoguhoidja Marianne Tiigiga – kogu peamajja toodud religioosne kirjandus vajas märksõnastamist.

2014. aastast töötab Elo erialainfo osakonnas referendina, jätkates samal ajal Eesti märksõnastiku humanitaarvaldkonna märksõnade toimetamist ja dissertatsioonide märksõnastamist. Enim köidavad teda religiooni-, ajaloo-, kultuuriloo ja etnoloogia teemad. Pearõhk Elo töös on siiski lugejate-tudengite koolitamisel. Paradoksaalsel kombel on õpetajate türest, kes ei tahtnud saada õpetajaks, saanud ikkagi õpetaja. Suhtlemine õppejõududega raamatute tellimisel ja päringutele vastamised on Elo töö muutnud veelgi vaheldusrikkamaks.

Kolleegid on läbi aegade hinnanud Elo põhja- likkust kõiges, millega ta tegeleb. Lapsepõlvest pärit loodusearmastus, muusika, filmid, raamatud ning armastus oma pere, laste ja lastelaste vastu annavad Elole jõudu ka kõige raskematel aegadel. Elo elujaatav helgus, peen huumorimeel, nakatav naeruhimu ja lendlev kirjasulg teevad meie kõigi päevad paremaks.

Juubeliks kirjutasid kolleegid Elole haiku.

*Su põhjalikkus
on imetlusväärne ning
hoos libiseb sulg*

Palju õnne 60. sünnipäevaks!
Kolleegid

Pille Naggel 60

Pille Naggel (neiuna Knoll) sündis 1. septembril 1963. aastal Tartus. Peres oli juba kasvamas nelja ja poole aastane vend. Isa oli agronoom ja ema meditsiiniõde, kes töötas lastehaiglas.

Pille õppis Tartu 5. Keskkoolis (praegune Tamme kool). Suure loodusearmastajana võttis ta juba algklassides osa Tartu Noorte Loodussõprade Maja huviringidest, kus oli ornitoloog Heinrich Veromanni õpilaseks. Ka keskkoolis õppis ta looduskallakuga klassis.

Loogiliseks jätkuks olid õpingud Tartu Ülikoolis bioloogia erialal zooloogia eriharus. Erinevad õppepraktikad ja -reisid sõidutasid teda nii Taimõri poolsaarel olevale Putorana mägismaale, Koola poolsaarele, Krimmi kui ka Gobi kõrbesse. Ühel reisil sai ta tuttavaks ka oma tulevase abikaasaga.

Kolleegid imetlevad Pille sihikindlust ja töökust. Siin pole midagi imestada, sest füüsilise tööga sai Pille varakult tuttavaks. Juba varases lapsepõlves käis ta agronoomist isaga suviti tööl kaasas. Koolilapsele anti lõpuks ka kõblas kätte ja suunati kapsa-, kaalika- ja peedipõllule. 12 aasta vanuselt lubati sovhoosipõllul juba raskemaid töid teha: kive korjata, heina- ja põhupalle loopida. Seda võrdsustati täiskasvanute tööga, nii oli ka väljamakstud palk suurem. Nii need suved tal põllul raha teenides möödusid. 14-aastaselt läks Pille koolivaheaegadel ema juurde haiglasse sanitarina

tööle, kus talle anti kantseldada ka väiksemaid lapsi. Sanitaritöö jätkus keskkoolis ja ülikoolis käimise ajal.

Peale ülikooli lõpetamist 1989. aastal alustas Pille Tartu Ülikooli raamatukogus tööd keemia ja bioloogia valdkonna märksõnastaja ja liigitajana. Esimene juhendaja oli liigitamissektori juhataja Helgi Laanes. Õige pea jäi Pille kolmeks aastaks koduseks. 1990. aastal sündis poeg Martin ja 1991. aastal tütar Marie.

Tööle naastes lisandusid märksõnastamiseks meditsiini, spordi ja pedagoogika teavikuid. Samal ajal hakati koostama ka esimest elektroonilist kataloogi INGRID. Kataloogi põhjalik tundmine võimaldas ka konsultandina lugejate keerulistele päringutele vastata. 2009. aastast on Pille Eesti märksõnastiku botaanika ja zooloogia valdkonna toimetaja. Toimetajatöö eelduseks on hea taksonoomia tundmine, süstematiseerimisoskus ja tahe näha laiemat pilti.

Pärast struktuurimuudatusi ja sisukirjelduse osakonna likvideerimist 2014. aastal jätkas Pille meditsiini valdkonna referendina erialainfotalituses. Eelnev kogemus meditsiiniteavikute märksõnastajana ja sügavam huvi arstiteaduse vastu andsid selleks hea aluse. Uus ametikoht nõudis uute oskuste juurde õppimist, mis tänu raamatukogu sisulisele tundmisele ei valmistanud Pillele raskusi.

Vabal ajal leiab Pille metsaradadelt või spordivõistlustelt. Enim meeldib talle jooksmine. 2023. aastal tuli ta oma vanusegrupis Euroopa meistriks pooltriatlonis. Kõige tähtsam roll on aga olla vanaema neljale pisipõnnile.

Kolleegid toovad välja Pille süvenemisevõime, põhjaliku eriala tundmise ja nõudlikkuse nii teiste kui ka enda vastu. Tema praktiline meel, järjekindlus ja ettevõtlikkus innustavad. Pille ei karda võtta vastutust ja tänu selgele pilgule leiab alati lahendused. Tema positiivne ellusuhtumine, naeruhimu ja hea süda teevad temast suurepärase kaaslaste.

Palju õnne 60. sünnipäevaks!
Kolleegid

Lembi Abel 60

Ei tundu vähimalgi määral võimalik, et number 60 Lembi nime taga tõepoolest vanust märgib, aga nii see on – 2022. aastal tähistas Lembi juubelit. Lembit tundes on ta juubeliloo jaoks ilmselgelt liiga noor, aga tähtpäev jääb tähtpäevaks.

Tänu oma energilisusele ja uudishimule kuulub Lembi täieõiguslikult endast poole nooremate kolleegide hulka, kelle seltsis on teda sageli näha. Noored kolleegid ütlevad, et Lembi on nagu Tove Janssoni „Muumitrolli“ tegelane väike My: alati krapsakas, oma krutskite ja arvamusega, kellega koos kindlasti igav ei hakka. Lembi särtsakus, mida saadavad tema õpetussõnad elust enesest, ongi see, mis noored kolleegid ikka ja jälle Lembi seltskonda meelitavad.

Lembi asus TÜ raamatukokku tööle 1982. aastal. Ta esimene töökoht oli hoiuosakonnas, kus tema hoole all olid võõrkeelsed raamatud, mis kuulusid meditsiini, pedagoogika, filosoofia ja psühholoogia valdkonda. Hoiuosakonnast siirdus Lembi ametisse raamatukogu kantseleisse.

Peale lapsepuhkusel viibimist jättis Lembi uusi väljakutseid järgides raamatukogu mõneks ajaks maha, aga pärast pikemat vaheaega, kakskümmend aastat hiljem (2011) nagu Dumas' musketäridel kombeks, naases Lembi taas raamatukokku, sedapuhku teenindusosakonda.

Kojulaenusletis töötades hoiab Lembi valvsalt silma peal teise korruse suurel saalil, kus ta on meelde jäänud oma tähelepanelikkuse, avatuse ja käigu pealt probleemide lahendamise oskusega. Korralagedust ta ei kannata ega tee miskit poolikult. Vaadates kõrvalt Lembi askeldamist esimeses lugemissaalis või tegutsemist teenindusletis, paistab välja, et ta on kiire tegutseja, kes tahab oma töö tulemust näha ja kellel on võime oma ideid nutikalt rakendada.

Üle ega ümber ei saa Lembi ägedalt mustast huumorimeelest – kes mõistab, see mõistab. Lembis tundub olevat kaks poolust: vahel on ta mõnusalt irooniline, teisalt abivalmis ja kaastundlik. Tal on julgust oma arvamust mitte ainult omada, vaid seda ka välja öelda.

Mainimata ei saa jätta Lembi näitlejageeni – tal on mitu nägu, üks isepäisem kui teine. Võrratu karakternäitlejana on ta korduvalt kaasa mänginud meie UTLIB-teatri lavastustes. Kord liitus Lembi näiteseltskonnaga vaid päev enne etendust, et asendada haigeks jäänud kolleegi. Ja vägagi temalikult tegi lühikesele sisseelamisajale vaatamata vahva rolli, naerutades kolleege pisarateni.

Räägitakse, et Lembi üle-kõige-lemmikud on kohv, koerad, head filmid ja väärt raamatud, aga kas see ka tõe vastab, tuleb miss Marple'il lasta välja uurida.

Oskust elada nii, et kogunevaid aastaid nagu poleks olemaski, soovime Sulle, armas Lembi, edaspidigi!

Kolleegid raamatukogust

Ave Teesalu 50

28. mail 2023. aastal tähistas meie hea kolleeg Ave Teesalu oma esimest juubelit.

Ave tuli käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonda tööle 2008. aasta septembris. Klassikalise filoloogina ja mitme germaani-romaani keele tundjana on tema kompetents vanade raamatute kataloogimisel muljetavaldav. Ta on suurepärase kolleeg, heasoovlik ja abivalmis inimene, kelles on nii õiglustunnet ja otsekoheust kui ka rahulikku ning kannatlikku meelt.

Ave on sündinud Tartus. Lõpetanud Tartu II Keskkooli (praegune Miina Härma Gümnaasium) ja astunud ülikooli, valis ta erialaks uudse, taasavatud klassikalise filoloogia. Huvi ladina ja vanakreeka keele vastu äratasid temas eelkõige emakeele ja kirjanduse õpetaja Helgi Tering ja ajaloo õpetaja Mare Toompere, kes kandsid veendumust, et antiikkeelte ja -kultuuri tundmine on Euroopa kultuuri alus ning haridussuunana sügav ja püsiv.

Ave jätkas õpinguid ka magistrantuuris, juhendajateks Lilian Langsepp, Marju Lepajõe ja Janika Päll ning täiendas end mitmes Euroopa ülikoolis. Kopenhaageni Ülikooli Saxo instituudis (1999) keskendus ta hilisantiikajale. Õppeaasta Ateenas (2007–2008) viis teda kokku kolleegidega mitmelt mandrilt ja andis suurepärase võimaluse õppida põhjalikult uuskreeka keelt. Ateenast saadud säde aitas Tartus viia lõpule magistriõpingud. Tema

magistritööd on tunnustatud asjatundjate poolt kui uurimust, mis lisab olulisi aspekte vanarooma filosoofi Boethiuse muusikakäsitluse kohta.

Ateena-perioodi järel algas Ave töö meie raamatukogus. Ta on korrastanud ja kirjeldanud Rara saali avakogu, mille asukoht ning maht on remondi ja ümberkorralduste tõttu mitu korda muutunud. Lugejateeninduse kõrval kataloogib ta võõrkeelseid haruldasi raamatuid ja nõustab vajadusel lugejaid – nagu kõik tema kolleegid KHO-s.

Avele on väga olulised muusika ja loodus. Lisaks raamatukogutööle jagab ta oma teadmisi, õpetades ladina keelt Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias ning Räpina Aianduskoolis. Ta on eestindanud ka paljude muusikateoste tekste. Raamatukogus köidab teda enim kolleegide sõbralikkus, vaimsure õhkkond ja võimalus vaikselt süveneda.

2010. aastal alustas ta doktoriõpinguid, mille käigus veetis sügissemestri Rostocki Ülikooli vanaaja teaduste instituudis (2013), kus kohtuvad vanakreeka, ladina, vanaaja ajaloo ja arheoloogia spetsialistid, luues elava ja innustava antiigiteaduste kogukonna. Plaanitav doktoritöö uurib Vana-Kreeka aritmeetikakäsitluse tõlkimist ladina keelde.

Ave on musikaalne, ta on laulnud mitmes kooris ja ansamblis, nagu Tartu Ülikooli Akadeemiline Naiskoor, Tartu gregoriaani koor Schola Gregoriana Tartuensis, Eesti Maaülikooli kammerkoor Camerata Universitatis ja EELK Puhja koguduse ansambel Dionysius. Ta on tegelenud ka rahvatantsuga, osalenud paljudel laulupidudel ja Tartu Ülikooli rahvakunstiansambli tantsijana ka ühel üldtantsupeol.

Kolleegid soovivad Avele õnne ja edu tema erialasel teekonnal ning kõigis tema ettevõtmistes. Rõõmu, jõudu, tervist Sulle!

Kolleegide nimel
Kadri Tammur

Kaarina Rein 50

Kaarina Rein on klassikaline filoloog Tartu Ülikoolis taasavatud klassikalise filoloogia eriala esimesest lennust. 1995.–2016. aastal töötas ta Tartu Ülikoolis õppejõuna, raamatukogu teaduskeskuse uurija on ta alates 2016. aastast. 2021. aasta kevadest uurib ta Postimehe Noor-Eesti grandil toel rootsiaegse Tartu Ülikooli disputatsioone (millest on juttu eelmises aastaraamatus), peatselt on oodata Kaarina koostatud ja tõlgitud valikut nendest disputatsioonidest. Ka enne raamatukokku tööle asumist on Kaarina teinud koostööd raamatukoguga näituste koostamisel: Kalle Kasemaa juubelinäitus 2007. aastal (Kalle Kasemaa tõlgete bibliograafia ilmus 2009. aastal), Jaan Undi mälestusnäitus 2012. aastal. Aga need näitused pole ainsad. 2020. aastal koostas ta Ülo Torpatsi sünniaastapäevale pühendatud näituse ja 2021. aastal iseseisva Kreeka riigi 200. aastapäevale pühendatud näituse uuskreeka kirjandusest.

Kaarina on jõudnud teha imetlusväärset palju ja erinevaid asju: kaastoimetada mitut Vikerakaare teemanumbrit (väikest antiigiantoloogiat, Jaan Undile ja Marju Lepajõe pühendatud numbrid), avaldada ladina keele õpikud meditsiini- ja teoloogiatudengitele, tõlkida uus- ja vanakreeka ning ladina keelest (äsja ilmus Abélardi ja Héloïse'i kirjavahetus), kirjutada raamatuarvustusi ja avaldada teadustöid nii tõlkimisest, terminoloogiast kui ka meditsiini õpetamisest Rootsi aja Tartu ülikoolis. Muuhulgas oli tema doktoritöö juhendaja kaua-

aegne raamatukogu töötaja Arvo Tering. Samuti on Kaarina pikalt tegelenud Herodotose „Historia“ uurimise ja tõlkimisega, millest on juba ilmunud mitmeid katkendeid. Loodame, et Herodotose terviktõlge saab tema järgmiseks suureks tööks.

Elu ei seisne õnneks ainult töös – Kaarina on maailmas päris palju rännanud, varem koos abikaasa ja nüüd ka tütrega, kusjuures päris sageli oskab ta nende maade keelt, kuhu ta reisib. Võibolla sai huvi teiste kultuuride vastu alguse tema lapsepõlvest, mil ta elas koos vanematega Alžeerias. Põhjamaiste oludega kohanedes on Kaarinast saanud talisupleja ja aeg-ajalt mängib ta tennist.

Soovime Kaarinale palju õnne ja jõudu järgmisteks aastateks!

Kollegide nimel
Janika Päll

Lilian Neerut 50

Lilian Neerut (neiuna Mutso) sündis 7. novembril 1973. aastal Tihemetsas. Lapsepõlve veetis Ääsmäel ja sealse mõisahoones alustas ka kooliteed. Mõisahoonel teisel korrusel asus raamatukogu, kus ta Liia-tädiga jutustades ja

raamatuid vaadates veetis palju pealelõunaid. Koolitee jätkus Keila I Keskkoolis. Tänu suurepärastele õpetajatele olid tema lemmiktundideks matemaatika, keemia ja kirjandus. Läbi said loetud pea kõik lasteraamatud ning „Põneviku“, „Mirabilia“, „Seiklusjutte maalt ja merelt“ sarjad. Eriti armastas Lilian lugeda luuletusi ja seetõttu osales tihti etlusvõistlustel. 1980-ndate lõpu laulva revolutsiooni ja ärkamisaja tuules asus Lilian õppima Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri filoloogia osakonnas. Seikluslik hing viis ta aga pooleteiseks aastaks Saksamaale lapsehoidjaks.

1997. aastal läks Lilian tööle Tartu Ülikooli raamatupoodi, kus temast sai õige pea vanaraamatu ja võõrkeelse kirjanduse tellimise spetsialist. 14 aastat korraldas ta koos Ülo Matjuse, Vello Paatsi, Peeter Tulviste ja Mart Oravaga raamatukogusid. Pidev koostöö õppejõududega aitas raamatupoest kujundada Eesti parima akadeemilise kirjandusega poe, mis märgiti ära ka Lonely Planeti raamatusarjas. 2001. aastal täiendas Lilian end Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas ärijuhtimise intensiivkursustel ja 2002. aastal sai temast järgmiseks üheksaks aastaks Tartu Ülikooli raamatupoe direktor ning juhatuse liige.

Raamatukogus töötab Lilian 2013. aasta sügisest. Ta alustas kogude arenduse osakonnas ajalehtede infosüsteemi registreerimisega ja e-poodi kauba sisestamisega. 2014. aastal sai temast teadusandmete spetsialist erialainfotalituses. Sel ajal õppis ta ka Tartu Ülikooli infokorralduse magistriõppekaval, mille lõpetas 2016. aastal. Magistritöö „Teadusandmete haldamise ja jagamise praktikad Tartu Ülikooli loodus- ja täppisteaduste ning sotsiaalteaduste valdkonna teadlaste ja doktorantide seas“ oli otseselt igapäevatööga seotud ja andis palju kasulikku infot.

2016. aasta sügisel sai Lilianist pärast Kärt Miili ootamatut lahkumist erialainfotalituse juhataja. Lilian ise ütleb, et julges selle väljakutse vastu võtta ainult tänu toetavatele kolleegidele. Kolleegid seevastu arvavad, et kes on juhiks sündinud, see peab ka juht olema.

Liliani suurepärased suhtlemisoskused ja psühholoogivaist on loonud tugeva meeskonna, kus toetatakse nii tööalast kui ka isiklikku elu ja arengut. Oma osakonna töötajate eest seisab ta kui lõvi, kuid omal delikaatsel moel ei jäta ta neljasilma-vestluses ka puudustele osutamata.

„Unistuste ülemus“ on kõlanud lähimate kolleegide arvamus. Lilian on alati avatud uutele ideedele ja valmis ka ise pidevalt õppima ja arenema. 2018. aastal astus ta taaskord Tartu Ülikooli, seekord arvutiteaduste instituudi magistriõppekavale „Infotehnoloogia mitteinformaatikutele“.

Raamatukogutöö juures meeldib Lilianile vaheldusrikkus, inspireerivad kolleegid ja võimalus pidevalt uute teemadega kursis olla. Ta silm hakkab erilisel särema, kui saab noortele lugejatele raamatukogu tutvustada ning julgustada neid Tartu Ülikooli ja raamatukokku tulema. Täpselt nagu omal ajal innustas Liia-tädi teda ennast Ääsmäe mõisahoonet katuse all.

Ega elu ei ole ainult töö. Lilianil on tähtsal kohal ka sõbrad ja sugulased, teater ja kontserdid ning suvekodu Elvas. Tänu oma näitlejameisterlikkusele ja kõlavale häälele on ta olnud osatäitja paljudes UTLIB-teatri etendustes. Lilian teeb pühendunult kõike, mida ta ette võtab või mida elu on pakkunud. Esimesel kohal on kindlasti perekond, abikaasa ja kolm poega. Vaatamata ekraanimaailma köitvusele, üritab ta raamatuarmastust ka kodus oma lastele edasi anda. Me kõik teame Liliani motot „Kui kodus on kõik korras, siis on ka tööl kõik korras!“. Soovime Lilianile jätkuvat elurõõmu, huvitavaid väljakutseid ja edu igas ettevõtmises!

Kolleegidega koostöös
Tiiu Tarkpea

Svea Pärsimägi 50

2022. aasta 13. mail tähistas Svea oma esimest juubelit. Ülikooli raamatukogu fonoteeki tuli ta tööle otse keskkoolipingist 1990. aasta sügisel. Meile sattumine oli puhtalt juhus. Algselt pidi tulema hoopis ta muusikakooli lõpetanud õde, aga viimasel hetkel asjad muutusid ja Sveal tuli perekonna au päästa. Nii ta tuli, Svea enda sõnul täiesti ajutiselt. No kuidas vahel võib ikka vedada! Raamatukogul nimelt.

Väljastpoolt paistab nii: kui keegi teab, kuidas peavad asjad raamatukogus ja muusikaosakonnas käima, siis on see Svea. Kui on vaja juhendada mõnda külastajat, kedagi lugemissaalis korrale kutsuda või lausa lahkuma suunata, siis Svea ei karda ega kõhkle sekunditki. Kui on tarvis mõni erakorraline töö ära teha (riiulite väljavahetamine, hoidla ümbertöstmine), käärleb esimesena käised üles Svea. Vahel võib alles tagantjärgi avastada, et mingi asi on ootamatult juba ära lahenenud, st Svea on selle ära lahendanud.

Kuna Svea on põhjalik, siis läks ta muidugi raamatukogundust õppima, Viljandi Kultuurikolledžisse täiskohaga töö kõrvalt ja juba kogemustega praktikuna. Ehk ongi see kõige õigem viis teadmisi kinnistada?

Kuna Svea töötab igapäevaselt nii nootide, plaatide kui ka raamatutega, polegi vahest ime, et tal on erinevad raamatukogunduslikud tööprotsessid ja töövood süsteemselt silme ees. Ime mitte, aga muljetavaldav siiski! Ühtviisi kindlakäeli-

selt ja selgesõnaliselt aitab ja õpetab ta keda vaja, panustab kus vaja, aitab kaasa uute IT-lahenduste sünnile, arendab muusika kataloogimist, koolitab oma ülemust, et sellestki ükspäev korralik raamatukogutöötaja saaks ... Kannatlikult, samas nõudlikult, ilma järeleandmisi tegemata.

Lilled me aknalaudadel elavad ja õitsevad tänu Sveale. Saalis valitseb kord ja puhtus tänu Sveale. Asjadel on oma kindel koht tänu Sveale. Tema töölaual võivad plaatide, raamatute, paberite ja märkmete hunnikud ju paista lihtsalt hunnikutena töölaual; tegelikult on iga asi omal kohal ja seal valitseb kord, aga seda ei ole näha – samamoodi kirjeldas oma tööruumi Marju Lepajõe. Lõppeks on püüd saavutada „teatud kultuuri struktuuri võimalikult väiksel pinnal“ inspireerivatele humanitaaridele üldiselt omane.

Iga UTLIB-teatri etendus, milles Svea on soostunud kaasa lööma (mitte alati ei allu ta provokatsioonidele!), on saanud rikkamaks võrratu koomikualendi ja üle 25 aasta ülikooli naiskooris koolitunud lauluhääle võrra. Svea ei taha välja paista, aga kui ta otsustab midagi teha, näiteks laval üles astuda, siis teeb ta seda südamega – põhjalikult, sirgeselgselt, tundlikult, lavapartnereid üllatades ja naerma ajades.

Täpsus, korrektsus ja töökus ühelt poolt, loomingulisus ja impulsiivsus teiselt poolt ning emalik hoolivus, abivalmidus ja „omade hoidmine“ teevad Sveast erilise ja asendamatu kolleegi. Meil muusikaosakonnas on au ja rõõm koos töötada! Aga kindlasti ütlevad sedasama lisaks meile veel paljud kolleegid teistest osakondadest ja muudest majadest, kes Sveaga kokku on puutunud! Jätkugu seda rõõmu veel kauaks!

Aga kuidas paistab „seestpoolt“ või „teiselt poolt“, võiks nüüd küsida? Ainult Svea teab. Rehmates talle omaselt tagantselja käega: „Ah, mis!“ ja kiirustades mõnd vajalikku asja lahendama, ei pea ta ilmselt vajalikukski sellist tühist asja kommenteerida.

Palju õnne!
Kolleegid

Meelis Friedenthal 50

Aiavärav kõlksatab.

KIRJANIK astub, ratas käekõrval, tänavale:

„Sehr gut, Herr Musenfreund, sehr gut,“ kõlab kõrvus, lapsepõlves vanaema õpetatud keeles. Tõepoolest, hommik oli hästi ja tegusalt möödunud: uus peatükk lõpetatud, lapsed ja abikaasa kooli saadetud, koeraga jalutamas käidud.

Nüüd ainult sadulasse ja teele.

Kummide all sahiseb asfalt, tänavate seisukord ei luba eriti muule mõtelda, aga ometi tundub see sahin viitavat biblioteegis ootavale:

*paber, vesimärk, paber,
paber, vesimärk, paber,
Transkribus, eScriptorium, Transkribus,
Transkribus, eScriptorium, Transkribus,
korpused,
korpused,
korpused ...*

Ja kohal ta ongi.

TEADLANE kinnitab ratta hoidjasse ja sammub hoogsalt teaduskeskuse ruumi poole. Nüüd on selge, mis täna ootab: veebikõne rootslastega tulevaste projektide asjus, Balti kirjakultuuri uue köite koosolek, artiklit ka vaja lõpetada. Tööd voogab kuhjaga peale, aga need edenevad hästi. Ongi lõuna.

JUHENDAJA astub Gaudeamusesse, kust leiab eest doktorandi – see pole paha koht, et vaimu ja keha samaaegselt kinnitada ning juhendatavail silma peal pidada. Ent päev pole veel läbi.

KAASPROFESSOR haarab jope ja seab sammud majast välja, Senffi treppidest alla. Vaikselt kogunevad mõtted esseisvast loengust. Mis see siis oligi?

Augustinus? Patristika?

Ei, mitte täna. Tee on libe, aga samm ei väärata.

Loovkirjutamine?

Ei, need tööd pole veel laekunud.

Digihumanitaaria?

Seda peaks ikka tegema veebis.

17. sajandi mõttelugu?

ALKEEEEEEMIA –

paiskub kinnitava pahvatusena välja Püssirohukeldri suust, tõesti-tõesti, raamatule lisaks peaks sellest rääkima tänases loengus.

Ja kohal ta ongi. Loeng kulgeb edukalt, tagasiteel saab uuesti mõtteid koguda.

Pamm,

meenutab Jaani kiriku kell TEOLOOGILE pühapäevast jutlust.

KURAATOR naaseb raamatukokku, et leppida kokku Kanti ja alkeemia näitustes. Ja siis saab lõpuks koduteele asuda.

PUMP, TUMP, PUMP,

hüppab ratas läbi aukude.

Koju,

koju,

koju,

siristab kodarate vahele jäänud oksake rõõmsas ootuseärevuses.

Ja ongi kodutänav.

MEELIS avab koduukse. Pere ja sõbrad ootavad.

Soovime veel teist niipalju häid aastaid nendes paljudes rollides! Et üheksale ametile lisaks poleks kümnes nälgi!

Kolleegide nimel

Janika Päll

In memoriam

TÜ raamatukogu mälestab aastatel 2022–2023 lahkunud kolleege

Loris Baer 05.05.1957–08.03.2022

Malle Suurväli 13.06.1933–24.05.2022

Helvi Soontak 28.12.1928–07.09.2022

Lea Trikkant 08.05.1929–09.02.2023

Helje Riives 01.07.1937–13.03.2023

Ruth Michelson 24.12.1930–22.03.2023

Õie Vadi 15.11.1932–26.03.2023

Juhan Kala 27.03.1947–12.08.2023

Annemaria Onoper 16.06.1950–02.10.2023

Ligia Kiin 13.10.1946–30.10.2023

Raamatukogu 221. aastapäeva tähistamine jõelaeval Pegasus (2023).

Raamatukogu
täna ja
tunnustab

Tartu Ülikool
tunnustab

Tartu Ülikooli medal

2023 **Ene Paldre**

Tartu Ülikooli aumärk

2023 **Krista Aru**
Olga Einasto
Aili Bernotas

Teenetemärk
„100 semestrit
Tartu Ülikoolis“

2022 **Heiki Epner**

2023 **Lilia Külv**

Tunnustamine aastatel 2022–2023

Tartu Ülikooli raamatukogu tunnustab

• Raamatukogu teenetemärk •

2022

Lilia Külv – pikaajalise ja professionaalse tegevuse eest erialaraamatukogude võrgu loomisel ja toimimisel

2023

Liina Espenberg – raamatukogu kaardikogu mitmekülgse ja süstemaatilise, avarapilgulise ning sisulise hoidmise ja arendamise eest läbi aastakümnete

Kristjan Vassil – kõikumatu ja tulevikku suunava toetuse eest raamatukogule

• Raamatukogu aastapremia •

2022

Lilian Mengel – TÜ raamatukogu 220. aasta juubeli ürituste ja esitluste tervikliku visuaalse kujunduse eest

2023

Anneli Sepp – raamatukogu tähendust ja tähtsust kujundanud algatuste (aastaraamatu koostamine ja peatoimetamine, endiste töötajate kokkusaamised, näitus „Mis teeb meie meele rõõmsaks“) korraldamise ja teostamise eest

ERÜ tunnustab

Bibliograafia auhind 2022

Ankruketi lõpp on bibliograafia algus. Ilmar Laabani tegude loend = The End of the Anchor Chain is the Beginning of the Bibliography. List of Ilmar Laaban's Works / koostajad Aino Tamjärv, Jaan Malin; toimetaja **Anneli Sepp**. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2021.

Aasta tegu erialaraamatukogus 2022

Tartu Ülikooli Kliinikumi meditsiiniinfo keskuse ja Tallinna Ülikooli e-kursuse „Infokirjaoskus meditsiinis“ läbiviimine ja e-raamatu koostamine

ELNET tunnustab

ELNET-i 2023. aasta tegu

Martin Pajuste, Urmas Sinisalu – E-kataloogis ESTER märksõnadele EMS-i suunava infonupu lisamine

Tartu linn tunnustab

2023

Krista Aru – pronksi valatud jalajäljed Tartu Teerajajate alleel

Friedebert Tuglase novelliauhind

2023

Meelis Friedenthal – novell „Abracadabra“

Eesti Teaduste Akadeemia medal

2022

Krista Aru – pikaajalise ja tõhusa koostöö eest Eesti Teaduste Akadeemiaga, uuelaadse haridust toetava raamatukoguvõrgu arendamise eest ja akadeemikute arhiivide töötlemise eest Tartu Ülikooli raamatukogus

Eesti Teadusagentuuri õpilaste teadustööde riikliku konkursi TÜ raamatukogu eriauhind

2022

Emma Lotta Lõhmus (Gustav Adolfi Gümnaasium, juhendaja Dagmar Hallmägi) uurimustöö „Üksindus Milan Kundera „Olemise talumatus kerguses“, Bohumil Hrabali „Liiga valjus üksinduses“ ja Mati Undi „Sügisballis““ eest

2023

Leene Pärtel (Hugo Treffneri Gümnaasium, juhendaja Ott Maidre) uurimustöö „Taimede elurikkus XX sajandi Eesti maalikunstis“ eest

Moonika Teemus esinemas Puksoo päeval (2023).

Publikatsioonid ja
ettekanded

Raamatukogu väljaanded 2022–2023

[Ajaks muutuv Tartu : \[Tartu kaartidel\] : Tartu Ülikooli raamatukogu kalender 2024](#) / koostaja ja tõlkija **Marika Liivamägi**, kujundaja **Lilian Mengel**. Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu, 2023. [30] lk. koos kaanega.

Elu esiküljel : Eesti ajalehtede esiküljed 1821–2021 : [näitusekataloog] / koostajad: Roosmarii Kurvits, Tiit Hennoste ; tekstide autor, kujundaja: Roosmarii Kurvits ; toimetaja: Tiit Hennoste ; kaanekujundus: **Lilian Mengel**. Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu, 2022. 174 lk.

[Lillealbum : Tartu Ülikooli raamatukogu kalender 2023](#) / koostaja **Moonika Teemus**, kujundaja **Lilian Mengel**, toimetaja Helika Mäekivi, tõlkija **Sulo Lembinen**. Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu, 2022. [28] lk. koos kaanega.

Peidus pool. Käsitöökoitest masintoodanguni : [õppematerjal samanimelise näituse alusel] / koostajad **Tiia Nurmsalu, Kadri Tammur, Moonika Teemus, Kaspar Kolk, Dorel Sabre**, kujundaja **Lilian Mengel**. Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu, 2023. 12 lk.

[Tartu Ülikooli raamatukogu aastaraamat 2010–2021](#) / toimetajad: **Kristhel Haak, Kaspar Kolk, Janika Päll, Anneli Sepp** (peatoimetaja), **Tiiu Tarkpea, Marianne Marlene Tiik**. Tartu : Tartu Ülikooli raamatukogu, 2022. [229] lk. : fotod.

Sisukord: Eessõna / **Toomas Asser**. Meie raamatukogu ja meie aastaraamat / **Krista Aru**. Tartu Ülikooli raamatukogu strateegilised eesmärgid 2021–2025. Raamatukogu struktuur 2010–2021. Inimeseks saamine / **Ilmar Vene**. Raamatukogu uues kuues: koht, ruum, tehnoloogia, inimene / **Olga Einasto**. Remondikümnend raamatukogus / **Kristina Pai, Liisi Lembinen, Kristhel Haak, Kertu Uri**. Muudatusi ja arenguid Tartu Ülikooli raamatukogu kogude arenduse valdkonnas aastatel 2010–2021 / **Kristhel Haak, Kertu Uri**. Tartu Ülikooli raamatukogu – avatud teaduse lipulaev / **Liisi Lembinen, Tiiu Tarkpea**. Raamatukogu teadlaste teenistuses. Erialainfotalituse areng ja töötajad / **Lilian Neerut, Vilve Seiler, Tiiu Tarkpea**. E-varamu projekti kaudu jõuavad mäluasutuste kogud Eesti teaduskaardile / **Liisi Lembinen**. TÜ raamatukogu digiteerimistegevus / **Piret Zettur**. Mingem üles mägedele : Tartu ja Tallinna ESTERi liitmine ja Sierra kasutuselevõtt / **Anneli Sepp**. Ülikooli raamatukoguvõrk aastatel 2010–2021 / **Lilia Külv**.

UURIMUSI: Ülikooliraamatukogu e-teenuse kvaliteet ja „töötav kasutaja“ : kontseptuaalne mudel / **Olga Einasto**. Pilk ajalehemeediumi elukäigule esikülgede kaudu / **Roosmarii Kurvits**. Teadusprojektid raamatukogus 2010–2021.

KAUNID KUNSTID: Tartu Ülikooli raamatukogu seinakalendrid 2002–2022 / **Ave Teesalu**. Karl Morgensterni aasta 2020 / **Moonika Teemus**. Näituste taastulemisest / **Marianne Marlene Tiik**. Näitusi 2010–2021.

Kui tõrvatungalt tuleleek sind rabab : Jaan Tooming 75 / **Marianne Marlene Tiik**. Tartu Ülikooli raamatukogu kunagise bibliotekaari Emil Andersi mälestused / **Malle Ermel**. UTLIB teater hoiab raamatukogu teatritraditsiooni elus / **Anneli Sepp**. Prima Vista ellujäämise kunst / **Berk Vaher**.

RAAMATUKOGU TÄNAB JA TUNNUSTAB: Tunnustamine aastatel 2010–2021. Friedrich Puksoo auhind 2011–2021.

MEIE INIMESI: Ilmar Vene 70. Kadri Tammur 70. Avo Kartul 70. Lilia Külv 70. Külli Moont 60. Kertu Uri 60. Marju Butlers 60. Tiina Tensing 60. Piret Zettur 50. Kaspar Kolk 50. *In memoriam*.

PUBLIKATSIOONID JA ETTEKANDED.

RAAMATUKOGU ARVUDES 2010–2021.

Summaries.

Artiklisari „UTLIB 220“ Tartu Postimehes, 22.02.–21.12.2022

hdl.handle.net/10062/82176 või tartu.postimees.ee/section/5836

Vilunud raamatukoguhoidja töötab kord filoloogi, kord juristi, kord füüsikuga : [Tatjana Šahhovskaja] / Liina Ludvig, 02.02.2022.

Raamatukogu kolimise ajal tuli välja üllatusi : [Malle Ermel] / Raimu Hanson, 16.02.2022.

Raamatukogutöötajast on saanud sõdur infosõja eesliinil : [Olga Einasto, Svea Kaseorg] / Aime Jõgi, 02.03.2022.

Ka kõrvad oskavad lugeda. Muusikat! : [Kaire Maimets, Avo Kartul, Svea Pärsimägi] / Aime Jõgi, 16.03.2022.

Vana tolmunud kirjasõna ootab varjendis kõrgematele korrustele pääsemist : [Kristhel Haak] / Raimu Hanson, 30.03.2022.

Digiraamat aitab hädast välja nii lõputöö kirjutaja, juhihakatise kui ka liblikateadlase : [Elena Sipria-Mironov, Jaana Mäesalu] / Liina Ludvig, Sille Annuk, 13.04.2022.

Topeltpüha paik peahoones – seminarka / Olev Remsu, 27.04.2022.

Pole siidikäppadele : raamatuparandaja töö käib puuri, haamri ja giljotiiniga : [Janne Lamus] / Liina Ludvig, 11.05.2022.

Topeltelu raamatukogus : leti taga lahke tädi, keldris rokifänn : [Tiiu Täpsi] / Liina Ludvig, 25.05.2022.

93-aastane lugeja on igal hommikul raamatukogus kohal : [Kalju Konsin] / Raimu Hanson, 08.06.2022.

Vastuolu : 390-aastane *alma mater* ja 220-aastane raamatukogu. Kuidas siis nii? : [Kaspar Kolk, Janika Päll, Meelis Friedenthal] / Liina Ludvig, 06.07.2023.

Milleks raamatukogule kunstnik? Aga ilma ei tule kõne allagi! : [Lilian Mengel] / Liina Ludvig, 20.07.2022.

Raamatukogu säilitab hinnaliste maalide kõrval graafikat trükikunsti algusaegadest : [Moonika Teemus] / Raimu Hanson, 03.08.2023.

Kunagine luurerelev turgutab nüüd kustunud kultuuripärandit : [multi-spektraalfotograafia, Aare Vesil] / Liina Ludvig, 17.08.2023.

Raamatukogu kirikus : lõpmatud redelid ning salapärased labüürindid : [raamatukogust Toomel] / Mariann Raisma, 31.08.2023.

Andmespetsialist Tiiu Tarkpea tark pea aitab teadusraha koduõuele tuua / Liina Ludvig, 14.09.2022.

Tartu Postimehe
toimetus pälvis
artiklisarja
„UTLIB 220“
eest ERÜ
ajakirjandus-
auhinna 2022.

Raamatukogu vajab kataloogi nagu õhku : [Malle Ermel, Lilia Külv, Silja Tänavots] / Raimu Hanson, 28.09.2023.

TÜ raamatukogu e-poes selgub, et mahakantud Marxi ja Lenini venekeelsed teosed ahvatlevad Prantsuse ostjaid : [Kristhel Haak, Silja Tänavots] / Aime Jõgi, 12.10.2022.

Maksumaksja raha eest tehtud teadus olgu avalik? Raamatukogu arvab nii : [Liisi Lembinen, Svea Kaseorg, Lilian Neerut] / Liina Ludvig, 26.10.2022.

Ülikooli raamatukogu legendaarsed juhid asusid selle etteotsa 30-aastaselt : [Karl Morgenstern, Emil Anders, Aleksandr Rastorgujev, Friedrich Puksoo ja Laine Peep] / Mariann Raisma, Malle Ermel, 09.11.2022.

„Korraks“ tööle tulnud koguhoidjaid lummab raamatukogu ka aastakümneid hiljem : [Katri Armolik, Marianne Marlene Tiik, Margit Leesik] / Liina Ludvig, 23.11.2022.

Lähed Tartusse konverentsile, aga satud hoopis Tõstamaale? Täitsa võimalik : [raamatukogu konverentsikeskus, Katriin Kaljovee, Arno Hellat, Mart Lättemägi] / Liina Ludvig, 07.12.2022.

Ülikooli raamatukogu konverentsisaalis käisid röövlid ja ka Kardemoni rahvas : [UTLIB-teater, Anneli Sepp] / Raimu Hanson, 21.12.2022.

Töötajate publikatsioonid ja ettekanded 2022–2023

Raamatud

Academia Pernaviensise lugu : Tartu ülikool Pärnus aastail 1699–1710 / Aldur Vunk, Janet Laidla, **Janika Päll** ; toimetaja **Meelis Friedenthal** ; nimeregister: Ivo Volt. Pärnu : Tartu Ülikooli kirjastus, 2023. 208 lk.

Friedenthal, Meelis. Punkti ümber : [romaan] / toimetanud Krista Leppikson ; kujundanud Mari Kaljuste. Tallinn : Varrak, 2023. 309 lk.

Raamatu esitlus 27.01.2024 Tartu Kirjanduse Majas.

Alkeemia ajalooost / Kurmo Konsa, **Meelis Friedenthal** ; toimetanud Stella Sägi.

[Tallinn] : Sinisukk, [2023]. 271 lk.

Raamatu esitlus 11.10.2023 Tartu Ülikooli raamatukogus.

Lauakalender 2024 : Jaan Tõnisson karikatuurides / koostaja **Krista Aru**. Tartu : MTÜ Jaan Tõnissoni Selts, 2023.

Vene, Ilmar. Tookord : [mõttekild-romaan]. Tartu : Ilmamaa, 2023. 310 lk.

Raamatu esitlus 20.12.2022 Tartu Ülikooli raamatukogus.

Õpetaja elav sõna. Vello Saage 100. sünniaastapäevaks / koostajad Airi Liimets, **Krista Aru**, **Kertu Uri**.

Tallinn : EKSA, 2022. 307, [1] lk.

Sisaldab ka Tartu 8. keskkooli 1970. aasta lennu õpilase **Kadri Tammuri** mälestusi.

Andmebaasid, andmekogumid

HUMGRAECA 1.0 : a Database for Humanist Greek Texts / compiled by **Janika Päll**, Johanna Akujärvi, Tua Korhonen. Last modified 10.01.2023. humgraeca.utlib.ut.ee.

EOSC Nordic WP4 FAIR Incentives Interview Data : [Data Set] / Josefine Nordling, Pauli Assinen, **Liisi Lembinen**, Hannah Mihai, Tuomas Alaterä, Tua Hindersson-Söderholm, Karolina Lindh, Siiri Fuchs. Zenodo, 2022. DOI: [10.5281/zenodo.7433253](https://doi.org/10.5281/zenodo.7433253).

Päll, Janika. Humanist Greek Texts from Estonia and Latvia : [Data Set]. DataDoi, 06.01.2023. DOI: [10.23673/re-374](https://doi.org/10.23673/re-374).

Tõlked

Abélard, Pierre. Isiklikud kirjad / Pierre Abélard ja Héloïse ; ladina keelest tõlkinud ja kommenteerinud **Kaarina Rein** ; toimetanud **Kaspar Kolk**. Tallinn : Tallinna Ülikooli kirjastus, 2023. 184 lk. (Bibliotheca Mediaevalis).

Raamatu esitlused 09.09.2023 Tallinnas Kadrioru kirjandustänav festivalil ja 21.11.2023 Tartu Kirjanduse Majas.

Dante Alighieri. Jumalik komöödia : Paradiis / itaalia keelest tõlkinud Harald Rajamets, **Ilmar Vene** ja Ülar Ploom. Kommenteerinud Ülar Ploom ja **Ilmar Vene**. Tallinn : TLÜ kirjastus, 2022, 600 lk.

Dante Alighieri. Jumalik komöödia : Paradiis / itaalia keelest tõlkinud Harald Rajamets, **Ilmar Vene** ja Ülar Ploom. Kommenteerinud Ülar Ploom ja **Ilmar Vene**. Tallinn : Emakeele Sihtasutus, 2023, 604 lk.

Dissoi logoi ehk Dialexeis / tõlkija ja sissejuhatus **Janika Päll**. // [Akadeemia \(2022\) nr. 1](#), lk. 41–64.

Herodotos. Kyros ja Tomyris : pärslaste sõda messageetidega / vanakreeka keelest tõlkinud ja kommenteerinud **Kaarina Rein**. // [Vikerkaar \(2022\) nr. 10–11](#), lk. 14–21.

Küprose luulet / uuskreeka ja inglise keelest tõlkinud ja kommenteerinud **Kaarina Rein**. // Mõtteid lõhenenud intelligentsist. EYS Veljesto XI koguteos. EYS Veljesto kirjastus, 2022. Lk. 71–77.

Simic, Charles. Raamatukogus / inglise keelest tõlkinud **Kaarina Rein**. // [Vikerkaar \(2023\) nr. 3](#), lk. 1.

Steger, Florian. Atika epideemiast COVID-19 pandeemia ajal / Thukydidese ja Prokopiose teksti katkendid kreeka keelest tõlkinud **Kaarina Rein**. // [Akadeemia \(2022\) nr. 12](#), lk. 2140–2151.

Artikleid

Aru, Krista. [155 aastat Jaan Tõnissoni sünnist](#). // Postimees, 22.12.2023.

Aru, Krista. [Ainuke asi, mida peab kindlasti teadma...](#) : [haridust toetav raamatukoguvõrk]. // Err.ee : arvamus, 14.06.2022.

Aru, Krista. [Jaan Tõnisson 155 : kaks Viljandimaa meest, kes ajasid tartlasena Eesti asja ja läksid korraks riidu](#) : [Jaan Tõnisson, Henrik Koppel]. // Tartu Postimees, 20.12.2023.

Aru, Krista. [Kuidas läbi tulla, et edasi minna](#). // Err.ee : arvamus, 22.11.2022.

Aru, Krista. [Kultuur on meie ühisosa](#). // Tartu Postimees, 08.02.2023.

- Aru, Krista.** [Käru meeste aade või peata kanad soos? : essee.](#) // Postimees, 08.07.2023.
- Aru, Krista.** [Muutus tuleb noortega.](#) // Tartu Postimees, 11.07.2023.
- Aru, Krista.** Peeter Olesk : 25.12.1953–25.11.2021 : *in memoriam*. // [Raamatukogu \(2022\) nr. 1](#), lk. 40–41.
- Aru, Krista.** [Rahvaraamatukogu sulgemine on vilets lahendus.](#) // Err.ee : aramus, 16.01.2023.
- Aru, Krista.** [Riigimehest, kes peab meeles püsima](#) : [Jaan Tõnisson]. // Tartu Postimees, 21.12.2022.
- Aru, Krista.** [Teadmatust täis ajal on raamatukogu kindlust ja selgust toov asutus](#) // Err.ee : kirjandus, 18.01.2022.
- Aru, Krista.** [Tundub vähese ja vaesena see lähenemine, et meie raamatu 500. aastapäeva käsitletakse täpselt samamoodi kui iga teist teema-aastat.](#) // Tartu Postimees, 11.05.2023.
- Aru, Krista.** [Universaalne vaim Juhan Luiga.](#) // Tartu Postimees, 31.03.2023.
- Aru, Krista.** [Vaja on väärilist laenutustasu.](#) // Tartu Postimees, 13.10.2022.
- Aru, Krista.** Enn Lillemets, Juhan Peegel, Laine Peep, Vello Saage. // *Oleme Tartust. Fotoportreid tartlastest / Malev Toom.* Tallinn, 2023 : Vanade Sõprade Selts. Lk. 72, 98, 102, 108.
- Aru, Krista.** [Õpetajate Leht pakub jätkuvalt võimalusi](#) : [Õpetajate Lehe paberväljaandest]. // *Õpetajate Leht*, 19.08.2022.
- Aru, Krista.** Ühe tähtpäeva valguses : Tartu Ülikooli raamatukogu 220. // [Raamatukogu \(2022\) nr. 4](#), lk. 3–5.
- BESPOC Implementation at Baltic Universities, A LibOCS Analysis Report and Initial Recommendations (Version V1) / T. Ignat, G. Sabaitytè, B. Laima, **L. Lembinen**, **L. Neerut**, **S. Kaseorg**, G. Rozenberga, K. Birk, T. Tõiste, G. Tautkevičienė, A. Pranckutė, K. Zourou. Zenodo, 2023. DOI: [10.5281/zenodo.10425191](https://doi.org/10.5281/zenodo.10425191).
- D4.4 Report and Recommendations on FAIR Incentives and Expected Impacts in the Nordics, Baltics and EOSC / Josefine Nordling, Pauli Assinen, Siiri Fuchs, Mari Elisa Kuusniemi, **Liisi Lembinen**, Hannah Mihai, Tuomas Alaterä, Bert Meerman, Elza Vecpuise, Lars-Owe Ivarsson. Zenodo, 2022. DOI: [10.5281/zenodo.6881009](https://doi.org/10.5281/zenodo.6881009).
- D7.1 ENLIGHT Open Science Status Quo & Opportunities (v0.3) / Birgit Schmidt, Najla Rettberg, Merle Schatz, Marjan van Ittersum-Leegte, Hardy Schwamm, Inge van Nieuwerburgh, **Liisi Lembinen**, Rebeka Laučíková, Claire Bennett, Christer Lagvik, Amaya Sagaminaga, Marian Piñeiro Fernández. Zenodo, 2022. DOI: [10.5281/zenodo.7092120](https://doi.org/10.5281/zenodo.7092120).
- Einasto, Olga.** E-Service Quality Assessment in the Academic Library : Estonian Case Study. // *Smart Libraries and Information Management in Digital Environment*, Vol. 2 / ed. by Neena and Sewa Singh. Delhi : B.R. Publishing Corporation, 2022. Pp. 385–403.
- Einasto, Olga.** Library Communication with Zoomers : Some Observations. // IFLA Academic and Research Libraries Section Blog. January 2023.
- Einasto, Olga.** Raamatukogu ja lugeja kommunikatsioon : Gutenbergist Zuckerbergini. // [Raamatukogu \(2023\) nr. 1](#), lk. 18–25.
- Einasto, Olga.** Работа библиотекаря – любить людей больше, чем книги : intervjuu. // *Вестник Тарту [veebiväljaanne]*, 13.11.2022.

ENLIGHT RISE – Deliverable 3.1 – Mapping of Digital Research Infrastructural Resources / Margaretha Andersson, **Liisi Lembinen**, Birgit Schmidt, Merle Schatz. Zenodo, 2022. DOI: [10.5281/zenodo.733477](https://doi.org/10.5281/zenodo.733477).

ENLIGHT RISE – Deliverable 7.3 – ENLIGHT OS, OA & RDM Starter Kit for Researchers / **Liisi Lembinen**, Birgit Schmidt, Inge van Nieuwerburgh, Merle Schatz, Vera E. Heininga. Zenodo, 2023. DOI: [10.5281/zenodo.8112527](https://doi.org/10.5281/zenodo.8112527).

Friedenthal, Meelis. „Roosi nimi“ ja „Apteeker Melchior“ rollimängukastmes : [Pentiment : mäng, Josh Sawyer, Kate Dollarhyde, Zoe Franznik, Märten Rattasepp. Irvine (CA): Obsidian Entertainment, 2022. PC, XBOX]. // [Vikerkaar \(2023\) nr. 6](#), lk. 139–143.

Friedenthal, Meelis. Abracadabra // Eesti nõid : 15 algupärasest nõiajuttu : ulmeantoloogia / koostanud Indrek Hargla. Pärnamäe : Raudhammas, 2022. Lk. 149–181.

Friedenthal, Meelis. Abracadabra. // Eesti novell 2023 / koostajad Maria Esko, Maarja Kangro, Mart Velsker, Joosep Vesselov. Tallinn : MTÜ Eesti Jutt, 2023. Lk. 203–244.

Friedenthal, Meelis. Armastajad sõjateatris. // [Looming \(2022\) nr. 4](#), lk. 569–571.

Friedenthal, Meelis. Arvustus : Gottfried Wilhelm Leibniz. Valitud kirjad ja tööd, koostanud Ilmar Vene. (Avatud Eesti raamat.) // [Akadeemia \(2022\) nr. 5](#), lk. 932–936.

Friedenthal, Meelis. Cats and Occult Powers in Early Modern Disputations. // *Entangled Human-Animal Histories : Practices and Imaginaries from the Eastern Baltic Borderlands* / Linda Kaljundi, Anu Mänd, Ulrike Plath, Kadri Tüür (Ed.). S.l. : Peter Lang, 2023. (Studies in Literature, Culture, and the Environment).

Friedenthal, Meelis. How to Manage Plague and COVID-19 : Parallels and Differences Between Today and Premodern and Early-Modern Medical Theories. // *Care, Control and Covid-19 : Health and Biopolitics in Philosophy and Literature* / edited by Raili Marling and Marko Pajević. Berlin ; Boston : Walter de Gruyter, [2023]. Pp. 47–58.

Friedenthal, Meelis. Kas robotite loodud kirjandus vallutab maailma? // [Universitas Tartuensis \(2023\) nr. 4](#), lk. 18–19. (Aktuaalne).

Friedenthal, Meelis. Kuivõrd teoloogiline haridus toetab teie kirjanduslikku tegevust? // [Eesti Kirik, 12.10.2022](#), lk. 2.

Friedenthal, Meelis. Libahundid Liivimaal varauusaja haritlaste kirjutistes / Meelis Friedenthal, Tiina Vähi. // [Õige keha, vale keha? : näitus keha tähendustest Eestis](#) / Eesti Rahva Muuseum ; koostajad ja toimetajad: Anu Kannike, Kristel Rattus. [Tartu] : Eesti Rahva Muuseum, 2023. Lk. 285–297.

Friedenthal, Meelis. Muna. // [Vikerkaar \(2022\) nr. 10–11](#), lk. 79–85.

Friedenthal, Meelis. Review of Sari Kivisto, *Lucubrationes Neolatinae : Readings of Neo-Latin Dissertations and Satires*. // *Medievalia et Humanistica*, No. 47 : Studies in Medieval and Renaissance Culture : New Series / Edited by Reinhold F. Gleis and Maik Goth with Christoph Schülke. Lanham [etc.] : Rowman & Littlefield, 2022.

Friedenthal, Meelis. Väikeste kõrvalekalletega : [Peeter Alliku nimeline Tartu graafikafestival „Varjud“]. // [Sirp, 01.07.2022](#), lk. 6.

Juurik, Marten. Andmekaitse teadustöös / Marten Juurik, Terje Mäesalu, **Tiiu Tarkpea** ; toimetaja: Helika Mäekivi. Tartu : Tartu Ülikool, 2023. TÜ Wiki. <https://wiki.ut.ee/pages/viewpage.action?pageId=1961833>.

Kaseorg, Svea. Drivers and Barriers of Citizen Engagement in Open Science and the Role of University Libraries in the Baltics / **Svea Kaseorg, Lilian Neerut, Liisi Lembinen, Evelin Arust.** Zenodo, 2022. DOI: [10.5281/zenodo.6997820](https://doi.org/10.5281/zenodo.6997820).

Kurisoo, Tuuli. Mida kõnelevad arheoloogilised leiud Pirita kloostri raamatukultuurist? / Tuuli Kurisoo, **Kaspar Kolk.** // Vana Tallinn (2023) nr. 32 (36), lk. 97–141.

Kärgenberg, Katrin. Meie Kristeli hingemuusikaõhtu : [Kristel Tikk]. // Kambja Valla Sõnumid, 17.11.2023.

Lembinen, Liisi. Re-evaluating Library's Value Post-COVID-19 : Abstract. // LIBER Annual Conference 2023 : Slide and Poster Presentations, Ungari, Budapest, 12.07.2023. DOI: [10.5281/zenodo.8137821](https://doi.org/10.5281/zenodo.8137821).

Leppik, Lea. Karl Morgensterni vanaisa kell / Lea Leppik, **Moonika Teemus,** Tiina Vint. // Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi, 50. Tartu, 2022, lk. 119–135. DOI: [10.15157/tyak.v50i.22059](https://doi.org/10.15157/tyak.v50i.22059).

Maimets, Kaire. Raamatukogus on muusikaga kohtumise paik. // [Universitas Tartuensis \(2022\) nr. 2](#), lk. 6.

Managerial Decision Comprehensiveness During the COVID-19 Jolt : Environmental Hostility/ Munificence and Manager Ownership Status / K. Jaakson, S. Georgiev, **L. Lembinen,** E. Georgiev, M. F. Peterson. // Proceedings of EURAM 2023 : Conference EURAM 2023 Transforming Business for Good, Dublin, 14.–16.06.2023. European Academy of Management, 2023.

Marju Lepajõe mitu elu / Marek Tamm, **Meelis Friedenthal, Kaarina Rein,** Priit Rohtmets, Anne Kull. // Postimees AK, 29.10.2022, lk. 24–25.

Mölder, Ülle. ERÜ vanaraamatu toimkonna koolitus-seminar oktoobris 2021. // Raamatukogu (2022) nr. 1, lk. 38–39.

Päll, Janika. Süvenemine iga üksiku sõna tähendusse. // Arvamus, kultuur : [ajalehe Postimees lisa], 29.10.2022, lk. 25.

Päll, Janika. Teaching Greek and Hebrew in Early Modern Estonia / Janika Päll, Anu Põldsam. // *Impact of Learning Greek, Hebrew and Oriental Languages* / Raf Van Rooy, Toon Van Hal, Pierre Van Hecke (eds.). Turnhout/Leuven : Brepols publishers, 2023. (Lectio : Studies in the Transmission of Texts and Ideas). Pp. 233–270.

Päll, Janika. Tõe võlu ja valu. // Vikerkaar (2022) nr. 10–11, lk. 93–96.

Rein, Kaarina. Cheironi pärand. // Sirp, 29.04.2022, lk. 7–8.

Rein, Kaarina. Eesti Kultuurkapital, mõttekirjanduse tõlge / vastavad 2021. aasta preemia nominendid ; küsivad Peeter Mürsepp, **Kaarina Rein.** // Tõlkija hääl (2022) nr. 10, lk. 202–219.

Rein, Kaarina. Kas arsti üle tohib naerda? Arstid ja meditsiini keel Molière'i komöödiates. // Akadeemia (2022) nr. 1, lk. 3–34.

Rein, Kaarina. Kas maad sa tead, kus apelsinipuul kuldviljad on ja lehvib lauge tuul... (J. W. Goethe. Itaalia-reis. Saksa keelest M. Sirkel. Tallinn : Eesti Raamat, 2023) : [arvustus]. // Vikerkaar (2023) nr. 9, lk. 123–126.

Rein, Kaarina. Kirjandusklassika elab. // Postimees, 14.10.2022, lk. 12.

Rein, Kaarina. Kuidas defineerida maailma ehk varauusaegsete disputatsioonide tõlkimise mõttekusest. // Tõlkija hääl (2023) nr. 11, lk. 96–105.

Rein, Kaarina. Littera scripta manet. // Postimees AK, 21.10.2023, lk. 7.

- Rein, Kaarina.** Loodus ja kunst. // Vikerkaar (2022) nr. 3, lk. 140–143.
- Rein, Kaarina.** Lukiaan, Tartar, paimendama : Johannes Aaviku valikud antiikkirjanduse eestindamisel. // Tõlkija hääl (2022) nr. 10, lk. 74–90.
- Rein, Kaarina.** Tartu ülikooli alguspäevil otsiti tõde aktiivselt väideldes. // Postimees, 21.10.2022, lk. 14–15.
- Vene, Ilmar.** [Antinihilisti raamatud.](#) // Sirp, 09.06.2023, lk. 24–25.
- Vene, Ilmar.** [Antropoteoloogia.](#) // Sirp, 08.12.2023, lk. 16–17.
- Vene, Ilmar.** Avalik kiri Andres Langemetsale tema 75. sünnipäeva puhul. // Postimees, 09.03.2023, lk. 17.
- Vene, Ilmar.** [Elulooks koondatud kõiksus.](#) // Sirp, 06.10.2023, lk. 28–29.
- Vene, Ilmar.** Hando Runnel ja keeleuudendus. // Nii nagu taevas ja maa ehk 60 aastat Hando Runneli loomingut / koostanud Mart Jagomägi. Tartu : Ilmamaa, 2023. Lk. 285–301.
- Vene, Ilmar.** [Immanuel Kanti kirjad. Filosoofi 299. sünnipäevaks.](#) // Sirp, 21.04.2023, lk. 6–7.
- Vene, Ilmar.** [Juri Lotman, ülikooli kõige tähtsam mees.](#) // Sirp 04.02.2022, lk. 7.
- Vene, Ilmar.** [Kultuur ja barbaarsus : \[Juri Lotmanist\].](#) // Sirp, 11.02.2022, lk. 22.
- Vene, Ilmar.** [Olemuslikkus ja märgilisus : \[Juri Lotmanist\].](#) // Sirp, 18.02.2022, lk. 29.
- Vene, Ilmar.** [Roomlaste argipäev \[Karl-Wilhelm Weeberi raamatust „Vana-Rooma argielu“\].](#) // Sirp 29.07.2022, lk. 24–25.
- Vene, Ilmar.** [Tükike Saksamaad : \[Goethe-ajastu ja Tartu Ülikooli raamatukogu\].](#) // Tuna (2022) nr. 4, lk. 2–7.
- Vene, Ilmar.** [Vaheldumisi ja vastanduvalt : \[Justus Lipsiuse traktaatide väljaandest „Laimamisest. Meelekindlusest“ Kristi Viidingu tõlkes\].](#) // Sirp, 10.06.2022, lk. 21–22.

Tele- ja raadioesinemised

- [Plekktrumm : Krista Aru](#) / saatejuht Joonas Hellerma. ETV, 17.01.2022.
- [Kogutud muusika. Esimene peatus – Tartu : \[Tartu Linnaraamatukogu ja TÜ raamatukogu muusikaosakond\]](#) / saate autor Lisete Velt. Klassikaraadio, 02.10.2022.
Klassikaraadio ajakirjanik Lisete Velt tegi saatesarja Eesti muusikakogudest TÜ raamatukogu muusikaosakonna initsiatiivil.
- Delta / toimetaja Lisete Velt. Klassikaraadio, 25.10.2022.
- Avo Kartuli** muljeid ja muusikat maailmamuusika messilt Womex 2022.
- Folgiaalbum. **Avo Kartul.** Muljeid ja muusikat maailmamuusika messilt Womex 2022 / toimetaja Liina Vainumetsa. Klassikaraadio, 11.12.2022.
- [Folgiaalbum : Poil Ueda \(Dur et Doux 2023\) / albumit kommenteerib Avo Kartul](#), saatejuht Liina Vainumetsa. Salvestatud 29.03. Klassikaraadio, 02.04.2023.
- Delta. Tagasivaade Viljandi pärimusmuusikafestivalile. Muljeid jagab **Avo Kartul** / saatejuht Ivo Heinloo. Klassikaraadio, 01.08.2023.
- [Delta. TÜ raamatukogu muusikaosakond tähistab 40. sünnipäeva konverentsiga : Kaire Maimets ja Avo Kartul](#) / saatejuht Liina Vainumetsa. Klassikaraadio, 27.09.2023.

[Tartu linnasaade / Madis Ligi intervjuu Kaire Maimetsa ja Avo Kartuliga](#). Tartu Kuku, 28.09.2023.
40-aastasest TÜ raamatukogu muusikaosakonnast.

[Folgialbum : Avo Kartul. Muljeid maailmamuusika messilt Womex 2023](#) / saatejuht Liina Vainumetsa.
Klassikaraadio, 16.12.2023.

Saade „Külaline. **Avo Kartul**. Muljeid maailmamuusika messilt Womex 2023“, Klassikaraadio, 27.12.2023.

[Vikerhommik : Krista Aru. Tartu Ülikool peab uuesti sõnastama rahvuslikud aated](#) / saatejuht Märt Treier.
Vikerraadio, 01.12.2023.

Ettekanded

Krista Aru

- Eesti Kirjameeste Selts avaliku ruumi kujundajana. – Eesti Kirjameeste Selts 150, Eesti Kirjandusmuuseum, 09.03.2022
- Jaan Tõnisson ja ühistegevus Eestis. – Eesti Kultuuriseltside Ühendus, Vanemuise Selts, 03.02.2022
- Karl August Hermann eesti asja ajajana. – Eesti Kultuuriseltside Ühendus, Tartu, 13.08.2022
- Kui seitung kirjutas, siis nii see ka oli. Miks ajalehte usaldati? – Ettekanne teaduskonverentsil, Tartu, 08.09.2022
- Raamatukogu läbi aegade. – Konverents „MTÜ Viru Instituut ja Neeruti Selts“, Kadrina, 16.09.2022
- Raamatukogu võimust. – Pärnu Academia Pernaviensis, 27.10.2022
- Jaan Tõnisson ja ühistegevus Eestis. – Eesti Tõusigade Aretusühistu 100. aastapäeva teaduskonverents, Tartu, 29.03.2023
- Talendid tuleviku teenistuses. – TÜ teaduskooli konverents, 13.04.2023
- Raamatukogu kui kogukonna keskus. – Anu Raud 80, Heimtali, 10.05.2023
- Ümberkujundav juhtimine – TÜ Johan Skytte poliitikauuringute instituut, 13.09.2023
- Eesti raamatu aastad ja nende tähendus ühiskonnas – MTÜ Viru Instituut, 28.09.2023
- Oskar Kallas, Jaan Tõnisson ja Henrik Koppel: aate- ja teekaaslased – Tartu Eakate Nõukoda, 21.12.2023

Signe Bachmann

- University of Tartu Library. – Erasmus Staff Week for Librarians. Algarve Ülikool, Portugal, 20.05.2022
- University of Tartu Library. – Erasmus Staff Week for Librarians. Murcia Ülikool, Hispaania, 08.05.2023

Olga Einasto

- Tänapäeva teadusraamatukogu funktsioonid ja teenused. – Loeng Ida-Virumaa haridustöötajatele, 27.04.2022
- Tänapäeva ülikooliraamatukogu teenused ja teeninduskorraldus. – Loeng TÜ infoteaduse suveakadeemia osavõtjatele, 28.06.2022
- Põlvkonnateooriad ja zuumerite põlvkond lugejatena. – TÜ erialaraamatukogude sügisseminar, 10.10.2022
- Raamatukogu kommunikatsioon Gutenbergist Zuckerbergini. – I Eesti teadusraamatukogude visioonikonverents, 01.11.2022
- Infosõda – kuidas eristada õiget ja valet infot. – Loeng Hugo Treffneri Gümnaasiumi infosõjalaase uurimistööga tegelevatele õpilastele. 17.11.2022
- Mida ja kuidas öelda, kui... – Koolitusseminar TÜ raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnale, 30.11.2022

- A New Generation of Library Users and New Trends in Their Servicing. – Läti Ülikooli raamatukogu, Riia, 28.08.2023
- ÖÖraamatukogu – ajalugu ja tänapäev. – TÜ erialaraamatukogude talveseminar, 15.03.2023
- TÜ raamatukogu teenused erivajadustega lugejatele. – TÜ nõustamiskeskuse seminar, 12.09.2023

Malle Ermel

- TÜ raamatukogu 220. aastapäevale ja raamatukogude aastale pühendatud ettekanne Valga praostkonna sinodil, Sangaste, 11.05.2022

Meelis Friedenthal

- Loenguseeria Eesti religiooni ja kultuuriloost ning kirjandusest Vilniuse Ülikoolis, 16.–19.05.2022
- Ettekanne tõlkijate ja kirjanike seminaril, Käsmu, 11.–12.06.2022
- Disputatsioonid 17. sajandi Tartu Ülikoolis. – Varauusaja päevad, Vihula, 25.–27.08.2022
- Histories of Philosophy and 'Oriental Philosophy' in the Early Modern University of Tartu. – Conference „Oriental Cultures and Scholarship in the Baltic Sea Area”, University of Greifswald, Saksamaa, 12.–14.09.2022
- Ettekanne Uppsala keelepäeval, 16.–17.02.2023
- Ettekanne Eesti-Soome filosoofia töötoas Villa Tammekannus, Tartu, 12.–13.05.2023
- Role of Utopian and Dystopian Fiction, from the 17th Century until Today; Meelis Friedenthal and Franco Tirletti exchange thoughts on mixing historical and prophetic elements in their novels The Bees and The Indonesian Mirror. – European Literature Night: Between Utopia and Dystopia, Amsterdam, Holland, 02.–03.06.2023
- Sennert's Works in Baltic Dissertations. – Conference „The World of Daniel Sennert (1572–1637): Creation and Dissemination of Medical Knowledge in the 17th Century”, Gotha, Saksamaa, 08.–09.06.2023
- Writer and Researcher in the History of Ideas. – Conference „Publishing and the Nation”, Läti Rahvusraamatukogu, 07.–08.12.2023

Kristhel Haak

- Ülevaatlikut Tartu Ülikooli raamatukogu komplekteerimiseelarvest ja -põhimõtetest. – TÜ erialaraamatukogude talveseminar, 15.03.2023

Avo Kartul

- Trubaduurid ja nende aeg. – Loeng rahvusvahelisel vanamuusika päeval. TÜ raamatukogu, 21.03.2022
- WOMEX 2022: värsked muljeid (maailmamuusika messi külastusest). – TÜ raamatukogu, 10.11.2022
- Eesti muusika šellakil Tartu Ülikooli raamatukogu näitel. – TÜ raamatukogu muusikaosakonna 40. sünnipäeva konverents, 29.09.2023
- WOMEX 2023: värsked muljeid (maailmamuusika messi külastusest). – TÜ raamatukogu, 07.12.2023

Svea Kaseorg

- Drivers and Barriers of Civic Engagement In Open Science and the Role of University Libraries In the Baltics. – Citizen Involvement in Open Science : Roles, Levels and Opportunities. Zoomis, 26.05.2022
- Librarians as Partners in Citizen Science : Drivers and Barriers. – Collaboration and Participation Perspectives for Open Research in the Baltics : Researchers, Citizens, and Librarians as Partners. Zoomis, 25.10.2022

- Research Support and User Training : University of Tartu Library Courses. – Tartu Linnaraamatukogu töötajatele ja Läti külalistele TÜ raamatukogus, 15.09.2022
- Open Science Activities in the University of Tartu. – International Partners Week Jeruusalemma Heebrea Ülikoolis. Jeruusalemm, 16.11.2022
- Research Support and User Training : University of Tartu Library Courses. – Nord Plus Adult raames Tartu Linnaraamatukogu töötajatele ja Läti külalistele. TÜ raamatukogu, 23.11.2022
- Raamatukogude roll kodanikuteaduses. – ETAg-i kodanikuteaduse teemaline ümarlaud. Ahhaa keskus, Tartu, 16.12.2022
- Research Support and User Training : University of Tartu Library Courses. – Riia Stradiņši Ülikooli külaskäik TÜ raamatukokku, 09.12.2022
- Ettekanne Riia Tehnikaülikooli külalistele, TÜ raamatukogu, 05.06.2023

Svea Kaseorg jt

- Baltic University Libraries Upskilling for Civic Engagement : poster / **Svea Kaseorg, Lilian Neerut, Liisi Lembinen**, Gita Rozenberga, Gintare Tautkeviene, Katerina Zourou. – LIBER Annual Conference 2023. Budapest, 05.–07.07.2023
- Raamatukogude roll kodanikuteaduses – poster / **Svea Kaseorg, Lilian Neerut**, Kaarin Birk, Tuuliki Tõiste. – Eesti Raamatukoguhoidjate XII kongress, Viimsi, 18.–19.05.2023

Kaspar Kolk

- Humanist Touch in the Book Culture of the Post-Reformation Estonia (c. 1525 – c. 1580). – Riga Literata. Humanism and Neo-Latin on the North-East Frontier of Respublica Literaria. Läti Rahvusraamatukogu, Riia, 08.09.2022
- Raamatud 16. sajandi tallinlaste varaloendites (keskaegse Liivimaa raamatute andmebaas). – ERÜ vanaraamatutoimkonna koolitusseminar, Tallinn, 24.11.2022
- The Professionalization of Book Trade in 16th-Century Tallinn. – Printing Centres and Peripheries in the Early Modern Period. Leedu Rahvusraamatukogu, Vilnius, 06.10.2023
- Franciscan Responses to the Lutheran Reformation : the Evidence of the Convent Libraries. – Neue Forschungen zu Klöstern und Orden im Ostseeraum / Current studies to Monasteries and Orders in the Baltic Area. Kiel, 02.11.2023

Lilia Külv

- Tartu Ülikooli raamatukogu aastaraamatud – huvitavaid fakte raamatukogu tegemistest läbi aegade aastatel 1995–2005, 2010–2021. – Tartu Ülikooli erialaraamatukogude sügisseminar, 10.10.2022

Liisi Lembinen

- LibOCS – Open and Citizen Science in Baltic Academic Libraries. – LibOCS-i projekti „Citizen Involvement in Open Science : Roles, Levels and Opportunities“ avalikud veebiseminarid Zoomis. 26.05.2022, DOI: [10.5281/zenodo.6669191](https://doi.org/10.5281/zenodo.6669191), 25.10.2022, DOI: [10.5281/zenodo.7297966](https://doi.org/10.5281/zenodo.7297966)
- [Ettekanne LibOCS-i projektist ja osalemine ümarlaua diskussioonis](#). – Innovative INOS : Bringing Open Knowledge and Innovation to Higher Education, 04.05.2022
- Re-evaluating Library's Value Post-COVID-19. – LIBER Annual Conference 2023. Budapest, 12.07.2023. DOI: [10.5281/zenodo.8137821](https://doi.org/10.5281/zenodo.8137821)

Liisi Lembinen, Elena Sipria-Mironov

- EODOpen : User Dialogue, Audience Development, Copyright Issues & On-Demand Access to Hidden Collections : poster / **L. Lembinen, E. Sipria-Mironov**, B. Laner, A. Kavčič-Čolić, A. Hari, K. Parson, S. Dancs, P. Žabicka. – LIBER Annual Conference 2023. Budapest, 05.–07.07.2023. DOI: 10.5281/zenodo.8134546
- Lessons Learned from Open Access Publishing Landscape / **Liisi Lembinen, Elena Sipria-Mironov**. – 3rd AEUP Conference – AEUP Euroopa Ülikoolide Kirjastuste satelliitkonverentsi raames Tartus toimunud seminar, 18.05.2023

Kaire Maimets

- Kõne TÜ raamatukogu 220. aastapäeval. – TÜ raamatukogu, 17.06.2022
- Music Library at a Crossroads : the Case of the Music Department of the University of Tartu Library (Estonia). – 2023 IAML Congress, Cambridge, United Kingdom, 30.07.–04.08.2023
- Värskeid muljeid IAML 2023 kongressilt ning vaateid tulevikku. – TÜ raamatukogu muusikaosakonna 40. sünnipäeva konverents, 29.09.2023
- Muusikaraamatukogude minevikust, olevikust ja tulevikust. – XVI teadus- ja erialaraamatukogude päev Riigikogu konverentsisaalis, 26.10.2023

Külli Moont

- Raamatukogu ja autoriõigus. – TÜ erialaraamatukogude sügisseminar, 18.10.2023

Lilian Neerut

- Raamatukogude roll kodanikuteaduses. – XV teadus- ja erialaraamatukogu päev TÜ Delta keskuses, 27.10.2022
- University of Tartu Library. – Erasmus Staff Week for Librarians, Murcia Ülikool, Hispaania, 31.05.2022

Lilian Neerut, Liisi Lembinen

- Citizen Science Actions at the University of Tartu / **Lilian Neerut, Liisi Lembinen**. – Workshop „Digital Actions for a Social Purpose : University Libraries for Active Citizenship through Citizen Science”, HEIDI multiplier event, Thessaloníki, Kreeka, 10.05.2023

Ene Paldre

- Kõne TÜ raamatukogu 221. aastapäeval. – TÜ raamatukogu, 21.06.2023

Janika Päll

- [Is the Leading Lady Always Latin? Translation and Complementarity in Multilingual Poem Clusters from Early Modern Estonia, Livonia and Curonia \(1630–1730\)](#). – IANLS, 18th Congress of the International Association for Neo-Latin Studies, Leuveni Katoliiklik Ülikool, Belgia, 31.07.–05.08.2022
- [How to Make a Speech in Prose and/or in Verse? Early Modern Professor of Rhetoric & Poetics at Work](#). – ISHR, The Twenty-Third Biennial Conference of the International Society for the History of Rhetoric, Topics and Commonplaces in Antiquity and Beyond. Radboudi Ülikool, Nijmegen, Holland, 02.–06.08.2022
- Polyglot Poetry from Latvia and Curonia. – Riga Literata. Humanism and Neo-Latin on the North-East

Frontier of Respublica Literaria. Läti Rahvusraamatukogu, Riia, 08.09.2022

- Teaching and Writing in Hebrew in Estonia, Latvia and Curonia – Contexts and Texts / ettekanne koos Anu Põldsamiga. – Conference Oriental Cultures and Scholarship in the Baltic Sea Area, Greifswaldi Ülikool, Saksamaa, 12.–14.09.2022
- Early Modern Disputations in Greek : Code-switching or Code Changing? – Leuveni Ülikool/Zoom, Latin-Greek Code-switching in Early Modernity : A Cross-disciplinary Workshop, veebiettekanne 13.–14.10.2022
- The Easter Cycle in Greek Poetry : Paraphrasis, Miniepic, Oration or Hymn? A Preliminary Overview of the Tradition. – HELLENO(GER)MANIA. Lorenz Rhodoman und der Philhellenismus des 16. Jahrhunderts im digitalen Zeitalter / Laurentius Rhodoman and 16th-century Philhellenism in the Digital Age. Wuppertali ülikool, Saksamaa, 29.–30.03.2023
- Circulation of Greek Book at the Baltic Shores: the Printing of Greek in Great Sweden and its Oversea Provinces. – The GrECI project „Greek Books and Europe’s Common Culture“. Küprose Ülikool, Nicosia, Küpros, 01.–02.06.2023
- Teaching Poetics and (Ancient) Literature as One of the Arts – Karl Morgenstern’s Lectures at the University of Tartu. – The 7th International Classical Philology Conference Antiquitas Viva 2023 Encounters across Languages, Texts, Cultures. Läti Ülikool, Riia, 27.–28.04.2023

Kaarina Rein

- [Johannes Aavik antiikkirjanduse tõlkijana. – Johannes Aaviku 140. sünniaastapäevale pühendatud konverents „Keeleuuendus tänapäeval“](#). Tallinna Ülikool, 21.05.2022
media.aavikuselts.org/2022/05/Keeleuuendus-tanapaeval_ettekannete-luhitutvustused.pdf
- Medical Topographies at the 19th Century University of Tartu. – The 30th Baltic Conference on the History and Philosophy of Science, Technology and Medicine „The Book in History and Philosophy of Science, Technology and Medicine“. Oulu Ülikool, Soome, 09.–11.06.2022
- Alchemical Medicine at Academia Gustaviana Dorpatensis. – International Congress of the International Association for Neo-Latin Studies „Half a Century of Neo-Latin Studies“, Leuveni Ülikool, Belgia, 31.07.–05.08.2022

Dorel Sabre

- Conservation of a Parchment Binding from the Library of the Tallinn Cathedral School : Poster. – Balti riikide konservaatorite 13. triennaal „Changes. Challenges. Achievements“. Riia, 16.–19.05.2023

Anneli Sepp

- ELNET – loob ja ühendab : poster. – Eesti Raamatukoguhoidjate XII kongress, Viimsi, 18.–19.05.2023
- Kataloogimine kooliraamatukogus. – Kooliraamatukoguhoidjate suveseminar, 15.08.2023

Tiiu Tarkpea

- Open Science Services at the University of Tartu. – Avatud teadus ja andmehaldus – kohustuslik ja/või kasulik?, Tallinna Tehnikaülikool, 05.05.2023
- RDM Support in UT Library. – Riia Stradiņši Ülikooli külaskäik TÜ raamatukokku, 09.12.2022
- Ettekanne külalistele Riia Tehnikaülikoolist, TÜ raamatukogu, 05.06.2023
- Andmehalduse käsitlemise probleemid granditaotluses. – ETAg-i eetika ja andmehalduse eksperdikomisjoni seminar, 16.08.2023

Moonika Teemus

- Karl Morgenstern Tallinnas. – Mikkeli muuseum, Tallinn, 17.08.2022
- Veel üks reis. Karl Morgensterni reis Saksamaale ja Austriasse 1827/28. – EKKÜ aastalõpuseminar „Juta Keevallik 80“. Kadrioru kunstimuuseum, Tallinn, 01.12.2023

Moonika Teemus, Tiia Nurmsalu

- Ettevaatust, mürgine! Arseeni sisaldavad renessanssköited Tartu Ülikooli raamatukogus. – Friedrich Puksoo päev, 25.01.2023

Ilmar Vene

- Jumala kurbus ja olemise õnn. – Hando Runneli 85. sünnipäevale pühendatud konverents „Luuletaja loomuldas, elukutselt eestlane“, 24.11.2023

Aare Vesi

- Raamatukogust orbiidile ja tagasi – multispektraalfotograafia võimalustest. – Friedrich Puksoo päev, 25.01.2023

Piret Zettur

- Vega Discovery. – Eesti IUG I osa, 01.06.2023
- Pealt trükivärviline, seest siiruviruline – trükisepärandi massdigiteerimine 2019–2023 / **Piret Zettur**, Helle Maaslieb. – XVI teadus- ja erialaraamatukogude päev Riigikogu konverentsisaalis, 26.10.2023
- Parema ESTER-i heaks. – TÜ raamatukogu XVIII kirjepäev, 29.11.2023

Õpitoad

Õpituuba „Tund raamatukogus : kogu Eesti loeb“ ürituse raames, 12.10.2022

- **Katrin Allas**, Meisterda Ukraina sõbrale helkur!
- **Olga Einasto**, Infosõda – kuidas eristada õiget ja valet infot (vene keeles)

Näituse „Peidus pool“ raames toimus neli köitmise töötuba, korraldaja **Dorel Sabre**

- Kettpistes märkmik, 26.04.2023, 03.05.2023
- Pikkpistes märkmik, 24.05.2023, 31.05.2023

Dorel Sabre juhendamas marmorpaberi valmistamist.

TÜ raamatukogu korraldatud üritusi 2022–2023

Veiko Tammjärv esinemas Eesti raamatu päeval.

Mäluasutuste talveseminar Käärikul.

2022

- 22.02** W. Struve 1 raamatukogu hoone 40. sünnipäev
- 07.03** XXIV mäluasutuste talveseminar „Kodanikuteaduse võimalused“
- 26.05** Veebiseminar „Citizen Involvement in Open Science: Roles, Levels and Opportunities“
- 08.–14.05** Kirjandusfestival Prima Vista „Mängu piirid“
- 23.05** Peeter Oleski mälestuspäev
- Mai** TÜ raamatukogu 220. aastapäevale pühendatud orienteerumisrada Tartus
- 10.10** Tartu Ülikooli erialaraamatukogude sügiseminar
- 24.–30.10** Avatud juurdepääsu nädal
- 26.10** Eesti raamatu päev „Veiko Tammjärv ja tema graafilised romaanid“
- 01.11** I Eesti teadusraamatukogude visioonikonverents

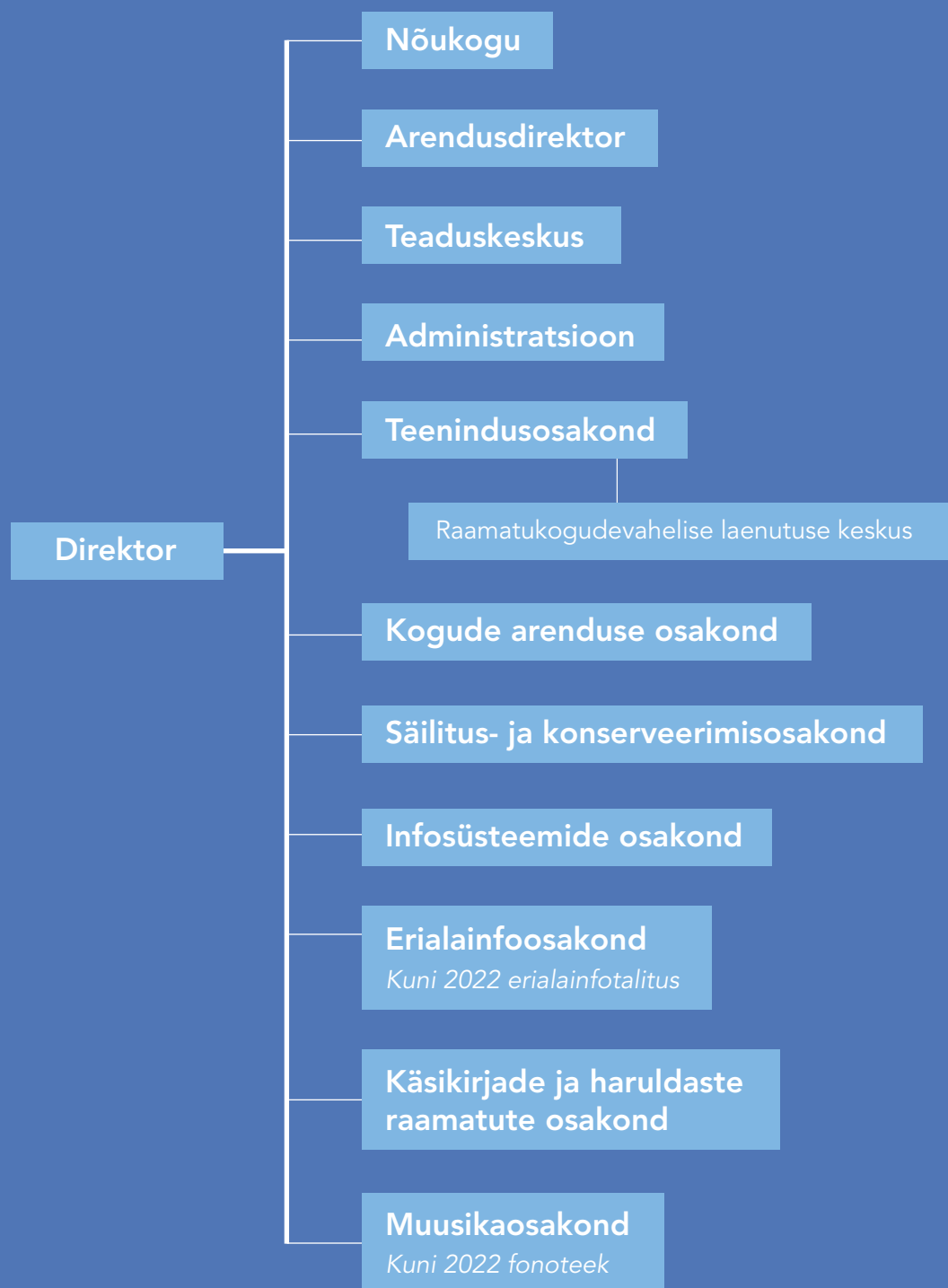
Jaan Pehk esinemas Prima Vistal.

2023

- 25.01 Friedrich Puksoo päev „Peidus pool: raamatuköite ajalugu ja tänapäev“
- 07.–08.03 XXV mäluasutuste talveseminar „Kestlik areng, jätkusuutlikkus ja ökoloogiline jalajälg mäluasutustes“
- 05.05 Avatud teadus ja andmehaldus – kohustuslik ja/või kasulik? – Tallinna Tehnikaülikoolis koostöös DataCite Eesti konsortsiumiga
- 08.–13.05 Kirjandusfestival Prima Vista „Soovida võimatut“
- 12.06 Multispektraalfotograafia koolituspäev
- 06.09 Digihumanitaaria *workshop*
- 29.09–01.10 Muusikaosakond 40
- 18.10 Tartu Ülikooli erialaraamatukogude sügisseminar
- 23.10 Eesti raamatu päev „Loomingu Raamatukogu 66“
- 23.–29.10 Avatud juurdepääsu nädal
- 25.10 Veebiseminar „Andmekaitse ja infoturve teadustöös“
- 11.11 Autoriõiguse seminar
- 29.11 XVIII kirjepäev

Tartu Ülikooli raamatukogu struktuur

Muudatused 2022–2023

Enim laenutatud raamatud 2023. aastal

1. Psühholoogia / Henry Gleitman (2014) – 102
2. Inimese anatoomia. II osa, Ringeelundid, närvisüsteem, meeleeelundid : õpik kõrgkoolidele / Arne Lepp (2022) – 100
3. Immunoloogia : õpik kõrgkoolidele (2015) – 98
4. Inimese füsioloogia ja anatoomia (c2005, 2011) – 97
5. Biokeemia : lühikursus : õpik kõrgkoolidele / John L. Tymoczko (2016) – 86
6. Inimkeha põhilised biomolekulid (meditsiiniliselt tähtsamad ülesanded) (2019) – 82
7. Meditsiiniline mikrobioloogia : üldmikrobioloogia (2017) – 81
8. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat / Edgar Krull (2018) – 80
9. Keemia alused : teekond teadmiste juurde / Peter Atkins (2021) – 77
10. Inimese füsioloogia / Robert F. Schmidt (1997) – 76
11. Inimese anatoomia. I osa, Liikumisaparaat, siseelundid / Arne Lepp (2013) – 72
12. Meditsiiniline mikrobioloogia. II, Bakterid ja seened / Reet Mändar (2022) – 71
13. Inimese anatoomia. I osa, Liikumisaparaat, siseelundid / Arne Lepp (c2018) – 70
14. Eesti ajalugu. VI, Vabadussõjast taasiseseisvumiseni (2005) – 62
15. Inimese füsioloogia / Peet-Henn Kingisepp (2006, 2009) – 60
16. Inimkeha põhilised biomolekulid (meditsiiniliselt tähtsamad ülesanded). Inimorganismi metabolism (biokemism ja kliinilised aspektid) (2015) – 58
17. Karistusõigus : üldosa (2018) – 57
18. Õiguse entsüklopeedia / Raul Narits (2002, 2007) – 53
19. Sissejuhatus religioonipsühholoogiasse / Tõnu Lehtsaar (2013) – 51
20. Orgaaniline keemia : õpik kõrgkoolidele / Francis A. Carey (2014) – 50
21. Eesti ajalugu. V, Pärisorjuse kaotamisest Vabadussõjani (2010) – 49
22. Foster on EU law / Nigel G. Foster (c2021) – 46
23. Poetika : gümnaasiumiõpik / Arne Merilai (2007, 2011) – 45
24. Lepinguõigus (2017) – 44
25. Karistusseadustik : kommenteeritud väljaanne (2021) – 42
26. Ühinguõigus. I, Kapitaliühingud (2015) – 41
27. McQuaili massikommunikatsiooni teooria / Denis McQuail (2003) – 41
28. Keemia alused : teekond teadmiste juurde / Peter Atkins (c2012) – 40
29. Kommunikatsioonipuuded lastel ja täiskasvanutel: märkamine, hindamine ja teraapia (2016) – 40
30. Arengupsühholoogia alused / George Butterworth (c2002) – 39
31. Õigusfilosoofia. 1, Sissejuhatus õigusfilosoofiasse : õpik Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastele / Marju Luts-Sootak (1997) – 39
32. Võlaõigus. I. Üldosa / Irene Kull (2004) – 38
33. Intelligentsuse psühholoogia / René Möttus (c2011) – 38
34. Asjaõiguse seminariülesanded (2018) – 37
35. Color atlas of pathophysiology / Stefan Silbernagl (2010) – 37

Raamatukogu arvudes 2023

sh TÜ
raamatukogus
218 026

Laenutusi
290 431

sh TÜ
erialakogudes
72 405

Töötajad
TÜ raamatukogus 112

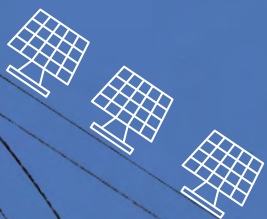

TÜ raamatuvara	4 225 253
– TÜ raamatukogu	3 788 685
– Erialakogud	436 568

Kasutuskogu

Raamatud	2 608 242
Jadaväljaanded	760 006
Käsikirjad	43 511
Kaardid	23 005
Noodid	14 913
Piltteavikud	95 049
Pisitrükised	182 609
Auvised	50 224
E-teavikud (füüsilisel kandjal)	8 686
Mikrovormid	4 668

Päikesepaneele 880

Virtuaalkülastusi

3 819 144

Füüsilisi külastusi

209 552

Registreeritud
lugejaid

32 640

E-kataloog ESTER

Nimetusi

1 408 784

Eksemplare

2 511 600

Elektroniline kogu

Andmebaaside arv

134

E-ajakirjad

73 956

E-raamatud

237 672

Digitaalteavikud

233 395

Otsingud andmebaasides 12 713 595

Allalaaditud sisuüksused 1 654 388

Tulud 5 881 050

Kulud 5 200 491, sh komplekteerimiskulud 1 125 426

Summaries

Cooperation, Trust and Common-sense Preparedness for Changes: the University of Tartu Library in 2022–2023

Krista Aru, Director

The last two years, 2022 and 2023, have been very specific in the life of the library. In 2022, the library celebrated its 220th anniversary. Feeling the weight of its dignified history, our task is to act wisely, so that the university's research library can adapt to the expectations and demands of the information and digital turn without losing the dignity accumulated through its history.

The International Vision Conference held in 2022 sought to answer questions about the role of research libraries in the coming decades. Although there was no single right answer, the important role of libraries as the sharers of knowledge, supporters of intellectual life and keepers of links between the past and the future was emphasised.

The jubilee year was overshadowed by Russia's launching of a full-scale war in Ukraine in 2022. This made the library prepare for possible emergency situations, including the reorganisation of the shelter, which is ready for emergency use starting from the beginning of 2023.

The library has become livelier and more flexible, taking into account the changing preferences and needs of its users. It is important to be continuously aware of different cultural spaces and to offer diverse services and experiences.

In terms of sustainability, the library has invested in solar energy production and implemented innovative solutions such as robotic cleaners. The library has also committed to comply with the sustainability agreement and continues to improve the energy efficiency of the building.

The library is open and attentive to its users, trying to maintain its democratic nature and offer services to all interested parties. In 2022, the library's very diverse activities were throughout the year introduced to the public in the series of articles „Utlib 220“, which appeared in the newspaper Postimees once a month. A painful lesson in collection security encouraged the library to map the threats related to the movement and preservation of collections and to start eliminating them in a modern way.

Finally, it is necessary to emphasise the importance of library cooperation and mutual support. The jubilee year, vision conferences, solar energy investments, sustainability agreement and security reflect the library's multifaceted development and adaptation to the changing environment.

University of Tartu Library 220

Speech made by President of the Republic of Estonia Alar Karis at the Festive Assembly to Mark the 220th Anniversary of the University of Tartu Library

President of the Republic of Estonia gave a speech at the 220th anniversary assembly of the University of Tartu Library, where he underlined the importance of the university's place among the top universities of the world. He pointed out that a university library cannot be only a textbook reading room, but it has to offer much more to its visitors. The library has strongly supported the university research and achieved international recognition. The President also highlighted the library's role in advancing Estonia's intellectual life and supplying an important environment for knowledge creation and for discussions about Estonia's future. He said that the skills of critical thinking and differentiating between the essential and the negligible are crucial in our information-saturated world and libraries could assume a leading role here.

The President emphasised the importance of libraries at the city, community and educational levels and hoped that libraries would help people in making wise choices for the future. Estonian people have always believed in the wisdom of books, using it in decision-making about the development of the state and education.

Last, but not least, the President encouraged people to keep learning and exploring new things all through their life. He recognised libraries as the sources of knowledge and acknowledged the University of Tartu Library as a role model for Estonian education.

To sum it up, the President concluded that libraries and the University of Tartu Library in particular, form the spiritual centre not only for the university but also for the whole country of Estonia, helping to shape its future.

Vivat, crescat, floreat Bibliotheca Universitatis Tartuensis in aeternum!

Speech made by Rector of the University of Tartu Toomas Asser at the Festive Assembly to Mark the 220th Anniversary of the UT Library

The guiding principle of the University of Tartu Library states that the library is a „Meeting Place of Wisdom and Youth.“ Indeed, while wisdom and youth may not always go hand in hand in an individual's life, this slogan should not be interpreted to mean that young people lack wisdom before reaching university and the library. Our young people are wise. However, the library serves as a focal point that brings these two together, allowing the youth to experience the measure of wisdom and the wise to feel younger. In reality, the role of the library is to connect all individuals who have a desire to learn something new, including the young awaiting their university journey, those who have long since completed their university studies, or those whom life has not brought to university at all.

It is very symbolic that we celebrate the great anniversary of the University of Tartu Library right here, in this space, in this building where the library operated for a full 180 years. I believe that every University of Tartu graduate has a story to tell about the library, whether it was born within the walls of the old Cathedral or in the current building on Struve Street. Personally, I started borrowing books in this building when I was still a high

school student. Later, during my university studies, my main trajectory was between this building and the old Anatomy Building.

Over the 220 years of the library's existence, the people working here have not only done it with dedication but also with great passion. It might be more accurate to say that for them, it has not always been just work, but life. For instance, the founder of the library, Karl Simon Morgenstern, was so passionately dedicated to his library that when Emperor Nicholas I visited it in 1829, university Rector Moier appointed not Morgenstern, but the young librarian Emil Anders, as the emperor's escort. This was purely because Morgenstern would have been too intrusive and verbose as the emperor's escort and would not have been able to restrain himself when speaking about the library. Emil Anders, a young man who had, at the time of the emperor's visit, worked at the library for only three years, was capable of answering the emperor's questions modestly with a „yes“ or „no.“ In his memories, Anders described how his experienced colleagues retired only when they could no longer walk up the Toomemägi every day. When Anders was himself facing the same problem as an elderly man, he did not leave his post; instead, he moved to live in the library. Since today's event is titled „The Library is My Homeland,“ it is fitting to mention Emil Anders as an example of how, despite many efforts to move away from Tartu, he could not do it ... because the library was truly his homeland. His soul resided in that building.

My previous words are not meant as an insinuation to the current library staff. I believe and hope that in the present time, people are able to separate work and personal life, even though I know that the passion for library work is with you even outside working hours. This dedication gives the library its almost palpable ethos. This atmosphere can be felt at every step in the new library building on Struve Street as well. Speaking about how the library of today is much more than just a place to borrow books would take a whole conference, so I will not dwell on it at length on this festive day. In any case, it is a pleasure to see that the library aligns itself with the academic community's needs, technological advancements, and societal changes. Keep it up!

Congratulations! Long live and flourish, University of Tartu Library!

Reminiscences about the Library

Speech made at the Festive Assembly to mark the 220th Anniversary of the UT Library

Doris Kareva, Poet

Since I was a child, the library has been one of the most important spiritual temples for me, the nature and meaning of which reveals itself in many ways.

By the age of four, I had read out to my grandparents almost all the books found at home, and my grandmother took me to the Tallinn Children's Library. The days became exciting again, although the shelving system became familiar very quickly, and I found myself time and again borrowing the already read books. One day the kind librarian looked at me thoughtfully. „You are a strange child,“ he said, and signed me up to the section of adult literature. The moment I stepped on the threshold of the new labyrinth was the peak of my entire life so far.

When I entered primary school, I found a door in the cloakroom in the school basement that led to the library. It was a veritable Graveyard of Forgotten Books, where the scent of the old days still lingered. In this literally underground chamber, you could find the almost complete Golden Series of Children's Books and many other fascinating volumes that had long since been weeded from the city library collections. Unfortunately, changes came to this library as well. I guess by the next fall, the quiet fairy librarian with the head of silver grey hair had left. Together with her, all the old volumes and their peculiar smell evaporated from this treasure room in one summer. The shelves were filled with only the dull mandatory literature, which was lent to pupils by a lively leader of young pioneers. This way, the door of one of the libraries closed quietly and for good on me.

When visiting their friends with my parents, the conversation often turned to topics that I did not find interesting. In such cases, I politely slipped away from the table and, with the kind permission of the family, explored their home library. It was a great opportunity to discover new authors, their voices, hints and whispers in a relaxed atmosphere. In such hidden gardens, I could usually find some unknown, bitter and sweet, sometimes even forbidden fruits, and exciting hidden springs.

My mother worked for many years at the music department of the Estonian National Library. After school, I often ran up to Toompea, to the library building, which now houses the Finnish Embassy, chose a record, put on headphones and sat in the reading or, actually, the listening room, where windows offered an amazing view of the red roofs of the old town. I listened to classical music and solved my homework, and sometimes even wrote some poems, simply for fun. The world with its problems remained below in the downtown, I could observe the ever-changing clouds above the church towers and the sea stretching to the horizon, and have the sounds carry me.

I believe that the library is also a kind of a holy place where you can gradually get rid of selfishness and practice devotion. The work of a librarian is a labour of love comparable to that of a teacher and a gardener, it is constant attention and care, so that the oil in the lamp does not run out, that the light does not go out, that all stored intellectual treasures last, grow and offer replenishment from generation to generation.

From the bottom of my heart, I thank the keepers and managers of all libraries, an unseen myriad, who have taken care of the indestructibility of the Estonian spirit throughout the ages and are still doing it today. The significance of their work is unimaginably great.

My Library

Speech made at the Festive Assembly to mark the 220th Anniversary of the UT Library

Kaire Maimets, Head of the Music Department

The library has played a very important role in the author's life and intellectual development. From her home library, she quickly moved on to the city library and the school library, borrowing often and reading many books. One particularly memorable book was *Une-Mati, Päril-Mati ja Tups*, which described the library as a special place where a librarian emphasised the need for silence and the importance of books.

In the University of Tartu Library, she discovered the library as a bottomless source of knowledge. Her interest in musicology was first born from the Encyclopaedia Britannica article "music"; until then, she had only made music, not so much thought about music. The music department of the library offered her the opportunity to listen to music on CDs, where it was much easier to find her favourite passages. After reference books, she moved on to scientific literature - and a new world opened up. Later, when she studied musicology, the library became a place where she did her research and wrote her doctoral thesis and articles.

The meaning of the library for the author also lied in the peace and quiet that she found there. For her, the library was a place where she could focus on her work and research while still feeling part of the intellectual community. The author emphasised the anonymity and sense of security she experienced in the library.

In addition, she pointed out the library as a place where people are free to search, discover and find new knowledge. She reflected on the changing role of the library in modern society, where it is encouraged to involve new target groups and offer diverse services. Finally, she expressed her deep affection for the library and called it her „church“ and „freedom.“

And she admits that she is proud to work there!

About the library

The First Estonian Vision Conference of Research Libraries

Kristhel Haak, Head of the Department of Collections Development

Elena Sipria-Mironov, Project Manager

On 1 November 2022, the first-ever vision conference dedicated to the future of research libraries was held in Estonia. The event marked the national year of libraries and the significant anniversary of the University of Tartu Library. Approximately 100 participants from various libraries, with 75 of them on-site and the rest online, engaged in discussions about the most critical issues in the development of research libraries and sought to set goals for the future.

The conference began with presentations in English, focusing mainly on open science. The first speaker was Ragnar Siil, founder and CEO of Creativity Lab, a think tank for international cultural policy and creative economy, and President of the European Network of Cultural Policy Designers. Rector of the University of Tartu Toomas Asser emphasised the vital role of libraries in a democratic society, noting that while university libraries have for centuries been responsible for preserving, managing, and providing access to research and cultural collections, the digital age has expanded their benefits and accessibility.

Eva Mendez, a renowned expert in open science, discussed the challenges in front of traditional scientific publishing practices, emphasising the „publish or perish“ model and the need for open science to enhance the quality of research and global understanding. She highlighted the importance of flexibility in adapting to changing research practices, in leveraging contemporary technologies, and in amending intellectual property laws to better align with societal interests and scientific goals.

Kristjan Luukas Ilves, the Deputy Chancellor for Digital Development at the Ministry of Economic Affairs and Communications of the Republic of Estonia, stressed the significance of improving user experience, ensuring data quality and accessibility, and fostering the culture of open data. He underlined the importance of data security and the need for comprehensive data structures and technology and management skills development.

MIT Libraries' experiences in the United States provided an example of effective change management. Erin Stalberg and Heather Sardis discussed MIT's principles, emphasising the importance of the digital shift, open research, data management support, strategic human resource development, diversity, equity, and inclusion. They encouraged Estonian research libraries to develop strategies for change management.

MacKenzie Smith from the University of California, Davis, discussed the evolving role of research libraries. While traditional libraries focused on their collections, today, the emphasis is on the user and their needs in a digital world. She suggested that research libraries should invest more in digital services, recruit IT experts, and utilise linked data. Smith also emphasised the growing importance of artificial intelligence and encouraged libraries to experiment with AI-based solutions.

In conclusion, the conference addressed three questions about the future of libraries: their names (with most favouring „libraries“, but also considering alternatives), required skills for librarians (with data management topping the list), and the possibility of conducting research without libraries (with responses divided between „yes“ and „partly“).

The second part of the Vision Conference began with a presentation by Andres Kollist, the Director of Tallinn University Academic Library, discussing the understanding, ownership, value, and price of information in the context of the rapidly changing information landscape. He stressed the role of libraries in helping users assess, search, and find quality information in an environment often filled with information noise and misinformation.

Martin Eessalu, Head of a research infrastructure at the Ministry of Education and Research, provided an overview of the collaboration between the state and research libraries and outlined future perspectives. The Estonian Research and Development and Innovation Strategy „Research and Development and Innovation 2021–2035” prioritises the continuity of data archives, research libraries, and access to essential research databases. The government recognises the importance of making data and resources more accessible and promoting the open data culture.

Aija Sakova, an expert in literature and Manager of Business Cooperation and Knowledge Transfer at Tallinn University, discussed the seemingly contrasting roles of research libraries. She highlighted the library’s timeless role as a sanctuary for reflection and intellectual exploration, at the same time emphasising the need for libraries to evolve and become change agents in the data-driven world, supporting research data management, open science, and data literacy.

Tanel Alumäe, professor at the Tallinn University of Technology, presented the project „Estonian Text Summarizer”, focusing on text summarisation and computer-assisted navigation in large text corpora. Summarisation systems automatically generate concise summaries from extensive texts, making it easier to navigate and comprehend large volumes of text. He discussed the challenges and opportunities of developing such systems, highlighting the importance of training data, noise handling, and the potential of artificial intelligence in information retrieval.

Olga Einasto, Head of the Service Department at the University of Tartu Library, highlighted the importance of communication in libraries, tracing the evolution of communication processes in libraries from the Gutenberg era to the digital age. She emphasised that libraries have transformed from authoritative institutions to open and participatory learning environments, adapting to societal changes and realising the need for finding balance in their communication and power relationships with readers.

Liisi Lembinen, Director of Development at the University of Tartu Library and the main organiser of the conference, expressed her hope that the conference provided inspiration and a clearer vision of the expectations for research libraries and their future direction for all participants.

The conference aimed to benefit not only library professionals but also anyone interested in the future of research libraries. It addressed a wide range of topics, from the changing information landscape to the evolving role of libraries in the digital age, and the importance of open science and data management.

Humaneness of the Library: User Services between the Pandemic and the War

Olga Einasto, Head of the Services Department

The article describes the experience and activities at the University of Tartu Library during the COVID-19 pandemic. The library had to adapt to rapid changes by implementing various measures and services in order to provide its users with the needed resources and introducing, among other features, alternative lending methods, contactless services, a quarantine period in handling books, as well as the emotional

support aimed at readers, e.g. the poetry therapy project. Libraries were closed due to the pandemic, but the author emphasises that this did not mean a lack of access. Libraries paid attention to e-resources and online services that had already been successfully developed before the pandemic. The IT infrastructure was upgraded and remote access to information was more important than ever. Globally, the use of e-collections increased significantly during the pandemic.

The author discusses the experience of the UT Library in implementing contactless services during the COVID-19 pandemic. The library reacted quickly by launching contactless book lending. The popularity of the service grew rapidly and more than 3000 books were borrowed in the first eight weeks. The author highlights the creative solutions used to design the service, such as the use of the Smart Locker and ensuring the safety of the entire process. In addition, the article reveals the types of most borrowed books during the pandemic, and stresses the important role of the library in supporting both the university and the community under new circumstances. Finally, the author describes the library's activities in receiving and supporting Ukrainian war refugees, emphasising the library's role as a safe and helpful environment. The author acknowledges that the pandemic and the war in Ukraine have affected the library's daily work, but these challenges were met by learning to adapt and to adjust the services if needed.

Information Literacy via E-learning

Vilve Seiler, Subject Librarian

The era of information literacy began at the University of Tartu Library in 2006, when the subject librarians, who had previously worked at different library departments, came together to form the Department of Subject Librarians. Teaching information literacy became an important part of their tasks. It was decided to create a web-based information literacy course and to find ways to add it to different university curricula. Starting from 2007, the e-course „Fundamentals of Information Literacy“ is held every autumn semester as a university-wide optional course for bachelor and Master's students. During 15 years, 2845 students have passed the course, the aim of which is to introduce the quality information resources available through the library and freely accessible on the internet, and to teach practical knowledge and skills of searching information on the students' speciality. The e-course „Introduction to Information Research“ has been offered to doctoral students starting from 2008. The courses take place in the Moodle learning environment and provide links to learning materials, instructions and forums, where the students submit their assignments and get feedback. In 2009-2016, the e-course „Information Literacy or Why Google is not enough“ was held for school students. The MOOC (Massive Open Online Course) „Information Literacy“ was created in 2017; during five years, 2248 students passed the course. Starting from 2021, the course can be taken for a small participation fee. Based on the experience of conducting the MOOC, we redesigned the basic course of information literacy, where the achievement of learning outcomes is mostly checked with tests. This makes it possible to increase the number of students and to add the course as an optional or mandatory subject into the curricula of the fields that may want it.

Strengthening the Academic Library-society Connection through Citizen Science

Svea Kaseorg, Subject Librarian

Academic libraries in the Baltic countries have, for over a decade, been actively engaged in open science. In recent years, the involvement of citizens in open science has increased, as the new Horizon Europe research and innovation-funding programme expects its projects to engage citizens or civil society organisations. However, participation in citizen science projects in libraries is still in the early stages of development.

The LibOCS (University libraries strengthening the academia-society connection through citizen science in the Baltics) project was launched in 2022 with the support of the Erasmus+ programme. Its goal is to enhance the connections between the academic community and society through open citizen science, with the involvement of Baltic research libraries. Project partners include the University of Tartu and Tallinn University of Technology from Estonia, the University of Latvia from Latvia, and Kaunas University of Technology and Vytautas Magnus University from Lithuania. Additionally, the project is supported by the partners Web2Learn from Greece and Immer Besser GmbH from Germany, who have participated in citizen science projects.

LibOCS has five objectives for advancing citizen science and open science initiatives in the Baltic region. The first objective focuses on mapping the drivers and barriers of civic engagement in libraries. The second objective aims to establish and sustain a meaningful dialogue and action plan among higher education teaching/research staff and librarians in the Baltic States.

The third objective emphasises the importance of training initiatives to enhance the skills of academic and library personnel in the realms of citizen science and open science. The team created an open access course ([Citizen Science for Librarians: A Self-Paced Learning Course](#)) comprising of five modules. The fourth objective seeks institutional change by testing and implementing a single point of contact for citizen science within the participating LibOCS universities. This initiative could optimise and stream citizen science efforts within academic institutions.

Finally, the team will create an impactful open access toolkit for librarians, specifically focusing on citizen science. This toolkit, comprising open educational resources (OER), is intended to be openly accessible for reuse and repurposing within the librarian community.

The UT Library's LibOCS working group includes Director of Development Liisi Lembinen, Head of the Department of Subject Librarians Lilian Neerut, and subject librarian Svea Kaseorg. The LibOCS project is set to conclude in the summer of 2024.

UT Library's Cooperation with the Faculty of Economics of the University of Tartu

Liisi Lembinen, Director of Development

For three years, the UT Library has cooperated with the Faculty of Economics of the University of Tartu to study the behaviour of users in the library. For all three years, the collaboration took place within the framework of a subject that introduces research and analysis methods in the economic and social sciences. In the first year (2020), it was an undergraduate subject, and in 2022 and 2023, it was already a Master's subject.

The aim of the cooperation is to offer students of the Faculty of Economics the opportunity to experiment with business anthropology, which helps to identify the natural behaviour of library users through observation accompanied by interviews. As part of the course, students form research groups and concentrate on specific research topics, i.e. the area in the library, where they have to find the answer to a specific question: what are the library visitors' patterns of consumer behaviour?

The 2020 survey took place in the spring semester when the COVID-19 crisis began in Estonia; the library was, therefore, first closed for a few weeks and then only partially open to visitors. Due to the crisis, it was not possible to conduct observations, and the students solved the task with interviews. That year, 304 library users were interviewed individually or in focus groups. The overall results for 2020 showed that relatively little was known about library services and facilities. Suggestions for improvement were made for services that already

exist in the library. Following the suggestions for improvement outlined in the 2020 study, the library introduced several changes.

Another study took place in 2022, this time carried out by Master's students. Overall, 700 people were observed, and three participatory observations and two introspections were also carried out. Master's students conducted 160 interviews. The library implemented some smaller and quickly achievable changes during the year after the research.

The research projects for 2023 were carried out in eight groups, each of which had eight members. The topics covered included the visiting habits, the help-seeking experiences, guiding signs and pointers, the White Hall, places most preferred by the visitors, reading rooms, ways of conducting information search, and the lobby environment. The project submission deadline was the end of December 2023, and the results were presented in the library in early January 2024. The library has received valuable feedback on its services and its environment from a large number of users while, hopefully, the students have gained an exciting experience for the future and thus also found their way to the university library.

Hans-Christoph Schmitt's Legacy and Old Testament Scientific Literature at the University of Tartu Library

Urmas Nõmmik, Professor of Old Testament and Semitics

In spring 2023, the University of Tartu Library received a substantial book donation from Germany, comprising the personal library of Hans-Christoph Schmitt, a former Old Testament professor at Erlangen University. The donation significantly enriches the collection in the fields of biblical studies, Judaica, and Ancient Near Eastern science, as well as other related disciplines. The legacy was facilitated by Monika Schmitt (Hans-Christoph's widow) and his students Jürgen van Oorschot and Markus Witte. The speaker, Urmas Nõmmik, a professor of Old Testament and Semitics, expresses gratitude to all involved.

Hans-Christoph Schmitt, born in 1941, was a theologian with a comprehensive approach, well versed in Old and New Testament studies, systematic theology, church history, practical theology, religious sociology, and general religious studies. His academic career included positions at Marburg, Augsburg, and Erlangen-Nuremberg universities. The legacy encompasses a vast array of German, English, and French literature, covering Old Testament studies, Ancient Near Eastern science, New Testament studies, and Judaica.

Schmitt's extensive library, now at the University of Tartu, reflects his bold approach to Old Testament studies, emphasising historical-critical research. The collection includes significant contributions to fields such as *Vetus Testamentum*, *Journal of Biblical Studies*, and various monograph series. Noteworthy are the additions to commentaries on the Old Testament, a crucial genre in biblical studies.

The legacy also benefits areas beyond theology, including literature, feminist and liberation theology, and iconographic studies of ancient cultures. The collection complements existing resources in Tartu, filling gaps and expanding the scope of available literature. The significance of the donation is even greater considering Estonia's relatively small academic community and limited resources.

In conclusion, the speaker highlights the indirect connection between Hans-Christoph Schmitt's legacy and the earlier influence of Otto Kaiser, another significant Old Testament scholar, whose work and contributions have left a lasting impact in Tartu.

Thoughts on User-Friendly Design on the Example of the University of Tartu Library

Kristian Kirsfeldt, Design Agency Velvet

The author describes activities at redesigning the UT Library main lobby and the wayfinding system of the library in relation with the new user-centred approach. By utilizing user movement analysis, following the principles of information hierarchy and accessibility, and defining the institution's values, the library's wayfinding system will be improved in 2024. The use of the lobby will be re-evaluated and its physical space renewed. All of these efforts aim to provide a user-friendly reading experience for the library's visitors.

Research

The Value of Academic Libraries in the Post-COVID-19 World

Liisi Lembinen, Director of Development

The debate on the value of academic libraries has been ongoing for the last few decades. The topic of value is mainly considered from two points of view—first, the value of the library as an institution for students who continue to visit it physically and second, the virtual access to information without a physical visit to the library is vital for researchers. Libraries are considered as a good place having a great symbolic value. On the one hand, this is a positive attitude, but at the same time, this understanding makes it difficult for libraries to change both from our point of view and from the users' point of view, since libraries are seen within certain frameworks and with specific tasks. The value of research libraries in the eyes of the university is mainly determined by their activities and services. Traditionally, librarians have been in a passive role, and as a result, the academic staff has seen library as a “keeper of the books” which provides support services.

This article uses results of various qualitative and quantitative studies, as well as materials reflected in scientific literature. The primary research includes studies from the LIBER, ALA, and Ithaka S+R U.S. libraries, conducted in 2020–2021. In addition, we also outline some opinions expressed in interviews with LIBER library directors.

As research libraries heavily depend on the university and its strategic directions, a crisis such as COVID-19 clearly demonstrated how dependent libraries are on the hierarchy of university decision-making processes. When decisions within the university took time, this was also evident in libraries. As the crisis escalated, the greatest weakness of libraries was revealed: most of their services were concentrated around physical library buildings or collections. The libraries, who had focused more on digital services proved to be more successful. The crisis forced libraries to introduce several changes and, at the same time, highlighted some of their shortcomings, thereby providing an opportunity to improve. The pandemic allowed libraries to rethink some of their practices and improve their value.

Research during and after COVID-19 has shown that the role of libraries is undergoing a significant transformation in universities. Libraries need to get out of their physical buildings and passive roles. Virtual work processes, collections, and services which can be accessible to anyone and anywhere are becoming increasingly important. The keywords are speed, recovery capacity, and crisis management. The flexibility and resilience of libraries help prepare for the next crisis.

The article is based on a presentation „Re-evaluating library's value post-COVID-19” at the LIBER conference on July 6, 2023 in Budapest.

Caution, Toxic! Arsenic-containing Renaissance Bindings at the University of Tartu Library

Moonika Teemus, Head of the Department of Manuscripts and Rare Books

The paper discusses the historical use of arsenic-containing green pigments in bookbindings, particularly focusing on bindings from the 16th and 17th centuries. It is a well-known fact that arsenic-based pigments, such as emerald green, were in the 19th century widely used in various industries, including bookbinding, despite their toxic nature. However, recent studies have uncovered that specific German bookbindings from the late 16th and early 17th centuries, using fragments of older manuscripts, were sometimes coated with green paint containing arsenic sulphide mineral orpiment and indigo blue.

In 2022, the UT Library investigated five such bindings. The green-painted areas were analysed at the university's archaeology lab using a portable X-ray fluorescence analyser (PXRF). The results revealed high arsenic content in all samples. The findings raise concerns about potential health hazards for those handling these books. Precautionary measures, including isolating the identified books and using protective gear, are now recommended. However, the fact that the use of toxic substances in bookbinding was not limited to Germany and the 16th/17th centuries points to the need to raise awareness and take precautions in historical book collections.

A Comparative Analysis of Key Words in Karl Morgenstern's Inauguration Speech and in the Exercises of the Students of the Pedagogical-Philological Seminary of the University of Tartu

Summary of a Master's thesis

Anni Polding

The Master's thesis examined the influence of Karl Morgenstern's Latin inauguration speech „*Oratio de litteris humanioribus, sensum veri, honesti et pulchri excitantibus atque acuentibus*“ („Speech on humanistic education, to sharpen and stimulate the knowledge of truth, beauty and goodness“), given in Danzig in 1798, on the works of his students at the University of Tartu.

The first part of the thesis provides an overview of Johann Karl Simon Morgenstern's role as a provider of humanistic education and the activities of the General Teachers' Seminar and the Pedagogical-Philological Seminar of the Imperial University of Tartu. The student works included in the researched corpus came from the Pedagogical-Philological Seminary collection of the UT Library (F.15).

The second part of the work uses the methods of digital humanities. The 50 most frequently occurring meaningful words were selected by word frequency analysis. The programming language R was used to find key words. Thus, a ranking of key words was formed, in which the first were: *animus* ['soul'], *studium* ['studies'], *litterae* ['literature/written word'], *verus/verum* ['truth, real'], *homo* ['man'], *lingua* ['language'], *sensus* ['knowledge'], *antiquus* ['ancient'], but also in combination *humanus* and *humanitas* ['belonging to humanity', 'humanity']. Since the word *animus* appeared most often both in Morgenstern's speech and in the whole corpus, the following qualitative analysis dealt with the use of this term in different contexts and in combination with other key words. It turned out that Morgenstern focused on educating young people and influencing their souls, especially by developing their knowledge of various basic values (truth, beauty, goodness/goodness). For the latter, Morgenstern used the word *sensus* throughout his speech. Comparing the use of the word *animus*, it turned out that Karl Morgenstern and his students at the Pedagogical-

Philological Seminar used it for similar purposes and in the same sense, indicating dealing with the soul and its properties, as well as in the sense of paying attention. At the same time, both the students and their role model Morgenstern considered it important that the soul and its powers were trained through the written word and the texts of ancient authors. This confirmed the hypothesis that Karl Morgenstern's students adopted his ideas in their written works.

Johannes Vorst's Letters to Johann Moth

Summary of a Master's thesis

Marten Teemant

The Master's thesis examines the correspondence from the 1660s between Johannes Vorst, the Head of the Electoral Library of Brandenburg, and his former student, later an official of the German Chancellery (a Danish government agency) and the Archivist of the Royal Archives of Copenhagen, Johann Moth.

Johannes Vorst (1623–1676), one of the two directors of the Electoral Library of Brandenburg since 1662, corresponded with Johann Moth (1639–1705), his former student at the Flensburg Latin School. Vorst had been the Rector of this school since 1653. The convolute (Mscr. 45), containing Vorst's letters and many other sources, including other people's letters to Moth, was gifted together with 21 other convolutes to the Tartu Imperial University Library in 1806 by the High Pastor of Riga, Andreas Immanuel von Essen. The gift was mediated by the Tartu University professor of classical philology, aesthetics, rhetoric, literary and art history Johann Karl Simon Morgenstern. Until now, the gifted convolutes have received little attention from researchers.

Fine Arts

Music Department 40

Kaire Maimets, Head of the Music Department

In 2023, forty years passed since the foundation of the Music Department of the UT Library. When the renovation of the library building was finished in 2018, the Music Department got new premises, which made it possible to place records, sheet music, books and magazines on open shelves for everyone to discover. The newly bought digital piano quickly became popular. Tartu Folk Club's monthly gatherings and program recordings found a home in our new seminar room.

For decades, the music library has provided the University of Tartu with audio-visual materials needed for teaching and research, as well as given access to electronic magazines, books and music databases. Just as other library collections are open to all users, the collections of the Music Department and the expertise of the staff members are also available to various interest groups. We welcome the academic community of the university, as well as music teachers of Tartu kindergartens, schools and high schools, high school students, local music groups and music organisations, musicians and composers, music enthusiasts and collectors, and radio broadcasters.

The three full-time librarians of the Music Department perform all library work within the department. We acquire new materials, catalogue, classify and enter key words to sheet music, audio and video recordings, and deal with the preservation and organisation of our collections. We are equally responsible for reader services (lending, information requests, counseling), and organising events (lectures, conversation evenings) and exhi-

bitions introducing our collections. As much as we can manage besides the daily library work and reader services - we also try to create "visibility" on social media.

In addition to the task of collecting and preserving Estonian musical heritage, the aim of the department is to create as versatile a music collection as possible in the university library - with an emphasis on the keywords „quality" and „good taste". Today we have the largest collection of traditional or world music in Estonia, an excellent collection of jazz music, an impressive selection of early music and oriental classical music, not to mention the canon of Western classical music and popular music - carefully selected and collected record by record over the course of 40 years. In April 2023, the 25 000th CD of our collection hit the shelves. By the end of the year, all our vinyl records had been entered into the catalogue ESTER.

Today, the music department works in near-ideal rooms and conditions; we have many visitors. I hope that the next music librarian will also be trained before the elan of today's veterans wears out.

Why Music is not What it Used to Be

Presented at the 40th Anniversary Meeting of the Music Department

Tõnis Kahu, Theoretician of Pop Culture

It is said that popular music of today is not what it used to be. On the one hand, behind such complaints can be an inherent attachment to a person's own youth and the idealisation of matters related to it. On the other hand, it is argued that the trajectory of pop music's development has changed or even lost its direction, and this claim deserves some discussion.

In the first half of the 20th century and in the following decades, in order to understand the changes in the world surrounding man, it was necessary to understand what was happening in the cultural field. The world was—it had to be—somehow meaningful, and that meaning was encoded in various signals that traveled in the communication between people.

The notion borne in the spirit of romanticism, a kind of democratic utopia believing that there is something simple, but at the same time deep in human nature that unites us all, reached popular music through the idea of authenticity. As a part of democratic culture, pop music needed both a connection with the past of human society and a vision of its future.

Over time, popular music fell victim to its ever-increasing popularity. The amount of money circulating in the music industry grew to such an extent that the direction of pop music's development was more and more dictated by market logic. Postmodern pop music no longer needs a connection to the past or a glimpse into the future. For a consumer clinging to the present moment, a momentary reflection is enough. This can be seen as liberation, but it can also be seen as downfall. However, there is incomparably more pop music available at the touch of a fingertip today than ever before. Everyone is free to create their smartphone playlist according to their understanding or their level of laziness.

A Dream of Full Power

On the Occasion of the Publication of the Book About the History of Alchemy

Ilmar Vene, Librarian

Having grown up in a society where predicting the future was among people's favourite activities, the author begins by stating that by now, we can daily experience the level of absurdity that the development of humanity can reach. Next to powerful great authorities, we can constantly find a smaller order of petty rulers, who have discovered that the fate of the world mostly depends on their will. What alchemists dreamed of for centuries has now become a reality.

Artifacts that have survived since the days of Babylon prove humanity's age-old interest in predicting the future. Particularly perceptive persons came to the opinion early on that one can get an idea of the things to come after learning about the past and the present. Hence the fact that worldly phenomena have always been studied in order to get them under their „control“. The dream of wielding full power accompanies the humanity's entire history of development.

The more knowledge, the greater the power grows. Alchemy, largely because alchemists' primary focus was practical from the start, has throughout the ages played quite a prominent role in the study of the earthly world. This has happened despite all kinds of setbacks and repressions – if only to recall the accusations of fake gold production.

Regarding the alleged achievements of the alchemists, the author of the review recalls that the ability to believe in various things of a person living in the Middle Ages knew no bounds -- but he wisely does not draw a parallel with today's social media consumers.

As a field of knowledge, alchemy is an extremely exotic and, (this should be most important), an endlessly vast and varied phenomenon. Kurmo Kansa and Meelis Friedenthal's *History of Alchemy* is, according to the reviewer, a very concise presentation of extremely abundant material. Undoubtedly, it is a worthy attempt to introduce alchemy to Estonian readers, but a deeper explanation of the topic and the provision of a broader context that is essential for its understanding will have to wait for the next book by the same authors.

Life on the Front Page and in the Back Yard

Impressions about the exhibition and its catalogue

Liina Espenberg, Librarian

In October 2021, the exhibition „Life on the Front Page“ was opened at the UT Library, which brought to its viewers Estonian-language newspapers published over the past 200 years, showing 231 front pages of 77 different newspapers published in Estonia, America, Russia, Sweden and Australia. Based on the materials of the exhibition, Roosmarii Kurvits prepared a 174-page catalogue *Life on the front page. Front pages of Estonian newspapers 1821–2021*, published at the beginning of 2022. This large-format collection, edited by Tiit Hennoste, gives a comprehensive overview of the development of our newspapers, illustrated by their front pages; the catalogue is divided into four periods and accompanied by texts written by Krista Aru and Roosmarii Kurvits.

While browsing the exhibition catalogue, the author of the article recalls her childhood encounters with newspapers, their availability and reading of them.

Exhibitions

Exhibition „Juri Lotman – Professor of the University of Tartu”

Nataliia Gradoboeva, Librarian

The exhibition „Juri Lotman — Professor of the University of Tartu”, held in the UT Library (28 February – 29 May 2022), was part of the international events dedicated to the 100th anniversary of Juri Lotman’s birth. The purpose of the exhibition was to show the relationship between the professor and the university and their mutual influence from the beginning of Lotman’s career at the University of Tartu in 1950 until today.

Lotman’s various pedagogical, scientific and organisational activities were shown not only by materials already familiar to the general public, but also through rare materials located at the UT Library, especially in the personal archives of Juri Lotman and his wife Zara Mints. The exhibited original letters from Lotman’s extensive correspondence with colleagues and cultural figures from different countries also came from these collections. Documents concerning different awards, honorary badges and titles awarded by scientific foundations gave an idea of Lotman’s extensive fame as a scientist. The exhibition included works of art featuring Lotman, made in various techniques, such as graphic works and paintings, photo portraits, and a sculpted bust. The complete list of the exhibited materials and the poster are included in the Lotman archive located in the UT Library.

Omnia munda mundis. Marju Lepajõe 60

Marianne Marlene Tiik, Librarian

On 28 October 2022, an exhibition to mark the 60th birth anniversary of Marju Lepajõe, professor of the University of Tartu, religion historian, classical philologist, translator, opinion leader and scholar, was opened in the UT Library. The classical Latin saying *omnia munda mundis*, which can, perhaps, be taken as the shortest summary of Lepajõe’s nature and existence, was chosen as the exhibition title. The opening of the exhibition was part of the Lepajõe Memorial Day celebration in Tartu. One of the reasons for her popularity was her ability to use the Estonian language with such substance and flexibility, precision and meaning as few, if any, have succeeded before her.

Lepajõe had a special connection with the UT Library, where she had worked for 3 years in the late 1980s after graduating from the university. Lepajõe has said that particularly the library is the place where a real spiritual dynamic can be born, giving a person’s life its unique dignity. Libraries intertwine two dimensions – the eternity and the present are always side by side, and even the everyday life can be divine.

The exhibition attracted its visitors with manuscript scrolls attached to the walls, which contained texts from her public appearances. Books written, compiled, translated, edited, commented and reviewed by Lepajõe were shown in display cases and on bookshelves. There was also a selection of books that had been part of her own library, which had been donated to the UT Library just before the exhibition. Kind help of the Estonian Cultural Historical Archive made it possible to exhibit some items from Lepajõe’s personal archive, including photos, manuscripts, diplomas, certificates of honor and other objects. The viewers were excited to see the pocket watch which had measured time during Lepajõe’s lectures. From the School of Theology, I got some books that had been on her office desk and the legendary ashtray, which had been a gift from the scholar and Catholic priest Vello Salo.

As the organizer of the exhibition, I was happy to see that not only was the opening event extremely crowded, but also among the daily visitors, there were many who came often and again for a thorough and focused viewing.

Homme de lettres. Juhan Luiga 150

Marianne Marlene Tiik, Librarian

Juhan Luiga (1873–1927) was the first Estonian doctor of psychiatry (1904), who was in high demand among his patients. However, he was far better known as a public figure and a writer with a sharp pen, whose opinions on both current and eternal topics quite often appeared in the columns of several different newspapers and magazines. Luiga's opinions were either supported or condemned, but they rarely failed to open a new public debate.

After Luiga's death in 1927, the Estonian cultural public missed him so much that the publication of books of his collected writings began as early as 1934. Also in 1995, when the monumental book series „Estonian Thought“ (currently more than 170 volumes) was started, gathering and publishing the most valuable part of the Estonian intellectual heritage throughout the ages, it was decided to dedicate its opening volume to Juhan Luiga's legacy (*Rebellion and mental illness*, Tartu, 1995).

Luiga's forthright views, but even more his courage of thought and proud self-respect, seemed to be so dangerous to the Soviet occupation authorities, who annexed Estonia after World War II, that his works were immediately included in the list of prohibited literature, where they remained until the collapse of the empire. Today's equivalent of Luiga's role as an extremely active speaker in the press would probably be an opinion leader and a blogger, although many of the latter do not have the same extensive and deep education.

I have heard much about Luiga from my mother, his figure has been with me since my earliest childhood memories. The exhibition was based on the collections of the UT Library and my personal collection, which includes, for example, Nikolai Triik's portrait of Luiga and an inkpot, used by Luiga a century ago.

An Exhibition Inspired by the Symbiosis of Everyday Life and Literary Classics

Herdis Olmaru, Communication Manager

The exhibition „Has Anyone Seen Electricity?“ came into being in the autumn of 2022 due to several fortuitous circumstances.

The need to fill a temporary gap in the library's exhibition schedule coincided with the authors' desire to break away from the traditional exhibition display format. When Evelin proposed the idea of an electricity-themed exhibition, it initially seemed absurd, but we never hesitated to follow it. Electricity and electricity-related debates were at that time highly relevant in society, making it a universally engaging topic. By connecting electricity with everyday life, literature, and Pop culture, we aimed to create an intriguing result.

The exhibition featured old out-of-use and discarded electrical appliances, which used minimal power and came as contribution from our colleagues. The centrepiece of the exhibition was a large sphere made from electrical wires. We drew inspiration from the novel *Things in the Night* by Mati Unt, interpreted the text and

its ideas freely and created new connections, being sure that Unt would not mind but rather, would be fascinated by our effort.

Visitors' comments and feedback in the guestbook praised the exhibition's style, humour, and educational value, indicating that the creative fusion of electricity and literature resonated with many.

Exhibition „The Hidden Side. From Hand-made Bindings to Machine Production”

Tiiia Nurmsalu, Head of the Department of Preservation and Conservation

The description of bookbindings in the history of bindings has largely been design-oriented. In this exhibition, we put more emphasis on how the binding is structured and how it has developed over time. We were interested in how the book went from hand-made to machine-produced bindings and what changes accompanied the process. We decided to use the timeline step of a couple of centuries, and supported it with sample volumes from library collections. The viewers may have been surprised that we displayed volumes that were not fully repaired or intact, but this was a great opportunity to show the hidden side of the book's structure. It might also have been unexpected that, in order to focus on the form of the volume and not on its content, we did not add brief publication details about the exhibited books. In order to give the viewer the opportunity to experience the book as a physical object through different senses, we showed models of bindings, generalised by the time step, for the viewers to browse, and offered information about courses for learning simpler binding methods.

If someone asked what was the most difficult part of putting together this exhibition, for me it was the drawing up of a model that would best characterise the changes that took place over the course of a century. You can include several different versions when composing a text, but it is impossible to do two different things at the same place at the same time when making a physical object. Looking back at the exhibition, I was pleasantly surprised by the popularity of the binding courses. The opinion that the masters do the work and others watch respectfully from a distance does not hold any more. At present, people really like to be able to make something with their hands, and we had the pleasure of giving them the opportunity.

Stories

The Story of the Tapestry for the UT Library Conference Hall

Summary by Anneli Sepp, Librarian

The largest tapestry (5.6 x 10.9 m) in Tartu, completed by Mall Tomberg in 1979, adorns the end wall of the UT Library Conference Hall. Designing of the tapestry started already during the construction of the library building.

Its design shows abstract outlines of the old library building and the Emajõgi River. On this background, we can see portraits of the first Director of the library Karl Morgenstern and the first university Rector of the time Georg Friedrich Parrot.

The tapestry features many different details, illuminated windows, the silhouette of the F. G. W. Struve monument and the landscapes and lakes of Southern Estonia. The color of the tapestry is predominantly brown-gray, with added liveliness of red-blue, yellow and white. This work of art links the library's present-day activities with the traditions that were born in the previous location of the library on the Toome Hill. The motto of K. Morgenstern's book collection *LABOR DELECTAT* (Work creates joy) also originates from the former library building.

The impressive tapestry was woven as four vertical panels under the direction of Mall Tomberg at the Tallinn Art Products Combine „ARS” and it has been very well preserved. The size of the work (61 m²) caused some difficulties when setting it up, but in the end, it fit exactly on the end wall of the Conference Hall.

The Chandelier of the UT Library

Kai Lobjakas, Art Historian

Aet Andresma-Tamm, Mare Soovik-Lobjakas, Glass Artists

The chandelier above the main staircase of the UT Library, completed in 1982, is part of a larger set of works of art, related to the architectural solution of the newly completed library building.

Glass artists Aet Andresma-Tamm and Mare Soovik-Lobjakas participated in the creation of the chandelier. Their work was exceptional, as glass art at the time focused on decorative forms and stained glass. The courage of glass artists also manifested in their use of different materials. These artists had earlier worked together on the light ceiling at the Viru Hotel; later, they completed several space-specific monumental works.

Starting the work on the chandelier, the artists first got familiar with the library's architecture and interior design. In cooperation, designs were quickly made, and amber-colored flat glass was chosen next to the metal structure.

This work, created more than 40 years ago, is still an eye-catching decoration in the library's main lobby.

Audio Signature of UT Library

Ardo Ran Varres, Composer

Kaire Maimets, Head of the Music Department

In 2017, we approached composer Ardo Ran Varres with the request to create an audio signature for the newly renovated library. His thoughts began to move towards electronic music. At first, he made some ambient soft chords with synthesizers but, as usual, the customer comes with their own wishes and proposals. Meeting the requests, Varres added a more specific pulse and chord arpeggios to the earlier attempts with the electric piano. The result is the new musical reminder to the users, telling them every night that it is time to prepare for leaving.

How DSpace and OJS came to the Library

Heiki Epner, Analyst of Digital Collections

An feuilletton-like overview of the implementation of the University of Tartu digital archive on DSpace in 2006 and the introduction of the platform for e-journals (Open Journals Systems, OJS) in 2012.

